

ČTENÍ Z ROKU OSMADESETÁTÉHO

Donací úkol s pilností pro mladší i pokročilé

při příležitosti výročí let

1348, 1618, 1648, 1848, 1918, 1938, 1948 a 1968

Arnošt Huber

přítelům

v Československu 1988

Ú v e d e n

V letošním roce si naše republika připomíná několik výročí, významných mezníků, jimiž se formoval charakter českého národa a ve kterých národ macházel či strácel svoji důstojnost. Posledním z nich bylo tzv. krizové období /původně obrodný proces/, jehož vyvrcholením byl vstup pěti cizích armád na naše území v noci z 20. na 21. srpna roku 1968. Tyto události před dvaceti lety nepředstavovaly tak převratnou změnu v dosavadní orientaci národa, jak tomu bylo výraznější při dějích předznamenantvajících ostatní připomínaná výročí /alespon pokud se týče tohoto století/. Přesto však velmi citelně zasáhly do osudů mnoha a mnoha tisíců lidí a na delší dobu určily vývoj společnosti. Následky těchto změn se silně projevíly ve všech sférách národního života. Po dvacetiletých zkušenostech vlastních i na základě zkušeností dalších národů si znovu uvědomujeme, jak nezbytným se ukazuje opětné promýšlení předsrpnového i posrpnového vývoje.

Tento výběr textů chce tedy v rámci kruhu přátel připomenout jednu z pozoruhodných kapitol naší nevedomé historie, v první řadě však - mladším, ale už ne nejmladším z nás - jedinou a jedinečnou osobní zkušenost dějinnou.

Souboru dobových dokladů lze určitě vytknout subjektivní přístup při výběru statí a jejich úryvků i případné opomenutí některých příspěvků závažnějšího rázu. Za daných podmínek si proto neklade větší cíle, než umožnit svému čtenáři nahlédnutí do dějinného kvasu tohoto krátkého, ale výrazného období, "nového letopočtu chápání", jak tehdy jeho vrcholné chvíle krásně nazval pan Bohumil Hrabal. I když je letošní rok rovněž ve znamení osmičky, zůstávají nám totiž v tomto ohledu /a nejen v tomto/ naše knihovny a knihkupectví leccos dlužny. Spokojme se tedy v příští chvíli alespon jedním /a doufejme, že v této republice a v této době nikoli výjimečným/ "domácím úkolem z pilnosti".

Potřebujeme padesátí let nerušeného vývoje, a budeme tam, kde bychom chtěli být už dnes. Nemá to slepá důvěra v naši schopnost a houževnatost - naše historie, třebaže poněkud nepravidelná, fakt, že jsme se ve velikých politických bouřích udrželi a že jsme si na světové konflagrace dovedli obnovit stát, to všechno svědčí o naší politické schopnosti. Myslím, že přeháním, řeknu-li, že naše historie je jedna z nejzajímavějších - jsme chlapi, ale často klápneme vedle.

T. G. Masaryk

NEZAMONĚJNOST NÁRODA

I když žádný národ tu není na samé kouli od věků a sám pojem národa je poměrně moderní, přesto pocituje většina národů svou existenci jako samozřejmý dálek daný mu od Boha, od přírody, od nepaněti. Svou kulturu, politické zřízení, často i své hranice jsou s to národy považovat jako vlastní lidské dílo, tedy jako otázku a problém, ale sama národní existence je pro ně daností povýšenou nad jakýkoli tázaní. Neptiliště šťastní, přetrvávající historie českého národa, jenž dokonce prošel i předními mrtvých, uspokojila nám nepodlehnutí této klamavé sugesci. Existence českého národa nebyla totiž nikdy samozřejmostí a právě n e s a m o z ř e j m o s t patří k jejím nejvýraznějším určením.

Nejzřetelněji je to patrné na začátku 19. století, kdy hrstka intelektuálů se pokusila vykřiknout polozapomenutou češtinu a v další generaci i polozahynulý národ. Toto vykřiknutí byl závažný čin a každý čin je volba mezi pro a proti. Intelektuálové českého obrození, i když se rozhodli pro, znali i váhu protidávodu. Věděli - mluvili o tom např. Matouš Klácel - že germanizace by ulehčila život obyvatelů Čech, dala praktičtější příležitosti jejich dětem. Věděli též, že příslibnost k většině národu poskytuje mnohem větší prostor i působnost duchovní práci, kdežto češtinou věda - cituji Klácela - "ouží známost důkladné práce své". Znali nevýhody malých národů, které, jak říkal Kollár, "myslí a cítí takofka jen napolo", jejich vzdělanost - cituji opět Kollára - "bývá malicherná a neduživá; ona nehlíže, jen žije, jen žije, neroste ani nekveté, jen vegetuje, nevyvede stromy, ale jen chrastiny".

Plně vědomí důvodů i protidávodu klade do základů novodobého českého bytí otázku být či nebýt a proč být. Jestliže obrození svolili bytí, byla to velká výzva budoucnosti. Postavili národ před úkol ospravedlnit v příběhu historie správnost obrození volby.

Bylo zcela v logice této podstatné nezamozřejmosti českého bytí, jestliže Hubert Gordon Schauer hodil roku 1886 do tváře mladé, leč do své malosti pohodlné se již zabýdlující české veřejnosti, skandální otázky: Nebyli bychom přinesli lidstvu víc, kdybychom svou duchovní energii byli spojili s kulturou velkého národa, který je na mnohem vyšší úrovni, než klíčící kultura česká? Stále námaha vynaložená na znevuzřizení národa vůbec za to? Je kulturní hodnota národa tak velká, aby ho ospravedlnila? A druhá otázka: Je s to ho ta hodnota zabezpečit v budoucnosti před eventuelním odnárodněním?

Český provincialismus, plně uspokojený pouhým vegetováním, považoval ovšem takové obrácení jistot v otázku za útek proti národu a proto vybočoval tehdy Schauer s národa. A přece o pět let později začínající kritik Balda označuje Schauera za největší postavu své generace. Jeho stát označuje za vlastenecký čin v nejpřevodnějším slova myslu. Neptili se. Vždyt Schauer koneckonců vyhrotil to, co věděli všichni velcí

obrození. Palacký píše: "Negovnesseno-li ducha národa našeho k vyšší a ušlechtilější činnosti, nežli jest u sousedů, nemáme ani přirozeného bytu svého." A Neruda: "Nestává povinnost, abychom národ svůj na výši světového uvědomění a vzdělání postavili a jemu takto nejen k umění dopomohli, ale i život pojistili."

Otázka samého bytí, národa podmínkami obrození kulturní hodnotami, jež má národ tvořit. A ty hodnoty chtějí mít ně- koli bezprostřední nacionální užitečnosti, ale měřítky, jak se tehdy říká, vřelidskými. Chtějí být součástí světa, součástí Evropy. Chtějí bych v této souvislosti upozornit na zvláštní specifika české literatury, která vytvořila typ v jiných li- teraturách velmi vzácný, typ překladatele jako významné, ba viditelné literární osobnosti. Vždyť když se to tak vezme, nej- větší literární postavy předbělohorského století byli překla- datelé: Karel Břichý a Jelení, první překladatel Krassa na svě- tě, Daniel Adam z Voleslavína, Jan Blahoslav. V sáhladech obrozené češtiny je slavný Jungmannův překlad Miltona a do dnes je naše překladatelská literatura jedna z nejlepších na světě a překladatelé mají u nás váhu literárních osobností. Smysl té velké role překladatelství je zřejmý: čeština se právě na překladech utvářela a dotvářela jako plnohodnotný evropský jazyk a evropským pojmoslovím, a na druhé, právě překladovou literaturou vytvářeli si Čechové svou českou pne- mou evropskou literaturu a literatura si vytvářela své české čtenáři evropské standardy.

Pro velké evropské národy a tzv. klasickou historii je evropský kontext řízení přirozeným. Ale Čechové stírali v dějinách období bdění a období spánku, některé podstatné vý- vojové fáze evropského ducha proměňovali a musili si evropský kontext vždy znovu sami zprostředkovávat, osvojovat, vytvářet. Nic nikdy nebylo českým samozřejmou daností, ani jejich jazyk, ani jejich evropskost. I jejich evropská příslušnost je jejich věčný boj anebo: buď nechat češtinu splasť v pouhé evropské nářečí a její kulturu v pouhý evropský folklor, anebo být jedním z evropských národů se vším, co to znamená.

Je druhá alternativa saručuje skutečný život, ale ona je právě neobyčejně obtížná pro národ, který celé devatenácté století musel věnovat většinu své energie na budování nákladi, od středního školství až po naučný elevat. A přece už na za- čátku 20. století, a zejména v období mezi dvěma válkami, do- chází ke kulturnímu rozkvětu bezpochyby až dotud největšímu v české historii. Na nepatrné ploše 20 let tvoří vedle sebe celá plejáda geniálních lidí, kteří v závratně krátké době poprvé posvětili od dob Karlovského českou kulturu ve vší její svobody opět na evropskou výši.

Toto velké období, tak krátké a tak intenzivní, že po něm dodnes pocítujeme nostalgii, bylo ovšem pořád ještě mnohem spíše obdobím jinošství než dospělosti: české písa- nictví mělo ještě převážně lyrický ná, teprve se rozvíjelo a ne nepotřebovalo víc než dlouhý, klidný a souvislý čas. Přerušit v tuto chvíli vývoj tak krásné kultury nejdříve okupací, vzápětí stalinismem, zahrady téměř čtvrt století, izolovat ji od světa, zradkovat její mnohočetné vnitřní tradice, smířit ji na úroveň planého propagandismu, to byla tragédie, která hrozila odsunout český národ znovu a defi- nitivně na kulturní periferii Evropy. Jestliže se právě v těchto posledních několika letech česká kultura znovu

rozbitá, jestliže je dnes nepochybně nejúspěšnějším oborem národní činnosti, jestliže vzniklo mnoho vynikajících děl a některé odvážly, jako právě český film, prožívají dosud největší rozkvět ve svých dějinných věbec, pak je to nepochybně největší národní událost posledních let.

Ale je si toho naše národní společenství vůbec vědomo? Je si vědomo toho, že se naskytla možnost navázat na velké jinošství meziválečné literatury a že je to neopakovatelná příležitost? Je si vědomo, že osud její kultury je jejím osudem? Anebo snad dnes již přestál platit nábor obrozenců, že bez silných kulturních hodnot není národní bytí vůbec zabezpečeno?

Postavení kultury v národě se od dob obrození jistě změnilo a nebezpečí národnostního útlaku nám sotva dnes hrozí. Přesto však si myslím, že kultura pro nás svůj význam národnosti ospravedlnění a zabezpečení naprosto nestratila ani dnes. V druhé polovině 20. století otevřely se velké perspektivy integrace. Vývoj lidstva se poprvé spojil v jednotnou světovou historii. Malé celky spojují se do větších. Mezinárodní kulturní dělení se koncentruje a sjednocuje. Vzniká masové cestovatelství. A tím vším varírá role několika hlavních světových jazyků a tak jak se stává veškerý život čím dál víc mezinárodním, působnost jazyků malých národů se čím dál víc omezuje. Kluvil jsem před časem s jedním belgickým Plámem, divadelníkem, který si mi stěžoval, jak je ohrožen jejich jazyk, jak se flámská inteligence stává dvojjazyčnou a začíná dávat přednost před rodným jazykem angličtině, která jí umožňuje příznivější styk s mezinárodní vědou. V těchto okolnostech mohou malé národy bránit svůj jazyk a svou světoznámost jedině kulturním významem svého jazyka, ne nahraditelností hodnot, jež vytvořil a jež jsou s ním spjaty. Plzeňské pivo je ovšem také hodnota. Jemně však bude ho pít jako Pilsner Urquell. Plzeňské pivo nárok český na vlastní jazyk neospravedlňuje. A budoucnost sjednocujícího se světa bude namísto národnosti a seela oprávněně požadovat úcty k ospravedlnění existence, kterou jsme si před 150 lety zvolili a bude se ptát, p r o č jeme si ji zvolili.

Není nic důležitějšího, než aby si životní význam své kultury a svého písemnictví plně uvědomovalo celé naše národní společenství. Česká literatura totiž - a to je její další specifikum - je pravděle aristokratická, je to plebejská literatura spjatá s širokým národním publikem. V tom je její síla i slabost. Síla proto, že má své pevné základy, v němž její slovo silně rezonuje, slabost proto, že nejsou dost emancipovaní, je příliš odvírá od veřejnosti, od její vzdělanosti i svobodomyšlnosti, je kdykoli příliš zranitelná projev její eventuelní nekulturovosti. Běží se někdy toho, že dnešní naše vzdělanost strácí onen evropský charakter, jejíž měli na práci čeští humanisté a obrozenci. Neokofinská antika i křesťanství, oba tyto základní prameny evropského ducha, které vytvářejí napětí jeho vývoje, téměř vypadly z povědomí mladého českého vzdělance, což je stráta, kterou nelze nijak nahradit. Existuje totiž železná kontinuita evropského myšlení trávající přes veškeré myšlenkové revoluce, která si vytvořila svůj slovník, svou terminologii, své pojetí, myšty a své témata, bez jejichž znalosti se evropské vzdělanci nemohou dohovět. Četl jsem nedávno otřesný dokument o znalostech, jaké mají budoucí učitelé

čestiny o světové literatuře a nechtěl bych se dovědět o jejich analostech všeobecných světových dějin. Provincionalismus není jen záležitost literární orientace, ale především problém celostátního bytí, zejména jeho školství, novinářství atd.

Viděl jsem nedávno film, který se jmenoval Sedmikrásky a vyprávěl o dvou nádherně odporných holčičkách, suverénně spokojených s vlastní rostoucí omezeností a veselé ničící všechny, co přesahovalo jejich obzor. Zdálo se mi, že vidím dalekosmělé a velmi aktuální podobanství o vandalismu. Kdo je vandal? To vůbec není ngramotný podílák, který v návalu hněvu podpálí zámeček nenáviděného statkáře. Vandal, jak ho kolem sebe vidím, je sociálně zabezpečený, gramotný, sám se sebou spokojený a nemá se celkem za co mstít. Vandal, to je pyšná omezenost, která se cítí dobře v sobě samé a je ochotna se kdykoli dovolávat svých demokratických práv. Tato pyšná omezenost se domnívá, že k jejím nesaditelným právům patří přetvářet svět ke svému obrazu a protože svět je především to neomírně mnohó, co ji přesahuje, upravuje si tedy svět ke svému obrazu tím, že ho ničí. Tak výrostek urazí v parku hlavu sochy, protože socha přesahuje urdílivě jeho lidskou míru, a urazí ji s uspokojením, protože každé sebestvrzení přináší člověku uspokojení. Lidé, kteří žijí jen ve své bezprostřední přítomnosti, bez vědomí historické kontinuity a bez kultury, jsou s to proměnit svou vlast v pouštinu bez historie, bez paměti, bez ozvěn a bez krásy. Dnešní vandalství nemá totiž jen policejné postihovatelné formy. Když se představitelé občanské nebo komunistické úřednické umělosti, že socha /nebo zámeček, kostel, staletá lípa/ je sbytečná a nařídí její odstranění, je to jen jiná forma vandalství. Mezi podstatného rozdílů mezi legálním a ilegálním ničáním a není ani podstatného rozdílů mezi ničáním a sahanováním. Jeden český poslanec řádně nedávno ve sněmovně jmenem jednatelství poslance sdělil dvěma vážných, národních filmů, mezi nimi, ironií osudu také Sedmikrásky, tohoto podobanství o vandalech. Obvinil nesmlouvavě oba filmy a zároveň výslovně prohlásil, že jím nerozumí. V takovéto postojí je jen zdánlivý rozpor. Hlavním hříchem obou děl bylo totiž právě to, že přesáhla lidský obzor posunovatelů a tím je urazila.

V dopise Helvetiovi napsal Voltaire nádhernou větu: "Nesouhlasím s tím, co říkáte, ale až do smrti budu bránit vaše právo říkat to." To je formulace základního etického principu novověké kultury. Kdo se vrací historicky před tuto zásadu, dělá krok z novověku do středověku. Jakákoliv potlačování názorů, ba i násilné potlačování nesprávných názorů směřuje ve svých důsledcích proti pravdě, protože pravda je možná dosáhnout jen v dialogu názorů, které jsou rovnoprávné a svobodné. Jakýkoli zákaz do svobody myšlenek a slov, ať už technologie i pojmenování takové cenzury je sebediskretnější, je ve dvacátém století skandálem a pro naši rostoucí se literaturu okováním.

Jedna věc je přece nesporná: Dohle-li k rozmachu našeho umění, došlo k němu proto, že se duchovní svoboda rozšířila. Osud české literatury je v této chvíli na míře duchovní svobody životně odvislý. Já vím, že když se řekne svoboda, někteří lidé dostávají hned senecový rým a namítají, že svoboda socialistické literatury musí mít přece své hranice. To se ví, že má každá svoboda své hranice, dané už třeba

nírou soudobých znalostí, vzděláním, předpoklady apod. Jenomže žádná nová progresivní období se přece samo nedefinovala svým omezením! Renesance se sama pro sebe nedefinovala ochrání-
čující naivitou svého racionalismu, ta byla stejně až s his-
torického odstupu, ale racionalistickým p ř e k r o č e n í m
dosavadních ochráníčů. Romantismus se sám pro sebe definoval
překročením hranic klasicistních kánonů a novým objevem, jehož
se na těchto hranicích mohl zmocnit. A také slova socialistic-
ká literatura dotud nebudou mít pozitivní smysl, dokud nebu-
dou znamenat podobné osvobozující překročení.

Jenomže u nás je pořád větší obtížnost střežit hranice než
je překračovat. Nejhranější momentální společensko-politické
okolnosti mají ospravedlnit, že se duchovní svobody různě
ochrání. Ale velká politika je ta, která nadřazuje epo-
chální zájmy nad momentální zájmy. A velikost české kultury
je pro český národ zájmem epochálním.

Je jím o to víc, že má dnes před sebou zcela mimořádné
příležitosti. V 19. století šel náš národ na periferii světo-
vé historie. V tomto století žije však v samém jejím středu.
Toto bytí ve středu historie není, jak víme, žádný med. Je-
nomže na stránkách půdy umění proměňují se strasti ve zlato.
Na této půdě se např. i trpký zážitek stalinismu mění v para-
doxi a nepochybně v zisk. Samá ráda, když se dělá rovněž
nezi "fašismus" a "stalinismus". Fašismus založený na otevře-
ném antihumanismu vytvořil situaci morálně celkem jednoduchou;
poněmhu humanitní principy a etnosti nedotčeny, poněmhu vy-
stoupil jako jejich antitese. Stalinismus byl však dědicem
velkého humanitního hnutí, které i uvnitř stalinistické nemoci
zachovalo mnoho původních postojů, myšlenek, hesel, slov a
smů. Vidět, jak se takové humanitní hnutí před očima svrací
v cosi opačného a strnuje s sebou všechnu lidskou etnost,
jak mění lásku k lidstvu v krutost k lidem, lásku k pravdě
v denunciaci atd., to otvírá neuvěřitelné pohledy na samu
podstatu lidských hodnot a etností. Co je to historie, a co
je to člověk v historii, a co je to vůbec člověk? Zároveň
s těchto otázek není možno zodpovědět stejným způsobem před
tímto zážitkem jako po něm. Nikdo nevystoupil do této historie
stejný, jako z ní vyšel. A najde ovšem jen o stalinismus.
Celý příběh tohoto národa není demokracií, fašistickou poro-
bou, stalinismem a socialismem /násobený ještě zcela její-
nečnou problematikou nacionální/, obsahuje v sobě všechno
podstatné, co dělá 20. století dvacátým stoletím. To nám
umožňuje klást možná podstatnější otázky, vytvářet možná
smysluplnější myšlenky než ty, které touto anabází neprošli.
Tento národ prošel smutkem tedy v tomto století více než mnohé
jiné národy a byl-li jeho génus bledý, snad také i více ví.
Toto větší vědění by se mohlo proměnit v onu osvobozující
překročení dosavadních hranic, v překročení hranic dosavad-
ních vědomostí o člověku a jeho údělu a dát tak české kul-
tuře smysl, důležitost i velikost. Jsou to zatím spíš smut-
kance, spíš možnosti, ale mnohá díla vznikla v posledních
létích dokázala již plnou redižnost těchto žánrů.

Jenomže znovu se musím ptát: Je si naše národní spole-
čenství vědomo těchto žánrů? Ví, že jsou to j e h o žánry?
Ví, že historické příležitosti jsou neopakovatelné? Ví, že
prohrát tyto žánry znamená prohrát českému národu jeho
20. století?

"Uznáno jest hlasem všeobecným," napsal Palacký, "že te byli spisovatelé čeští, co nešli národu zahynout, ale vytržili jej zase a vytkali jeho snahám cile užlechtilé." Spisovatelé čeští mají odpovědnost za samo bytí svého národa a mají ji dodnes, protože od úrovně českého písemnictví, od jeho velikosti či malosti, odvahy či zbabělosti, provincialismu či všelidskosti, závisí do značné míry odpověď na životní otázku národa: Stojí jeho existence vůbec za to? Stojí za to existence jeho jazyka? Ony nejskladnější otázky položené do základů novodobého bytí tohoto národa čekají stále ještě definitivní zodpovězení. Proto každý, kdo svou bigotností, vandalizmem, nekulturností, nesvobodomyslností podržel nohy nastávajícímu kulturnímu vývoji, podržel nohy samému bytí tohoto národa.

/diskusní příspěvek přednesený na
IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů -
- 27. - 29. 6. 1967/

Ludvík VACULÍK

Soudrušky a soudruzi!

Využívám příležitosti, abych vám řekl, co víte i bez mě, protože k tomu mám pár věcných připomínek.

V návrhu Stanoviska došedního výboru Svazu československých spisovatelů k některým otázkám čs. literatury se píše, že myšlenka socialistického zřízení je uskutečňovat reintegraci člověka, jenž je sručen statut občana. - Občan, to bylo kdysi slavné, revoluční slovo. Označovalo člověka, nad nímž nemohl nikdo nekontrolovatelně panovat, jenž bylo možno pouze šikovně vládnout, aby měl dojem, že si vládne sám. Desátnout u ovládaných takového dojmu bývalo cílem náročné pracovní specializace, která se jmenuje politika. Ve skutečnosti občan vládnoucí si sám, to byl a bude jen mýtus.

Marxistická kritika moci vytáhla na světlo do té doby neprobádané vztahy mezi vládnoucí mocí a vlastnictvím výrobních prostředků. Tento objev spolu s chápáním dějin lidstva jako dějin třídních bojů připravil sociální revoluci, od níž se čekalo též nové řešení občanského problému moci. Sociální revoluce u nás se sdařila - a problém moci trvá dál. Ačkoliiv jsme "chytili byka za rohy" a držíme ho, kdosi nás zatím pořád kope do zadku a nepřestává.

Zdá se, že moc má své nezměnitelné zákonitosti vývoje a chování, ať jí vykonává kdokoli. Moc je svléštění lidské fenomenon dané tím, že už v lemnin boufu smel někde poroučet a že i ve společnosti samých šlechtických duchů musí kdosi shnout posnátky z diskuse a formulovat nutnost. Moc je specificky lidská situace. Postihuje vládnoucí i ovládané a obě chročeje na zdraví. Tisícileté zkušenost

s naší vedle lidstva k tomu, že se snažilo určit jakási
pravevní pravidla: je to omezení systém formální demokracie
se spjatými vnitřními, kontrolními vypořádání a limitními ter-
miny. Do jasně nakreslených mechanismů vlády však zasahují
sílky lidí nadaných hrubou silou založenou na vlastnictví
kapitálu, na držení zbraní, na výhodném příbuzenství,
na monopoli výroby atd. Pravidla tedy nezabranují vládnou, a
lehké skreslení této konstatace má s druhé ruky vymí-
tí už přímo ve své tvůrčosti, že pravidla formální demokra-
cie ale způsobují. Za pravidla však sama o sobě nejsou ani
kapitalistická, ani socialistická, neurčují, co dělat,
nýbrž jak docházet k rozhodnutí o tom, co dělat. Je to
humánní vynález, jenž v podstatě stěhuje vládnutí. Sadržuje
ovládání, ale také, když vláda padne, zachraňuje ji před
zastřením. Zachovávání takového formálního systému de-
mocracie nepřinutí příliš pevné vlády, přinutí jen přesvěd-
čení, že příští vláda má být lepší. Vláda tedy padá, ale
občan je obnoven. Naopak, kde vláda pořád a dlouho stojí,
padá občan. Kam padá? Nevyhovím nepříteli a neřeknu, že
občan padá na popravisti. To jen několik desítek nebo
několik set občanů.

I přátelé však vědí, že to stačí, neboť pak následuje
pád třeba celého národa do strachu, politické neúčinnosti
a občanské resignace, do nicotných denních starostí a ma-
lých přání, do závislosti na šim dal menších pánech,
skrátka do poddanství tak nového a nebyvalého typu, že to
návštěvníkovi z cizí země nemůžete ani vysvětlit. Myslíte,
že u nás už není občanů. Mám pro to důvody nacházející se léta
před v novinách a v rozhlasu. Pro jeden čerstvý důvod půjdu
blízko. Tento sjezd se nesešel tehdy, kdy se členové této
organizace rozhodli, nýbrž když pán dal po uvalení svých
starostí laskavě souhlas. Očekává se to, je na to zvyklý
s minulých tisíciletí, že vznikne jeho dynastie hold. Navrhu-
ji nevěřovat. Navrhuji prohlásit text Stanoviska a
vyškrtnout všechno, z čeho šláká poddaná duše. V národech,
které svou kulturu vypočítávaly v kritice vládnoucí moci,
nemuseli zrovna spisovatelé odnášovat dobré lidové vychování.

Navrhuji, aby každý, kdo zde ještě promluví, podal vždy
návrh, jak si věc, která mu dle starost, předstává.
Neboť přijímáme tedy tu hru na občany, když už jsme k ní
dostali povolení a toto hřiště, a vystupujeme tu ještě po oby-
tek času, jako bychom byli plnoletí a svéprávní.

Mluví zde jako občan státu, jehož se nikdy nechci
vzdát, v němž však nemohu spokojeně žít. Mám na mysli občan-
ské záležitosti, ale octnu se v choulostivé situaci. Jsem
zároveň člen komunistické strany a tedy musím a nechci mlu-
vit o stranických záležitostech. Stalo se však, že i nás
už není téměř ničeho, co by v určitém stadiu debaty nebylo
straníčkou záležitostí. Co mám dělat, když oni oba, má
strana a má vláda, učinili všechno, aby jejich agenda sply-
nula. Osobně si myslím, že je to nevhodné pro nás pro oba.
Vytváří to také obtížnou situaci pro nás, občany zde shro-
mážené. Členové strany jsou vázáni mluvit o ohniskových
momentech většiny důležitých otázek před našimi, kteří
zase nemají přístup na shromáždění, kde jedině se dá o nich
s výslovnou mluvit; takže jedni i druhí žijí v omezení své
základní osobní svobody - mluvit spolu jako rovní s rovnými.

Možná, že je to dokonce proti článku 20 ústavy. Ale já se disciplineuji stáhnout na občanské pole a budu mluvit pouze o vládě, jen kdy toto slovo nebude vystiženo, užiji označení "vládnoucí kruhy". Je to osvědčený starší termín, při zdánlivé neurčitosti přesnější, než může být mnohý jiný. Ode dávna označovali lidi, kteří fakticky vládli nezávisle na tom, jakou nominální funkci zastávali v demokratické kulise, lidi, jejichž moc splývala odjinud: s bohatstvím, s vlivné přísné, s monopolem výroby či služby, s držení zbraní atd. Je v tom obsažena i vláda z uzavřených loží, náhlá sdělení v noci po svlaštích kurýru, slyšet se tím i pár významných vět v předehrávce a kulodřech a dohody udělané před vstupem na místo dohody i zákony odhlasované před vstupem do parlamentu.

Naše oba národy byly připraveny celými svými dějinami pro socialismus. A tento stát se po minulém válce obnovil jako politický organismus, který už měl jediné práci na tom socialismu organizovat. Reminu důležitá dílčí momenty, ale jiný program skutečně neležel po roce 1945 na stole. Jedním z postulovaných atributů nové moci byla i jednotu vládnoucích a ovládaných, vlastně jejich totožnost. Lid a vláda jdou.

A chci se vrátit k tomu, co si myslím o charakteru každé moci: že její vývoj a chování se řídí jejími vnitřními zákony, na nichž nemůže nic změnit osoba u moci, ani třída u moci, neboť je to prostě zákonitost lidského chování v určité situaci: u moci. - Prvním zákonem každé moci je, že chce být i nadále. Reprodukce se ve stále přesnější podobě. Za druhé se stále homogenizuje, očišťuje od nescourého, až každá její část je obrazem moci celé, až všechny části jsou navzájem zastupitelné, takže periferní banka moci může prakticky nahradit centrum, a také jednotlivé periferní banky můžete navzájem prohodit a nic se nestane, sparat moci funguje nevyhnutelně, protože v podstatě má nerespondovat na žádnou prostřední, nadmořské výšky, složení populace ani nic jiného, resp. má reagovat vždy k stejnému: upravovat tato odlišná prostředí pro sebe, zestejnovat je, aby bylo možné vystádnit s jedním všeprorokým modelem. Moc se tedy osamostatňuje, což je další její zákonitě chování, nechází se už o nižší oporu, opírá se o sebe samu, centrum o periferii a naopak, mohou se na sebe stoprocentně spojmout a také musejí, neboť tvoří kruh. Nikoho s něj nelze vyrazit a on také nikoho nevydává. Vnitřní nescourady a provinění jsou také vnitřně likvidovány.

A přichází další záse, kterou označuju jako dynastizaci. V přísnivé chvíli svolává moc zákonodárné shromáždění a nechá si své nezávislé postavení vtělit do ústavního zákona. Očekali od té doby čini, podle ústavy čini. A jelikož deset, dvacet, padesát let nikdy už nedá tento bod na pořad a nikdy jiný jej podle ústavy na pořad ani dát nemůže a nikdy také nemůže podle ústavy svolat jiné zákonodárné shromáždění, dochází ústavní cestou k založení dynastie. Je to dynastie historicky nového typu, neboť zachovává jednu významnou demokratickou zásadu: kdo o to stojí, může se k ní přidat. Dynastie nemůže tedy vymřít po moci, ani po přelici.

Z našeho hlediska nejzajímavější je jeden vnitřní zákon moci, a to zcela určitě, v dějinách lidstva literaturou tisíckrát popsaný a vždy stejný způsob práce s lidmi. Moc ovšem dává přednost lidem, kteří jsou svým vnitřním uspořádáním jako ona. Protože však je jich nedostatek, musí používat

i lidí jiných, jež si pro svou potřebu upravuje: Pro službu noci se přirozeně hodí lidé bašiči po noci, dále lidé samou povahou poslušní, lidé se špatným svědomím, lidé, jejichž touha po blahu, prospěchu a misku si nedává morální podmínky. Upravit lze lidi mající strach a mnoho dětí, lidi dříve ponižované, kteří důvěřivě přijímají nabídku nové hrsti, dále pak lidi od přírody hloupé. Na určitý čas, za určitých okolností a pro určité účely jsou přechodně použitelní i různí morální absolutisté a nezištní, avšak špatně informovaní entuziasté, jako jsem já. Úprava lidí sná v podstatě několik starých prostředků: tělesná i duševní pokusení, pohrůžka utrpením, uvědomění do kompromitujících situací, používání udavačů, uvrhování člověka do neoprávněných podezření, jině se brání demonstrací své loyality, uvrhávání člověka do rukou špatných lidí a pokrytecké zachránování jej od trestu. Zasévání obecné nedůvěry. Důvěra je kategorizována na důvěru první třídy, druhé třídy, třetí třídy - a předpokládá se masa lidí bez důvěry. Rovněž informace má jakostní skupiny: na růžovém papíře, na zeleném papíře, na žlutém a na rožovém.

Co jsem řekl o charakteru noci, míním co nejvšobecněji, nemám dokonce na mysli vládu v socialistickém státě, neboť pojem socialismu spojuji s vědeckým řízením. A vědecká teorie socialismu by přece byla nemyšlitelná bez psychologie noci: Jako v ní nemáme chybět filosofie či politická ekonomie a sociologie, nemáme tu postrádat psychologii noci, využívající poznatků z psychologie individuální i sociální, z psychoanalýzy a psychopatologie.

Ponechal jsem stranou otázku třídního charakteru noci, protože z tohoto pohledu ji subsumuji pod problematiku noci vůbec.

I u nás proběhl popsany výběr lidí podle hlediska použitelnosti noci. Důvěru dostávali lidé poslušní, nečinící potíže, nekladoucí otázky, jež nejsou nastoleny. Z každého výběru vycházel nejlip člověk co nejprůměrnější a z důležitě se postráceli lidé složitější, lidé osobního přívahu a zejména lidé, kteří pro své vlastnosti a práci bývali tichý a neoznačeným nešlákem obecné slušnosti, sčrou veřejného svědomí. Z politického života pak svidět zmizely osobnosti nadané humorem a přicházející se svými osobními myšlenkami. Stratilo význam slovní spojení politik-myslitel, slovo představitel, zastánce, zni prádné slovo hnutí, když se nic nehýbá. Byla spřetrhána pletiva, na nichž spočívala namotaná struktura a osobní kultura takových lidských společenstev, jako jsou obce, závody, dílny. Nic nemohlo nést počet nočního osobního díla, jen zřídka se udržel pojem dílny, byli vyhazováni ředitelé škol pracující na své pedagogice, propuštěni vedoucí cihelny a kritickým názorem na okolí své cihelny, rušary dobře zapracované kulturní a sportovní kluby a spolky, které pro určitý druh lidí představovaly v celé své škále kontinuitu jejich obce, kraje a státu.

Benjamin Kliška ve svém díle "Dívčka Jaja" napsal: "Pomni, člověče, že schopnost je drážet, již urasíš svého nadřízeného, a buď proto možno-li pitomější než v plotě kůl, aťas dlouho živ byl a dobře se ti vedle na zemi." Marnosel bych to ani číst, mohl bych to říkat zpaněti, protože jsem si to mnohokrát připomínal. Jsou to slova stará 40 let a míněná na společnost před sociální revolucí. Ale myslím, že

teprve po ní nabyla u nás celé své platnosti a že její pravdu mohl vychutnat každý. Jestli jste si všimli, my všichni, Čechi a Slováci, inklinujeme k poctě, že nás na našich nejvážnějších pracovních křídí vždy člověk neschopnější, než jsme sami. A všichni, kdekoliv se sejde, jen skuháme. Je to už odorné, protože sdružen s tím, kteří možná mají důvod stěžovat si, nadávají i neschopní lenoři, naprostí flinkové a lidé ohudného ducha, kteří také říkají, že nemohou, nemají. Čili vznikla falešná a škodlivá jednotu lidí, kteří k sobě naprosto nepatří. Pojí nás všechny nejmenší pojitko, jaké si kdo může vymyslet: společně nechat přes reálné motivy.

Praktičtí živlové si našli náhradní pole aktivity, nepraktičtí si ošettují aureolu mlučnicků, na literárním trůnu je móda deprese, duševního rozvratu a nihilismu. Orgie smutku. I chytrý člověk hloupne. Občas se u něho projeví pudová potřeba sebeochrany - má chuť fackovat výprave vlevo. Ale když se podívá nahoru, co nad ním visí, a dolů, co je schopno ještě ho polapit, řekne si: Proboha, pro koho!

A teď povíme, že se už po dvacet let nejúspěšnější prosazují lidé, kteří mají nejmenší rezistenci proti všem demoralizujícím vlivům, jež produkuje moc. Uváme dále, že lidé křehkého svědomí nenacházejí oporu vládnoucí moci, ani dovolání u zákonů, které by je podle litery měly chránit. Podle litery totiž by se zdálo, že skutečně je u nás platný soubor práv a povinností, který "slouží tedy svobodnému, všestrannému rozvoji a uplatnění osobnosti občanů a sdružen upomínání a rozvoji socialistické společnosti". /Ústava, čl. 19/ Přesvědčil jsem se při své práci v novinách a rozhlasu, že ve skutečnosti se občané příliš často svých ústavních práv nedovolávají, protože prakticky kterýkoli činitel třebas jen periferní moci může jejich právo vést na okolnosti a podmínky, jež v ústavě nejsou a slušně ani být nemohou.

Často si v poslední době v ústavě čtu a dočel jsem k názoru, že je to neobtě sestavené dílo, jež snad proto stránilo autoritu u občanů i úředníků. Po stránce slokové je neuchopitelné a přitom se vyjadřuje v mnoha důležitých případech mlhavě. Uvedu příklad vztahující se k pracovní a pracovníkové sféře, jež se našeho svazu nejvíce týká. Článek 5. 16 zní takto: "Veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu, a v těsném spojení se životem a prací lidí." - Nehledě na to, že v pojmu výchova bude každý dobrý pedagog rozumně spojení s prací a životem samozřejmé, není mi jasné, který orgán a jaký snad soud bude rozhodovat o vědeckosti určitého názoru, když v našem pojmu vědy je zahrnut pohyb a proudění názorů ve shodě s postupujícím poznáváním a když tato pohyblivost odopíruje neměnnosti a jednoznačnosti pojmů, kterou vyžaduje každá právní forma. Ledaže by se vědeckým světovým názorem rozuměl pevný soubor tézí, ale pak by byla otázka, zda by náš stát nebyl více státem doktrinárním nežli vědecky řízeným, jak jistě měl na myslí schopnější. - Jiný příklad, týkající se něho vlastního tématu: Článek 28 říká: "V souladu se sájmý pracujícího lidu je všem občanům zaručena svoboda projevu ve všech oborech života společnosti, zejména také svoboda slova a tisku." - Domnívám se, že uvedení svobody myšly sebou jsou v sájmý pracujícího lidu, proto tento slovní

obrat považují za nedotykatelný, ba přímo sacrou, protože výklad toho, co je nájem pracujícího lidu, je tak ponechán konkurenci. Myslí, že odborník, kdyby měl důvod takového vyjádření učít, považoval by za potřebné vypočítat, co je resp. není nájem pracujícího lidu, a proslový zákonodárci by se vyvaroval i nějakého výřtu demonstrativně a trval by na výřtu taxativním. - Sám bych dal přednost formulaci lakonické, jejíž platnost by byla nesporná. Jen lakonicky čistá formulace dává zákonům svůj obecně známý úsloví, takže nakonec vchází do moudrosti dědi a obecně právní vědomí funguje pak natolik, že k nalezení práva není téměř třeba soudit. Jazyková rozhradlost a myšlenková nevytříbenost ústavy způsobuje, že její dodržování nelze zajistit. Nejvyšší právní norma stává se tak spíše dobrým úmyslem a programem nežli zákonnou zárukou práv občana. Ostatně soudím, že by ústava měla fungovat jako každá jiná ji podřazená norma, předpis, stanovy, usnesení, prováděcí nařízení, nemají její závaznost omezovat či smalčovat.

Vyložil jsem svůj názor na povahu, vývin a chování každé moci a směřil jsem se ukázat, že kontrolní mechanismy, které proti ní mají stát, selhávají, takže občan sám strácí k sobě důvěru a také objektivně posbývá status občana. Jestliže tento stav trvá tak dlouho, jak u nás už trvá, je pochopitelné, že se zaplňuje do smýslů mnoha lidí, že životní filosofie zvláště nejmladší generace, která studiem ani praktickou činností nepoznala, že existuje jakási kontinuita lidského trvání na dokonalou demokracii. Kdyby tento stav trval i nadále /a kdyby současně proti němu neprovozovaly přirozené obranné reakce lidí/, změnil by se v příštím pokolení vlastně sám charakter našich národů. Místo rezistentního kulturního společenství vaniklo by jakási snadno ovladatelné obyvatelstvo, jemuž vládnout bylo by i pro cizince pravým počínem. Abychom k tomuto nechali dojít, myslím, že na to jsme se namáhali tisíce roků šprajcovat.

Vycházíme z názoru, že lidový z nás se narodil proto, aby se mu snadno vládlo, navrhují, aby Svaz spisovatelů vyvinul iniciativu a případně ve spolupráci se Svazem novinářů a dalšími svazy, jejichž pracovní problematika je podobná, požádal čs. akademii věd o odbornou expertisu k ústavě, a ukázkou se to nutně, aby přišel s podnětem k její změně, a to např. tak, že svým členům doporučí, aby v příštích volebních kampaních navštěvovali předvolební schůze, tuto problematiku tam přinášeli a přecházeli k tomu, aby volení poslanci si ji byli vědomi; je však také možno uvažovat o tom, že by každý z nás už dříve navštívil svého poslance a požádal jej, aby v parlamentě na toto téma promluvil.

Když tu stojím a mluvím, nemám vůbec ten volný pocit, který by člověk měl mít, když říká svedobně, co chce. Mám spíš pocit, že celkem dost stabilně využívám jakéhosi příiněří mezi občanem a mocí, že hřeším na to, že je právě doba jakéhosi hájení spisovatelů a umělců. Jak dlouho potrvá, nevím: zda až do smrti, či dokonce do zítřka. Tak jako nevím, že občan a moc se mohou stotožnit, že ovládnutí a vládnoucí se mohou sejít ke spěvu, tak nevím, že umění a moc si někdy budou libovat, jak je jim spolu dobře. Nebudou, nemohou, nikdy, jsou jini, nehodí se k sobě. Co je možné a co také dává naději naší smrti, je toto: že ti dva navzájem pochopí svou situaci a vypracují si slušná pravidla styku.

I spisovatelé jsou lidé, i vládnoucí kruhy se skládají z lidí. Kdyby se někdo z nás hrůzou náhody ocitl v orgánu politické moci, bude se v něm také indukovat její vnitřní polarizace a bude mít se sebou starosti. Svobodomyšlenář člověk, také ovšem trochu egoistický a myslící na svou čistotu o jeden rozhodující milimetr víc než na špinu světa. Člověk, který vidí složitost věcí, ale kilem touží, aby byly prosté, tedy básník například nebo hudebník, nevstoupí do státní moci. Šéfknižník, to je jen malá graciózní úloha moci v dobré náladě. Mluví tu o neúčelnosti a nepožití a nepřítelství...

I spisovatelé jsou lidé, i vládnoucí kruhy se skládají z lidí. Ani spisovatelé nechtějí anarchii, protože si přejí bydlet v pěkných městech, přejí si mít pěkné byty a přejí je i jiným, přejí si prosperitu přírody, obchodu přejí zisk. A to přece není možné bez organizující činnosti vlády.

Učení se nemůže vzdát tématu vlády, protože vládnout znamená neustále přímo či nepřímo rozhodovat správním aktem o životě lidí, o jejich životním blahu a zklamání, o tom, nač i jen myslí a co je nerozhodnutelné, a činnost moci se s činností učení styká právě na tom nerozhodnutelném, co přesto je nějak rozhodováno. Učení se tedy nemůže vzdát kritiky vlády, protože vlády, jaké jsou, jaké mají způsoby, jsou tvůrcem kultury národů. Každá vláda dělá tomu potřebu učilce, když je pochváli, že například udělali pěkný pavilon na světové výstavě. Nemusí to jistě říci, takové pochválení je i politický prvek, a řekne to snad i upřímně. Ale učilci proto ještě nemusí být potěšeni tím, jaká je vláda. Takový pavilon, který v jistém smyslu požívá práva kulturní exterritoriality, jen ukazuje, co by titíž tvůrci mohli udělat doma, kdyby mohli, kdyby na vlastním území měli tu váhu. Proto se přisuzuji k tomu, nač jsem myslel neokrátko: zjednotíme všichni blahu, když stavíme pěkné reprezentační pavilony kultury? Když víme, že naše nejlepší práce není kácení, že všechno děláme jen s božím dopuštěním a křídlem tennis a my nemáme ani datum. Všecko, čeho kultura dosáhla, jako vůbec všecko, co lidé u nás dobrého udělali, i všechny dobré výrobky, i všechny stavby, i všechny dobré realizované myšlenky z laboratorii, studií a ústavů, to všecko je tu spíš přes to, jak se naše vládnoucí kruhy po léta chovaly. Bylo to na nich doslova vyváděno. Ale nechal být nespravedlivý. Jsem přesvědčen, že i každé lepší knuť uvnitř těchto vládnoucích kruhů, každý pokus o nápravu stylu je těžce placen, přináší oběti, a přinese-li i viditelný výsledek, je rovněž těžce vyváděno. Tak jaké řízení a jaké vedení? Já vidím bradění. Po desetiletí se mi nestalo, že bych při nějakém jejich exponé pocítil: Vida, to je skvělá idea, která ještě žádného nenapadla! Koneck, někdy jsem si ohurně řekl: že je toho, když to ví dávno každý! A nejčastěji: Jak v tomto zachráním svou vlastní myšlenku, jak je přežít, když je namáha přesvědčovat, protože je nikdy nevidím. - Vidím a slyším, jak moc ustupuje jen tam, kde vidí a slyší příliš silný odpor. Nikoli argumenty, ty ji nepřesvědčí. Jen neúspěch, opakovaný neúspěch, když chce něco podnikat postaru. Neúspěch, který nás všechny stojí peníze a nervy. Vidím stálou vůli a také stálé neúspěchy, že se vrátí starší horší časy. Protože co znamenají ta slova, že jsme dostali svaz, dostali litfond a vydavatelství a noviny? Pohříšku, že nám je věnováno, když nebudeme hodni. Když bych usnával, že to bylo jejich, řekl bych, co říkáva moje

centra: Dal, vzal... Ale jsou opravdu pány všeho? A co tedy ponechávají v rukou jiných než svých? Nic? To tu nemáme být! Ať to někdo. Ať je zcela viditelné, že v podstatě krotká lidí chce rozhodovat o bytí či nebytí všeho, o tom, co má být děláno, myšleno, čteno. To slyší o postavení kultury ve státě, to je ochrana kulturnosti národa. Ne tedy ocenování, vyhlašování jednotlivá kulturní díla.

Měli jsme v poslední době často příležitost slyšet, že vládnoucí kruhy uznávají jistou autonomnost kultury na jejím vlastním poli. Ale ať se přý kultura neslebi, když přechází na pole politiky, že dostává výtky. Argumentuje se proti nám, že přý porušujeme své vlastní heslo - že každou práci mají dělat odborníci. Je pravda, že i politiku mají dělat odborníci, ale odkud se bere ta jistota, že jsou to oni. Já o tom pochybuji a důvod své pochyby předvedu raději jen obzřet: Lékař je jistě odborník. Může lépe než my určit diagnózu naší nemoci, může nás také odborně léčit. Ale nemůže přece tvrdit, že ví lépe než my, jak nám při jeho léčbě je. A jen lékař hrubý neodborník může na nás dělat operaci, když jsme mu nepodepsali žádný revers.

Autonomnost umění a kultury? To je heslo a šťastná taktika. Dnes platí toto a zítra tanto, sdíl se to všude, ale není třeba být velkým odborníkem, aby člověk poznal, že je to pořád a téhož soudu, jenže má dvě pípy.

Jako si nepřipadá příliš bezpečný v kulturně politické situaci, kterou vládnoucí moc sřejmě může hrát až do roztržky, tak si nepřipadá jistý ani jako občan mimo stěny tohoto sídla, tedy mimo toto hřiště. Nic se mi neděje a nic se mi nestalo. To už se dnes přece jen neděje. Mám být vděčný? Nechce se mi. Mám strach. Nevidím vlastně žádný pádný důvody. Vidím lepší práci prokuratury, ale ti prokurátoři - mají záruky a cítí se bezpeční? Kdybyste chtěli, já bych mohl udělat s několika z nich rozhovor pro noviny. Myslete, že by vyšel? Nebýt bych se udělat rozhovor třeba s generálním prokurátorem o tom, proč nevinně odsouzení a rehabilitovaní lidé samozřejmě nemohou být původních práv, jak to, že jim národní výhery nechtějí vrátit jejich byty či domy - ale to nevyjde. Proč se těm lidem nikdo slušně neodluvil, proč nemají úlovy politicky pronásledovaných, proč se s nimi mluví o poměrech? Proč nemůžeme být kde chceme, proč krajší nejedni na tři roky do Vídně a malíři na třicet roků do Paříže s možností vrátit se nikoli jako zločinci? Máš parlament sřejmě dobře zná jednu právní zásadu: Nullum crimen sine lege - není zločin bez zákona. Uplatňuje ji tak, že vynáší pro stát tolik zločinů, kolik chce. Proč lidé, kterým se u nás definitivně nelíbí, nemohou táhnout třeba k čertu, a proč lidé, kteří nechtějí načatá demokratická opatření vidět dokončena, nejdou třeba pryč.

Je pravda, vyšlo několik nových a lepších zákonů. Je pravda, že další se připravují. Je také pravda, že nový tiskový zákon dobře metá. Připravuje se také novelizace zákona o ostatních občanských svobodách - svobodě shromažďovací a společenské. Návrh připravuje ministerstvo vnitra - významný článek o tom v literárních novinách byl zabaven - nevidím záruky. Jaké záruky? Nevím. Tady se zastavuji, protože jsem u toho posledního, u jedné veliké pochyby: Iba ony vládnoucí kruhy, vláda a její jednotliví členové sami mají záruky svých občanských svobod, bez nichž nelze rozvíjet žádnou tvorbu, ani tvorbu politiky.

Na tomto místě se máje charakteristika vnitřních sdělností každé moci uzavírá a já mohu celkem jen odhlásit na formální, jež byla řečena již dříve - o mýně, který samole někdy i ty, co jej rozdělili.

Kultivované provedení toho, co je pro organizovaný chod státu jistě nezbytné, to je mírou skutečně dosaženého stupně kultury. Proto víc než o kulturní politiku jde o kulturu politiky. Kde politika politiky je kulturní, tam se nemusí spisovatel, umělec, vědec ani inženýr vysilovat handrkování o své práva operova, stavovská, sektarová, klubová, svazová, nemusí zdůrazňovat specifickou svou práci, nemusí vyvolávat averze ostatních občanů, důlníků, rolníků, dřevníků, kteří mají právo na totéž co on, ale nenacházejí prostředky k protlačení svých myšlenek nitou cenzur, nemohou svůj smutek či svůj mravní pater přeložit a podat v uměleckém tvaru, v konstrukci a barvě, aforismu či básni a hudební skladbě. Nekulturní politika, nikoliv špatná kulturní politika vyvolává obniska bojů o svobodu a ještě je uražena, že se o tom pořád mluví, nechápe, že svoboda opravdu je jen tam, kde se o ní nemusí mluvit. Je uražena tím, že lidé vypovídají, co vidí, ale místo, aby změnila to, co lidé vidí, chce jim pořád vymáňovat oči. A zatím uniká do času to, co jediné je hodno všech pater všech, to je tam sen o vládě, která bude totožná s občanem, a o občanu, jenž si vládnou téměř sám. Je uskutečnitelný ten sen?

Na cestě za tímto senem, k němuž naše národy mířily a hloubky svých dějin, prošli jsme body důležitých úspěchů. Jedním z nich byl i vznik samostatného Československa sdružením pokrokových lidových sil a pokrokových politiků, což není v návrhu Stanoviska zatím vyjádřeno a já to tedy navrhuju vyjádřit. Vždyť tím vznikl státní útvar, který přes svou nedokonalost přinesl vysokou demokracii v historické kategorii tehdy existujících režimů a který nenashromáždil v oitění a myšlení svých občanů žádnou významnou averzi k ideálům socialismu uskutečnitelným v druhé etapě státního vývoje. Kontinuální představy o státě socialistickém se po válce proměnila přímo v program socialismu. Světelné podmínky, ze kterých se k jeho plnění přikročilo, hlavně stav socialismu v naší, kde předtím byl, a úroveň poznání o socialismu v té době spíše byly, že u nás došlo k deformaci při uskutečňování a k udělením, které nejsou vysvětlitelné jen místním klimatem a neplnou a povahy lidí ani s jeho dějin. Když se o tomto období mluví, když se hledá vysvětlení, proč jsme stratili tolik morálních i hmotných sil, proč jsme hospodářsky zacetali, říkájí vládnoucí kruhy, že to bylo nutné. Myslí si, že a hlediska nás všech to nutné nebylo, že to bylo snad nutné pro důležitý vývoj orgánů moci, jež v podstatě došly i všechny zastávce socialismu, aby tímto vývojem prošli a ním. Je třeba vidět, že za dvacet let nebyla u nás vyřešena žádná lidská otázka - od primárních potřeb, jako jsou byty, školy, prosperita hospodářství, až po sotřky jemnější, které nedemokratické systémy světa vyřešit nemohou - jako je pocit plné platnosti ve společnosti, podřízení politických rozhodování kritériím etiky, víra ve vyslušnost i malé práce, potřeba důvěry mezi lidmi, vzestup vzdělanosti celých mas. A bojím se, že jsme se nepovraždili ani

na dějišti světa, cítím, že jedno naší republiky stratilo dobrý zvuk. Vidím, že jsme nedodali lidstvu žádný původní vynález a dobré nápady, že například nemáme svůj návrh, jak vyrábět a netopit se ve zplodinách vyrábění, že zatím tupě následujeme odlišněnou civilizací amerického typu, opakuje chyb a výhledu i západu, naše společnost nemá orgán, který by hledal, jak by se dalo racionálnější a zohledněnější vývoji životního slohu najít úspornou zkratku.

Heřmánkovi tím, že jsme šli zbytečně, že to vše vůbec nemá cenu: má to cenu, ale je otázka, zda to není cena varování. I tak by celkové poznání lidstva postoupilo, ale tímto nástrojem poučení nemusela být země, jejíž kultura o nebezpečí věděla. Navrhuji, aby ve Stanovisku bylo vyjádřeno, co všechno pokroková čkoslovenská kultura ve třicátých letech šla se sebou odložit.

V poslední době jsem poznal mnoho podivuhodně svých lidí. Několik jednotlivců, ale i několik kolektivů - pracovních i zájmových. Podivuhodná byla jejich rezistence, kterou osvědčili - že odolali vlivu módi a řídí se přirozenými zásadami lepších lidí: žádně dělat, držet slovo, nenechat se, nenechat se otrávit. Vedle těchto celkem klasických vlastností lepších lidí přirostla na jejich charakteru jedna vlastnost nová: nedostatek myslu pro odstup neboli distanc mezi podřizovaným a nadřizovaným, mezi nízkým a výše postaveným. Kupudivu tato odpudivá čnešná vlastnost každého lajdáka teprve přidána k oněm klasickým dobrým vlastnostem opravdu působila jako nový rys člověka, který se nemusí ponížovat kvůli chlebu.

Na závěr bych chtěl výslovně vyjádřit, snad zbytečně, že jistě plyne z celé mé řeči: Svou kritiku módi v tomto státě neháním na čelo socialismu, protože nejsem přesvědčen, že takový jeho vývoj u nás byl nutný, a protože tuto moc pestotočností a pojmem socialismu, jak se s ním chce stotožňovat ona masa. Ani jejich osud nemusí být totožný. A kdyby lidé vykonávající tuto moc - já je pro tuto chvíli odhlašuji od ní - a dovolávali se jich jako jednotlivců se soukromým cítěním a myšlením - kdyby sem přišli a nám všem položili jednu otázku - zda ten sen je uskutečnitelný, museli by pokládat za projev naší dobré vůle a zároveň nejvyšší občanské loyality, kdyby odpověď byla: Nevin.

/diskusní příspěvek přednesený
na IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů - 27. - 29. 6. 1967/

Vstupujeme do roku, v němž nás čeká mnoho práce a také významné politické události. Bude to rok, jehož výsledky bezesporu ovlivní celý další vývoj republiky.

s novoročního projevu Antonína Novotného

- 1. ledna 1968 -

Ve dnech 3.-5. ledna 1968 zasedal Ústřední výbor KSČ, který pokračoval v diskusi, započaté na prosincovém zasedání. V souladu se závěry XIII. sjezdu a s těmi o postavení a úloze strany v současné etapě vývoje naší socialistické společnosti, schválenými na říjnovém zasedání, hodnotil Ústřední výbor zásadní otázky vedoucí úlohy strany, zvýšení akceschopnosti a účinnosti její práce.

Ústřední výbor rozhodl rozdělit funkci prezidenta republiky a prvního tajemníka ÚV KSČ. Plénum Ústředního výboru KSČ schválilo na základě vlastní žádosti souduška Antonína Novotného, aby jako prezident ČSSR byl uvolněn z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ.

s komuniké ÚV KSČ z 5. ledna 1968

Herzegovina jsem se lehce a ne najednou. Říkám to otevřeně. Šlo mi o to, zda náhle změnou na nejvyšších funkcích nedojde k příliš riskantnímu rozhodnutí autorit, jež by mohlo otevřít cestu k velmi nebezpečné anarchii. Šlo mi o to, aby u nás už konečně byla víra a svlašt v kritických chvílích dodržena literatura i duch ústavy republiky a stanov strany a aby se postupovalo v duchu demokratických tradic této země i našeho hnutí. Při respektování všech těchto hledisek jsem došel k názoru, že rozdělení obou nejvyšších funkcí je nutné, že by mělo být uskutečněno bez průtahů, a to ze zcela věcných důvodů. ...

...Mezi soudruhy panuje totiž nejistota, co by se stalo, kdyby po všech pronesených kritikách zůstalo vše při starém. Říkám otevřeně a citím, že je nutné, aby to někdo takto naplno vyslovil, že mnozí soudruzi se obávají - a vzhledem k některým zkušenostem možná ne bezdůvodně - že by mohlo dojít k určitým recidivám padesátých let, k tvrdým zásahům proti oponentům uvnitř strany, a že by logika tohoto boje mohla vést i k novému použití mocenských, především bezpečnostních orgánů při řešení vnitrostranických problémů. To by ovšem v sobě skrývalo nejvážnější nebezpečí pro celou republiku. ...

...Ze strany slovenských soudruhů namítených bylo zde v praxi řešeno, a bylo to rozumné, že slovenské prostředí není a nemůže ani být už zcela prostě starých nacionálních předpokladů a vální právě tak, jako jich není prostě prostředí české. Rozhodně však jejich nositeli nejsou slovenští komunisté, právě tak jako jimi nebyli slovenští komunisté odsouzení v padesátých letech. A zcela absurdní by bylo obviňovat z nacionalismu člověka tak internacionálně citícího, jako je soudruh Dubček. Vůbec bychom se již jednou měli poučit z minulosti a přestat s praxí, podle níž je v polemice proti slovenským názorům a požadavkům obligátně vytahován strašák nacionalismu, podepíraný notabene nejednou ještě mocenskými a kadrovými opatřeními. ...Te, že situace se kolem slovenské problematiky nyní dost otevřeně vyhrtila, dokazuje tedy, že v řešení česko-slovenských vztahů a slovenské problematiky není všechno v takovém pořádku, jak se soudilo. ...

/z vystoupení na plánu ÚV KSČ dne 3.1.1968 -
- část uveřejněna v: Reportér, č.1. 8.1.1969/

...Jsou lidé, kteří z nedostatku informací posuzují věci s jistou nedůvěrou: Co na tom, že se někde vymění, to už tu bylo, ale co se změní v hospodářství, co se změní v řízení, co se změní ve společnosti?

...Leč poslední zasedání ÚV KSČ velmi důrazně vyjádřilo, že nejde jen o personální záležitosti, ale že jde právě o to všechno, co začíná a páli každého komunistu a každého občana. Řešení personální na nejvyšší funkci je první krok k tomu.

Oč jde zejména? V první řadě o to, že důsledně odstranit z naší strany i státní správy byrokratické manýry a nároky z minulosti, a to počínaje vrcholnými orgány strany a státu - a pak, nebo raději současně - až dolů, až na poslední ves a na poslední pracoviště. ...

/Práce, 21.1.1968/

...Počátek padesátých let byl jedním z největších historických dramát v celých dějinách našich národů. Nikdy předtím ne došlo se v tak krátké historické době uskutečnit tak hluboké strukturální přeměny v ekonomice, sociální tvůrnosti země i v její tvůrnosti politické a ideové. Rozměry těchto velikých obrovských procesů odpovídaly potřebám i rozměry chyb a nedostatků, jichž se, žel, tehdejší vedení strany nedokázalo vyvarovat.

Také ve vnitrostraničském životě vznikly poruchy, jejichž některé důsledky pocítujeme dodnes. Kromě těchto problémů a stejně závažných problémů hospodářských a sociálních došlo v ozduší falešné podzřevosti k neblahým jevům porušování socialistické sáonnosti, které nepostihly jen komunisty. Myslíme k našemu dnešnímu úsilí o všestrannou demokratizaci v celé společnosti i ve straně neodlučitelně patří úkol vrátit skutečnou důstojnost všem, kdož se v první a především ve druhé světové válce zasloužili o republiku a její pokračový vývoj a o vítězství socialismu v naší vlasti. Musíme napravit všechny nesprávné a nesprávné křivdy státní i stranické, důsledně a bez výhrad.

Od roku 1956 se začaly u nás vytvářet podmínky pro nápravu chyb z předchozích let i pro řešení nových otázek, které před námi neúprosně kladl vývoj ve světě i rozvoj naší vlastní společnosti. Nelze dost dobře říci, že bychom v tom 31. červnu ohledu neudělali vůbec nic nebo málo, že strana o řešení těchto problémů neudělala. Ale mezi slovy a činy stále zůstávala mezera, příliš často byly tyto snahy jen polovičaté. Skutečnost, že tyto střetávání pokračových a konzervativních sil nebylo zásadně vybojováno, zaslouží, že se nám nepodařilo splnit všechna naše dobrá předsevzetí, že jsme byli v tak mnohých ohledech nedůslední. ...

...Myslím, že se právě z řad našich dělníků a rolníků už delší čas čerpají různé hlasy, že ve straně a v celé naší společnosti nestačí už jen tu a tam něco zdokonalit a popravit, ale v duchu osvědčených leninských metod a tradic dělnického hnutí stav věci skutečně důkladně změnit rozhodnutí činy na každém pracovišti pro další rozvoj socialismu. Nejednou jsme se pokoušeli dosáhnout v různých oblastech našeho života obratu - v průmyslu, zemědělství, v kultuře i ve vědě. Dosáhli jsme určitých úspěchů, ale zároveň jsme cítili, že tyto úspěchy neodpovídají možnostem ani vynaloženému úsilí. Přehlédneme-li dnes všechny tyto snahy, narazíme na oblast, ve které je, myslím, těžiště našich palčivých problémů. Oblastí, od níž musíme odít, je dnes politika, politická sféra. Toto přesvědčení nám ostře vnučuje sama, sám život a naše zkušenosti. Ne náhodou se právě v této oblasti začaly v poslední době množit nepřiznivé jevy, které všichni dobře známe a z nichž nejvíce znepokojující jsou především některé jevy související s apolitičností, pasivitou, se určitou resignovaností, a to i mezi komunisty.

Právě zde se začaly hromadit nevyřešené otázky, které nelze nechat neudržit v klubech, které bychom pak těžko, přetěžko rozmatávali. ...

ROZCESTÍ DŮVĚRY

Do roku dvou jubileí jsme vstupili všichni, tentokrát opravdu ve zvláštní, celonárodní jednotě vnitřního neklika. Víme, že vstupujeme do roku, který má dát směr dalšímu vývoji naší společnosti a podstatně ovlivnit naše osudy na mnoho let.

Starší pokolení rozehrává s odstupem klady a zápery republiky, která se zrodila před padesáti lety. A všichni se vracíme k událostem, které až do základu ovlivnily náš život před dvaceti lety. S odstupem hledáme kořeny dobrého i špatného, co nám přinesla ta dvě desetiletí.

Není pochyb o tom, že osmaštyřicetý rok zvedl u nás vlnu upřímného nadšení, šelil a oddanosti, jež šla často až za hranice sebeobětování. Byla to doba, kdy slovo MY daleko převládalo nad slovem JÁ.

Tu vlnu nezvedla jenom dělnická třída. Nesla ji také rozhodující část české a slovenské inteligence. Byla to vlna největšího sjednocení sil národa, sil fyzických i duševních. Opírala se o horoucí srdce, důvěru ve schopnost a charakter vůdců a o logický argument přesvědčivé teorie. Co se s tou vlnou stalo za těch dvacet let?

Mnohá horoucí srdce vychladla v mrazu padesátých let. Od Bílé hory nebylo u nás zvykem popravovat politické protivníky, brát člověka život za jiný názor, a dokonce brát život lidem ve jméno toho nejlidštějšího, co se mělo stát skutkem.

Důvěra se začala rozpadat tam, kde se stal pravidlem rozpor mezi slovem a činem, mezi teorií a praxí.

Argument stratil přesvědčivost tam, kde se slovo státního, vychovatele a propagandisty začalo rozcházet s pravdou, s každodenní zkušeností občanů tohoto státu. Ve jméno velikých a vzdálených pravd se vetřely do života a do úst lidí nepravdy a předstírání. Začala doba hradebního lámaní charakterů. Příměst a otevřenost se staly překážkou pro ty, kdo chtěli stoupat po šedivku moci nebo po šedivku platových stupnic.

Důvody k přesvědčení sláblly. Místo přesvědčení nastoupila víra, která byla a je v příkrém rozporu s teoretickými základy socialistické společnosti.

Katolický kněz má právo říkat věřícím: "Co Bůh činí, dobře činí." Smí a musí to říkat i uprostřed bídy, války a nemoci.

Ale kdo tvrdí, že jeho učiteli byli Marx a Engels, kdo chce pomáhat na svět demokratické a socialistické společnosti, musí umět své činy a postupy obhájit věcně a přesvědčivě před nejbližší veřejností. Jenom ten, kdo dává přednost moci před službou, kdo namísto veřejně obhájit své činy a postupy, kdo by neobstál v demokratické kritice, prohlašuje: "Co strana činí, dobře činí." Přitom pojem strany - v rozporu se slovy - zahuje ve skutečnosti na několik jedinců, kteří ve svých rukou - v rozporu s principy socialistického státu - soustředili všechnu moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, a kritiku své činnosti vydávají se všemi důsledky pro kritiku za projev nepřátelství k socialistickému zřízení.

Svou moc pak už představitel monopolní moci nemůže opírat o přesvědčený souhlas většiny národa. O své pravdě nepřesvědčuje. Svou pravdu sděluje a určuje jako pravdu jedinou. Jako opora

má být jenom organizovaná a disciplinovaná síla ozbrojených složek společnosti - a sliby. Hlavním nebezpečím jeho není jsou lidé, kteří jsou schopni rozpoznat a vědomě dokázat, že ty sliby nejsou splnitelné, protože nevycházejí z reálných možností státu a společnosti, nebo že se mají splnit jenom ve prospěch menší části národa na účet většiny a v posledních důsledcích na účet budoucnosti všech.

Takovým slibům se všude na světě říká demagogie. Má všude stejné rysy. Jejím spojencem je násilí. Jejím cílem je procenění toho, co se nemá obhájit odpovědným rozumem. Jejím protivníkem je vzdělání, soudnost a životní zkušenost podřílené pevným charakterem. Její cesta je vydáváním narálek k tvůrčí inteligenci a strachem z mladého pokolení, které nemá zábrany, které má ještě rovnou páteř a mladou touhu udělat pro všechny víc než pro sebe. Osmým demagogi je katastrofa, do které s sebou strhávají celou společnost.

Představitel katastrofy, stadium vývoje, ve kterém se ještě dá všechno napravit, je období, kdy se společnost přestane bránit, kdy se občan vzdává svých ústavních práv, povinností a odpovědnosti, kdy vyvěsí bílý praporek před monopolní mocí, kdy se ona jediná líh drobí v miliony malých lidí, v miliony malých a soukromých písečků, kdy se hlavní zájem soustředí na výpěchárnu náček bez ohledu na to, zda se plní, kdy se přechází týden, aby se šlo v sobotu a v neděli.

Není pochyb o tom, že i dnes, dvacet let po únoru, přesvědčivě většina občanů Československa chce žít ve státě, kde jednotlivci mají právo rozhodovat o osudech velkého počtu lidí ani v hospodářství /jak tomu bylo v kapitalistickém období/, ani v politice /jak tomu je v každé osobní diktatuře/. Právě proto chce většina lidí žít ve státě skutečně socialistickém a skutečně demokratickém. To je reálný cíl. Dá se uskutečnit.

Ke skutečné demokracii, k rozšíření občanské pravomoci a odpovědnosti musí plnoprávně občany v duchu i podle litery ústavy socialistického Československa jasně udělati první krůček na přelomu jubilejního roku. Ostli jsme se na rozcestí, a stav veřejných věcí dokazuje, že byl nejvyšší čas, abychom na toto rozcestí vstoupili. Vedou z něho jenom dvě cesty.

Jedna k obecnému systému monopolní a nekontrolovatelné moci, který prokazatelně naleptal vnitřní sílu vedoucí strany i její hospodářskou, politickou a mravní autoritu. Ta cesta blokuje valnou část tvůrčích sil národa uvnitř strany i mimo ní a vede k rozkladu společnosti, jaký vyvolává každá diktatura nebo oligarchie.

Ta druhá vede ke skutečné demokracii a skutečnému socialismu. Vede jenom přes obnovení souladu mezi slovy a činy.

Za hlavní klad posledních let lze považovat útlak vnitřní síly socialismu, a to i socialismu dočasně deformovaného. Překil dvacet složitých let, obstál se krkavý, ale obstál ve skouškách, v jakých by se byl jiný systém rozpadl. Jeho hospodářství uneslo náklad diletantství, amatérismu a svévolie přehlížející základní zákony ekonomie. Poklesává v kolonách, smolí se situace, kterým jsme si zvykli říkat havarijní.

Zapostává v mnoha směrech na světovém vývoji, namísto se už odvíjet otevřeně, nesubvencované soutěže na světových trzích. Nové továrny se rodí dříve a pomalu, je málo bytí a nové nemasem srovnání s úrovní nových bytí ve vyspělých

zemích kapitalistických. Silnice jsou v rozpadu, městská doprava yénne, služby obyvatelstvu v mnohých městech klesly na úroveň rozvojových zemí. Nedota k času lidí dostoupila katastrofální míry a začala se považovat za samozřejmost. Nejsou rezervy, každý nečekaný úkol vytváří nebezpečí napětí. Ale československé hospodářství přežilo a má sílu hledat cesty k obrodě a k nové dynamice socialistického rozvoje. Vydřelo víc než kterýkoli z dosud známých systémů.

Vnitřně nejsilnější byl tento systém ve svých revolučních počátcích, v roce 1945, silný byl v roce 1948. Zakolísal teprve když boj o moc lidí, tj. o moc všech tvořivých složek národa, změnil se boj o moc osobní. Volal se jednotě, ale osobní boji o moc zmačkal jednotu v nejvyšších polohách. Přilil častý rozpor mezi slovy a činy, tj. přilil častá demagogie narostla v krizi ve všech oblastech veřejného života. Má společného jmenovatele. Je to krize důvěry. Na přelomu jubilejního roku stojíme před dvěma osudovými otázkami: Jak dál a s kým dál? V těch dvou otázkách je všechna starost, obava, naděje, všechna vnitřní naklad, všechno odhodlání uchránit to dobré, co přineslo dvacet let složitého života, a snaha sbližt překážky na cestě ke skutečné demokracii v socialistickém Československu.

Není pochyb o tom, že ke krizovým jevům v politice i v hospodářství vedlo přecenování úspěchů a zastírání proher. Skutečný stav našeho hospodářství je do této chvíle zastřen tajemstvím. Tají se před plnoprávnými občany tohoto státu, kteří nesou na vlastních bedrech všechny důsledky a kteří tedy mají právo znát skutečný stav a jeho příčiny. Ono mnoholété utajování trvale otvíralo dveře sociální demagogii. Stav dopravy a služeb, vývoj cen, průměrný věk strojů v továrnách, technické a ekonomické parametry výrobků, výše penzí, srovnatelná výše reálných mezd, devizová bilance a mnoho jiných věcí je v rozporu s megalotýnní slibů a předpovědí. Zkušenost dvaceti let dokazuje, že hospodářský rozmach se nedá prosadit ani libivými sny, ani pěstí do stolu. V převratném období vědeckotechnické revoluce, jejíž nástup jsme potlačovali vlivu vědecké a technické inteligence a jejím podceněním přeceňovali, musíme opustit cestu velkých slov a neomyšlených rozhodnutí, vnačených společností mecenáskými a administrativními zásahy. Se vši vůlí a na pevném základě analýzy skutečné situace musíme obnovit zdravý rostoucí československého hospodářství. Musíme zapomenout na sociální povinnosti socialistického státu. Ale musíme zapomenout na sociální demagogii. O koho má pečovat náš stát?

Musí se postarat o ty, kdo ještě - nebo už - nemohou pracovat. Na to si musí stát vydělat. Musí se postarat o ty, kdo chtějí, ale nedovedou. Musí jim dát možnost, aby svůj talent a schopnosti rozvinuli. I na to si musí stát vydělat.

Musí plně odměnit práci těch, kdo vytvářejí nové hodnoty, rukama i mozky, kdo pracují podle svých nejlepších schopností a svědomí. I na to si musí socialistický stát vydělat.

Ale musí ověřnout z beder břemene těch, kdo předpokládají, že v socialistickémřízení mohou být mnoho za málo, kdo hledají místa nebo funkce, ale nehledají práci, kdo zapomenuli, že v socialismu skutečně nemá člověk vykeřřetovat člověka a nemá žít s cizí práce. V socialismu lemech a sluvka nemá žít s práce pozitivního člověka; přitom je lhostejné, jestli jde o dělníka, inženýra, učitele, dřevníka nebo o profesionála

funkcionáře. Oddanost socialistickému zřízení je povinnost, nikoliv zásluha. Dokazuje se společensky užitečnými výsledky práce, nikoli snalostí citů. Ani nejbohatší socialistický stát nebude dost bohatý, aby mohl své občany platit jenom za spolehlivost projevovanou na schůzích.

Dvacet let od Února začalo do základů třídní složení naší společnosti. Dá se bez nadsázky říci, že v podstatě se u nás vytvořily jenom dvě skupiny občanů: skupina poctivých a pracovitých lidí od kumpáce a stroje až po vysokoškolské katedry a vědecké laboratoře. V této skupině plodných lidí nemá místo závist, tam je doma obdiv a úcta k práci i k talentu, tam jsou doma soudružské vztahy mezi lidmi. Tady se třídní uvědomění dokazuje prací pro socialistický stát.

A proti nim stojí skupina těch, kteří hledí urvat co se dá a na čem se dá, ale kteří požadavek pracovní kázně považují za buržoazní přežitek a nehorádnost asociátů. Jejich cílem je průměr, mezi nimi je doma solidarita rovnostářů, kteří hájí své materiální i společenské výhody původem, na kterém nemají zásluhu, a třídním uvědoměním, které dokazuje mnohem přesvědčivěji slovy než výsledky práce. Jejich svědomí spí. O to bájelejší je jejich stíhlost a touha po vlivu na osudy jiných. Právě oni vidí nepřítele v každém, kdo s nimi nesouhlasí.

S těmito dvěma skupinami vstupujeme do třetího desetiletí celonárodního úsilí o vybudování socialistického státu. A právě na přelomu desetiletí každý z nás stojí na křižovatce, kde si musí vybrat, s kým jít a komu věřit. Uvnitř strany, která měla sílu k prvním vážným krokům na cestě k obrodě, k prohloubení nejsrdavějších tradic Února, i mimo stranu, kde žije většina občanů tohoto státu. Každý z nás si musí vybrat, zda bude soudit podle slov nebo podle činů, komu dá hlas, až bude volit svého mluvčího. Je to křižovatka, kde na volbě závisí osud tohoto státu a s ním i osud každého z nás. Je to křižovatka důvěry.

/Ml. fronta, 27.2.68/

... Fakticky to nebyl ani ÚV, který takto detailně rozhodoval. Tomu se jednou na čas a ještě na poslední chvíli předložily určité základní materiály, ještě bez jakýchkoli alternativ a k tomu byla formální diskuse. Tam se tyto věci vůbec nerozhodovaly. Skoro vše rozhodovalo se v předsednictvu. Předsednictvo rozhodovalo o takovém množství detailních otázek, že si to ani nemůžete představit. To byly někdy, a to vám musíme členové předsednictva přiznat, stovky materiálů, to bylo takové množství návrhů k rozhodnutí, že sami členové předsednictva přiznali, že některé materiály nestačily vůbec předst, natož, aby si je mohli nějak promyslet, skutečně zvážít, aby se mohli poradit s odborníky nebo jinými členy strany. Čili všechno se rozhodovalo formálně. Nechci vám říkat anekdoty, ale jen pro přiblížení. Když členové předsednictva museli rozhodovat také třeba o uniformě pro armádu nebo Bezpečnost, postavili tam figuríny s různými návrhy uniform a teď měli rozhodovat který.

To jsou věci, které jsou proti zdravému rozumu. Vždyť je to naprostá nevěra ke komunistům ve všech druhých orgánech. Přitom to samozřejmě vytváří typickou obecníčku, protože pro všechny je to velmi snadné. Každý ministr, každý vyšší hospodářský vedoucí, každá masová organizace si dávali všechno předem schvalovat straně. Ať v centru nebo v kraji nebo v okrese. Vždy pak byli z obliga. Když to potom bylo špatné, nebo se to nepovedlo, jo, soudruzi, to jsme my nezasvěřili, to rozhodla strana. Čili každý se schovával za stranu, zbavoval se zodpovědnosti a přitom v předsednictvu se rozhodovalo bez dostatečných znalostí, bez dostatečné pružnosti a tudíž šel, zde začínalo byrokratické rozhodování. ...

... Kde však dále vše pozoroval, viděl, že soudruh Novotný se obklopoval dlouhá léta soudruhy jemu osobně oddanými. Ano, nebyl sám. Byla zde určitá skupina soudruhů, která jej podporovala a bylo velmi těžké v určitých podmínkách vystupovat s nějakou kritikou.

Je prostě fakt, že měl příliš velkou moc v kádrových otázkách. ... Na ÚV se většinou členové dověděli, že někdo má být odvolán a někdo má být dosazen do funkce. Nemohli tedy ani posoudit, jestli opravdu pracoval špatně nebo dobře. Nevěděli o něm nic. A kádrové změny nebyly zdůvodňovány. Často zcela jednoduše byl podán návrh odvolat toho a toho soudruha, přemístít ho tam a tam a ustavit toho a toho soudruha.

Mohli byste říci: proč jste nežádali informace? Pokuste se trochu chápat to ovšem. Každý soudruh měl obavy, že když bude sám příliš často protestovat v těchto věcech, že dříve či později přijde sám na řadu. My jsme si nemohli předem vůbec ani nějak vyměnit názory a domluvit se předem. Kdyby několik členů ÚV předem si chtělo vyměnit názory, poradit se, to by bylo označováno jako frakce. Čili členové ÚV měli přinejmenším vzájemně se radit, měli strach, všechno bylo tajné, měli strach o materiálech a návrzích se radit dohromady s jinými členy strany. Bylo to prostě tak, že se v podstatě odhlasovávaly kádrové změny bez diskuse, formálně sklamací. ...

Josef SMRKOVSKÝ

...byl tu soudruh Brežněv, byl pozván. Když se ale dověděl, co se u nás děje, tak řekl: Tovaryšči, to vaše dělo! Je to vaše záležitost, a sovětská strana se do vašich vnitřních záležitostí vstoupovat nebude. Taková je pravda. Já to vám přenesu, já i druzí, protože nás to náramně zajímalo. Když jsme se dověděl, že soudruh Brežněv byl pozván. Inope-kojilo nás to. A když jsme se pak dověděl, jaké bylo jeho stanovisko, tak jsme z toho měli radost. Jestli si někdo myslí, že to u nás v republice keřuje Sovětský svaz, tak vám říkám, že se šeredně mýlí. A to, že se dělaly všelijaké hříchy, všechno po vzoru Sovětského svazu, aby čistit podle Sovětského svazu, za takové věci, soudruzi, SSSR nemůže. Za to, že se tak zbabralo naše školství, to školství, které bylo na světové špičce, ve kterém byl citit - řečeno obrátem - Jan Amos Komenský, za to také nemůže Sovětský svaz. Nestrkejte takovéhle věci na Sovětský svaz. To udělali naši. Chci to skončit s tím: kdyby nebylo Sovětského svazu, tak bych se bál o budoucnost této naší země. To vám říkám upřímně. ...

/s odpovědí při diskusním večeru pražské mládeže ve Slovanském domě-Ml.fronta 19.3.68/

Gustav HUSÁK

... Politické zápany ustaly po únoru 1948 ne proto, že by buržoazie byla už tehdy úplně poražena, ale proto, že nastoupilo totální zglajcheřtování politického života. Nastal, nadneseně řečeno, zvrat. Debyli jsme vítězství a záleželo se nám, že už nemusíme nikoho pro svou politiku získávat, že nemusíme dít svou politickou koncepci probojovávat. Nec se postupně soustřeďoval do rukou malé skupinky lidí a jednotlivců. Ze státních i stranických volených orgánů se vytvořila v podstatě jen manifestačně hlasující majoritní a klasické nástroje parlamentní demokracie byly sekrubovány. Zdálo se efekt, který mohly miliony lidí vnést do tvorby politické koncepce budování tohoto státu. Lidé nesouhlas a také nikdy pasivně nepřijímají názory, které jim jsou ohromně předkládány. S názory souhlasí nebo nesouhlasí, a když svůj souhlas i nesouhlas nemohou veřejně vyjádřit, když nemají institucionálně garantovanou svobodu projevu, pak musí nastat degenerace politického systému. A právě proto musíme začínat u těchto základních zásad. ...

Stát nemáme bohužel úplně čistý. Je poznamenán chybami a deformacemi, je potřísněn i krví. Proto tím více musíme hledat možnosti a záruky pro rozvoj demokracie. A neměli bychom zapo- gínat ani na morální důsledky minulého období. Nechci podce- novat ekonomické nedostatky, s nimiž se dnes potýkáme, ale myslím si, že morální škody jsou těžké, snad dokonce těžší než škody hospodářské. ...

... Autorita může být podepřena jen důvěrou obyvatele. A dvojnásob vinobití se může bát jen ten, kdo má nečistě svědomí.

/s rozhovoru s dr. Husákem - Rudé právo 21.3.68/

... Naše společnost je v krizi. Příčinou této krise je je rozpor mezi pokračováním společenské-ekonomické základny /zmodernizování výrobních prostředků, odstranění vykořisťování, zrušení antagonistických tříd/ a naprostým zpátečnictvím politického systému. Tento existující a nefešný rozpor ochromuje rozvoj hospodářství a odsuzuje celou společnost ke stagnaci. Prvním krokem a prvním předpokladem řešení krise je nahrazení policejné byrokratické politické systému socialistickou demokracií. Základy a východiska obou těchto systémů jsou naprosto různé. Desavadační konzervativní systém je založen na mocenském monopolu nekontrolovatelné vládnoucí skupiny, která ovládá stranické masy a pomocí ovládaných stranických mas ovládá nestranické masy. Naproti tomu základem socialistické demokracie je socialistický občan. Žijeme na počátku a uvnitř podivuhodného revolučního a obrodného procesu, v němž se politicky bezprávné nebo neplnoprávné stranické a nestranické masy spojily, aby jednak zamenily režim policejné byrokratické diktatury systémem socialistické demokracie, jednak aby přestaly být ovládanými a manipulovanými masami a staly se plnoprávnými a rovnoprávnými socialistickými občany. Je proto svroheván čas, aby se přestalo hovořit o stranických a nestranických masách a aby bylo zřejmé, že základem politického dění v naší zemi, politickým subjektem této společnosti, nositelem politických práv a povinností není anonymní, ovládatelná a manipulovatelná masa, nýbrž socialistický občan a instituce, organizace a orgány socialistických občanů.

Každý proces a systém má svou logiku. Logiku desavadačního systému známe: reprezálie, plýtvání lidskou energií, talentem, iniciativou, stagnace národního hospodářství, lhostejnost a umrtvení veřejného života, vláda káldř, byrokratié a domagogé. Také obrodný revoluční proces má svou logiku: buď bude tento proces s veškerou rozvahou, s veškerou politickou moudrostí, s veškerou politickou odpovědností, ale také odvahou a energií doveden až do konce, nebo se zastaví na půli cesty, zabředne do polovičatosti a politikaření a jeho výsledkem nebude socialistická demokracie, nýbrž pouze zmodernizovaný, vylepšený, a na jinou barvu natřený s t a r ý policejné byrokratický nebo byrokratický systém a všechny desavadační problémy se vrátí a znásobí a mohou propuknout v nepředvídaný a tragický konflikt.

Obrodný demokratizační proces se nemůže zastavit dříve - má-li splnit své poslání - dokud nevydělí v právní ústavě a organizační ústavě systému socialistické demokracie. Demokratizační proces skončí tehdy, až začne v plném rozsahu a zcela normálně fungovat socialistická demokracie. Normální a nerušený chod socialistické demokracie je závěrem a vyvrcholením demokratizačního obrodného procesu.

Na vedoucí místa státu a společnosti musí tento demokratizační proces postavit lidi s m y s l í c í hlavou, š i s t ý m a rukama a r o v n o u pátěří.

NÁBOŽENSTVÍ A SOCIALISMUS

Sloven socialismu rozumím v širším smyslu trvalé a všestranné úsilí o naplnění každého spravedlivého přání každého člověka a o vyloučení jakéhokoli zla, které jemu může uškodit. Toto úsilí je také vlastní náboženství. Náboženství i socialismus chtějí přivést člověka ke štěstí. Humanismus je jim společný. Obsahuje požadavek, aby si lidé vzájemně pláči a dávali to, co poznali jako dobré, aby k sobě navzájem měli lásku.

Není v protikladu k cílům socialismu, učí-li náboženství, že lidská touha nemůže být plně uspokojena lidmi a věcmi tohoto světa.

Neboť v pastorační konstituci II. vatikánského koncilu "O církvi v dnešním světě" čteme: "Dobře víme, že zde na světě nemáme žádná trvalá místa, nýbrž usilujeme o budoucí život; myslí se však ti, kteří se domnívají, že mohou proto zanedbávat své pozemské povinnosti... Jsme zajištěni napomenutí, že člověku nic neprospěje, když získá celý svět, ale sám sebe zahubí. Přesto nemáme očekávání nové země celabit péči o utváření této země, nýbrž naopak musí tato očekávání k oné péči pobízet." A k tomu konstituce připojuje myšlenku Pia XII. z cyklicky Quadragesime anno: "Má proto pozemský pokrok, ačkoli je nutná její starostlivě lišit od růstu Kristova království, přece velký význam pro boží království, pokud má přispět k lepšímu řádu lidské společnosti."

Křesťanství tedy nevede člověka k pasivitě ani k odmětu od plnění povinností na tomto světě. Naopak: křesťan ví, že naplní-li své povinnosti vůči lidem, naplní tím své povinnosti ani vůči Bohu.

Je však nutné realizovat ideu, ať náboženskou nebo socialistickou, od jejího stoupence. Každé zneužití ideje je v rozporu s ní samou a prokletí, které stíná toho, kdo ji zneužil, nemá padnout na ideu samu.

Pravidla dialogu stanoví, že po zjištění, v čem se rozmlouvající shodují, je třeba upřímně říci to, v čem se liší. Lidský rozum neodbytně klade člověku otázky po smyslu lidské existence, zvláště pak po smyslu bolesti, nespravedlnosti a smrti. Trpící a skoušený člověk, který poznává, že přes všechny útrpnosti a možný pokrok lidé žijí a vždy budou žít v slzách údolí, nemůže být lhostejný k úvahám o Bohu. Člověk ví, že i když se mu chvíli dobře daří, nemá jistotu, jak tomu bude dále, a tak se hlubokému člověku zcela dobře nemůže dařit, leč v naději na věčný život. Ale i když se mu téměř dobře daří, ví, že velmi mnozí jiní lidé právě pláčí.

Nikomu se nepodařilo dokázat, že Bůh neexistuje, a tedy dokázat nemyslnost víry v něj. Lidé, kteří jsou přesvědčeni, že Bůh je, jsou také přesvědčeni, že je možné jeho existenci dokázat světlou přirozeného rozumu. Kantovo tak svané vyvrácení důkazů Boží existence se zabývá pouze Leibnizovými důkazy a ne těmi důkazy, které uchovávají katolická tradice; i Kant ovšem považuje existenci Boha za nutný požadavek veškerého lidského života.

Z marxistického hlediska jakákoli perspektiva náboženství a jeho vysnavač působí, že útočištěm pronásledovaných věřících tím více se stává Bůh. Aby bylo možné překonat sbytečnost

náboženství, bylo by nutno mu dát naprosto svobodu, a pak by se teprve mohlo ukázat, zdali při neexistenci pronásledování je náboženství sbytečné a pro člověka nepotřebné.

Ani terorem, ani lákadlem však nemůže být zlomen přesvědčení charakterního člověka. Ti, kteří se pod tímto vlivem nahlé změní, nejsou stráženi pro jednu ani ziskem pro druhou stranu. Prote podle názorů našich ideologů ateismu minulé období útlaku věřících uškodilo myšlence šíření ateismu. Při získávání člověka pro určitou ideu je v jejím zájmu, aby se nestávala pouhým prostředkem k uspokojování sebeckých zájmů nebo přetvářkou vnucenou strachem.

Má-li socialismus, jak prohlašují jeho stoupenci, dát člověku více svobod než všechny předcházející historické formace, pak není možno, aby nedal náboženskou svobodu. Vědy naplnění tohoto spravedlivého přání z pojmu socialismu plyne, i když vpravdě nebylo dosud uskutečněno.

Ateismus není podstatnou vlastností socialismu, neboť i ústava Československé socialistické republiky volá k budování socialismu všechny občany bez rozdílu. Jisté ovšem je, že ani nebelápe napravená ústava dosud sama o sobě nezaručila svobodu náboženského vyznání. Naopak: lidé, kteří v předcházejícím období řídili stát a dopustili se mnoha chyb, považovali náboženství za něco škodlivého pro stát i pro socialismus. Sami přitom bránili náboženství všude, kde to bylo takticky únosné. Dekence si přestovali i funkcionáře s řád kněží, kteří prohlašovali v tisku a i v kostelích, že to, co stát v náboženských věcech nařizuje, je výrazem plné náboženské svobody.

Bylo v posledních dnech správně řečeno, že tento stát není jen vlastí komunistů /komunistů je vlastně menšina/, nýbrž všech občanů, kteří usilují o realizaci ideje socialismu. Proto, necht je provedena rehabilitace také všech nevinně odsouzených a pronásledovaných kněží, řeholníků a věřících laiků, ale hlavně, ať jsou rehabilitováni ti, kteří byli po dlouhá léta internováni bez jakéhokoli rozsudku. To platí především o biskupech katolické církve a jmenovitě o pražském arcibiskupu, kardinálu dr. Josefu Beranovi. Žádáme, aby jim bylo umožněno vrátit se do čela diocézí, aby mohli realizovat štěstí lidí, tj. realizovat také cíle socialismu. Socialismus nemůže být na škodu usilovný boj proti nepoctivosti, lehkomyslnému životu, rozvracení rodin, zanedbání nenarozených dětí apod. Věřící lidé ocení důvěru, kterou stát poskytne jejich biskupům a budou tím více pracovat pro blaho státu a socialismu.

Žádáme, aby nám byla poskytnuta možnost tisknout své myšlenky ve vlastních časopisech, poněvadž zatím jsou časopisy, které se nazývají katolickými, ve skutečnosti orgány státní správy, které jimi uplatňuje svou koncepci. Žádáme, aby nám byla dána možnost diskutovat veřejně o náboženství a o teologii, aby byla lépe zabezpečena možnost studia teologie. Žádáme vše, co plyne ze svobody, kterou socialismus touží zajistit každému člověku.

Ať je odstraněno každé falešné zdání, ať mluvčími věřících občanů jsou pouze ti, kdo vyjadřují jejich skutečný zájem a vůli, ať tedy je věřícímu člověku poskytnuta stejná míra svobody jako každému jinému občanu státu.

Je třeba začít nový život. Ukáže se, že teprve opravdová a dobrovolná jednota všech, založená na upřímné spolupráci, prospěje socialismu.

NA TÉMA OPOZICE /úryvky/

... Rovněž předpokládá, že dostatečná záruka demokracie je ve vnitřní demokratizaci vedoucí strany /schopné tolerovat i cizí jako vnitřnostrenickou opozici/, považují za iluzorní. Nejen proto, že - zásadně - jedinou skutečnou demokracií je ta, její platí ve stejné míře pro všechny, ale i z jiného důvodu: patří přece k hořké zkušenosti všech revolucí, že neokmouří-li politická skupina, která v nich převzala veškerou moc, zároveň svou kontrolu svančí, strati nutně dříve nebo později i svou vnitřní sebezkontrolu a začne pomalu, ale jistě degenerovat. Nebot neživny kontrolními tlaky svanku, skvalitňujícími skupinu jako celek, odumírají nutně i všechny vnitřní kontrolní tlaky ve skupině, skvalitňující její vedení, a skupina, místo aby se permanentně a přirozenou cestou regenerovala, nezadržitelně kornatí, odcisujíc se stále hlouběji skutečnosti. ...

... Logickým a prakticky nejspolehlivějším řešením by bylo konstituování opozice způsobem, který byvi z oficiálních míst nejčastěji navrhován: okrouhou dnes existujících nekomunistických stran NČ. Bezí samozřejmá apriori vyloučení, že v těchto stranách se mohou skutečně prosadit síly, schopné takovou opozici vést, já počtu však přesto všechno na toto řešení příliš nevěřím: obávám se, že tyto strany se za posledních dvacet let, kdy se jejich orgány nemohly na nic jiného, než na otročké přizvukování všemu, co dělala vedoucí strana, natolik akkompromitovaly, že výhoda této cesty /existující aparát, tisk apod./ nemůže vyvážit její nevýhodu: obtížnost znovunabytí stracené důvěry. Nahledě k tomu, že právě na adresu této koncepce by bylo možná poměrně snadno a přímo obrátit výtku "odvratu k přechodným a nemoderním formám buržoazní demokracie", kterou je možná občas slyšet z oficiálních míst proti myšlence opozice: vždyť by tu v podstatě nešlo o nic víc, než o pokus vytáhnout opět na světlo zmanifikované pozůstatky předimorovaného - ostatně už tehdy značně problematického - rozvrstvení politických sil. ...

... Opravdu: o demokracii lze vážně mluvit jen tam, kde má lid možnost - jednou za čas - svobodně si zvolit, kde má vládnout. Což předpokládá existenci nejen dvou soupravitelných alternativ, totiž dvou svépřávných, rovnoprávných a navzájem na sobě nezávislých politických sil, z nichž obě mají tutéž šanci stát se vedoucí silou ve státě, rozhodne-li tak lid.

Cili: dokud bude v naší zemi moderní, aby existovala komunistická strana jako strana, dokud bude moderní i pořádek dvuhé politické strany jako jejího důstojného a svépřávného partnera v "soutěži o moc" a tudíž i jako trvalé záruky její kontroly svanku. Jedinou skutečně konsekvantní a v našich podmínkách skutečně účinnou cestu k ideálu demokratického socialismu spatřuji tedy /samozřejmě: jen do chvíle, než má někdo přesvědčení o nějakém lepší řešení/ v obrození a socialistické společenské struktuře odpovídající modelu dvuhé stran. A jelikož by pochopitelně už nešlo o strany, stojící na třídním základě a prosazující - tedy různé třídní

sájnem diktovaně, a proto konfliktní představy o hospodářském a společenském uspořádání země, mohl by jejich vztah být se-
ležen na historicky novém typu koaličního spoluzřízení: při plné
politické svádnosti ve výkonu vzájemné kontroly mohly by
být tyto strany zároveň svázným dohledem o základních obry-
sech společného cíle, totiž humanitní, sociálně spravedlivé a
civilizované zemberealizace národa cestou demokratického
socialismu. ...

.... Často se dnes zdrazňuje silná a specificky česko-
slovenská demokratická a humanistická tradice. Přitom se ale
zapomíná, co to konkrétně znamená: že u nás existuje mnoho
skutečně demokraticky a humanisticky založených lidí, kteří
nejdou do politického života /v rámci KSČ/ zapojení, ať už
z důvodů názorových anebo prostě proto, že jim dosavadní
praxe komunistické strany byla právě málo demokratická a
humanistická. Tato potenciální název nové strany nabízí i
její možný duchovní rámc: mohl by jí být právě tento tra-
diční demokratismus a humanismus, mohlo by jít tedy o jakousi
stranu demokratickou. Což přirozeně znamená, že by si tato
strana měla přisvojovat práva jediného skutečně legitimního
stoupence demokracie, podobně jako si komunistická strana ne-
může přisvojovat pozici jedině skutečně socialistické síly:
demokracie i socialismus mohou být jedině kategoriemi celospo-
lečenskými, o jejichž rozvoj jde všem. A pakliže by dvěma
hlavními partnery byly strana komunistická a demokratická,
znamenalo by to pouze, že jejich jmény jsou symbolicky zaručo-
vány oba pely společného "koaličního" úkolu: demokratického
socialismu. Positivní duchovní východisko takto se formující
demokratické strany bych přitom viděl v koncepci jakési, pote-
tický řečeno, morální obrody národa. Důraz na váhu nadoborních
kategorií a obecných společenských ideálů, jejichž jménem byl
v letech diktatury potlačován nárok člověka na jeho individu-
ální soud, přivedl totiž, jak je dnes častokrát konstatováno,
tento národ - aylváště v době postupné degenerace systému, vy-
značující se direktivním řízením společnosti odosobněnou
stranickou byrokracií a jejím všeuchvaoujícím a skutečností
odcizujícím frazeologickým rituálem - na pokraj morální krize;
všeobecná pracovní demoralizace je jen přirozeným produktem
tohoto degenerujícího systému ve sféře hospodářské. Bezotřesená
vámi předpoklady a důsledky tohoto procesu, a nímž se bude
muset komunistická strana ještě dlouho a složitě - sama v sobě
- potýkat, mohla by tato nová strana daleko rychleji a radi-
kálněji postavit do středu zájmu opět lidskou individualitu a
konkrétního jedince udělat opět mírou společnosti a systému. ...

... Závěrem bych se rád zmínil o věci, kterou považuji
za velice závažnou: obávám se, že v nekomunistické většině ná-
roda se nikdy určitá širá a aktivnější politická síla neformu-
je, dokud se nepodari nekomunistickému stanovisku dosáhnout
určitého základního politicko-morálního uznání, vyrůstajícího
z přijetí jistých evidentních pravd a projevujících se v urči-
tých jednosměrných praktických aktech, směřujících k nápravě
krivd, jež se dosud nikdo napravit nepokusil. Zdá se mi, že
bez takového uznání - jako určitého morálního předpokladu ka-
ždé další aktivity - nemohou nekomunisté nikdy získat důvěru
ve smysl a šance svého dalšího podnikání. Řekvíte se: je gorný-
du těžké se jakkoli významněji a po svém angažovat bez minimál-
ní adruky, že komunistický omyl není jednoduše provědy a zásadně
činní víc, než nekomunistická pravda. ...

Z AKČNÍHO PROGRAMU KSČ

+ K tomu, aby bylo možné odpovědně posoudit, co je zájmem celé společnosti, musíme mít vždy k posouzení více alternativních, odborně zdůvodněných návrhů na řešení všech sporných otázek a zajistit daleko rozsáhlejší a otevřenější informovanost občanstva.

+ Cílem strany není stát se univerzálním "správcem" společnosti, vázat všechny organizace a každý krok v životě svými direktivami. Její poslání je především v tom, aby vyvolávala socialistickou iniciativu, ukazovala cesty a reálné možnosti komunistických perspektiv a systematickým přesvědčováním i osobním příkladem komunistů získávala pro ně všechny pracující.

+ Je třeba odstranit praxi diskriminace a vytváření "kádrového stropu" pro ty, kdo nejsou členy strany.

+ Zároveň je ještě letos potřeba zajistit uplatnění ústavních shracovacíh a spolčovacích svobod tak, aby byla zákonem zaručena možnost vzniku dobrovolných organizací, zájmových sdružení, spolků apod., podle současných zájmů a potřeb různých vrstev a skupin našich občanů, bez byrokratických omezení a bez monopolních práv jakékoli organizace. Jakákoli omezení v tomto směru mohou být dána jen zákonem a jen zákon může stanovit, co je protispoločenské, zakázané a trestné. Zákonem zaručené svobody musejí v tomto smyslu plně platit v souladu s ústavou i pro občany různé náboženské víry a vyznání.

+ ÚV KSČ považuje za nutné v nejbližší době přesněji než dosud vymezit tiskovým zákonem, kdy má stát státní orgán zakázat šířit určitou informaci /v tisku, rozhlasu, televizi apod./ a vyloučit možnost faktické předběžné cenzury. Je nutno překonat opoždění, zkreslování a neúplnost informací, odstranit neodůvodněné utajování politických a hospodářských skutečností, zveřejňovat reálné výsledky hospodaření podniků, zveřejňovat i alternativní návrhy různých opatření a řešení, rozšiřovat dovoz a prodej zahraničního tisku. Vedoucí představitelé státních, společenských a kulturních organizací jsou povinni uspořádat pravidelně tiskové konference a vystupovat k aktuálním otázkám v televizi, rozhlasu a tisku. V tisku je nutno umožnit odlišení oficiálních stanovisek státu, orgánů strany a publicistiky; zejména stranický tisk má vyjadřovat vlastní život strany, vývoj i kritické střetávání různých názorů mezi komunisty apod. a nemůže být státně cenzurován plně s oficiálními stanovisky státu.

+ Právními normami je třeba přesněji zaručit svobodu projevu i myšlénkových zájmů a názorů /opět v rámci socialistických zákonů a v souladu se zásadou, že rozhodnutí se řídí vůlí většiny/. Právě přesně zaručit ústavní svobodu pohybu, zejména výjezd našich občanů do zahraničí, jde hlavně o to, aby občan měl právní nárok i na dlouhodobější nebo trvalý pobyt v cizině a aby lidé nebyli bezdůvodně stavěni do postavení emigrantů; zároveň je nutno zákonem chránit i zájmy státu, například pokud jde o odliv některých kategorií specialistů apod.

Postupně musíme vyřešit v celém právním řádu úkol, jak lépe a důsledněji chránit osobní práva i vlastnictví občanů, zejména vyloučit ustanovení, která prakticky znevýhodňují občany proti státním i jiným institucím.

+ Politika strany vychází z požadavku, aby v celém státním mechanismu nedocházelo k přílišnému soustředování moci v jednom člunku, v jednom aparátu nebo u jednotlivce. Je nutno zajistit takové rozdělení pravomoci a systém vzájemné kontroly mezi jednotlivými člunky, aby případné chyby a přehmaty jednoho člunku byly včas napraveny činností druhého.

+ Státní bezpečnost musí mít takové postavení, organizační strukturu, početní stav, vybavení, metody činnosti i kvalifikaci, které odpovídají jejímu zaměření na ochranu státu proti činnostem nepřátelských center ze zahraničí. Každý občan, který se neprovinil v tomto směru, musí s jistotou vědět, že jeho politické přesvědčení a názory, jeho osobní vyznání a činnost nemohou být předmětem pozornosti orgánů Státní bezpečnosti. Strana jasně prohlašuje, že tento aparát nesmí být zaměřován a používán k řešení vnitropolitických otázek a rozporů socialistické společnosti.

+ Kuchotvárnost potřeb, zájmů a časté se měnících zálib mládeže, která sama je věkově, sociálně, kvalifikačně a jinak vnitřně diferencována, vyžaduje též členitě a diferencovaně organizace dětí a mládeže.

+ Podnikům postaveným proti náročnému trhu je nutno poskytnout volnost rozhodování ve všech otázkách týkajících se bezprostředně vedení podniku a jeho hospodaření a umožnit jim tvůrčí reakce na potřeby trhu. Náročný trh spolu s hospodářskou politikou vyvinou tak tlak na hospodárnější výroby a zdravé strukturální změny. Základním podnětem ke zdokonalování výroby a snižování nákladů musí být ekonomická soutěž, zejména s vyspělými zahraničními konkurenty.

+ Program demokratizace hospodářství zahrnuje zejména uskutečnění neustátnosti podniků a podnikových seskupení a jejich relativní nezávislost na orgánech státu, plné a reálné uplatnění práva spotřebitele určovat svou spotřebu a svůj životní styl, právo svobodné volby pracovní činnosti, právo a reálnou možnost různých skupin pracujících a různých sociálních skupin formulovat a obhajovat své ekonomické zájmy při vytváření hospodářské politiky.

+ Ekonomická reforma bude stále více stavět celé pracovní kolektivy socialistických podniků do situace, kdy přímo pocítí důsledky jak dobrého, tak špatného řízení podniku. Strana považuje proto za nezbytné, aby celý pracovní kolektiv, který nese důsledky, měl na řízení podniku také vliv. Vzniká potřeba demokratických orgánů v podnicích, jež by měly vymezovat právoce větší vedení podniku.

+ Odmítáme administrativní a byrokratické způsoby uskutečňování kulturní politiky, distancujeme se od nich a budeme jim čelit. Umělecká tvorba nesmí být podrobována cenzuře.

+ Strana bude střežit a zabezpečovat jak svobodu umělecké tvorby, tak právo na přístupnosti uměleckých děl.

+ Chceme vytvořit podmínky, aby každý čestný občan, kterému leží na srdci vše socialismu, vše našich národů, pocítil, že je vlastním strážcem osudů této země, své vlasti, že je potřebný, že se s ním počítá.

JEDEN PROJEKT A JEDNA STRANA

Al mě nardí, jak se každý zaklíná tím slovem: socialismus. Jsou-li všichni pro jisté uspořádání společnosti, je to poněkud podceňené. Bud se nevyslovují svedobně, anebo představují toho, pro co se vyslovují, je tak vágní, že skutečně každý může být "pro". Každý totiž může být bez rizika pro dobro a spravedlnost, pro blahobyt nebo mír, stejně jako každý může být proti podvodům, korupci, násilí či bezpráví.

To, co se až dosud v naší zemi dalo, bylo bližší tomu, "proti" čemu jsme. Ostatně, kdo by dnes nepřipustil, že to málo jen málo společného se socialismem? Zato se před námi rozvírá prostor toho, pro co jsme všichni: skutečně lidský socialismus. Dávná meta, vědecký, skutečně rozumový projekt společenského uspořádání.

Ale pro co to vlastně jsme? Pro jaké uspořádání společnosti? K čemu se to domně přibližujeme?

Víme, že socialismus zespoločňuje výrobní prostředky, že je to systém vědecky řízené společnosti, slibuje odstranit odlizení člověka - sobě i práci. Vzdělání práci její tvořivost a člověku, který ji vykonává uvědoměle a dobrovolně, jeho důstojnost. Má dopřít každému odměny podle jeho zásluh. A potom ještě těch několik vágních představ. Skutečně humanistická společnost, svoboda, kultura pro všechny. Rovnost. A proti tomu mábe dvacetiletá praxe. Je-li projekt socialismu tím nejlepším, co kdy vytvořilo lidstvo, jak vysvětlíme stále se opakující "deformace" při jeho uskutečňování? Stalinismus a jeho byrokraticko-policejní dědice v řadě zemí, nacismus, vývoj v Albánii a na Kubě a ovšem i u nás? Lze tak naprosto a bez zaváhání přejít opakující se varování? Stále znovu mluvit jen o deformacích, které vlastně savinilo snad několik lidí, snad nějaká vyšší ale vlastně vůle, snad imperialistické rozvědky? Netkví kořen tragédie v samém projektu?

Tento projekt, jehož konstantním přívlastkem bývá slovo vědecký, nese totiž všechny stopy doby, kdy vznikl, doby, která se neměratelně vzdaluje i se svými projekty; se svými ideály a sny se propadá do hlubin minulosti. Doby klamání se rozumem. Doby víry ve spásnostnou racionalitu vědy. Doby, která svrhávala Boha a eschatologický mýtus a toužila jej nahradit. /Čím? Ovšemže rozumem, vědou./ Doby, která věřila, že člověka a jeho potřeby lze beze zbytku vysvětlit a manipulovat ho tak k jeho vlastnímu štěstí. Doby, která jen málo tužila o psychologii. A věřila proto naivně a upřímně, že lze nalézt ideál pro všechny stejně přitažlivý a univerzální, jako dávalo náboženství.

Zajisté je možné pokusit se vytvářet bestřídní, spravedlivější společnost, v níž by se člověk realizoval dokonaleji než v dosavadních typech společnosti, ale proč už jednou nepoložit otázku, zda je to možné učinit podle projektu více než sto let starého, zda je možné budovat fungující a šťastnou společnost na principech, které se tak často a tak úplně rozcházejí s tím, co víme, že potřebuje ke svému fungování moderní společnost a ke štěstí člověka druhé poloviny dvacátého věku?

Ve chvíli, kdy se nec pokouší realizovat nere realizovatelné, musí narazit na odpor většiny lidí. Může ustoupit anebo použít násilí. Co zůstane potom z odvážného snu?

Nakonec na trně tkví už jenom násilí.

Opakujme otázku: je možné a účelné budovat racionálně řízenou organizaci společnosti? Je možné to učinit už dnes? Lze předpokládat, že člověk, jehož psychika se vytvářela po tisíce let, dokáže během jedné či dvou generací proměnit své základní postoje? Zatím nás všechny zkušenosti vedou spíše k opačným závěrům. Dokonale racionální organizace umrtvuje jakýkoliv myšlenkový a společenský pohyb a je tedy počátek konce stejně jako dokonalý chaos. Zatím nás všechny zkušenosti přesvědčily, že v okamžiku, kdy miliony lidských jedinců jsou organizovány vloženy k jedinému obrázu dokonalosti, k jedinému cíli, k jedinému štěstí, kdy se nad nimi počíná klenout jediný Bůh, jediný Rozum, jediný Plán nebo jediná Ideologie, blíží se katastrofa.

Racionální řízení společnosti může dnes měřovat pouze opačným směrem k zcela opačnému cíli, než jak jej chápali ti, kteří až dosud společnost řídili. Problémem bude nikoliv, jak lidi podříditi jedinému modelu a jedinému názoru, ale jak vedle sebe sáhnout a jak spojit ve fungující celek i nejprotichůdnější modely, zájmy a cíle ve všech oblastech lidské činnosti, jak se nejvíce rozšířit prostor pro mnohost projektů, aniž by se tyto projekty navzájem počaly křížit, naopak zajistit, aby vytvářely fungující celek. /Nově se o tom, že by pro další rozvoj společnosti, především iniciativy lidí při výrobě, bylo třeba obnovit v řadě odvětví aspoň v omezené míře soukromé podnikání. Ale proč uvažovat jen o jednom způsobu vybočení z jednotného modelu? Měly by se na druhé straně skupiny lidí, jejichž přesvědčení, jejichž ideálům by odpovídal právě opačný postup? Založení komun vybudovaných samozřejmě na základech naprosté dobrovolnosti, schopných odstranit uvnitř svého organismu peněžní vztahy i se všemi jejich důsledky, zavést přímou demokracii, založit vztah k práci výhradně na morálních podnětech a nabídnout tak lidem, současně po takovém způsobu života a seberealizace jinou stupnici hodnot, jinou kvalitu mezilidských vztahů než okolní společnost? Každý člověk potřebuje chléb a svobodu. Ale každý člověk potřebuje ještě něco víc: a to něco víc, ať tím rozumíme Boha či kulturu, upřání se k sobě anebo k druhým, potřebu obětovat anebo obětovat se, jej vyčleňuje z lidského hejdu. Jiní jej neopakovatelným, to něco víc jej činí člověkem. Společnost, která se rozhodne uspokojit tuto nejvyšší lidskou potřebu, zasloučit ji jediným směrem, nemá budoucnost a nemůže skončit jinak než katastrofou.

4
S představou společnosti řízené racionálně k jedinému vypočítatelnému cíli se pojila představa jedné přímé racionálně řízené strany. Organizátorky postupu vpřed. Díky trvalé prováděné vědecké analýze všchn společenské avantgardy. Tato idea, odhlédneme-li od historických a geografických podmínek, které ještě urychlily odhalení její srážnosti, vycházela ze stejné mylné představy: lidé a tedy jejich politické organizace jsou bezpejně a neodchylně manipulovatelní k přímému vypočítatelnému optimálnímu cíli. Ale lidé sdělávají lidmi a ve chvíli, kdy jejich jednání, jejich přístup k moci, jejich způsob vlády se vynnou kontrole,

počinají nabývat vlnu iracionální síly: vášně, nenávisti, touhy /obohatit se, vidnout, vlastnit/, vzniká téměř stínový obrus všech podobných útvarů a dob, kdy ještě nebylo vědeckých projektů společnosti, objevují se nesei provádějící každý oligarchický systém. Společnosti, strana, která vznikla, aby vytvořila nejpráhinnější racionální řízení společnosti, plodí iracionalitu a chaos. Hlásí vědecké řízení a podvazuje vědu. Hlásí nejspovedlivější poměry a odmazuje tisíce a desetitisíce /v některých zemích miliony/ těch, kteří mají podílnosti o spravedlnosti tohoto poměru, hlásí rovnost lidí, a vytváří agtus vyvolané třídy, hlásí vyšší formu demokracie a likviduje i neokonalé demokratické struktury a instituce předchozího systému, hlásí největší svobodu a omezuje nejzákladnější svobody /a aby dovršila zhanobení svobody, pořádá volby, které svým průběhem a výsledky mají jen jednu definovanou oběť/, vyhlašuje se hlavní podstát práce uvědomění a zároveň buduje masové tábory domucovací práce, prohlašuje sami sebe za stálemění pokroku a přitom se rychle mění v podivné souružství, kde vedle sebe stojí zbytky duševní elity země, kariéristi i zprostí náslinici, prohlašuje se za stálemění dělnické třídy a zbavuje dělníky práv, za které dříve bojevali po sta let.

Jakkoliv posledních deset let v naší zemi poměrně obrousilo tyto absurdní protiklady, reser narstetal, blížil se hranici, hranici smrti. Tehdy pro tuto stranu mohou existovat jen dvě volby: stanout pravdě tvrdí v tvář, jakkoliv je trpká a otravná, anebo pokračovat v cestě, která nemůže končit jinak než národní katastrofou.

Pravdu ovšem nestačí jenom poznat nebo dokonce prohlásit, je třeba s ní vyvést důsledky. Inese jediné a tedy zatím nekontrolovatelné strana tyto důsledky?

Chlídmeno-li se zpět, na na její téměř padesátiletou existenci, ale jen na dobu posledních dvaceti let, nacházíme tak neuvěřitelnou proměnu prostředků, taktik a hesel uplatňovaných k dosažení cíle /stále méně jasně definovaného cíle - socialismu/, že se to odvíjí více, než může unést psychika člověka. Budil řečeno po pravdě, že tato proměna se brala /a v naší zemi je to obzvláště patrné/ od nolidního k lidšému. Od sebestlami k sebezamění. Od byrokraticko-policejního režimu k demokratickému projektu; jedno však stálo neměnné: teorie o nutnosti absolutní jednoty, která je neodmyslitelná od teorie jediného, optimálního společenského projektu a jediné vždy pravdy nacházející a avantgardní politické organizace. Po každé proměně, jakkoliv to bylo absurdní, se znovu sdružovaly řady, v nich stánu vedle sebe vyšetřovatelé i ti s jejich rehabilitovanými oběti, které dosud žily, ti, kteří konali omly, i ti, kteří tyto omly chtěli napravovat. Po léta tedy prakticky nedělo k tomu nejsemotřejnějšímu, neodcházeli lidé, jejich politika byla bludná nebo dokonce obluďná, ani ti, kteří ji podporovali a prováděli. Organizmus, který nevyvíjí žádné živé spločiny, jehož látkové výměna je narušena, nemůže zdravě fungovat, bude vždy znovu chročen rozkladem, stane se sám zdrojem nákazy a rozkladu.

Skutečnost, že společenský organismus se brání vyvíjet ty, kteří jej chročí, skutečnost, že lidé se dno na dno jsou ochotni odsoudit to, co provádějí, že stále

znovu podstupují lákadla svých duší, má ovšem své příčiny. Nebot být vyvržen znamená být vyvržen do prázdna. Nepřerodit se ze dne na den měla jedinou alternativu: odejít a mltet. A neopak: jakým právem měla strach odsuzovat lidi ze zločinů, kterých se dopustili ne-li v jejích službách, tedy s jejím vědomím? Jak měla odsoudit jednotlivce a neodchodit samu sebe? Tady se blížíme bodu, kde kruh lze opustit anebo neopak znova začít opisovat jeho dráhu, která nutně povede novými bludy k novým strašlivým a obdivám se, že i krvavým zkušenostem a žínám. Ten bod znamená diferencovat se anebo znova sesknout řady.

Ríkám-li diferencovat, myslím oddělit se a rozdělít se. Jsou zřejmě chvíle v dějinách, kdy nejprotichůdnější společenské síly se přechodně sjednocují, aby čelily vnitřnímu, či ještě spíše vnějšímu nebezpečí. /Prote také nastává falešná jednoty musí vždy přičarovávat přelud a strašidlo smrtelného ohrožení./ Tyto chvíle jsou vždy přechodné. Neexistuje-li reálné nebezpečí, tato falešná jednoty, jednoty karikatury a morálně narušených s lidmi normálními a nezdravými, jednoty lhostejných s angažovanými, jednoty konzervativců a pokrokových, může jediné demoralizovat, rozkládat a usmrcovat jakýkoliv společenský pohyb a vývoj jakéhokoliv společenství.

Oddělit se tedy od zločinů minulosti a od lidí, kteří je spáchali. Oddělit se od falešných teorií a iluzí. Vrátit pevně jejich skutečnou hodnotu /částečně pokroková strana dnes nemůže být nacionalistická, ale nebylo by už třeba konstatovat, že ve jménu takzvaného proletářského internacionalismu se mlčelo k masovým vraždám, dočes se mlčí k jistým druhům činů, k nimž nemůže žádný pokrokový občan světa sáhnout lhostejný - připomínáme jen mlčení k vraždám v Indonésii, k programu genocidy na Blízkém východě, mlčení o skutečné podobě nigerijské občanské války nebo o antisemitské kampani v zemi severních sousedů/, dát možnost lidem, kteří mají představu socialismu odpovídající této historické epoše i tradicím této země, aby ji rozvíjeli a aby k její realizaci se mohli sdružovat lidé, lidé odhodlaní, čestní a morálně nenarušení, dát možnost vzniknout skutečně pokrokové straně, do níž může čestný člověk vstoupit bez rozpaků a obav, že po jeho boku sedí "upřimě" přerodový dandus, kající se prokurátor, okřikovač anebo muž, kterému převěščení vynášele deset let ředitelský plat. Když nikdo horší.

Je ovšem možné znova zaměřit k neuskutečnitelnému projektu, znova sesknout řady. Zia ovšem se komunistická strana zbaví možnosti sformovat pokrokové a tvůrčí síly této země, získat na svou stranu mládež, sformovat skutečnou leviči k dosažení cílů, o nichž jsem se pokusil zmínit.

Tyto síly se pak sformují mimo ni a nejspíše pod zcela jinou organizující myšlenkou /tu bude čerpat třeba z moderního katolicismu/, anebo nebudou-li k tomu mít možnost, nezformují se vůbec. Co může více poškodit další rozvoj naší země, co více ohrozit osud, socialismu, toho odvěkého smu v posledních dnech tak do oázy a tak bezobrazně vyřvaného?

...Moderní socialismus je nepředstavitelný bez rozvinuté techniky a rozvíjení technického pokroku a bez zespolečenštění výrobních prostředků. Ale oba tyto podstatné znaky a všechny další důležité rysy se mohou obrátit proti socialismu, tj. mohou zdegenerovat a sehrát zcela opačnou roli, jestliže socialismus ztratí svůj dějinný smysl a nebude schopen přetvořit všechny tyto prvky v konkrétní totalitu. Dějinným smyslem socialismu je osvobození člověka, a socialismus má historické oprávnění jen pokud je revoluční a osvobozující alternativou: alternativou k bídě, k vykořisťování, k útlaku, k nespravedlnosti, ke lži a mystifikaci, k nesvobodě, k nedůstojnosti a pokořování.

Obtíže moderního socialismu 20. století jsou v tom, že prostě není schopen ani teoreticky a tím méně prakticky pochopit, sladit a koordinovat svou roli osvobozující dějinné alternativy vůči: společnostem hladu a útlaku v zemích Asie, Afriky a Latinské Ameriky; vůči společnostem hojnosti a komfortu v kapitalistických nejvyspělejších zemích Evropy a Severní Ameriky; vůči společnostem v zemích střední a východní Evropy, které provedly radikální společenské přeměny a jejich revoluční možnosti zdaleka nejsou vyčerpány.

Jestliže si socialismus znovu a od základů neujasní svůj smysl v těchto změněných poměrech, může se snadno stát, že přestane hrát roli revoluční a osvobozující alternativy, a stane se vůči křiklavé negativitě rozvojových zemí a vůči konformní pozitivitě nejvyspělejších kapitalistických zemí pouze deklamatorní alternativou: náznaky tohoto nebezpečí se již projevily jak v hesla "dohnat a předehnat Ameriku", tak v reálné existenci společností, která pouze zaměnila systém všeobecné prodejnosti /nadvláda peněz a kapitálu/ systémem všeobecné manipulovatelnosti /nadvláda neomezené byrokratické moci/.

Každý praktický krok, který nás osvobozuje z onoho podivného konglomerátu byrokratismu a byzantinismu, z oné zvrácené symbiozy státu a pohanské církve, pokrytectví a fanatismu, ideologie a víry, byrokratické šedi a masové hysterie, má samozřejmě větší význam, než nejhonosnější proklamace o svobodě. Ale ony minimální krůčky, jimiž se zřikáme politických mlučin, nemohou zastřít nebo oddálit naléhavost základních otázek, jichž jsme se ještě ani nedotkli a bez nichž je socialismus jako revoluční alternativa lidí ve 20. století nemyšlitelná, bez nového kladení otázek kdo je člověk a co je pravda, co je bytí a co je čas, jaká je podstata techniky a vědy, co je smysl revoluce. ...

CO JE TO SOCIALISMUS?

O zhusbných důsledcích systému administrativně-direktivního řízení, jenž byl logickým vyústěním totálního hospodářsko-politického monopolu, již bylo napsáno mnoho.

Řešeno souhrnně - naše země se ocitla na pokraji hluboké - za první ekonomické, za druhé politické, za třetí mravní krize.

Stav naší ekonomiky je neporně krizový. Vyrábíme sice stále více věcí, ale permanentně klesající efektivnost vynakládaných zdrojů /zejména surovin a investičních statků/ způsobuje, že lidé netuší lépe. Výroba jako mořech pohlcuje v utržitých obřatech rostoucí část svých výsledků. Progres v technické úrovni mezi námi a vyspělými průmyslovými zeměmi se nementuje, nýbrž svrbuje. Stává se zřejmým, že nelze dále pokračovat v dosavadní "železné koncepci", ale rozvoj a rekonstrukce řady tradičních odvětví zpracovatelského průmyslu, kde desítkami zastaralé stroje a mechanismy z první republiky, vyžaduje rozsáhlé investice, na které nemáme.

Vnějšíkově je sice obtížné srovnávat tuto krizi např. s "velkou krizí" kapitalistického hospodářství v 30. letech. Obávám se však, že budeme muset uznat, že krize naší ekonomiky je vážnější a hlubší. Překonání této krize bude nejen obtížnější, ale hlavně si vyžádá delší dobu, než bylo svého času třeba k překonání "velké krize" 30. let.

Nemůžeme se míst absencí vnějších projevů "klasické" krize: masové nezaměstnanosti, hromadného bankrotu firem atd. Ostatně přezaměstnanost či slytá nezaměstnanost by se mohla při existenci skutečného trhu a uplatnění strohého ekonomického kalkulu lehce přeměnit v masovou nezaměstnanost také u nás. Stejně tak zastavení strátových, dlouhodobě nerentabilních provozů by byl fenomén zcela srovnatelný s klasickým bankrotem firem.

Kapitalistická ekonomika překonala krize poměrně snadno proto, že v ní byly a jsou mechanismy, které - s pomocí příslušných korektiv z centra - vyvolávají dlouhodobou ekonomickou a technickou stagnaci. V ČSR je nutno tyto mechanismy nejdříve teoreticky konstruovat a pak - realizovat; proto to bude proces nejen obtížnější, ale zejména časově náročnější.

Politickou krizi není třeba obnažovat, protože bývá do očí. Několik lidí me přesvědčovalo, že už je v podstatě překonána. Přiznám se, že závidím této optimismu. Četl jsem v tisku vystoupení členů ÚV KSČ, a je-li to, co jsem četl, všechno, co většina z nich řekla, je mi líto.

Nikdy už neuvěřím, že nadvláda jedné strany okřídlená rukou demokracie. Nespátají sice konečný ideál demokracie v existenci dvou, více či mácha politických stran, ale jsou přesvědčeni, že pouze neomezená svoboda pro jejich existenci a volné konstituování snad může vést v budoucnu k nalezení zcela nových forem demokracie, tj. k překonání pluralitního systému politických stran vůbec.

Nemám žádné iluze ani o "existujících" nekomunistických politických stranách. Kdyby se chtěly vůbec ucházet o sympatie vyspělých lidí, musely by se vnitřně obměnit - a zejména z centra - dokonce radikálněji než dosavadní vládnoucí strana.

K r a v n í k r i z e naší společnosti je ze všech břemen, splošených starým systémem, břemeno nejtěžší. Netroufám si ani odhadnout její hloubku, šíři a dosah. Cítím prostě, že v ní je základní problém naší společnosti. Vím však zároveň zcela bezpečně, že nejextrémnější projevy dehumanizace a mravního rozkladu organicky souvisejí se starým systémem, který umožnil, aby lidé průměrní vládli a lidé podprůměrní řídili. Bojím se domyslet, co by se stalo, kdyby diktatura průměrnosti přerostla v přímou diktaturu primitivismu a barbarství.

Tolik úvodem. Věci jsou však, jako obvykle, daleko složitější.

Nynější, v podstatě již masový a neslábnoucí odpor vůči starému systému, který způsobil onu trojjednou krizi, se většinou projevuje protestem proti politickým nesvobodám a jejich brutálním důsledkům. Lidé prostě chtějí veřejně a nahlas říkat to, co dosud říkali soukromě a potichu. Lidé se bouří proti bespráví a zrádnostem, které starý systém umožnil, dlouho skrýval, ale které nicméně vycházejí najevo.

Myslím, že lze považovat za reálný předpoklad, že v naší zemi se najdou síly, které zkusí, aby společnost byla znovu vrácena do starých poměrů. To bude současně jak důkaz, že mravní krize, ať hluboká, nevedla k totální lhostejnosti k hodnotám jako je lidská důstojnost, tak také faktický počátek mravní obrody znovu se konstituující občanské společnosti. Zkrátka chci říci, že překonávání politické a mravní krize, které už vlastně začalo, bude méně komplikovaným a méně obtížným, i když přirozeně dlouhodobým procesem, než překonání krize ekonomické.

Na existenci politické nesvobody a mocenské svůle měli totiž zájem jen ti, kterým obě mělo usnadnit byrokratickou manipulaci s lidmi. Tedy zjevná menšina společnosti. Proto také pouze tato zjevná menšina pocituje strach z obnovy politických svobod. Jistě část této menšiny má dokonce strach z odhalení konkrétních důsledků a projevů mocenské svůle. Jsou to ti, jímž bylo dovoleno kompenzovat své komplexy méněcennosti bestialitami, které mají jen jednu obdobu v moderních dějinách.

Naproti tomu zjevná většina naší společnosti nejen nic nenavzdá proti demokratizaci politického života a proti návratu k právní jistotě občana, spíše naopak - dožaduje se urychlení a prohloubení tohoto procesu.

Lze to také vyjádřit tak, že většina lidí si přeje, aby totalitní systém byl zrušen a aby probíhající proces demokratizace byl ukončen instalací demokracie.

To je jistě potěšitelné.

Je však také potěšitelné, že naprostá většina lidí si zároveň přeje zachování socialismu. Neboť jestliže je více či méně jasné, co je demokracie, je dost nejasné, co to je socialismus. Co tedy lidé chtějí, říkají-li, že chtějí socialismus?

Co to je socialismus?

Několik let jsem touto otázkou obtěžoval účastníky různých ekonomických seminářů a konferencí. Někteří ekonomové uznali oprávněnost této otázky. Jiní ji považovali za recesi

a někteří dokonce za provokaci. Nestor čs. marxistických politických ekonomů, kterého si velmi vážím, se dokonce vyjádřil v tom smyslu, že věří, že toute otázkou nesledují nepřátelský úmysl.

Náš systém, který je výsledkem dvacetiletého úsilí, je nyní nazýván deformovaným socialismem. Je deformovaný socialismus stále ještě socialismem anebo už něčím jiným? Bude to, co zůstane, až odstraníme deformace, socialismem? Co to je skutečný, opravdový socialismus, či dále humaní, demokratický, lepší atd., socialismus?

Hodně lidí se prohlašuje za socialistické - Sovětský svaz kategoriicky, Jugoslávie hrde, Anglie poněkud nesešle, Švédsko jaksi okluzně. Je zřejmě hodně definicí socialismu.

Poněkud stranou jak svou definicí deformací, tak svou definicí socialismu. Zajímá mne však, co si pod pojmem socialismus, k němuž se většina lidí hlásí, představuje tato většina. Zajímá mne, proč ona většina, se obklopuje realitou deformovaného socialismu, nicméně chce socialismus. Co kladného nabízí nynější socialismus většině lidí?

Uvědomují si přirozeně, že odpověď na tyto otázky bude možná teprve na základě důkladné a všestranné sociologické analýzy. Společenské vědy už sice začaly analyzovat některé stránky našeho společensko-ekonomického organismu. Přesto si troufám tvrdit, že specifické "substancionální" vlastnosti zcela unikátní československé reality byly zatím identifikovány zcela nedostatečně.

Postižení mystéria dnešní československé reality, záhada existence a fungování politických a ekonomických mechanismů, považují za nejnaléhavější úkol, jenž stojí před společenskými vědami. A jako je unikátní naše realita, jsou unikátní také konce naší společenské vědy. Neměly by být promarněny ani jednostrannou orientací vědy na aplikaci poznání současných západních věd na čs. realitu, ani jednostrannou orientací reformátorů na cizí ekonomické vzory a modely.

Základní pozitivní hodnoty nynějšího systému, hlavní klady, které většina lidí oceňuje, spatřují:

jednak v existenci a jednak v masové preferenci sociální jistoty v nejbližším slova smyslu.

Sociální jistota, kterou nynější socialismus poskytuje, je založena na principu absolutního práva na práci a na tečkovém systému odměňování, při kterém velikost mezd a platů v rozhodujících sférách ekonomiky zanechává zanedbatelné závislosti na prosperitě podniků a odvodů a nepatrně závislosti na individuálním výkonu. Mzda a platy přestaly být v podstatě ekonomickými kategoriemi, staly se spíše jakousi zaručenou sociální penzí.

Je nesporné, že sociální jistota neboli nepřítomnost strachu z budoucnosti je velkou vymočeností, pozitivní hodnotou. Požadavek sociální jistoty figuruje např. v hierarchii požadavků většiny lidí, žijících v zemích industriálně nejvynutějších a ekonomicky nejefektivnějších na jednom z prvních, ne-li vůbec prvním místě.

Je však také nesporné, že: 1. spornější existence oné sociální jistoty je překážkou ekonomické efektivity, vede postupně po vyčerpání normálních stimulů výkonu, existujících spravidla krátce po revoluci - k zániku stimulů vůbec;

2. dlouhodobá existence této všeobecné sociální jistoty vede k ekonomické stagnaci, tedy ke stavu, kdy se zabezpečení této sociální jistoty stává problematickým a posléze

vůbec nemožná. ČSSR se nachází na prahu tohoto stavu. Jsou to už vážné symptomy - např. postavení důchodců a mladých novomanželů. Důchodci žijí nebo lépe řečeno vegetují způsobem, který je urážkou lidské důstojnosti. Naděje novomanželů na elementární podmínku rodinného života - na vlastní byt - jsou stále horší. Obojí je ostudou a obřadnou nymfomanií systému. Nezapomínejme však, že to je zároveň výsledek systému, založeného na masové preferenci sociální jistoty.

Za další klad považují lidé existenci a masovou preferenci principu rovnosti, mající za následek zcela ojedinělou mzdovou a platovou nivelizaci.

Všechobecně vzato - v ČSSR neexistuje ani jediná ekonomicky činná společenská skupina, jejíž individuální příslušníci by si nectěžovali na to, že jsou honorováni a odměňováni nedostatečně. Každý je ochoten umet každému, že by si zasloužil více. Protože však i laické citi, že v neprosperující ekonomice by bylo možné nanejvýš zlepšit úděly jedněch na úkor druhých, vede to většinu lidí k přesvědčení, že konec konců nejlepším stavem a nejspravedlivějším, je stav nivelizace.

Ostatně je známo, že absolutní velikost příjmu zajímá většinu lidí zřídka. Pohybuje-li se příjem většiny lidí výsoce nad subsistenční úrovní a neexistuje-li hrozivé inflace, zajímá většinu lidí spíše jejich relativní příjem. To platí naprosto všobecně. Unikátnost naší situace tkví v tom, že ochota snížit se s nízkým pracovním příjmem - za předpokladu, že výrazně naroste ani příjem jiných - dosáhla absurdních rozměrů.

Podařilo se téměř dokonale zlikvidovat peněžní stimul výkonu, stimul, který je elementárním předpokladem efektivní ekonomiky a který je navíc - sociálně a psychologicky vzato - nejméně nebezpečným stimulem.

Přirozeně - mzdová a platová nivelizace není ani v ČSSR absolutní. Existují dokonce značné rozdíly v životním standardu lidí. Ty však jsou - až na nepatrné výjimky - výsledkem nikoli pracovního výkonu, ale /pomalu-li některé náhody sportkových a matcových výher/ důsledkem rozdílného místa lidí v mocenské struktuře. Vede-li cesta k vyššímu životnímu standardu přes vyšší místo v hierarchii moci, je evidentní, že část lidí se o tuto cestu a jediné z tohoto důvodu pokusí. Víme dobře, že na této cestě nebylo liduprázdno, nýbrž takové návaly, že v nich nemálo kandidátů zahynulo. Tento stimul je společensky daleko nebezpečnější, než přímý peněžní stimul, protože nejenže nezvyšuje kvalitu řízení a tím prosperitu ekonomiky, ale stává se faktorem prohlubování totalitní povahy celého společenského systému.

Protože lidé, ať vcelku smíření s existujícími právy, přece jen postupně začali projevovat nespokojenost se stagnací své životní úrovně, nezbývalo byrokratům, než svalovat vinu na jiné.

Má-li dělník pocit, že je šizen, je to oprávněný pocit. Jenže v kapitalismu dělník ví, kdo ho šidí, resp. vykořisťuje. V byrokratickém systému, zvláště v té jeho odrůdě, v níž neexistují kapitalisté, se vztah vykořisťování zatahuje, stává se nepřehledným. To právě umožňuje byrokratům manévry, jehož úspěšnost je přímo úměrná stupni neinformovanosti lidí. Manévry spočívá v tom, že za šiditele a hlavního viníka se prohlásí - inteligence.

Nemýlil-li se, byl Marx jedním z prvních, kdo demaskoval tuto geniální schopnost byrokracie. Protože nepředpokládám,

že by špičkoví byrokraté čry Antonína Novotného měli čas na studium originálních prací K. Marxu, vede mě to k domněnce, že byli talentovanými samouky.

Konečně třetí klad nacházeli lidé jednak v existenci a jednak v preferenci mírné intenzity práce či přesněji v preferenci mírné únavy z práce.

Jedinou rozumnou reakcí většiny lidí na dlouhodobou samostatnost sociální jistoty, nominální rovnosti, nivelizace či "svrácené danivelizace" je, že se snaží vynakládat jen tolik energie a úsilí, kolik je v daném pracovním prostředí mlčky a solidárně považováno za jakousi kolektivní normu. Pravidlem je, že nikoli pracovně zdatní, schopní a výkonní lidé pozvedají na svou úroveň průměrné a podprůměrné, nýbrž naopak - jsou to průměrní a podprůměrní pracovníci, kteří utvářejí onu kolektivní normu.

Intenzita práce je jistě v různých oborech a oblastech různá. Tam, kde je pracovní rytmus určen pohybem pásu, technologií povahou výroby apod., a tam, kde výjimečně přece jen peněžití stimuluje hraje významnější úlohu, je intenzita práce a vůbec výkon daleko vyšší, než tam, kde pracovní rytmus a výkon je více či méně závislý pouze na ochotě či neochotě pracovníků samých.

Absence disciplíny, sánik autority mistrů v závodech a vedoucích pracovníků v úřadech a ústavech všeho druhu, technická a hospodářských vedoucích v podnicích, ministrů v ministerstvech a přeměra demokracie tam, kde je spíše na místě autokracie a naopak autokracie tam, kde má být demokracie a řada jiných faktorů způsobuje, že výkon, který většina lidí odvádí, skutečně závisí převážně na jejich dobrovolné ochotě. Troufám si odhadnout, že u většiny obyvatelstva se faktický výkon nachází hluboko pod úrovní možného výkonu. Ušetřenou energii pak - zejména ti, co něco dovedou - investují do činnosti, často výdělečné, mimo rámec svého pracoviště. Ostatně ti, kteří něco umí, také velmi často nejvíce preferují mírnou únavu z práce, protože v tom spatřují jediný způsob jak kompenzovat čas, který je jim nivelizací způsobován.

To vše vede k masovému nevyužití lidské energie, talentu a dovedností, k snižování společenské produktivity práce a mj. k tomu, že většina výsledků pracovní činnosti našich lidí neobstojí ve světové a evropské konkurenci.

Jakousi čestnou výjimku tu tvoří tvůrčí, převážně umělecká činnost, jejíž plody jsou v podstatě jediným úspěšným artiklem našeho vývozu.

Existující sociální jistota, nivelizace a slabý výkon jsou evidentní překážkou efektivnosti ekonomiky. Většina lidí však tyto vlastnosti systému vyhovují, akceptují je, svykli si na ně a - preferují je. Lze říci, že právě v nich spatřují hlavní klady dnešního socialismu, jsou pro ně synonymem socialismu.

Zgvičnění jakéhokoli nového systému, který by skýtal naději alespoň na rozumný stupeň efektivnosti ekonomiky, což je předpokladem trvalé sociální jistoty a trvalého růstu životní úrovně této většiny, bude procesem hluboce konfliktním. Obávám se, že odpor této většiny, nikoli odpor byrokracie, bude hlavní překážkou transformace naší společnosti, transformace, která je nezbytná a musí být uskutečněna, nemá-li se v brzké budoucnosti vynořit Kunderova stáška o nesamostatnosti národa ještě v drastičtější podobě.

Obávej-li se, že se mýlím v odhadu hlavní překážky na cestě k nekapitalistické, ale prosperující ekonomice, bude to můj nejpříjemnější životní omyl.

SYMETRICKÝ MODEL TENTOKRÁT V JINÉ SOUVISLOSTI

V Akčním programu Komunistické strany Československa se mimo jiné uvádí, že: "Budování společenského řádu poznamenali nedostatek zkušeností a znalostí, dogmatismus a subjektivismus," a dovazuje se, že v důsledku kultu osobnosti docházelo k ustrnutí tvořivého rozvoje posádky a k mechanickému přejímání a šíření představ, svyklostí a politických koncepcí, které odporovaly našim podmínkám a tradicím. Jsou to myšlenky obecně správné a je dobře vyzdvihnout souvislost mezi intelektuální úrovní a úrovní hospodářskou a chápat hospodářství jako svého druhu funkci intelektuálních schopností a intelektuální úrovně, na nichž se výrobněhospodářský proces odvíjí.

Bylo by dnes samozřejmě pohodlné říkat, že vlastně úroveň našich znalostí byla vyšší než ta, která se replikovala. My, kteří jsme tehdy v národohospodářské komisi KSČ byli pověřeni vypracovat model socialistického hospodářství, jsme skutečně neměli ani dostatek znalostí, ani zkušeností, jak vybudovat socialistické hospodářství v hospodářsky vyspělém státě jako bylo Československo, a proto jsme některé věci jednoduše převzali ze Sovětského svazu. Avšak to, co jsme jako národohospodář v národohospodářské komisi realizující československou cestu k socialismu navrhli, se přesto rozcházel diametrálně s tím, co se uskutečnilo v dalších letech.

Uvedu některé velmi konkrétní údaje, abych demonstroval, kterým směrem se vlastně mělo naše hospodářství ubírat, jaké základy jsme vytvořili pro jeho vývoj a do jaké míry vznikl rozpor mezi směrem a skutečností, a konečně, jak k tomuto rozporu došlo.

Dávávali jsme se např., že vedle klasického průmyslu strojírenského, jení měl u nás velmi dobrou tradici i jedno, mohl by sehrát mimořádně velkou roli průmysl automobilový. Člen národohospodářské komise a generální ředitel Kovo, mladý a vynikající technik dr. ing. Fabinger, navázal tehdy spojení s americkým inženýrem Taubem. Začali jsme s ním jednat o vybudování moderního automobilového průmyslu na základě výrobních linek, které by dodala Amerika. Pro začátek jsme počítali s výrobou asi 200 až 300 tisíc aut ročně. Automobilový průmysl měl v těch letech nakonec možnosti. V Evropě byl prakticky vyřazen: v první řadě v Německu, vážně poškozen byl francouzský a italský autoprůmysl; poptávka po vozidlech však byla nemalá veliká. Měli jsme se umístit ve všech významných zemích Evropy, vybudovat tam servery a získat pozice, z nichž by nás sotva některé z dnešních evropských továren vytlačila. Nemí třeba dokazovat, že orientace na automobilový průmysl byla by měla vliv na celý náš průmysl. Vždyť přece v tak velké zemi jako jsou Spojené státy hraje automobilový průmysl, obsahující celou řadu jiných výrobních odvětví, klíčovou roli a je konjunkturálním polem. K této orientaci nedošlo, neboť jak víme z procesu proti spikleneckému centru, vedenému Rudolfem Slánekým, byla označena za vlezradu. Bezpečnostní orgány zjistily, že Taub, takto odborník General Motors, byl během války poradcem Čankajška, a považovaly se složin, když jsme použili odborníka, který byl dost dobrý k tomu, aby radil šestsetmilionové Číně.

Při formulaci pětiletého plánu jsme vyslovili zásadu, že je potřeba řídit náš zahraniční obchod tak, aby jeho větší část se zaměřila na obchod se socialistickými zeměmi. Posuzovalo se to také jako úrada, jako připoutání československého hospodářství ke kapitalistickému Západu. Záměr, který nás vedl k té formulaci, nebyl však ani protisovětský, ani kapitalistický, a zejména ne protisocialistický. Vycházeli jsme z názoru, že naše hospodářství musí při vývozu počítat s dílbou rizika: že můžeme plánovat zahraniční obchod s určitou mírou pravděpodobnosti jen tehdy, jestliže rozdělíme dovoz a vývoz mezi největší počet států; vypadne-li jedna z možností, využijeme ostatní a naše plány nebudou narušeny. Že se naučíme obejít bez soutěže s vyspělými zeměmi a že náš obchod musí být na ně napojen; že naše podniky - tehdy na evropské úrovni anebo i nad ní - potřebují skutečně dobré "sparring" partnery, aby byly vystaveny ekonomickému tlaku neustálého postupu. I od tohoto principu jsme museli ustoupit, neboť to byla úrada.

Měli jsme významný porcelánový i sklářský průmysl a světovou výrobu bižuterie. Považovali jsme za správné tento průmysl nejen udržet, ale podstatně rozšířit a uchytit se na světových trzích. V poválečné situaci byly k tomu podmínky, poněvadž japonské sklářství i výroba bižuterie byly zčásti zničeny, zčásti neměly americký odbyt. Stejně tak v Evropě, až na firmu Sklářovský v Rakousku, nebylo vážnějšího konkurenta. Měli jsme prakticky monopolní postavení ve Spojených státech. Zřídili jsme moderní výstavní síň v New Yorku a počali budovat síť zástupců. Počáteční vývoz měl činit 100 milionů dolarů a byli bychom tuto cifru zvýšili na 200 až 300 milionů dolarů. Co se stalo? Vývoz bižuterie a skla by prý znamenal spoutání československého hospodářství s americkým imperialismem. Proto jsme zrušily všechny smlouvy s americkými zástupci, zaplatili jsme jim vysoké odškodné, opustili jsme americký trh a navěhlas, že se na něj ještě kdy dostaneme.

Chtěli jsme udržet a využít výrobu spotřebního průmyslu. Jednali jsme o vývozu dřevěných hraček, které měly velmi dobrou úroveň, a o vývozu obuvi do Ameriky; po válce zkrachovala americká výroba motocyklů, otevřel se nám tedy trh pro motocykly; vyváželi jsme umělé květiny, pivo, lihoviny, osedlou čokoládu apod., polohy, které samy o sobě mnoho neznamenal, ale veelku představovaly velké vývozní možnosti do nejzámožnějších zemí světa. Obchod s kapitalistickými státy se samozřejmě nedá dělat prostřednictvím organizací komunistických stran, ale prostřednictvím zahraničních kapitalistů, a s nimi pravděpodobně ani jeden není nakloněn socialismu. Obchoduje proto, že mu obchod přináší zisk. Tito zástupci byli ovšem považováni jen za agenty kapitalismu a za nepřátele československého státu a skutečnost, že by mohli na obchodě s Československem vydělávat, byla považována za tak velký hřích, že bylo nutno se s takovými zástupci rozéjit a upustit od obchodu se Západem, upustit tím však také výrobní oblasti spojené s devizovými příjmy.

Vedení koncepcí automobilového průmyslu uaházeli jsme se o širokopásovou válcovnu, mohla být tehdy nejmodernější v Evropě, a o zařízení na výrobu pneumatik, jež mělo být umístěno v Písku. Tento dovoz jsme zmažili tím, že jsme jednostranně přerušili jednání o odškodnění za znárodněný majetek. Na vysvětlení: Co vláda měla zaplatit odškodné za znárodnění amerického vlastnictví v ČR a šs. zástupci žádali tehdy toto zaplacení jednak za dovoz širokopásové válcovny a zařízení na výrobu pneumatik, jednak za úvěr 109 milionů dolarů. Pokročilá jednání byla přerušena a označena za trestný čin. Mimo jiné "zločin" byl jsem i pro tento "zločin" odsouzen.

Vanik televise mohl přinést velké možnosti našemu sklářskému průmyslu. Angličané u nás objednali televizní obrazovky, které jsme začali vyrábět a vyvážet. Byli bychom se zapojili do průmyslu se značnými perspektivami a zavedli do našeho hospodářství nejen nové výrobky, ale také bychom pro ně vytvořili hospodářské základy a rozšířili průmysl, který má tu ohromnou přednost, že si nešláhá cizí suroviny, protože máme všechny doma. Byl to zločin. Museli jsme vývoz skla i novou koncepcí tohoto průmyslu zrušit.

Poválečné hospodářské poměry ve světě umožňovaly mimořádně výhodné obchodní transakce. Navázali jsme na úspěchy ša. vývozních firem, jako byla Kotva nebo Omnia, a založili zvláštní společnost Merkuria. Např. do Iránu jsme mohli vyvézt jakékoliv výrobky, naproti tomu Irán sám měl málo vývozních příležitostí, v první řadě to byly koberce, pro naše hospodářství nezajímavé. Začali jsme tedy tzv. trojúhelníkové transakce: Prodali jsme Iránu naše výrobky, koupili od nich koberce a prodávali je např. do Ameriky, která pro ně měla dobrý odbyt. Tak jsme dostali dolary za náš v podstatě druhořadý vývozní tovar. Měli jsme nedostatek barevných kovů a žrotu. Pověřili jsme proto podnik Merkuria, aby nakoupil v evropských přístavech staré nebo poškozené lodě. Na místě se měly demontovat, část zařízení prodat přímo v přístavech a zbytek - barevné kovy a plechy - přivést domů jako žrot nebo surovinu, a to za mimořádně nízkou cenu. Rovněž tak bylo výhodné pracovat ve mzdě. Švédské firmy nám např. nabízely ke zpracování vlnu a bavlnu, mazu a reži by nám byly zaplatily surovinou.

Z hlediska rozvíjejícího se letectví v Evropě měla Praha zvlášť příznivou zeměpisnou polohu a ružynské letiště, v té době dobře vybavené, dominovalo střední Evropě. Praha počínala být v letecké dopravě uzlovým bodem. Mohli jsme prodávat benzin, olej do letadel, vybírat velké peníze za přistání aj. a získat tím peníze a valuty nejen na nákup vlastních letadel. Vypracované projekty na vybudování velkého mezinárodního letiště však byly zakázány, považovaly se za nepřátelský akt, a tudíž uniklé ohromné letiště ve Schwechatu v sousedním Rakousku a převzalo funkci, pro niž jsme byli předurčeni my.

Cizinecký ruch se mohl s letectvím vzájemně doplňovat. Jugoslávie a Rakousko jako turistická centra dosud neexistovaly, Itálie byla v desolátním stavu. My jsme měli nepoškozené Piedmonty, Tatry, Karlovy Vary, Prahu a vůbec konsolidovaný stát s úchvatnými přírodními krásami. A zařízení takové úrovně, že se o ně mohl cizinecký ruch opírat. Těšili jsme se ohromné sympatii v celém světě a devizy doslova lašely na zemi, jen je posbírat. Nově ustavený odbor pro cizinecký ruch při ministerstvu obchodu se obrátil na britské odbory a dohodl hromadný pobyt britských dělníků v našich lázních i v jiných místech republiky. Byli jsme vlastně první, kdo rozpoznali nové rysy turistického ruchu a pochopili, že cestování bude běžnou záležitostí pro každého, nikoliv jen pro bohaté. I na tomto poli jsme mohli být prvními státy v Evropě. V období, kdy každý cizinec byl potenciálním "špiónem", nemohl se ovšem cizinecký ruch rozvinout, naopak použilo se všech prostředků, aby se absolutně ubíl.

Nebylo to tedy úplně tak, že naše poznání nebylo na takové úrovni, jakou si hospodářství vyžadovalo. Kdybychom byli navázali na existující akce, za které však byly potrestány a léta odseděly ve vězeních desítky soudruhů, vnitřní logika by nás vedla k dalším krokům, k jinému hospodářskému vývoji než k tomu, jakým jsme skutečně prošli.

A kdo to zakázal? Byli to snad Čechoslováci?

Vratně se k době procesů. Proces se státním spikleneckým centrem nebyl typickým československým procesem proti Čechoslovákům, ale procesem Berijevých agentů, jehož cílem bylo zabránit Československu, aby šlo svou specifickou cestou. Zrušení všech nadějných hospodářských akcí nevyplývalo tehdy z malých československých vřdomostí, nedostatků a chyb, s výjimkou "chyby", že jsme dovolili Berijevským agentům, aby rozhodovali, co je pro Československo správné a co ne, a že jsme jim vydali republiku a moc uvěznovat a popravovat lidi, kteří koncepci hospodářství vymysleli, formulovali a realizovali.

Mluví a píše se o tom, že byla chyba, že jsme mechanicky přenesli některé poznatky Sovětského svazu na naše hospodářství. Ta formulace není úplně přesná. Naše hospodářství nepotřebovalo a ani si neřádele Berijevské poraden. Jenže každý, jež radili, věděl, že jestliže rady nepřijme, čeká ho ruské vězení. Nemyslné plánování, teorie o úloze výroby výrobních prostředků, tzv. železná koncepce a samostatná absolutní direktivní plánování - to vše nebyl přesně československý výmysl. Totéž platí pro bankovníctví a peněžní soustavu, která nám způsobuje dosud velké starosti a hospodářské škody. Našlo se dost československých národohospodářů, kteří přijali dogmatické teorie a stalinské paučky a "rozpracovali" je. Většinou šlo o národohospodáře mladé, nedostatečně zkušené. Starší, zkušenější byli vřmaněni, popraveni, odstaveni a v takovém vakuu mladí přijali to, co se jim servírovalo, a to tím píše, že téměř neměli přístup k světové literatuře. Ke stí těchto národohospodářů natue říci, že se poměrně rychle vzpratovali a nevyhnutelně navázali na celkovou intelektuální úroveň svých vyspělých národů. Už v druhé polovině padesátých let, ale hlavně potom v letech šedesátých, se dopracovali k poznatkům, které jim s nadpromou jasností ukázaly, že stávající cestou moderní průmyslový stát jít nemůže, že musí přejít k revoluci, nové formě řízení svého hospodářství, ke skutečné ekonomické reformě.

Nyní stojíme na rozcestí: Půjdeme znovu svou vlastní cestou, využijeme zkušeností, které máme, anebo nás někdo znovu donutí sřici se našich znalostí a vnutí nám takové, které neodpovídají potřebám našeho hospodářství a našeho vývoje?

Zdánlivě tato alternativa neexistuje, ve skutečnosti však jsme už byli svědky takového pokusu. Antonín Novotný obešel předsednictvo strany a pozval L. Brežněva do ČSSR se záměrem docílit, aby Sovětský svaz zasáhl do vývoje naší společnosti a našeho politického života. Aby - snad s pomocí tajných agentů, jiného Beriji a jiných poradců - dostal Československo do stejné situace, v jaké bylo v padesátých letech. Existuje však deklarace sovětské vlády z 30. října 1956, v níž se sovětská vláda distancuje od stalinského chápání vřstahu ČSSR k socialistickým státům, v níž plně uznává právo každého socialistického státu jít svou specifickou cestou a odmítá jakékoliv vnřšování se do jejich vnitřního života. Nepřekvapuje proto, že L. Brežněv odmítl zasáhnout do našeho vývoje. Pokus se tedy Novotnému nepodařil, ale není možno jej přejít a nevidět jej v kontextu s celým vývojem a problematikou našeho státu.

Padesátá léta je třeba vidět jako bipolární jev, jehož jedním pólem byla stalinská koncepce hegemonialismu, druhým pak ochota naší strany a vlády podřídít této koncepci zájmy svého národa. Novotného čin chápeme jako pokus o ořivnutí

československé politické koncepce z padesátých let a jako pokus přerušit Sovětský svaz, že v zájmu záchrany socialismu a světové socialistické soustavy je nevyhnutelný jeho zánik.

Myslím, že každý politicky myslící československý občan vidí ve spojení se Sovětským svazem otázku životní důležitosti. Hospodářsky myslící občan si představuje ekonomické výhody, které vyplývají z tak velkého hospodářského zájmu surovody, které mají být. Naše hospodářské styky s Polskem, Rumunem, které nám chybějí. Naše hospodářské styky s Polskem, Rumunem, Maďarskem, Jugoslávií a Bulharskem mají dlouhé tradice. Stejně tak si každý myslící člověk uvědomuje, že spojení se SSSR se SSSR je významnou částí politické rovnováhy v Evropě a její porušení by mohlo vést k následkům, které by Československá socialistická republika sotva přežila. Naše spojení má proto reálnou základnu. Ale nepřehlédneme síly, které stotráhují socialismus a diktaturou aparátu strany, s osobní morálkou, s popíráním základních lidských práv, se sčítáním se státní suverenity, zkrátka se vším, co jsme zažili v padesátých letech a co se nám dnes zdá být svým smyslem. Poměrně se tyto politické síly dostaly do povážlivé izolace, "opírají" své naděje o Sovětský svaz. To je nebezpečná hra. Neboť používají SSSR jako strážníka, chtějí vyvolat strach a nedůvěru a narušit tím vzájemné přátelství. Na druhé straně vyvolávají v Sovětském svazu nedůvěru k tomu, co se u nás děje, a narušují tím přátelství z opačného konce. Domnívám se proto, že tak jako symetrický model je nejbezpečnější základnou pro politický pakt a trvalé přátelství mezi českým a slovenským národem, je "asymetrický model" ve vztahu k SSSR .../sde na dvou úrovních je neúčinný/... základnou pro jednání rovného s rovným, na němž je možné stavět budoucnost naší socialistické republiky.

/Lát. listy, 3. 17. 20.6.1968/

NA TÉMA ČESKO-SLOVENSKÉ

/z odpovědi na otázky redakce LL/

1) Jaký je Váš názor na chystané federální uspořádání naší republiky? Jaký podle Vašeho názoru by měl být český podíl na jeho přípravě a podobě?

2) Co byste chtěl říci k současnému vývoji česko-slovenských vztahů?

JAN PROCHÁZKA

1) Vzájemný vztah našich bratrských národů je v krizi. Jáme v pokušení se navzájem obviňovat se všeho možného, máme pocit, že se olupujeme o své úspěchy a podtrháváme si nedůsledky, a že je situace opravdu zralá k rozdělení domu. Občan v Čechách a na Moravě, který byl posledních dvacet let pátým kolem u vozu, má na jedné straně při četbě novin silný pocit, že se celá dvě desetiletí obohacoval suborbováním svých slovenských přátel. Je mu to upřímně líto. Prochází polemikou Prahou, zamýšleně se rozhlíží, kupodivu se mu nezdá, že by český

národ v průběhu socialistické éry nápadně zbohatl. Má naopak úplně opačné počínání; namísto se vyptává, má-li ještě korupční klanoty. Jestliže Češi vykořisťovali Slované, kdo vlastně vykořisťil Čechy? Copak jsme tak zoufale hospodřili? Ať již nás o plody naší práce připravovala naše neschopnost anebo cizí bystrost, skutečností je, že jak na Slovensku, tak i v Čechách se naivně očekává, že federální uspořádání nás zbaví onoho neviditelného, ale citelného břemene. Právě o tom nám pochybnosti.

Existuje ovšem i lidská stránka problému.

Byli neurvalí Češi, kteří se ke Slovákům chovali nadutě, uráželi jejich národní cítění, neuměli na Slovensku slušně vystupovat a ignorovali i ty nejdůležitější slovenské požadavky. Bylo by dobré vědět, že tyto lidé snížili i české národní instituce a organizace, počinili své vlastní důjiny, neuměli ani v Praze slušně vystupovat a ignorovali i požadavky občanů z Vinohrad. Uvádím to proto, že samostatnost ve vnitřním uspořádání naší země nebyla způsobena českým národem, nevzešla z jeho touhy usurpovat, podřízovat si a despoticky vládnout, ale byla způsobena těmi silami, vlivy a lidmi, kteří se přičinili i o celkovou žalostnou stagnaci a podřízenost Československa. Byli to bohužel někteří Češi a byli to bohužel i někteří Slováci.

Z mnoha důvodů jsem tedy pro federální uspořádání. Popírám právě na samostatný vývoj kteréhokoliv z našich národů málo jenom omezenec. Máme jiné tradice, přicházíme z jinou zkušeností; kdoví, zdali nemáme namířeno úplně jinem, násilně spojovat nespojitelné odvětví i sama příroda. I v Čechách je už načase, aby se přejítá vichřice hněva se vládou vůči našim quod vultis de nostris facite!

Jsem ovšem pro opravdu důsledné federální uspořádání. Od samostatného zákonodárství, hospodářské politiky, cenné i mzdové práce až po možnost navazovat a udržovat takové kontakty v zahraničí, které bychom v Čechách anebo na Slovensku považovali pro sebe za výhodné a inspirující. Mělo by to tedy být federální spísení na samém prahu úplné samostatnosti. Ovšem už dnes a ani zítra by neměly existovat žádné české tlaky na Slovensko. Ale stejně tak musíme odmitat i jakéhokoliv slovenské tlaky a pohrůžky do Čech a na Moravu...!

Federální uspořádání by ovšem nemělo znamenat, že každý z nás teď bude zastávat státní úřad. Máme k dědování v Čechách i na Slovensku s nepohoditelných důvodů mnohem větší sklony než například k práci. ČSSR má už teď početnější vládu než Francie; neměli bychom usilovat o větší počet ministrů než má Indonésie, kde pomocným členem kabinetu je každý poručík pěchoty. Centrální moc by měla být úzká, neokázalá. Bez velikých kompetencí. Aby ani neměla možnost vnášení. Bude-li v Čechách tvořit nové vládní orgány, českou komunistickou stranu, české odborové hnutí, neměly by tyto instituce vznikat mechanicky, odtrháváním článků z těla celostátního těsnice. Ani přejmenováváním stávajících resortů. Anebo stěhováním lidí z honosných paláců do poněkud umiřenějších domů. Měly by se tvořit nové a hlavně sdílné! Z řad ověřených a nekompromitovaných lidí schopných moderního přemýšlení. Slyšel jsem, že by to znamenalo najít pět tisíc pracovních příležitostí pro vícečetné organizátory našich vědeckých triumfů. Prý je to nemožné. Podniky kterých tyto kadrové posily odmitají. To ovšem není dobrá správa. Jestliže nedokážeme umístit pět tisíc lidí z míst, kde nám škodí, na místa, kde nám mohou nepomohou, pak

nerozlišujeme, že budujeme v Československu něco, co svět ještě neviděl. Neboť je pravděpodobné, že to ani neuvidí.

Kdyby se ovšem široké kádrové přemístění podařilo, pak si myslím, že právě federalizace by se mohla stát druhou a rozhodující etapou demokratizace v Čechách a na Moravě.

2) Už jsem naznačil, že naše současné vztahy nejsou libezné, obávám se, že v dohledné době budou ještě mnohem horší, ale kdybychom zachovali chladný rozum, nemusely by se stát nesnesitelnými. Ani dnes se mi totiž nezdá, že úsilí našich početných dědečků, vytvořit nám společnou vlast, bylo jenom čirým omylem. Přes všechno, co jsme si navzájem provedli, máme k sobě prokazatelně mnohem blíže, než ke komukoliv okolo nás, kdo nás celé staletí držel pod krkem. A máme i jednu společnou jistotu: budeme-li se chtít něčeho opravdu dopracovat, musíme v Čechách a na Moravě stejně jako na Slovensku začít úplně od začátku. Méně hbitým jsem tím chtěl napovědět, že náš budoucí úspěch je závislý na tom, nebude-li to napříště už jenom menšina, která bude rozhodovat, ale bude-li to naopak už vždycky jenom většina naší obrozené socialistické společnosti.

BOHUMIL HRABAL

1) Federace tedy bude znamenat, že Češi a Slováci, dvě děti společné matky, by si měly přes den hrát každý na svém písčuku, aby navzájem se vrátily pod společnou existenciální střechu. Federace tedy má znamenat, že se zase obnoví pojem historických zemí a Slovenska, že však pro mezní situace obou národů budeme dál používat protokolované firmy Československa. Máš to připadá, jako by za první republiky u firmy Laurin a Klement nebo Wichterle a Kovarik se každý se spolunajímá chtěl zaplácet pro sebe, avšak uvnitř jednoho a téhož posazku a podniku. Možná, že rozdělením té protokolované firmy si každý s obou spolunajímá uvědomí své ne historické poslání, ale potřebu spolupráce. Možná, že za čas dojdeme tam, kde jsme byli před federací, avšak na vyšší formě chápání, že ty viditelné a neviditelné čáry opět vygumujeme, nebo že ty hranice samy odumřou a zstanou jako canda equina. Proto aby federace nebyla, ani bude historicky nutná, aby napřed federace byla. Je to růže, není to růže, je to tedy růže.

2) Otázka, jaký bude poměr obyvatel historických zemí ke Slovensku za federace, měne jako Slovák a spisovatele nezajímá. Já jsem se na Slovensku vždycky cítil doma, já jsem nikdy neměl jediný konflikt, ani jediný pocit uražení, protože já se považuji za obyvatele Evropy, pro kterého pobyt v Budapešti, Štětíně, Oděse nebo Hamburku je stejný, protože všude jsem se snáhl najít a našel jsem přátele, o nichž se domnívám, že patříme k sobě, a že státní hranice pro dobrého a imaginativního Slovaka neexistuje, natož tedy aby existovaly nějaké hranice federace, jako takové. Svět je tak krátký a někdy ale tak smutný, že lepší je vyhledávat to, co lidi pojí, než se je rozdvojuje.

JEDNO POTŘEBNÉ

Rozklad na prvčinitele patří k základním operacím algebry. Pomáhá odkrýt už dále neredukovatelné současti matematického výrazu. Rozklad na prvčinitele patří k základním operacím i v politice. Procesem, v němž se nám dostává informací o neredukovatelných činitelích společenského života, je demokratizace. V jejím proudu najednou zjišťujeme, že duchovní teritorium naší vlasti je pokryto ještě elementárnějšími skutečnostmi, než jak se tomu zdálo být včera.

Takovými skutečnostmi jsou u nás křesťané, církve. Máme na mysli p r o b l é m křesťanské existence v socialistické společnosti, která prohlásila ateismus za oficiální doktrínu. Existence takto exponovaná nebyla od počátku bez dramatického napětí. Trucha historie snad nikoho nezabije.

V období pseudopartnersství se zprvu počítalo s křesťany a církvemi jako se součastí společenského stroje. Dočas platný zákon o hospodářském zabezpečení církví z října 1949 a zejména diskuse kolem něho vycházely z předpokladu, že církevní život je prvkem společenského pohybu /duchovní jsou podle zmíněného zákona mj. povinni vyučovat náboženství na školách!/. Katolická akce, hnutí vlasteneckých kněží, četné případy, kdy faráři zastávali i významné veřejné funkce, dokresluji období, v němž náboženství se i ve své institucionální podobě ještě nestalo "soukromou" věcí. Tato "veřejnost" měla ovšem tehdy skutečně účelovou funkci. Šlo o to využít křesťanství a jeho instituce k budování socialistické společnosti, jak byla chápána koncem čtyřicátých let.

Po pravdě je třeba přiznat, že církve u nás nebyly připraveny na zásadní změnu poměrů. Vězely povětšinou v představě, kterou si vypracovaly staletým vývojem po celou tzv. konstantinskou epochu, v představě, že stát či společnost jsou garanty jejich vnější existence. Vyrovňování s novými poměry bylo zvlášť obtížné pro katolickou církev, která po celé dějiny vykazovala největší přílnavost k "trůnu". A tak ano "účelové" myšlení, v podstatě neupřímné, ovládlo i církve: heslem chvíle bylo soustředit se na vlastní problémy, stáhnout se na hlubiny - a vyškábat.

Období útlaku přichází v padesátých letech. Buď se to zdá paradoxní, ale je tomu tak: vnitřní situace církví, které nebyly schopny vytvořit si vizi svého poslání v socialistické společnosti, a s tím související pokleslost duchovní znemožňující účinnou, tj. tvořivou rezistenci, nakrávala temuto trendu. "Setrvání ve víře" se jak známo postupně stává negativní položkou na osobním účtě občana. S postupnou privatizací náboženství je křesťanství vytlačováno z veřejného života, ze stránek časopisů. Bohoslužby v rozklase ustávají v prvních letech po 1948. Účast křesťanů na vytváření duchovního klimatu doby je podvázná. Cesta do ghetta je otevřena. Budme spravedliví: mnozí věřící jsou po ní celkem ochotní, protože ráj srdce se jim zdá přitažlivější než labyrint socialistického světa.

A ti, kteří sňateli, chodí do kostelů, žijí ve sborech. Zmínka o ghettu je vlastně nepřiměřená - aspoň sociologicky. Titíž lidé, kteří pracují na stavbách, v kancelářích, v továrnách, obdělávají pole, běhají za pulty, jsou v týdně hodinu dvě v modlitebnách, před oltáři, ve spovědnicích, ve společenství sboru. Tedy realizace v mnoha rovinách, ale jakási s pocitem, že se děje v podstatě něco problematického. Do kostela jde před očima ostatních spoluobčanů - a sviděně sledů - ser netae. Jak dlouho unesu tento rozštěp myslí a vchrávání do reakčnosti, když smýšlím celkem pokrokově, ome známkování na tmáře, když čtu Einsteina, odbírám Vesmír, a Adenauera neschvaluji a na pracovišti dělám i horší práci svědomitě?

Ze magických střesek a frustrací z vědomí, že být uvědoměným křesťanem znamená stávat se občanem druhého řádu, po vyčerpávajícím dělení nedat se zahrnat překážkami k odporu vůči socialismu přichází poznání, že změna. V šedesátých letech vstupujeme do nového období.

O pravé partnerství. Toto období je charakterizováno tím, že na jedné straně přetrvává ještě negativní až nihilistický postoj vůči křesťanství /a stejně tak negativistický až nihilistický vztah křesťanů vůči světu/, ale na druhé straně velmi čast veřejnosti u nás se dává, ne-li se svidavým očekáváním, pak alespoň se střídavou věcností a bez animosity na to, co znamenají nebo mohou znamenat pro obrodný proces křesťanství a církve. Nelze přehlédnout, že k tomu bezpochyby přispěly významné změny v samotném křesťanství i ve světě. Jako reprezentativní vzorky: II. vatikánský koncil, hnutí za rasovou rovnoprávnost dr. M.L.Kinga, baptistického kazatele, ale napřímě i II. sjezd, tesa francouzských a italských komunistů o novém modelu socialismu atd.

Uvnitř církve i "světa" se polarizují proudy a skupiny, které touží po konfrontaci s těmi, kdo stojí za. Marxistický ateismus hledá podněty pro svou tvorbu v křesťanství a naopak. Ve Francii, v Itálii, v Španělsku dochází k rozhovorům mezi humanisty obou táborů. Vína dialogu dorazila až k nám.

Zatím však stojíme na prahu tohoto dialogu. Je dosud více spíše jednotlivců, a malých skupin na akademické půdě. /Semínář doc. M. Kachovce na filosofické fakultě, ekumenický seminář v Jirochářích./ Jedno je jasné: dokud se nepřelije vína dialogu do všech koutů společenského života, nelze mluvit o tom, že staré chyby, představy a deformace byly odstraněny.

Nelze se vyhnout ani dalším, po nám soudu ještě podstatnějším úskalím, které čeká na cestě: myšlenka, že církev a křesťané jsou anebo by mohly být zdrojem a rezervou jinak vyčerpané naděje v nového člověka, kterého se jakási nepodařilo uplácat z hlíny nové doby. Všude se ozývá tento pokušitelský hlas: jádro víry a poslání církve - říkájí nám to někdy i marxisté! - je pryč svět jednotlivce, svět jeho nitra, dimenze svědomí, vnitřní noblesy ducha, jež jde napříč povrchním vaspás kolektivního života - a jakoby nezávisle na nich. Chraňte si toto centrum securitatis - ozývá se v prostředí církve - v tom jsme nezastupitelní. Nechte si ruce politikou - doslovyvíjí nám ti, kdo uskutečňovali socialistickou revoluci po Ussru.

Otvírá se před námi nové dilema, tentokrát na docela jiné úrovni. Jde o to, zda pochopíme svůj jedinečný přínos správně. Jsme přesvědčen, že západ o nové lidství se nedá vybojovat stranou veřejného života, nýbrž v něm. Na jeho havarijní podobě nesou iví podíl nejen vady charakteru a osobní selhání jednotlivců, nýbrž společenské struktury. Bojovat o člověka mimo tyto struktury je donkichotská záležitost. Jestliže se křesťané od marxistů něčemu naučili, pak ležce spočívá v objevu, že deformace lidských vztahů je prohloubena, ne-li často vyvolána, společenskou scénáří, v níž se odehrává pout člověka k sobě samému. Partnerství křesťanů a církvi s ostatními silami - s oněmi již dále neradukovatelnými prvočiniteli společenského života - má svou šanci v úsilí o nový "výraz", který by byl strukturován jinak než dosud. První předpokladem je, aby byla uznána úloha prvočinitelů jako nositelů nezastupitelného poselství. Ale současně jde o to, aby si prvočinitelé uvědomili svou nenahraditelnou roli v procesu tvorby c e l k u. Redukce k východní jednotkám je bezpečíby nutná. TGM řekl jednou na adresu evangeliků: "Kde jste, nemí vás vidět?" Je třeba tedy protestovat proti vopranému "osudu" posledních dvaceti let, proti oné společenské "nepřítomnosti". Setrvat však u východní pozice, i pět na svébytnosti, která krouží kolem sebe sama, je cesta k zbesvýznamnění. Jedinečnost křesťanství a osobitost poselství každé církve je nutno realizovat v celé šíři našeho života. Proto spíše než o dialog, který vyvolává asociaci, že se jen mluví, jde spíše o partnerský vztah v společném díle. Jde o to, aby ve společenském rozměru - ne jako rozměr soukromí - přišly ke slovu dva po mém soudu nenahraditelné přínosy křesťanství: pojetí člověka jako originální bytosti, a níž právě proto nemí být manipulováno a jež se mále rozvíjet jen s vědomím, že kdosi má dnes, v něm bezpečně kotví /rodinu? církev? sbor? přátelství? stranu?/, a a o u š a s n ě, že člověk takto pojetý má mít odvahu vstít na sebe úkoly, které přesahují jeho osobní rovinu a v revoltující úsilí se pokusí být už dnes při tom, když se modeluje budoucnost.

Spojit o b o j í patřilo v dějinách k vrcholům víry. I dnes je to ono: UNUM NECESSARIUM

/Lit. listy, č. 17, 20.5.68/

Jan ŠINEA

AKTUÁLNÍ Z KATECHISMU

Jsme protestant. A tedy mluvím sa sebe. Pravá křesťanská řeč je vždy osobní. Křesťanství není uniformní. Zvláště u nás, kde je tolik církvi a vyznání, skoro každý křesťan jinak koná své bohoslužby, zpívá jiné písně a jinak rozumí své víře. Toto bohatství křesťanství je jeho vnitřní silou. Základ toho vidím v mnohohlasosti Bible. "Rozpory" v Bibli bývají podnětem k pochybnostem, ke kritice až i k odmítání, zvláště od lidí, kteří mají rádi všechno přehledné. V rozpornosti Bible, v rozheveru jejích postav, svědků a pisatelů je však záruka

živosti. Mladý písař z Vysočiny tuhle řekl, že rozpory v Písmu jsou darem Božím, který nás vede k přemýšlení a k samostatnému rozhodování.

Ale co je s křesťanstvím aktuální pro všechny? Jedna mladší žena - měla právě před svatbou - z venkovského farního sboru, kde působila, se podivila až počeštila nad uveřejňovanými zprávami o křivdách, o tlučení a mučení při výslechu, o inscenování procesů a o falešných svědectvích. "Jak je to možné?" Zeptal jsem se jí, sda nevyšla o tom, že člověk je hříšný. Přisvědčila, ale přiznala, že netušíla, že se to týká všech těchto věcí. Myslíla asi jen na osobní, individuální vinu. Říká se však, podle křesťanského učení, týká všeho, všech oblastí lidského života. Říká se pro všechny aktuální.

Co znamená učení o hříchu pro nás v situaci demokratizace? Pokusím se osvětlit jediný bod a tím je poznání hříchu, jakýsi bod obratu, konec beznaděje. K poznání hříchu dochází v konfrontaci s něčím nebo někým dobrým, v konfrontaci s Tím, kdo se člověkem přiblíží, aby ho zachránil. S Tím, kdo jedná jako člověk, jako člověk budoucnosti. Pak je člověk zahanben, poznává své po takzvané promarněné možnosti a příležitosti, svou lenost, zbabělost, pychu a touhu druhými disponovat, jednat s nimi jako s věcmi. Poznává svou odpovědnost za to, že mlčel, když měl křičet, a mluvil tehdy, když měl mlčet. Nepomohl raněnému u cesty, odvrátil se od trpícího, tvářil se, že neví, co je za sdi se strašným vězením. "Bezmocně" přihlížel nelidskosti. Bál se. Uhybal. Přiložil polínko. - Ježíš Kristus však jednal jinak. Až do konce.

Křesťanská výpověď o hříchu připadne modernímu člověku absurdní. Proč ale absurdnost "letí"? Proč je atraktivní? Není to proto - jak napsal jeden český dramatik - že odpovídá moderní skutečnosti, že je to vlastně "pustý realismus"? Proto se promikavějším myslitelům a umělcům jeví jako základní téma člověk v pádu, člověk po pádu, frustrace ideálů, desiluze, zaklínání zlosti, odcizení, smutek k smrti. Proti tomu však stavím křesťanské pojetí poznání hříchu jako smutku k životu, jako vědomí solidarity s ostatními hříšníky, jako objevu spoluodpovědnosti za zlo a jako proražení cesty dál. V poznání hříchu jako odpovědnosti a spoluodpovědnosti vidím aktuální punkt katechismu, který má, má, že musí pomoci všem, aby už nevlakli minulost jako břemeno do budoucnosti. Není to však jednorázový akt, člověk to musí dělat znovu a znovu.

Není to téma jen literární, je to téma i politické. Žádné zlo lidské, společenské, dějinné nemůže být bez lidské spolupráce. Zlo parazituje na lidské aktivitě, na lidském poznání, myšlení a jednání. Proto je tak populární zosobnění zla v osobě lidské či nadlidské, která své k tajné spolupráci, hrozí a slibuje. Zlo není nutně něco tělesného, hmotného, ale často spíše duševního či duchovního, vyvedeného pak v realitu, eventuálně ve velkém jako mohutná akce s širokým dopadem.

Poznání hříchu jako objev spoluodpovědnosti za všechno vede k překvapujícímu jednání. Po druhé světové válce se vrátili v Německu z věznic, z koncentračních táborů, z hitlerovského PTB a ze zajetí válečné protestantské menšiny "Vyznávající církve". Sešli se ve Stuttgartu, aby před Bohem a před celým světem vyznali svou vinu za to, co se stalo, svou vinu za celý německý národ. Vyznali ji právě ti, kdo stáli od počátku proti nacismu, odmítli norimberské protikřivkové

zákony a pokoušeli se aktivně zachránit, koho a co mohli. Vyhlásili den pokání na neděli po obsazení Československa, kdy se mělo v kostelích "slavně Pánu Bohu děkovat" za vítězství. Stuttgartské vyznání viny nesmělo dodnes této křesťanské část německé veřejnosti zapomenout. Samozřejmě, že neviděli vinu rovnostářsky, že ji viděli diferencovaně. Že dělali rozbor teologické, filosofické, politické, ekonomické. Jaké by to bylo pokání bez toho? Ale nevyvažovali sebe s odpovědností, nesvalovali vinu jen na skrachované politiky a generálmajory a generální prokuratory. Ti, kdo měli alibi, že nebyli pro Hitlera, se naproti tomu tvářili, že nenesou odpovědnost, že nie nevěděli nebo že jim spadly šupiny s očí.

A právě ti, kdo uměli učinit pokání, dovedli také přijmout nové hranice s Polskem a staré hranice s Československem a vedli k postojům pokání i ty nejchudší přestěhovalce a starali se o to, aby našli nový domov. Posvětili hlas proti znovuvyšbrojování Německa a proti plánu, aby s atomovými zbraněmi spolupřispívali Němci. Byli a jsou dodnes pro pozitivní vztahy k východním sousedům. Hapsali o tom pozoruhodné memo-randum. A byli mezi prvními, kdo jeli ze západního Německa do Moskvy a kdo se setkali s křesťany v Leningradu, kteří na jejich vyznání viny volali: "Odpusťte i vy nám!"

To, co by tedy měli udělat křesťané u nás dneska, je pokání, vyznání spolupiny. Nikoliv nediferencovaně či bez rozboru, ale podle míry odpovědnosti. Nikoliv podepsat prohlášení, že my jsme podle svých skromných možností bděli, ale že kdosi kdosi to zkažil. Nýbrž sestoupit na místo křiváka a před Bohem a před světem vynést svou spolupovědnost za všechny pokračování socialismu, alchymie, a zluštění národa. A udělat to nejpozději právě křesťané, kteří nesli tíhu těch let, kteří všelijak pro vinu trpěli. Budou muset vymávat vinu nejen za své církve, které jako celek byly často ochotny pro svou záchranu přidat hlas i tam, kde měly mlčet, a které místně mlčely tam, kde měly mluvit, ale budou - a měl bych napast budouce, bojovníci se už zase toho budou - vymávat vinu i za všechny, za celý národ, za který křesťané nesou odpovědnost, ať chtějí nebo nechtějí.

Křesťané, kteří citlivě reagovali na dějinné skutečnosti a uddlosti, motivovali někdy i svůj souhlas se socialismem jako projev pokání za dějinné období, v němž církve sklámaly v řešení sociální otázky. Toto pokání ovšem vyjadřovali kase ti, kdo se už po první světové válce, ve dvacátých a třicátých letech, angažovali v lize pro lidská práva, ve Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku, který měl takového křesťana za předsedu, v odboji zahraničnín i domácím a vědomím, že po válce musí dojít k radikálním změnám. Spolu s nimi nemáme ovšem my mladší pro období defenace socialismu alibi. Věděli jsme o tom, co dnes mnohá žekuje, pokoušeli jsme se "v neúhách zákona" tomu individuálně bránit, ale nesli jsme tak na svém svědomí další tíhu vin. Věděli jsme, co se děje na venkově, jak se zachází s lidmi v kádrách, jak se inscenují procesy s katolíky i s komunisty, jak probíhá "devěřování kulturní revoluce" na školách a ve světě umění, vědy a filosofie. Jak vypadá zatčení anebo pobyt v PTP často i s autopsií. Že strachu a z kompexu falešné zodpovědnosti jsme dělali nové kompromisy, nově jsme sklámávali lidi a zmanucovali vedení v nebesích, které si však - podle nejlepších pramenů - nedělá o pracovnících v terénu iluzi.

Tyto úvahy přiměly skupinu křesťanů, aby sepsali 13. května 1964 vyhlášení, z něhož vyjímáme: "Pod tlakem nároku Ježíše Krista však v událostech posledních let rozpoznáváme Boží výzvu k pokání a k vážnému hledání toho, co zůstáváme slušní dnešnímu člověku. Radikální posouzení viny a čestných komunistů na omylech a hrubém znepřívádění práva a moci při budování nové společnosti jest útokem na naše svědomí, protože tě, kdo se nehlásí k Ježíši Kristu, učinili to, co jsme měli činit sami. Soustředili jsme se na vnitřní život církve a chtěli jsme ji zachránovat, protože jsme se neodvážili uplatnit společenské a politické důsledky evangelia. Pomíjeli jsme bolestné projevy hlubokého narušení práva, lidských vztahů, důstojnosti člověka, pravdomluvnosti a občanské odpovědnosti v posledních šestnácti letech. - Přemýšleli jsme nebo nevzali vážně výrazné důrazy biblické svěsti, jako je namáhání evangelia na ponižené, osamělé, ukrivděné, strachotkané, diskriminované a vyloučené. Říkali jsme, že se nemá nic dělat, protože jsme byli fascinováni dějinnými událostmi, a neopolehli jsme se, že Pán církve uvádí svůj lid a celý svět do nových situací, vede je k novým úkolům a že je možné vybojovat víc, než lze předem odhadnout."

Křesťan ví o síle poměrů a okolností, o křehkosti člověka, o pokušení chleba, moci a zázraku. Ví od malička o tom, že Kain dokáže zabít bratra z metafyzické ambiciozity, Jidáš dovede prodat za třicet stříbrných svého nejlepšího přítele a učitele, Petr se strachu před vyšetřováním, pronásledováním a zatčením milie zapřít a také zapřít. Ale poměry, okolnosti a moc pokušení nejsou výmluvou. Hřích byl překonán Kristem a ty už můžeš v jeho síle být svobodný, dát se jím vyvést z moci porušenosti a z podlidských sfér k životu otvíranému právě právě budoucnosti. Nemusíš, ba nemusíš čekat, až se poměry zlepší, ale ještě dnes můžeš začít svůj "pochod ke království Božímu", začít žít ve skutečného člověka, myslet více na druhé než na sebe, mít pochopení pro slabosti a hříchy druhých, přestat druhé rychle odsuzovat. A přitom hříchu nepodléhat. A také můžeš začít mluvit pravdu. A nebát se. Nebot učení o hříchu je "myšlenka plná optimismu", jak řekl J.L. Hrončík v lednu 1926, když ve Filozofické jednotě kritizoval Masarykovo pojetí křesťanství a zvláště to, že Masaryk nezhodnotil pozitivně "teorii hříchu".

Učení o hříchu a o obratu k lepší budoucnosti je skutečně myšlenka plná takového reálného optimismu, který ví, co je slo, co je lidská slabost, ale věří, že se dá něco udělat i tam, kde jsou problémy nad lidskou sílu. Učení o hříchu je aktuální pro všechny lidi, pro všechny lidi u nás a právě dnes. Každý nese svou odpovědnost. Nemí omdla. Lidský život ani lidské dějiny nejsou scénářem, který by se po schválení na nejvyšších místech musel už přeměně natečít.

Plánovní zasedání ÚV KSČ skončilo, dobasínají úvahy o tom, co se tam stalo, i o tom, co se tam nestalo bohužel a co se nestalo bohudík. A proč se tam nestalo nic tak podstatného, abychom už nemuseli volat po sárkách socialistické demokracie a po činech, které by nás postrčily k uskutečnění pětinaštic-ních nadějí.

Jakou morální váhu mají demokratická uměření a provedení, pro něž svedali na plánovním zasedání beze studu ruce lidé, kteří ještě před pěti měsíci odhodlaně prosazovali řízenou osob-ní diktaturu? Ty ruce se před týdnem svedaly pro něco, co pro ně bylo ještě před půlrokem sločinem proti straně. Přetvářejí se, nebo se přetvářovali tehdy. Lidé tu přetvářku vidí - a znovu strádají důvod věřit v opravdovost výsev a prohlášení.

Vnučuje se myšlenka, že u nás nekončí přetvářka lidí, dokud budeme trpět přetvářku slov. Protože slova, která se přetvářejí, matou pojmy, odvádějí od podstaty a brání skuteč-nému poznání věci. Na cestě k obrodě celé společnosti stojí tato slova jako sátarasy. Která jsou to slova, jež se tak nebezpečně přetvářejí?

Prvním je slovo

d e f o r m a c e.

Všechny obludné rozpory mezi teorií a praxí, mezi slovem a činem, mezi pravdou a lží, justiční vraždy ve jménu spravedli-nosti, brutalita ve jménu lidskosti, diktatura nedouká ve jmé-nu vědy, proměna bytostně humanistického a demokratického hnutí v nástroj zvlá a osobní diktatury, to všechno se pokry-tecky hájí do slova deformace. Ale už není čas na přetvářku slov. Musíme vědět a vidět, že ona "deformace" byla zálučná, nezákonnými a policejními prostředky vnučená destrukce strany kovnitě a shory. Byla to faktická degradace strany jako celku za kamuflování slov, jež se rozešla se svým významem. Ona "de-formace" je v podstatě morální degenerace několika desítek lidí, kteří se zmocnili absolutní vlády nad půldruhým milio-nem členů strany a nad čtrnácti miliony občanů tohoto státu. V této nahé podobě to je fakt otřesný. Ale chceme-li věci napravit, přestane tento pobuřující stav nazývat nevinným slovem "deformace"!

Jeden a půl miliónu lidí má červenou kníčku, jež jim byla symbolem všeho velkého, sač stojí žít i umírat. Obětovali straně své myšlení, energii a nezájda i soukromý život a zdraví v přesvědčení, že slouží šťastné budoucnosti všech. Marsovo učení od nich požadovalo analogt a logické myšlení. Chtěla je po nich i jejich strana. Do Unora. Potem však zača-le období víry a disciplíny. Jako v církvi, kterou potírali jako osobní taktství. A vnitřní vývoj užitečného členu strany vyvrcholil ve fanatismu, který je vědecky, všude a za všech okolností hlavní operou despotů. Pak už pochybnost byla znákem rozkolísanosti, jiný názor byl poznávacím známe-ním nepřítelů. Zůstala jen fanatická víra.

Kolem téhle tragédie statisíců našich oklamaych a pod-vedených spoluobčanů bychom měli ohadit po špičkách. S trpěli-vostí, která má své meze dané základním životním nájmam vět-šiny.

Ti oklamání, jejichž jménem a na jejichž zády hrozná despotička svedla stranu na neštěstí, jsou p o v i n n í vidět, co neviděli před rokem. Jsou p o v i n n í dopomáhat k tomu, aby jejich strana se sebe setřídala mluvkou, diletanty a demagogy a aby se sama stala sama sebou, stranou svědomitých, tvořivých a pracovitých lidí, pro něž slovo demokracie není kyselým jablkem, do kterého se musí chtít nechtě kousnout.

Pro takovou obrodu už učinila dvadělátá. Pro odklady není omluva. Ani ve slově d e f o r m a c e.

Druhým naklínadlem, neméně nebezpečným, je posoruhodná kombinace tří slov:

o h y b y a n e d o s t a t k y.

Ale hned za ní následuje povinnost - podle zavedeného rituálu - deklarace ú s p ě c h ů. Dokazují se srovnávaním dnešních čísel s čísly vhodně vybranými ze statistik starých tisícet let. O dnešním světě a o tom, co svět dokázal za těch tisícet let, se však cudně mlčí. A především se na clonou "chyb a nedostatků, ale také úspěchů" schovává základní skutečnost, že žádný režim na světě nemůže existovat dvacet let, aniž by vykonal alespoň něco pozitivního. I pro neúspěšnou nášší vedení státu existuje minimum pozitivních čísel, pod něž nemůže jít a o nichž nemá právo hovořit jako o zásluhách a úspěších, protože jsou minimální povinností. Abychom zjistili, jaké je objektivní právo hovořit o úspěších, musíme se podívat rovnou do očí aspoň několika základním skutečnostem.

Nejsí to být ovšem znevážení o b ě t a v ě práce lidí, kteří poctivě a v dobré víře ukázněně plnili příkazy a směrnice v upřímném přesvědčení, že i když za ně myslí strana, myslí dobře. Řadoví členové strany a řadoví občané mají právo na subjektivní ovply. Tato práva stráci jsem tam, kde si na sebe bere odpovědnost za výkon veřejné funkce.

Sejde tedy o subjektivně poctivé členy strany, ale o ty, kdo se bez dostatečné kvalifikace odborné a morální zasouvali vlády nad stranou a nad celým státem. O ty, kdo svévolně uměrovali proud národních schopností, práce a bohatství. Pokusme se tedy každý pro sebe o p r a v d i v o u odpověď na několik otázek:

Kolik rodin může v roce 1968 v Československu žít z jednoho platu na úrovni obvyklé ve vyspělých státech?

Kolik rodin u nás může žít z jednoho platu vůbec?

Kolik lidí u nás kupuje a kolik jich ~~gáží~~ zboží běžné, potřebné a ve světě obvyklé?

Jak vypadají v přeměně a pravdivém srovnání s hospodářsky vyspělými /i nepřilíhě bohatými/ zeměmi naše služby obyvatele, distribuce, osobní doprava, silnice, bydlení, stav domů, stav strojího vyhazování průmyslu, stav veřejných financí, platební bilance, devizová platební schopnost, vztahy lidí v práci, v obchodech, na ulicích, v soukromí?

Jak dopadne srovnání občanského pocitu dlouhodobé právní jistoty?

Jaké je odměna za špatnou, průměrnou a mimořádnou práci?

Jaké je postih lenosti a neschopnosti, jak trestáme přivlastnění v š o c h o d r u h ů?

Jaké jsou výhledy československého hospodářství

a/ v domácí mřížku, jestliže nedostane berlínsku třicetiliard za rok s naší společnou kaspou?

b/ na světovém trhu v otevřené hospodářské soutěži?

Co se za dvacet let stane s hodnotou československé měny?

Jaké je faktická svébytnost, samostatnost a plnoprávnost

našeho občana uvnitř státu?

Jaká je svébytnost, samostatnost a plnoprávnost našeho státu jako celku ve světě?

Kolik lidí v tomto státě cítí to, co opravdu dovede?

Kolik lidí si veřejně a na účet veřejnosti hraje na něco, čím není?

A pak tedy státní rozhodující: Znamená uplynulých dvacet let ve své výslednici úspěch či neúspěch? Způsobily nynější stav věci jenom chyby a nedostatky, nebo to byla neschopnost a svále diktátorů? Myslící občany schopné odhalovat jejich oblidný podvod na straně i na veřejnosti označovali za rezervačníky a nepřátele. Dělnickou třídu degradovali na účernou pěstě své vlastní, osobní moci. Pracující inteligenci vsali na milost, ale vyhradili si právo určovat, koho tím myslí. Jejich soudy byly úměrné jejich vlastní mentální kapacitě.

Ale co pak je možné ignorovat dvacet let skutečnost, že Československo je státem československých občanů? Jenom oni mají právo soudit, co je úspěch a co úspěch není. Dovedou prominent nedopatření, to jest "chyby a nedostatky". Ale zvlášť bezcharakterních diletantů už nestrpí.

+

V našem povědomí jsou už mnoho let dvě slova, která prokazatelně prodloužila éru osobní diktatury. Slova stejně ohavná jako pohádkové "mha za mhou, mha přede mhou". Jsou to slova

k u l t o s o b n o s t i.

Archivy jsou dosud tajné, i když má veřejnost už dvacet let právo vědět, co se tehdy skutečně stalo a kdo vmanipuloval společnost do protispolečenských křečů. Nedá se ještě shrnout všechna tragika systému, který ve společnosti nenechal kámen na kameni, který ve jménu socialismu zabíjel socialismus, který ve jménu "vyššího stupně demokracie" likvidoval demokracii.

Pravda o tomto zvráceném systému by byla musela už před dvaceti lety stačit k tomu, aby se odstranila svále, násilí i násilníci v roli vůdců národa. Ale pravda se tehdy zabývala do pokryteckých slovy "kult osobnosti". A dvacet let trvají pokusy zachovat openu těch dvou slov nad obdobím, jež svým pravdivým obrazem musí sburcovat svědomí každého člověka, pokud je člověkem.

+

Další nebezpečná kamufláž je vystavěna z pravdivé, a přece nebezpečné věty:

"S t r a n a j e n e j p r o g r e s i v n ě j š í s i l o u v t o m t o s t á t ě".

Tady musíme rozeznávat naprosto přesně, co je skutečným obsahem slova "strana". A nemáme přitom zapomenout, že monopol moci v rukou malého počtu lidí se podnes nezmenil.

Ale okresní konference KSČ v předjaří prokázaly upřímné vlastenectví, p r o g r e s i v i t u, poctivost a odpovědnost většiny řadových členů. Prokázaly právě u nich místopřádenu míru politické a občanské zralosti, a v mnoha případech i moudrosti bezesporu státnické. Ti lidé hovořili spontánně, a n i k d o j i m j e j i c h p r o j e v y n e p s a l. Mluvíli nejen gramotně, ale s vynikající přesvědčivostí. Prokázali, že by dovedli žít a pracovat pro stát chytrých, vzdělaných a čestných lidí.

Měli jsme tehdy možnost srovnávat inteligenci, míru odpovědnosti a vyjedlovací schopnost u řadových členů a u jejich nečinných představitelů. Bylo to srovnání sahanbující. Kde to o nás rozhodoval dvacet let!

Pět měsíců se projevuje obrovský proud, do ledna umlčovaný ve straně i mimo ni. A pak tu je květnové zasedání ústředního výboru, na němž se v podstatě odehrál boj nerozhodný a nerozhodnutý. Proč ještě l a k o v ý boj? Proč už ne konsolidovaná síla v souladu se skutečnou stranou a s miliony plnoprávných občanů tohoto státu, jež si všerejší diktátory dovolili označovat degraďujícími a odliďujícími slovy n a s a!

Pět měsíců sledujeme s úzkostí projevy jednotlivců, srovnáváme jejich slova z ledna, března a května. Snadíme se poznat, kdo se kam přiklání. Jsme i v červnu bezmocní proti těm, kdo se za dvacet let smocnili rozhodujícími míst a mají dost neohrabanosti, že neodcházejí. Předstírají progresivitu. Předstírají ji za kamefláží slov. Ale nemohou předstírat charakter a moudrost, když dokázali, že nejsou ani charakterní, ani moudří.

Snad jsou mezi nimi i lidé poctiví, ale hloupi. Vědí o své neschopnosti, ale "drží post" a jsou k smíchu, pokud nejsou k pláči.

Jsou tam nepochybně i lidé nadprůměrní, kteří do letošního ledna obhajovali nešťastnou koncepci. Nechápeou, že nemají právo hájit dnes to, co s á s a d n ě potlačovali. Dokud neuslyší vrahce zazpívat slavičí písní a slona zaštkat, až proběhne netvrdí, že prodělali vývoj a že jsou schopni sloužit! Mohli by jenom posluhovat - a číhat na příležitost.

Tento stát přece není odkázan na pár desítek lidí! Má jich čtrnáct milionů! Má si odkud vybírat. Už neumějí lidi, kteří zapomněli, že politik bez koncepce je jenom politikář a že politik s koncepcí má právo rozhodovat jenom tak dlouho, dokud je schopen svou koncepcí obhájit logickými argumenty a ničím jiným. Musí odejít s dobou, kterou vytvářel a která došla. Nedokáže to jenom malý člověk. Ale ten nemůže strážit p r á v o na vedoucí postavení, protože to právo nikdy neměl. Jestli ve funkci přesto zůstává, dopouští se vědomého zneužití trpělivosti a lidskosti občanů tohoto státu.

Vinou těchto všerejších lidí nešlo vedení strany síruky. Je demokratizace směje k demokracii. Nemá za sebou ani první, základní čin: vyrašení a izolaci lidí, kteří se provinili. Nerozhoduje, zda jejich proviněním je přeměra etičnosti, hloupost, chytráctví, pokrytectví, předstírání nebo zločiny proti lidskosti. Všechny tyto vlastnosti jsou pro existenci a vývoj socialistického Československa stejně nebezpečné. Podceňují základy společnosti a rozleptávají kořeny fungujícího státu. H u b í n á ě s t á ě, stát čtrnácti miliónů občanů. Je jich jenom několik stovek, ale nedovedou si zvyknout na to, že se státem se nemá hospodařit jako se soukromým podnikem.

B u d

bude strana schopna sbírat se všech, kdo se provinili špatným charakterem nebo příměrným, a dokonce invalidním smyslem, a dosáhnout toho, že vedení bude jako celek aspon tak progresivní jako dobrý milion členů, tedy strana sama - a teprve pak bude mít Komunistická strana Československa nominální právo ucházet se o vedení státu k socialistické demokracii,

a n e b o

Budou inspirátoři a odhodlaní /dokonce na všechno odhodlaní/ zastánci protisocialistického a protistranického režimu osobní moči dál paralyzovat čilí progresivní části ÚV. Budou dál blokovat vnitřní obrodu strany a státu. Budou dál odvádět většinu tvořivé energie do slepé ulice pozicních bojů, zneklidňující velkých myšlenek i velkých jmen, jako to dělali dvacet let. Budou se dál schovávat za rituál sebekritiky, za kouřovou clonu řečí o úspěších, i když byly chyby a nedostatky. Budou dál odsuzovat deformace, jež byly destrukcí, degradací a degenerací. Budou dál vyhlášovat demokratizaci, aby mohli dál hubit demokracii. Budou dál kryt politické sločiny proti lidem, proti straně a proti občanům tohoto státu řečí o kultu osobnosti. To všechno budou dělat, zaklínajíce se Marxem, Engelsem a Leninem před tvář světa a zaklínajíce se Stalinem a římcem SED před svým mrtvým svědomím.

Ale musíme vědět, že tito lidé dnes už vědomě brání přirozenému vývoji, jaký požaduje většina, a tím provokují extrém zleva i sprava k neustálým střetáním, jež zneklidňují celou společnost a vyvolávají pocit nejistoty. Ke svým starým vinnám, o kterých vědí mnohem víc než my, připojují před tvář veřejnosti zcela bezostyšně novou. Mají opravdu po nich přijít potopa?

+

Tento měsíc, červen devatenáct set šedesát osm, rozhodne. Komunisté na čestí tisících schůzích - a to je nesporná a účtyhodná síla - budou volit kandidáty a volitele sto dvacetí členů nejvyššího shromáždění vládnoucí strany. Budou muset volit s vědomím, v jaké době a k jaké práci vybírají své mluvčí. Vědí, že na konsolidaci ČSSR na skutečně socialistických základech, na vytvoření demokratického státu bez politických a hospodářských desperátů mohou stačit jenom nejlepší mozky podepřené nespornými charaktery.

Budoucí tvář ÚV je v rukou jednoho a půl miliónu lidí. Mají možnost i povinnost dokázat svou věrnost idejím, svou progresivitu, svou s k u t e ů n o u schopnost svolit sto dvacet lidí, kteří nemění barvu, kteří nemají zapotřebí dokazovat svou příliš čerstvou nebo příliš matnou pokrokovost, vlastenectví a věrnost socialismu, protože to všechno už dokázala léta jejich života. Veřejné schůze strany za pět měsíců prokázaly, že takových lidí je dost. Jediné, co jim dosud chybělo, byla nomenklatura, onen kastovní punc komunistů Ia kategorie, kteří měli osudy strany i osudy státu v rukou dvacet let. Ale musíme v červnu 1968 vědět, že nomenklatura byla vytvořena jako klíč k systému společlivých koleček stalinského mocenského stroje. Dodnes nebyla nomenklatura zrušena. Červnové okresní konference mají možnost a také povinnost volit nejlepší z nejlepších, bez ohledu na nomenklaturu.

Před volbou - má-li vést k jednoznačné nápravě veřejných věcí - musí strana především rozmetat clonu příliš milosrdných, matoucích a zavádějících slov. J e n o m c e l á p r a v d a c i t í v á m o ů ť s e l é n á p r a v y a c e l é o b r e d y. Každý člen strany musí v červnu prožít svou hodinu pravdy. Bez vyslovení jména, než svede ruku, musí v sobě najít sílu nazvat si věci pravým jménem, uvědomit si, co je třeba udělat a kde je schopen to udělat pro něj a jeho jménem, komu mlže, smí, a pak také musí dát důvěru.

Ně v červnu se rozhodne, kam strana vyjde v září a
sda tímto nárijovým krokem dá občanům tohoto
státu deset důvodů, aby jí do
příštích let svěřili osudy své
i osudy Československa. Protože po vol-
bách delegátů a po sjezdu přijde brzo chvíle, kdy budou
o svých představitelích v nejvyšším zákonodárném shromáždě-
ní rozhodovat v říční plnoprávní ob-
šarě tohoto státu. Ústava jim dává právo
toto konečné, rozhodující volby.
A ústava platí pro všechny.

/Ml. fronta, 9.6.1968/

A. J. LIEBK

POTŘEBUJE SOCIALISMUS TISK?

... Socialismus musí nejprve pochopit, že je v jeho zájmu, aby tisk a novináři plnili svou základní povinnost vůči společnosti a jejím občanům - tj. zajišťovali, že každý, i ten nejposlednější občan bude mít k dispozici stejné informace, jako má ministr, a tak získá i možnost posoudit, zda jeho ministr či jeho vláda nakládá se svými informacemi a tudíž i se společností rozumně.

Musí pochopit, že je v jeho zájmu, aby se každá socialistická instituce a každý její představitel museli domně bít, že tisk sverejní to, co by raději sverejně neviděl. Musí pochopit, že je v jeho zájmu, aby spojení i uvnitř společnosti bylo trvalé, nepřerušované, fungovalo zdola nahoru, shora dolů, a také horizontálně bez poruch, zárahů a jakéhokoli vměšování. Ve chvíli, kdy socialismus tohle pochopí a uzná, bude si ovšem muset položit otázku, jaké podmínky bude nutno vytvořit k fungování tisku v socialismu. A jedinou odpovědí podle mého názoru je - odpovědí možná ne pro dnešek, ale také ne až pro pozítří: Tisk musí skutečně, doslova patřit těm, kteří ho vytvářejí, kteří v něm pracují. Takový je, a ne od včerejška, požadavek progresivních novinářských organizací a knutí v mnoha zemích světa a jejich členové si kladou dnes tutéž otázku, kterou si s očima upřenými do Československa kladé i tolik novinářů: Zda-lipak tato socialistická země, konečně se rozecházející se stalinismem, bude s to najít socialistické řešení problému tisku, a jestli-
pak vůbec ví, v jakém směru toto řešení leží? ...

/předneseno na mimořádném sjezdu novinářů, otiskáno v Ml. frontě 25.6.1968/

DVA TISÍCE SLOV

kteří patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem

Nejdříve ohrozila život našeho národa válka. Pak přišly další špatné časy s útlakem, které ohrozily jeho duševní zdraví a charakter. S nadějí přijala většina národa program socialismu. Jeho řízení se však dostalo do rukou nepravým lidem. Nevadilo by tolik, že neměli dost státnických zkušeností, věcných znalostí ani filosofického vzdělání, kdyby aspoň byli měli víc obyčejné moudrosti a slušnosti, aby uměli vyslechnout mínění druhých a připustili své postupné vystřídaní schopnějšími.

Komunistická strana, která měla po válce velikou důvěru lidí, postupně ji vyměňovala za důvědu, až je dostala všechnu a nic jiného už neměla. Musíme to tak říci, a vídíte to i ti komunisté mezi námi, jejichž zklamání nad výsledky je tak velké jako zklamání ostatních. Chybná linie vedení změnila stranu z politické strany a ideového svazku v mocenskou organizaci, jež nabyla velké přitačlivosti i pro vládyčtivé sobě, vypočítavé zbabělce a lidi se špatným svědomím. Jejich příliv zapůsobil na povahu i chování strany, která nebyla uvnitř uspořádána tak, aby v ní bez ostudných příhod mohli nabývat vlivu poctiví lidé, kteří by ji plynně proměňovali tak, aby se stále hodila do moderního světa. Mnozí komunisté proti tomuto úpadku bojovali, ale nepodařilo se jim zabránit ničemu a toho, co se stalo.

Poměry v komunistické straně byly modelem i příčinou stejných poměrů ve státě. Její spojení se státem vedlo k tomu, že stratala výhodu odstupu od výkonu moci. Cinnost státu a hospodářských organizací neměla kritiku. Parlament se odmaňčil rekovat, vláda vládnout a ředitelé řídit. Volby neměly význam, zákony strailily válku. Nemohli jsme důvěřovat svým zástupcům v žádném výboru a když jsme mohli, nedalo se po nich zase nic chtít, protože nemohli ničeho dosáhnout. Ještě horší však bylo, že jsme už téměř nemohli důvěřovat ani jednomu člověku. Osobní i kolektivní čest upadla. S poctivostí se nikam nedělo a o nějakém ocenění podle schopností dárno mluvit. Proto většina lidí straila zájem o obecné věci a starala se jen o sebe a o peníze, přidala ke špatnosti poměrů patří i to, že ani na ty peníze není dnes spolehnouti. Pokazily se vztahy mezi lidmi, straila radost z práce, skrátka přišly na národ časy, které ohrozily jeho duševní zdraví a charakter.

Na dnešní stav odpovídáme všichni, více však komunisté mezi námi, ale hlavní odpovědnost mají ti, kdo byli součástí či nástrojem nekontrolované moci. Byla to moc umělně skupiny rozprostřená pomocí stranického aparátu z Prahy do každého okresu a obce. Tento aparát rozhodoval, co kdo má a nemá dělat, on řídil družstevníka družstva, dělníka závody a občany národní výbory. Žádná organizace nepatřila ve skutečnosti svým členům, ani komunistická. Hlavní vina a největší klam těchto vládců je, že svou svůli vydávali za vůli dělnictva. Kdybychom tomu klamu chtěli věřit, museli bychom dnes dávat za vinu dělníkům úpadek našeho hospodářství, složený na nevinných lidech, zavedení cenzury, která zabránila, aby se o tom všem psalo, dělníci by byli vinami chybnými investicemi.

strátem obchodu, nedostatkem bytů. Nikdo rozumný samozřejmě v takovou vinu dělnictva neuvěřil. Všichni víme, zejména to ví každý dělník, že dělnictvo prakticky nerozhodovalo v ničem. Dělnické funkcionáře dával odhlašovat někde jindy. Zatímco se mnozí dělníci domnívali, že vládou, vládla jejich jménem avšak vychovávaná vrstva funkcionářů stranického a státního aparátu. Ti fakticky zaujali místo svržené třídy a sami se stali novou vrchností. Spravedlivě však řekneme, že někteří z nich si tuto špatnou hru dějin dávno uvědomili. Poznání je dnes podle toho, že odčinují krivdy, napravují chyby, vracejí rozhodování členstvu a občanstvu, omezují pravomoc i početní stav úřednického aparátu. Jsou a námi proti zastaralým názorům v členstvu strany. Ale velká část funkcionářstva se brání změně a má dosud váhu! Má pořád ještě v ruce mocenské prostředky, zvláště v okresech a v obcích, kde jich může užívat skrytě a neohleduplně.

Od začátku letošního roku jsme v obrodném procesu demokratizace. Začal v komunistické straně. Musíme to říci a vědět i ti nekomunisté mezi námi, kteří odsud už nic dobrého nečekali. Je ovšem třeba dodat, že tento proces ani nemohl jinde začít. Vždyť jenom komunisté mohli po celých 20 let žít jakýmsi politickým životem, jen komunistická kritika byla u věci, kde se dělaly, jen opozice v komunistické straně měla tu výsadu, že byla v dotyku s protivníkem. Iniciativa a čili demokratických komunistů je proto jen splátkou na dluh, který celá strana má u nekomunistů, jež udržovala v nerovnoprávném postavení. Komunistické straně nepatří tedy žádný dík, patří jí snad přiznat, že se poctivě snaží využít poslední příležitosti k zachráně své i národní sti. Obrodný proces nepřichází s ničím příliš novým. Přinejmenší myšlenky a náměty, s nimiž mnozí jsou starší než omly našeho socialismu, a jiné vznikaly pod povrchem viditelného dění, měly být dávno vysloveny, byly však potlačovány. Nemáme iluzi, že tyto myšlenky vítězí teď silou pravdy. O jejich vítězství rozhodla spíše slabost starého vedení, které se ať už napřed muselo unavit dvacetiletým vládnutím, v němž mu nikdo nebránil. Zřejmě musely do plné formy dozrát všechny vadné prvky skryté už v základech a ideologii tohoto systému. Neprecenujme proto význam kritiky a řad spisovatelů a studentů. Zdrojem společenských změn je hospodářství. Správné slovo má svůj význam, jen když je řečeno za poměrů, které jsou už správně opracovány. Správně opracované poměry - tím se u nás behužel musí rozumět naše celková ohudoba a úplný rozpad starého systému vládnutí, kdy se v klidu a míru na náš účet zkomponovali politikové jistého typu. Pravda tedy nevitězí, pravda prostě skývá, když se všechno ostatní prožutruje! Není tudíž důvod k národní vítěsolávě, je pouze důvod k nové naději.

Obracíme se na vás v tomto okamžiku naděje, která je však pořád okrošena. Trvalo několik měsíců, než mnozí z nás uvěřili, že mohou promluvit, mnozí však nevěří ani teď. Ale promluvíli jsme už tak a tolik se odkryli, že svůj úmysl zlidštit tento režim musíme jednoduše dokončit. Jinak by odplata starých sil byla krutá. Obracíme se hlavně na ty, kde zatím jen čekali. Čas, který nastává, bude rozhodující pro mnoho let.

Čas, který nastává, je léto s přázdnotami a dovolenými, kdy se nám po starém zvyku bude chtít všechno nechat. Vědíme se však, že naši milí odpůrci si nedopřejí letního oddechu,

budou mobilizovat své zavázané lidi a budou si už teď chtít naklidit klidné svátky vánoční! Dávajme tedy pozor, co se bude dít, snažme se tomu porozumět a odpovídat. Vůdce se nemožno požadavku, aby nám vždycky někdo vyšel podal k věcem jediný výklad a jediný prostý závěr. Každý si bude muset udělat své závěry na svou odpovědnost. Společně shledné závěry je možné najít jen v diskusi, k níž je nutná svoboda slova, která je vlastně jedinou naší demokratickou vynálezeností letního roku.

Do přístích dní však musíme jít také s vlastní iniciativou a vlastními rozhodnutími.

Především budeme odporovat náznakům, kdyby se vyskytly, že je možné dělat nějakou demokratickou obrodu bez komunismu, případně proti nim. Bylo by to nespravedlivé, ale také nerozumné. Komunisté mají vybudované organizace, v těch je třeba podpořit pokrokové křídlo. Mají zkušeno fungování, mají korektní pořádky v ruce rozhodující páky a tlačítka. Před veřejností však stojí jejich akční program, který je také programem prvního vyrovnání největší nerovnosti, a nikde jinde nemá žádný stejný konkrétní program. Je třeba požadovat, aby se svými místními akčními programy přišli před veřejnost v každém okrese a v každé obci. Tu náhle přijde o volní obyčejná a dávno známá správná činy. KSC se připravuje na sjezd, který zvolí nový ústřední výbor. Žádáme, aby byl lepší než ten dnešní. Nikde-li dnes komunistická strana, že své vedoucí postavení napříště chce opírat o důvěru občanů a ne o násilí, věnuje tomu potud, pokud můžeme věřit lidem, kteří už teď posílá jako delegáty na okresní a krajské konference.

V poslední době jsou lidé znepokojeni, že se postup demokratizace zastavil. Tento pocit je sčástečně projev únavy ze vánočního dění, sčástečně odpovídá faktům: minula sezona převahovitých odhalení, vysokých demisií a spjatých projevů nepřevládající síly. Zápas sili se však jen poněkud ukryl, bojuje se o občanů a zájmy národních, o rozsah praktických opatření. Krom toho novým lidem, ministrům, prokurátorem, představeným a tajemníkům musíme popřít čas na práci. Mají právo na tento čas, aby se mohli buďto osvědčit nebo zneškodnit. Krom toho v centrálních politických orgánech nelze dnes čekat víc.

Praktická kvalita příští demokracie závisí na tom, co se stane s podniky a v podnikách. Při všech našich diskusích nakonec nás mají v rukou hospodáři. Dobré hospodáře je třeba hledat a prosazovat. Je pravda, že všichni jsme ve srovnání s rozvinutými zeměmi špatně placeni a někteří ještě méně. Můžeme čekat víc peněz - které lze natisknout a tím znehodnotit. Žádáme však spíše ředitelů a předstevy, aby nám vylákali, co a za kolik chtějí vyrábět, komu a za jakou cenu, kolik se tím vydělá, co z toho se vloží do modernizace výroby a co je možné rozděliti. Požádáme tudíž titulky bůží v novinách odraz valsi tvrdého boje o demokracii nebo korytu. Do toho mohou článci jakožto podnikatelé zasahovat tím, když zvolí že podnikatelských zájv a podnikových rad. Jakožto zaměstnanci mohou pro sebe udělat nejlip, když si za své zástupce zvolí že odborových orgánů své přirozené vůdce, schopné a čestné lidi bez ohledu na stranickou příslušnost.

Jestliže nelze v této době čekat od zynějších centrálních politických orgánů víc, je třeba dosáhnout více

v okresech a obcích. Žádáme odchod lidí, kteří zneužíli své moci, poškodili veřejný majetek, jednali nečestně nebo krutě. Je třeba vynalézat spíše, jak je přimět k odchodu. Například: veřejná kritika, resoluce, demonstrace, demonstrační pracovní brigády, sbírka na dary pro ně do důchodu, stávka, bojkot jejich dveří. Odmítat však spíše nezákonné, neslušné a kruté, jelikož by jich využíli k ovlivňování Alexandra Dubčeka. Máš odpor k psaní hrubých dopisů musí být tak všeobecný, aby každý takový dopis, který ještě dostanou, bylo možné považovat za dopis, který si dali poslat sami. Oživujeme činnost Národní fronty. Požadujeme veřejné zasedání národních výborů. K otáskám, které nechce nikdo znát, ustavujeme vlastní občanské výbory a komise. Je to prosté: sejde se několik lidí, zvolí předsedu, vedou řádně zápis, publikují svůj nález, žádají řešení, nedají se zakřiknout. Okresní a místní tisk, který zdegeneroval na dřevní troubu, proměňujeme v tribunu všech kladných politických sil, žádáme ustavení redakčních rad ze zástupců Národní fronty nebo zakládáme jiné noviny. Ustavujeme výbory na ochranu svobody slova. Organizujeme při svých shromážděních vlastní pořádkovou službu. Uslýšíme-li divné zprávy, ověřujeme si je, vysíláme delegace na kompetentní místa, jejich odpovědi zveřejňujeme třeba na vratech. Podporujeme orgány Bezpečnosti, když stíhají skutečnou trestnou činnost, naší směrností není způsobit bezvládnost a stav všeobecné nejistoty. Vyhněme se sousedským hádkám, nešíkejme se v politických souvislostech. Prostrkáme řízly.

Oživený letní pohyb po celé republice vyvolá zájem o uspořádání státoprávního vztahu mezi Čechy a Slováky. Považujeme federalizaci za způsob řešení národnostní otázky, jinak je to jen jedno z významných opatření k demokratizaci poměrů. Toto opatření samo o sobě nemusí ani Slovákům přinést lepší život. Režim - v českých zemích avšak a na Slovensku avšak - se tím ještě nelepší. Vláda stranickostátní byrokracie může trvat, na Slovensku dokonce o to líp, že "vybojovala větší svobodu".

Veliké znepokojení v poslední době pochází z možnosti, že by do našeho vývoje zasáhly zahraniční síly. Tvrdí v tvář všem přesvědčením milene jediné trvat slušně na svém a nenačínat si. Své vládě milene dát najevo, že se ní budeme stát třeba se sbrání, pokud bude dělat to, k čemu jí dáme mandát, a své spojence milene ujistit, že spojenecké, přátelské a obchodní smlouvy dodržíme. Naše podrážděné výtky a neargumentované podezření musí jen stěžovat postavení naší vlády, aniž nám pomohou. Rovnoprávné vztahy si beztak milene zajistit jediné tím, že skvalitujeme své vnitřní poměry a dovedeme obrodný proces tak daleko, až jednou ve volbách si zvolíme státníky, kteří budou mít tolik státnosti, citu a politického umu, aby takové vztahy ustavili a udrželi. To je ostatně problém naprosto všech vlád všech menších států světa.

Letošního jara vrátila se nám znovu jako po válce velká příležitost. Máme znovu možnost vzít do rukou naši společnou vůli, která má pracovní název socialismus, a dát jí tvar, který by lépe odpovídal naší kdysi dobré pověsti i poměrně dobrému mínění, jak jsme o sobě původně měli. Toto jaro právě skončilo a už se nevrátí. V zimě se všechno dovíme.

Tím končí tato naše prohlášení k dělníkům, zemědělcům, úředníkům, učelům, vědcům, technikům a všem. Napsáno bylo s podnětu vědců.

Podpisy nejsou úplná sbírka souhlasu, vybrán jen vzorek z různých skupin občanstva podle toho, jak bylo toho možno zastihnout.

/Výzva obiskly souhlasně literární listy a deníky Práce, Mladá fronta, Zemědělské noviny. Souhlasně byly uveřejněny podpisy sedmádesáti významných vědců, kulturních pracovníků, sportovců, dělníků, rolníků a příslušníků jiných vrstev. Poslední se k výzvě připojovali další občané. Příklad - výzva byla uveřejněna ve čtvrtek 27.6., do úterý 2.7. však již redakce LF přijala 12 135 podpisů na podporu výzvy; proti se vyslovilo 112 pracovníků OKY Husinec a dalších 20 hlasů, včetně hlasů zaměstnanců. Následující výběr signatářů ne zahrnuje pouze na jména některých ze známých osobností/.

Dana Blachut - Věra Čáslavská - Jiří Hanzelka -
 - Karel Holub - Rudolf Hrabíněký - Jaromír Jíroň -
 - Karel Kosík - Otokar Kroyša - Karel Krutgartner -
 - Jiří Menzel - Alfréd Rudok - Jiří Raška -
 - Jaroslav Seifert - Jiří Suchý - Jiří Šlitr -
 - Marie Tomášová - Jiří Trnka - Jan Tříska -
 - Ladislav Vaculík /autor tohoto textu/ - Jaroslav Vojsa -
 - Jan Werich - Emil Zátopek - Dana Zátopková -
 - Karel Gott - Iva Janáková - Jiřina Jirásková -
 - Jan Kačer - Karel Kachyňa - Ivan Klíma -
 - Milan Kundera - Jiří Schmidt - Karel Šiktanc -
 - Josef Škvrle - Miloš Forman - Josef Abrhám -
 - Miloš Gádl - Oldřich Daněk - Jan Procházka -
 - Karel Štěrcha - Radovan Lukavský - Milan Lukeš -
 - Antonín Moskalyk - Jiří Lederer - Jiří Ruml -
 - Otař Macha - Jan Skácel - Jiří Šedý -
 - a další

STANOVISKO Národního shromáždění k prohlášení "2000 slov"

... Vycházejíc z odpovědnosti vůči lidu, považuje vláda za svou povinnost na toto prohlášení reagovat. Nikoliv pro jeho kritická slova, ale proto, že v závěrečné části vynáší k číně, které svým důsledky by mohly vyvolat atmosféru nervosity, neklidu a právní nejistoty. Ať si to autoři přejí, či nikoliv, jejich prohlášení podněcuje obě skupiny extrémních sil, a mohlo by vážným způsobem narušit konstruktivní rozvoj socialistického obrodného procesu.

Zvláště politováníhodná je skutečnost, že své prohlášení učinila skupina občanů právě v okamžiku, kdy Národní shromáždění na návrh vlády schválilo několik důležitých zákonů, které mají klíčový význam pro odčinění krivd a zabezpečení práv a svobod občanů, národů a národností naší země, jakož i vytvoření podmínek pro další zabezpečení sociálních opatření v naší zemi.

Věříme, že motivem k tomuto prohlášení byla snaha podpořit svou osobní angažovaností příspěvek ke zdárnému průběhu obrodného procesu. Osob, který pro své osobní přihlášení se k cílům obrody socialismu svěřili, však posiluje, bohužel v rozporu s jejich dobrou vůlí opačné tendence.

Skutečnost, že toto prohlášení bylo publikováno den poté, kdy byly schváleny zákony o rehabilitaci a úplném zrušení cenzury tisku mu dává závažný politický význam. Svým způsobem by se mohlo stát výzvou k aktivitě extrémních sil, jež by vážně ohrozily dosavadní výsledky obrodného procesu.

...

/Ml. fronta 29.6.68/

Gustáv HUSÁK

Budeme si muset na to zvyknout, že uniformita názorů už u nás nebude, že ani nejvyšší tajemník, ani střední tajemník, ani nižší tajemník, alebo netajemník, nebude moci jednoduše nakazovat svojí názor a vydávat ho za monolitní kulovou jednotu v těch alebo oných názorech.

/SMEZ 16.7.68/

DOMÁCÍ ÚKOL Z FILMOSTI

Žijeme v zemi, ve které více než tisíc let skotačí šipavý národ, který sice vědycky s jistým společením, avšak pak s velkou intenzitou se dovede nadchnout pro krásné ideje, které zpravidla přicházejí z jiných zemí. Tento národ prožívá tyto ideje jako vlastní a dovede je dotáhnout až absurdum. Tyto ideje přicházejí vědycky nevhod, vědycky se musí o ně bojovat, vědycky při tom tekla krev a vědycky ta ale nevhodně prolitá červená se ukázala jako prolitá vhodně a nová společnost anebo její jednotlivé stavy a třídy podle politické situace si vynutily přístup a vstup do onoho chromého ubrusu, do jehož tkaniny si tento národ vtlačil řvoucího lva.

V posledních deseti letech bylo v této zemi napsáno tolik nevhodných filozofických traktátů, uspořádáno tolik nevhodných výtvarných výstav, vydáno tolik nevhodných knih, zahráno tolik nevhodných divadel, natočeno tolik nevhodných filmů, v hospodách pronášeno tolik nevhodných anekdot a politicky nevhodných debat, že nebylo divu, že v minulém roce jako echo toho všeho bylo na sjezdu spisovatelů pronášeno tolik nevhodných projevů. Nikdo se však nemátl, už skoro nedoufal, že na konci minulého a na začátku tohoto roku bude v nadstavbě nadstavby našeho politického života otevřeno tolik nevhodných diskusí a učiněno tolik nevhodných usnesení, které jako vhodně označí všechno to, co sub specie cedniku cenzury bylo v minulých letech označeno v našem životě jako nevhodné. Vždyt dvacet let tento nevhodný ubrus, do jehož tkaniny je vyšitý řvoucí lev a od roku osmnáct je doplněn nápisem: Pravda vítězí, tento ubrus obendila historicky jen jedna třída, třída, která na sebe vsela odpovědnost za cokoliv, co se v této zemi stane. A ta třída převládala díky tohoto ubrusu tak pevnými ušly a tyto ušly tak vhodně a šárlivě střelila, že nealyšela všechny ty kritické a tedy nevhodné projevy svenčí. A tak stalo se to, co se pořád na světě nevhodně stává, že každá doba, každá společnost a tedy i třída má ve svém břihu svolna a zákonitě se vyvíjející a rostoucí dítě, které když přijde jeho čas, rostrně jamě prostěradla natáhne lánu, at matka chce nebo nechce. A tak se stalo, že s trojského konce uvnitř našeho ubrusu se prodrala skupina mužů, a když získala sílu, nevhodně rozvázala ty usle ubrusu a bez krveprolití a tedy poprvé vhodně a proti duchu dějin odsypala všechny ty příliš a konvenčně vhodné a pozvala místo místo nich dovnitř všechny ty nevhodné, kteří to nejen s tím řvoucím lvem myslí dobře, ale posvátní byli i ti, kteří se cítí právi a soupodstatní s tím savasující nápisem: Pravda vítězí. Tato nevhodná skupina mužů byla a je vedena mladým mužem, který krásnou slovanickou slovenštinou vyjádřil onoho nevhodného společného jmenovatele smah a tužeb a přání a naději národa téhle země, mladým mužem, který román a dovede uplatnit vtip a ironii, mladým mužem, který se obléká s pollivostí šviháka, který má pořád zkontrolovaný bílý kapesník, kravatu a vyčesaného kačírka jak Golanka, než tenkrát vyjel na loď k ochráně onoho velkého hokejového náčasu, mladým mužem, který ví, že osud a vývoj lidské společnosti dvacátého

vůku jednotlivců vzpouros a naději, tvořivou individualitou a nasazením, které povstaly, mladý mužem, kterému ale někdy starosti a únava tak klovaří játra za ten oběnek který přinesl, že vypadá jako kartuzián vracející se ráno z nočních modliteb, nebo milenec na úsvitu od své krásné slečny. Je tedy možná, že tato skupina mužů, která vzraňila svět, že nevhodně vykročila tři kroky vpřed, že tedy nyní bude muset udělat jeden, možná dva kroky nazpátek. Ale v politice je to všechno docela jinak, než v umění. V politice i ten jeden krok dopředu, ten sotva znatelný kráček je těžkopádným pohybem osoho skoro nepatrně vpřed se pohybujícího obra, které, proti urychlenému pochodu ala, je to, v co lze doufat, čemu věřit, to je ten progres, ze kterého lze žít, to je ten patrný posun, ten přírůstek přírody, jak říká a jak v něj doufá panáček Hegel. Tedy větší míra svobody, větší míra informací. Avšak budeme mít ještě tolik síly napsat další nevhodné filosofické traktáty, vydat další nevhodné knižky? Budeme ještě schopni uspořádat další nevhodné výstavy, natočit další nevhodné filmy? Budeme schopni vymyslet další nevhodné anekdoty, vést v hospodách další nevhodné řeči? Nebo budeme žít z renty rozvázaných a na vyšší fázi opět zavisených ualů? Děsivá mne často tušení, že duch dějin má smysl pro legraci a že při větší míře svobody a větší míře informací tiše uzavře všechny nevhodné koboučky a skrz naše hlavy nám klidně nechá protékat vlažnou voděnku vhodnosti, aniž bychom co pozorovali. Ale uvidíme!

/Lit.listy, 3.19, 4.7.1968/

**DOPIS PĚTI STÁTŮ - účastníci varšavské schůzky ústředního
výboru Komunistické strany Československa**

... Namíli jsme a nadále v úmyslu vnášovat se do takových věcí, které jsou čistě vnitřní záležitostí naší strany a našeho státu, porušovat principy respektování samostatnosti a rovnosti ve vztazích mezi komunistickými stranami a socialistickými zeměmi.

Nevystupujeme před vámi jako představitelé všerejška, kteří by vám chtěli sabránit v nápravě chyb a nedostatků, tedy i porušování socialistické zákonnosti, k nimž docházelo. Nevěnujeme se do metod plánování a řízení socialistického národního hospodářství Československa, do vašich opatření směřujících ke zdokonalení struktury ekonomiky, k rozvoji socialistické demokracie. ...

... Byli jsme přesvědčeni, že budete střežit jako oko v hlavě leninskou zásadu demokratického centralismu. Ignorování kterékoliv stránky této zásady, jak demokracie, tak i centralismu, vede nevyhnutelně k oslabení strany a její vedoucí úlohy, k přeměně buď v byrokratickou organizaci, nebo v diskusní klub. ...

... Politické organizace a kluby, které vznikly v posledním období mimo rámec Národní fronty, se v podstatě staly štáby reakčních sil. Sociální demokraté usilovně prosazují vytvoření své strany, organizují ilegální výbery, pokoušejí se rozštěpit dělnické hnutí v Československu, dostat se k řízení státu, aby obnovili buržoazní zřízení. Protisocialistické a revizionistické síly se zmocnily tisku, rozhlasu a televize a přeměnily je v tribunu pro výpady proti komunistické straně, pro dezorientaci dělnické třídy a všech pracujících, pro nespoutanou protisocialistickou demagogii, pro podkopání přátelských vztahů mezi ČSSR a dalšími socialistickými zeměmi. Každá orgánka masové informace soustavně provádí skutečný morální teror vůči lidem, kteří vystupují proti silám reakce nebo vyjadřují své zneklidnění nad vývojem událostí.

Přes usnesení květnového pléna ÚV KSČ, který poukázal na hrozbu ze strany pravicových a protikomunistických sil jako na hlavní nebezpečí, zesílené útoky reakce nenarazily na odpor. Právě proto získala reakce možnost vystupovat veřejně před celou zemí, uveřejnit svou politickou platformu pod názvem "Dva tisíce slov", která obsahuje otevřenou výzvu k boji proti komunistické straně a proti ústavní soci. výzvu ke stávkám a nepořádkům. Tato výzva je vážným ohrožením strany, Národní fronty, socialistického státu, je pokusem o nastolení anarchie. Tato prohlášení je v podstatě organizačně politickou platformou kontrarevoluce. Nikoho by neměla zmást tvrzení jeho autorů, že nechtějí evrhnout socialistické zřízení, nechtějí jednat bez komunistů, nechtějí podkopávat svazky se socialistickými zeměmi. To jsou pusté fráze, jejichž cílem je legalizace platformy kontrarevoluce, oklamání bdělosti strany, dělnické třídy a všech pracujících. ...

... Celý průběh událostí v posledních měsících ve naší zemi ukazuje na to, že síly kontrarevoluce, podporované imperialistickými středy, rozvinuly široký útok proti socialistickému zřízení a nenarazily na odpor strany a lidové moci.

... A pouze nepřátelé socialismu mohou dnes spekulovat s heslem "obranu suverenity" ČSSR před socialistickými zeměmi, před těmi zeměmi, jejichž spojení a bratrská spolupráce vytvářejí nejpolehlivější základ nezávislosti a svobodného rozvoje každého z našich národů.

Podle našeho přesvědčení vznikla situace, v níž hrozba základem socialismu v Československu ohrožuje i společné životní zájmy ostatních socialistických zemí. Nároky našich zemí by nám nikdy nepřeměnily lhostejnost a lehkovyslnost tvář v tvář takovému nebezpečí. ...

/Ml. fronta 19.7.68/

STANOVISKO PŘEDSEDNICTVA ÚV KSČ K DOPISU PĚTI KOMUNISTICKÝCH A DĚLNICKÝCH STRAN

... Nevidíme však reálné důvody, jež by opravňovaly k tvrzení označujícím naši dnešní situaci jako kontrarevoluční, tvrzení o bezprostředním ohrožení základů socialistického zřízení, ani k tvrzení, že v Československu je připravována změna orientace naší socialistické zahraniční politiky a že existuje konkrétní hrozba odtržení naší země od socialistického společenství. ...

...vidíme a neohrozně zastírat, že ne všechny závěry květnového plánu ÚV KSČ plníme uspokojivě. I nyní dochází k tomu, že se na veřejných shromážděních i ve sdělovacích prostředcích vyskytují občasné hlasy a tendence směřující mimo pozitivní ústředí strany, státních orgánů i NF. Vyřešení této otázky považujeme za dlouhodobější úkol a řídíme se resolucí květnového plánu ÚV, podle níž "nelze uplatňovat politické vedení státní, administrativně nocoer-skyjch vanhand". Předsednictvo ÚV KSČ, vláda i Národní fronta jednoznačně odmítly výzvy prohlášení 2000 slov, které zahá-dají k anarhistickým akcím, k narušování ústavního charak-teru naší politické reformy. Je nutno vidět, že po těchto odmítavých stanoviscích se v praxi nikde podobné akce ve sku-tečnosti v naší zemi neobjevily a že důsledky výzvy 2000 slov nachrozily stranu, NF a socialistický stát.

Negativním rysem naší skutečnosti jsou dosud kaperané a nepodložené škty proti jednotlivým funkcionářům a veřej-ným činitelům - včetně členů nového vedení KSČ - které jsou vedeny z extrémních pozic sprava i sleva. V konkrétních případech i proti těmto metodám sekretariát ÚV KSČ i vedoucí soudruzi jednoznačně vystoupili.

Víme, že tato situace je umožněna tím, že jsme u nás zrušili cenzuru a umožnili svobodu slova a tisku. Co byl-čtíve šířeno jen jako "šeptaná propaganda" apod., může nyní dojít veřejného výrazu.

Položme-li si však otázku, zda podobné jevy je správné hodnotit jako zánik vedoucí politické role KSČ pod náporom reakčních, kontrarevolučních sil - dospíváme k závěru, že nikoli. Neboť to všechno je pouze část dnešní naší politické skutečnosti. Je tu však i druhá, a podle našeho názoru rozhodující část této skutečnosti. Růst autority nové, demokratické politiky strany v očích nejširších mas pracujících, růst akti-vity naprosto většiny obyvatelstva, za zrušením cenzury, za svobodou slova stojí naprosto většina občanů ze všech tříd a vrstev naší společnosti. KSČ se snaží dokázat, že dokáže politicky vést a řídit jinak než odceusenými byrokraticke-policejními metodami, především silou svých marxisticko-leninských idejí, svého programu, své správné a veškerým lidem podporované politiky.

... V současné době mohou zájady socialismu v naší zemi posloužit bratrské strany především vyjádřením důvěry vedení Komunistické strany Československa a plnou podporou jeho politiky.

/Ml. fronta 19.7.68/

OMLASY ZA "DOPIS PĚTI"

Já a můj kamarád pan Krušinský jsme uvítali, že naši přátelé nemají a nemají v úmyslu vnášet se do takových věcí, které jsou čistě vnitřními záležitostmi naší strany a našeho státu, že nevystupují před námi jako představitelé veřejnosti, kteří by nám chtěli zabránit v nápravě chyb a nedostatků, tedy i porušování socialistické zákonitosti, k nimž docházelo, že se neovládají do metod plánování a řízení socialistického národního hospodářství Československa,

do našich spáření, směřujících ke zdokonalení struktury ekonomiky, k rozvoji socialistické demokracie, a doufáme, že u toho také setrvají.

Jiří Hanzel a Rudolf Brušínský

Je až neuvěřitelné, jak slovník "dopisu pěti" připomíná dopis zasláný před dvaceti lety jugoslávským soudruhům. Těm apokalyptická a ničím nepodložená obvinění, ten stále znovu zapřísahaný a ničím neobložený imperialistický komplot, stejná nesnáz a neschopnost pochopit myšlení národa, k němuž se dopis obrací /cožpak lze národu, který má tak dlouhé demokratické i socialistické tradice jako Československo, národu, který se po staletí tak usilovně dral ke svobodě, nazívat jako nedospělému a nezrelelému učedníkovi, tvrdit mu, že jeho velké vzepětí, že jeho touha po svobodě a důstojné a socialistické existenci je dílem imperialistického spiknutí? Což lidé, kteří denně čtou svoje noviny a dívají se na svoji televizi, lze tvrdit, že "protisocialistické a revizionistické síly se smocnily tiskem, rozhlasem a televizí", a naurážet nároven jejich soudnost a hrčnost občanů svobodné země?/. A především táž nedůvěra v to, že socialismus by se mohl udržet u moci a realizovat jinak než pomocí tanků, bodáky a náčilí, že by o něm a o jeho podobě mohl a měl rozhodovat skutečně a výhradně lid a občan té země. Dědičové myšlenek a postojů se nesaprou, nesaprou, co považují za socialismus, či prospekch a či moc, a proto je docela dobře pochopitelné jejich rozhodnutí a jejich strach z toho, že se našly země a komunistické strany, které se rozhodly dát sluch vůli svobodného lidu. Nebot svobodný a humanistický socialismus, který se takto může kredit, je a musí být naprosto vzdálený představě socialismu, který ke své existenci potřebuje ochranné síti, ostnatý drát, cenzura a policejní bodáky, aby chránil své vládyce nikoli před imperialistickým spiknutím, ale před vůlí vlastních lidí.

Jenom počiná se sešlo pod "dopisem pěti" podstatně méně než před dvaceti lety pod rezolucí Infernabyra. V tom se situace změnila; Československo není země - nikoliv proto, že by na faněli imperialisté, ale proto, že na jeho straně, na straně jeho nové vlády a nové politiky stojí většina komunistů, socialistů a pokrokových lidí ze celého světa.

Ivan Klíma

Každé slovo vyjadřuje nějakou skutečnost. Ale nemůže ji ani vytvořit, ani změnit, ani zničit. Ani 20 000 slov by nás nepřesvědčilo o kvalitě skutečnosti, kterou si teď řešíme a která je skutečností našeho bytí či nebytí.

Nevim, co je to bratrský hlas, jestli jedinášek. Ale kdyby můj přítel se ve svých radách mýlil, řekl bych mu: "Přijď a podívej se na to, co dělám, máme-li zůstat přáteli."

Miroslav Horníček

Poprvé po dlouhé době jsem měl na svých nedávných cestách v zahraničí dobrý pocit uspokojení a hrsti, že jsem Českoslovák. Netrpělivě jsem sahal po novinách a ve všech jsem nacházel často na titulních stranách články, úvahy a informace o Československu. Bez ohledu na to, v které to bylo zemi, a bez ohledu na příslušnost ke straně a náboženské skupině, jsem se setkával s lidmi, kteří nám drželi palce. Shodně se vyjadřovali, že kdyby se nás jediný pokus podařil, že bychom mohli vstoupit do dějin způsobem nanejvýš imponujícím. Všichni chápali současné úsilí Československa o vytvoření nového typu socialistické demokracie jako velkou věc. Mluvíli o ní s úctou a cítili ji jako možný příklad pro další země světa.

Zdá se mi teď zbytečné mluvit o tom, co všechno u nás bylo špatného, nelidského a falešného. Nechce se mi ani mluvit o tom, co nám ve varšavském dopise napsali představitelé pěti komunistických stran. Zdá se mi, že je to tak v základě nepravdivé a tak spjaté právě s tím minulým a překonaným, že se najde v Československu sotva soudný člověk, který by neodmítal to velkopanské, velmocenské ultimatum naší zemi a komunistické straně. Zdá se mi, že to v jistém smyslu otevřelo oči i mnoha lidem, kterým věci nebyly dost jasné. Myslím, že každý normální a poctivý člověk v Československu dnes fandí pokrokovým komunistům. Pandím jim i já, strašně si vážím speciálně výroku Alexandra Dubčeka o tom, že členové strany si své místo a své právo být vedoucí silou ve společnosti musí neustále vydobývat reálnými činy a žádným nařizováním, nebo mocí. To kdyby se povedlo, kdyby se povedla taková strana, byl bych ochoten do ní taky vstoupit.

Karel Gott

Ve jménu vývoje socialismu, ve jménu naděje našich národů i celého lidstva, ve jménu prosté logiky a základních lidských vztahů: bezvýhradně za Dubčeka.

Josef Kainar

Obviňují nás, že útočíme na socialismus a tuto žalobu vyslovují ti, kteří socialismus sdiskreditovali, umrtvili a proměnili v náboženství plné ikon a citátů svatých. Socialismus našich představ je socialismus živý, přetékající soutěží myšlenek a nikoliv bezúčelný kriminální rozumu.

Ríkají nám, že narušujeme naše vztahy k Sovětskému svazu a bratrským socialistickým zemím, jako by socialismu odpovídalo, že nechceme být podřízenými žádných páni ani pány žádných podřízených, ale svobodnou zemí mezi rovnými národy ve spravedlivém světě. Jenom na vlastních nohou, vzpřímení a svobodní můžeme být dobrými přáteli dobrých přátel a nezištnými spojenci nezištných spojenců.

Chci věřit, že středověk je už definitivně za námi a že myšlenkám už nebude nikdy odpovídáno jinak, než zase jenom myšlenkami.

Jan Procházka

Vyslochl jsem Dopis zaslany naší straně a našemu lidu s rostoucím pocitem nevole, které se shoustilo v jedinou otázku: jakým právem? Jakým právem si někdo dovoluje s námi takto mluvit? Jakým právem udílet rady, snáškovat, hodnotit a na vše vyslovovat nenasatřené hrozby? Toto právo se v Dopise zdůvodňuje obavami o osud socialismu v naší zemi. Kdyby tomu tak bylo, kdyby socialismus byl u nás skutečně ohrožen, museli bychom Dopis uvítat jako osvobodující čin. Ale my, kteří v Československu žijeme, o žádném takovém ohrožení nevíme. Jakým právem tu někdo hovoří na nás bez nás? Abych použil obrátu z Dopisu: c o o š p a k v y, s o u d r u z i, n e v i d í t e, že tímto dopisem jste pošliapali nekonečnou řadu prohlášení o svobodě, internacionalismu, nevměšování a rovnoprávnosti, zásad, které platí nejen mezi socialistickými státy, ale v duchu charty OSN mezi všemi zeměmi světa? Mám snad uvěřit, že všechny tyto deklarace byly pouhou frází, kterou lze s taktických důvodů kdykoliv odvolat?

Mám, příslušníkům střední generace, se v těchto chvílích neodbytně ozývá vzpomínka na události, které vedly k Mnichovu. I tam se jednalo o nás bez nás a zástupce tehdejšího Československa musel pokorně čekat v předpokojí jednacího sálu, aby vyslechl verdikt rozhodující o dalším osudu republiky. Pro mě je od té doby Mnichov klíčovým bodem života, traumatem, jehož se nikdy nestavím. Chodil jsem ony dny Prahou, soufalou, bezmocnou, naděnou a zase sklouslou a nakonec zlomenou. Byla to doba, kdy básník položil svému národu bureňjící otázku: A hrůza vyprodána? Autorům Dopisu se bude zdát podobná analogie urážlivá, ale nevymyslel jsem si ji já: Žije jí dnes opět Praha a celá země. Nepřestávám se divit, že na tohle autoři Dopisu nepomýšleli. Nechtěl bych věřit, že Dopis je posledním slovem, přál bych si, aby se jednalo o pouhé nedorozumění, způsobené vylhanými a zkreslenými informacemi a nepochopením politiky a psychiky naší země. Nechtěl bych, aby se opakoval Mnichov v jiné podobě, aby se opět svedla vina kolaborantství, nová éra udavačství a plíživé atmosféry strachu. Věřím, že politici dokáží najít nějaké schůdné východisko, ale nutno hodně nahlas připomenout, že co se stalo, nemůže se odestat: tento lid byl uražen ve svých nehlubších citech. A není na něm, aby se omlouval.

Jaroslav Putík

/Lit.listy,zvl.vyd.19.7.1968/

JEN NĚKOLIK SLOV

Československý leden 1968 už vešel do historie. Zápas o něj však nekončil.

Janové vánoce, letošní Nový rok, a dokonce i Hromnice, se tolik lišily od předchozích. Od chvíle, kdy jsme začali žít život dospělých lidí, věřili jsme v člověka, v lidstvo, ve spravedlnost, ve svobodu, v rozum, ve štěstí, v rovnost, ve svět bez válečného vraždění a sociálních krivd. Kečání problémy současného světa tak, jak je chápe humanistický

socialismus a také socialistický humanismus, mělo pro nás obrovskou přitažlivost. A nejen to: i náš souhlas.

Mnohé z toho, čím jsou popsány stránky historie uplynulých let života našich národů, tuto naši víru srazovalo, šlapalo a málem uškrtilo. Mnozí z nás už přestávali věřit, že je možné ještě ji vzkřísit, mnozí z nás resignovali na to, že by ještě za svého života mohli spatřit naplnění alespoň některých ideálů, a nímž tento život žili. Leden 1968 nás tuto naději vrátil.

Od té chvíle však začaly dlouhé dny a týdny obav a strachu, aby někdo nepřišel a neoloupil tuto zemi i její lid o perspektivu svobodného socialistického života, jehož nová možnost se před nimi otevřela. Většina z nás nejsou lidé političtí. Po dlouhá léta jsme byli jen objekty politiky, nanejvýš jejími diváky. V uplynulých měsících jsme však cítili, mnozí z nás poprvé, podruhé v životě, že nemůžeme, že nechceme stát stranou. Že jde o příliš mnoho. Nejsme z těch, kdo jdou životem a novinami v rukou, kdo tráví čas u televizorů a rozhlasových přijímačů, dychtiví posledních zpráv. V uplynulých měsících se z nás stali takoví lidé. Až nám bylo chvílemi divné, jak snadno jsme změnilí klid pracoven a laboratorí za hluk veřejného života. Ale nemohli jsme jinak.

A tu se nám, kteří jsme přicházeli k politice většinou zdaleka, rýsoval zvláštní, neklidná obraz. V čele samé skupiny lidí, kteří měli v lednu odvahu i svědomí, udělali, co bylo třeba, a získali důvěru nejširších národních vrstev nejen pro sebe, ale i pro cestu, po které vykročili. A kolem nich, daleko i blízko, stále ještě lidé zoufale a nerozlučně spjatí se svým minulým, kteří čekají na svou příležitost. Měli jsme pocit, že až ta příležitost přijde, nezastaví se před námi. Ani před jednáním za zády vlastního lidu, ani před jednáním za zády vlastní strany. Jen aby zastavili vlnu, která je hrozila neodvolatelně pohltnout.

Viděli jsme, že jejich čas se krátí, že jsou stále více hnáni do kouta, a že se náš, který drží v ruce, stává proto stále nebezpečnějším. Pro nás i pro ty, jímž jsme po lednu dali svou důvěru. Proto jsme požádali jednoho z nás, aby to řekl, aby zavolal i našim jménem na lidi této země: Pozor! Ještě není vyhráno! Všichni musíte střežit, co se v lednu srodilo a co je dosud tak křehké a zranitelné.

Tak, z této starosti a obav, se srodilo oněch dva tisíce slov a mezi nimi i těch čtyřicet, o nichž bylo již tolik řečeno a napsáno. Možná, že jsme mylně odhadli jejich váhu, zvyklí spíše vážit na nejpřesnějších vahách věci zcela jiné než slova. Za to ať nás soudí tento lid a ti, jímž svěřil svůj osud. Ukazuje se však, že jsme se nemylili v tom hlavním: v odhadu, že nastoupená cesta je stále v nebezpečí a že lidé, kteří se octli mimo ni, jsou schopni všeho. Ve jménu socialismu jsou ochotni obětovat každou naději socialismu v Československu. Ve jménu komunismu jsou ochotni obětovat nikdy nezbytnou možnost obnovy prestiže komunistické strany v této zemi. Ve jménu národních a státních zájmů jsou ochotni popřít nezávaznější principy národní a státní suverenity. Ve jménu obrany zájmů dělají jsou rozhodnutí snemožnit jim, aby sami rozhodovali o svých osudech. Před těmito lidmi jsme chtěli varovat, proti nim jsme chtěli vyburcovat bdělost všech pectivých Čechů a Slováků, pro něž skutečná válka

humanistických ideálů socialismu je u nás nerozlučně spjata s lednem roku 1968 a s těmi, kteří ho reprezentují.

Nikoli však tento lid, nýbrž jiní se rozhodli nás odsoudit a vypálit nám na čelo znamení kontrarevoluce. Jenomže tento pokus nezanechal na našem čele stopu. Jde totiž o nepravdu stejně zřejmou, jako je zřejmé, proč a k čemu bylo naší výzvy zneužito. Československý lid naopak znovu projevil velkou znalost a rozvažu, nedal se vyprovokovat nikým a ničím, vědom si, že právě v tom je v tuto chvíli naše největší síla.

Jsme a vždycky budeme hrdí na to, že Československo má v tuto chvíli vládu, které už zneužít nelze a jež rozumí hlasu svého lidu. Jsme rádi, že rozhodující síla v této zemi, Komunistická strana Československa, položila na misku vah, vážících její oprávnění hrát vedoucí politickou roli, argument, který má váhu nejvyšší, že se ztotožnila s obranou svrchovanosti našeho lidu. Myslíme, že je důležité, aby prestiž komunistické strany v Československu takto vzrůstal. Protože ona bude i v budoucnosti nepochybně hlavním ručitelem vývoje ke skutečnému demokratickému socialismu a ke splnění úkolů, jež ji i nás všechny čekají, bude potřebovat důvěru a podporu spolehlivé většiny našich národů.

Označili nás za kontrarevoluční síly a naše dva tisíce slov za kontrarevoluční výzvu. Bylo by tragické, kdyby se k tomuto označení připojili i lidé, kteří vládou v této republice, znají tuto zemi, znají i nás, vědí, kdo jsme a co chceme, lidé, kteří mají naši důvěru, naši podporu i naši úctu. To se však nestalo. Obvinění byla odmítnuta a důstojně uvedena na pravou míru.

Naše důvěra, podpora i úcta tím ještě vzrostly. Zároveň se zmenšily i naše obavy. Lidé, jichž jsme se obávali, byli znovu demaskováni, jejich skutečná tvář byla opět odhalena. Vedení KSČ a vláda mohou spoléhat na naši podporu při definitivním odstranění tohoto největšího nebezpečí, jež hrozí tomu, aby Československo bylo zemí skutečně demokratickou, skutečně socialistickou, skutečně svrchovanou, skutečným státem pracujících. A jen Československo socialistické a demokratické může být skutečně spolehlivým spojencem těch, s nimiž je spjata přátelsky i smluvně, a kteří dříve nebo později pochopí, že spojenectví takového Československa je nejlepší zárukou i pro ně samotné.

Jednota na principech socialismu, demokracie, národní i státní svrchovanosti a věrnosti základním zásadám našeho mezinárodního postoje je dnes tím, co nejvíc potřebujeme. Tato jednota je dnes taková, jako nikdy. Nedopustme, aby ji jakkoli oslabil, či narušila slova. Ať je jich kolik chce.

/Lit.listy, zvl.vyd. 19.7.68/

PODRSTVÍ OBČANŮ PŘEDSEDNICTVU ÚV KSČ

Soudruzi,

píšeme vám v předvečer vašeho setkání s politbyrem ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu, na kterém budete jednat o osudu nás všech. Jako už mnohokrát v historii lidstva, bude o životní cestě milionů rozhodovat několik mužů. Je to těžké a chceme vám to ulehčit svou podporou.

Dějiny naší země v posledních staletích jsou dějinami nesvobody. S dvěma krátkými přestávkami jsme byli odsouzeni utvářet svou národní existenci ilegálně, několikrát jsme stáli na pokraji zániku. Proto naše národy tak horoucně pozdravily demokracii, kterou nám přinesla osvobození v roce 1918. Byla to neúplná demokracie, protože nepřinesla svým občanům politickou ani sociální jistotu. A přece to byla v první řadě dělnická třída, která ve dnech Lénina nejkonkrétněji manifestovala své odhodlání ubránit svůj stát před sháskou. Tím dychtivěji pozdravily naše národy socialismus, který nám přinesl osvobození v roce 1945. Byl to neúplný socialismus, protože nedal svým občanům občanskou ani tvrdí svobodu. My jsme ji však úporně hledali a začali malčnat po lednu tohoto roku.

Nadešel okamžik, kdy se naše vlast po staletích stala opět kolébkou nadějí, nikoli pouze nadějí. Nadešel okamžik, kdy můžeme podat světu důkaz, že socialismus je jediná skutečná alternativa pro celou civilizaci.

Očekávali jsme, že tato skutečnost přivítá se sympatií především celé socialistické společenství. Místo toho jsme obžalováni ze zrady. Destaváme ultimata od soudruhů, kteří každým vystoupením víc a více prokazují neznalost našeho vývoje a naší situace. Jsem obviňován ze zločinů, které jsme nespáchali. Jsou nám podkládány úmysly, které jsme neměli a nemáme.

Víšeli nad námi hrozba nespravedlivého trestu, který, ať by měl jakoukoli podobu, začne jako bumerang i naše soudce, zničí naše díla a především tragicky poskvrní myšlenku socialismu všude na světě na dlouhou řadu let.

Soudruzi,

je vašim historickým úkolem zabránit takovému nebezpečí! Je vašim posláním přesvědčit vedoucí představitele KSSS, že obrobní proces v naší zemi musí být doveden do konce tak, jak to odpovídá zájmům naší společné vlasti i zájmům pokračových sil na všech kontinentech.

Vše, co usilujeme, dá se shrnout do čtyř slov:

S O C I A L I S T E M U S ! S P O J E N E C T V Í !

S U V E R E N I T A ! S V O B O D A !

V socialismu a spojení je naše garance bratrským zemím a stranám, že nepřipustíme vývoj, který by ohrožoval skutečné zájmy národů, v jejichž svazku přes dvacet let čestně bojujeme za společnou věc. V suverenitě a svobodě je naopak garance naší zemi, že se nebudou opakovat těžké chyby, které ještě před nedávnem hrozily vyústit v krizi.

Vysvětlíte svým partnerům, že extrémní hlasy, které tu a tam zaznívají v našich domácích diskusích, jsou právě produktem policejné byrokratického systému, jenž tak dlouho dusil tvůrčí myšlení, až zabíhal řada lidí do vnitřní opozice. Přesvědčte je bezpočtem příkladů, že autorita strany a pozice socialismu u nás jsou právě dnes neuvěřitelně silnější než kdykoli v minulosti.

Řekněte jim, že potřebujeme demokracii, klid a čas, abychom byli lepšími socialisty a důstojnějšími spojenci než kdykoli dříve!

Prostě promluvte jménem lidu, který v těchto dnech přestal být pojman a stal se znovu silou, jež vytváří dějiny.

Soudruzi Barbíru, Biláku, Černíku, Duběcku, Kolděre, Kriegle, Pillere, Rigo, Sarkovský, Špaňku a Švestko, soudruzi Kapku, Lenárta a Šimona,

je možné, že ne všichni zastáváte ve všem stejný názor. Někteří z vás, přestože spolupracovali leden, jsou ostře kritizováni za své předlednové chyby. Takový je úděl politiků, a sedm měsíců od ledna prokázalo, že tato kritika nevedla nikde přeměnit v krvavý mstu. Bylo by tragické, kdyby esekní povahy kohokoli z vás převládly nad odpovědností, kterou v této chvíli nesete za 14 361 000 lidí, mezi něž bytestně patříte i vy sami.

Jednejte, vysvětlujte, ale jednotně a bez ústupků obhajujte cestu, na kterou jsme vyšli a se které žítí nespojíme.

Budeme v příštích dnech s napětím hodinu od hodiny v dusnu sledovat vaše jednání. Čekáme netrpělivě na vaše správy. Mysleme na vás. Myslete na nás! Přičete na nás osudovou stránku dějin Československa. Napište ji s rozvahou, ale především s odvahou.

Stratit tuto jedinečnou šanci by bylo naše neštěstí a vaše hanba. Věřme vám!

Vyzýváme současně všechny spolueobčany, kteří s námi souhlasí, aby podpořili toto poselství!

V Praze dne 26. července 1968

/Lit.listy, svl.vyd.26.7.68/

J. ŠKIFERT Více nežli dnes snad nikdy
nocítili jsme na svých dlaních
to teplo dravých rukou,
které nám přinášely svobodu.

Ještě nedosáhl a ještě má
hřmot jejich unavených škrabů
a náruč lidí v našich ulicích
je otevřená dosud.

I slzy na tvářích, tak pravdivé,
když naše samé přijímala
jejich padlé, nás dosud pálí.
Ano, to vám říkám všem!

A volám vášnivě a se všech sil:
Napromazněte tuto lásku!
Bylo by těžké unést sklamaní
v té noci tolikrát už sklamané

/Lit.listy, svl.vyd.26.7.68/

Josef K A I N A R

PROVEDENÍ DŮKAZU

Možné je všechno
V protikladu k tomu
Nelze nelze
Všimněte si blíže slova Nelze
Očekujte si to slovo NELZE
Zacházejte v opatrnosti se slovem Nelze
Neboť slovo to je sameznak sám v sobě
Všorec kyseliny sebe leptající
Mehkir sám nad sebou čnající
Srdce zvenu v š u d e n galytálného
Čejch mraku třikrát huřvem rozeřhavaného
Živá paměť našich pamětí našich
Naše bolest ustálá
A sama sobě odkazující Je
Nelze

Možné je připustit si všechno
Jako slinák přes hřbitvu a cesti
Lásky skrze pavuči a zradu
A jak ten blázen který přes hřbitovní sed
Sám k sobě k sobě blíž
Jako ta voň která si máe dálky
Do čra svého aby viděla
A aby mohla plakat
Jako myšlenka napenná na lahvičce léku
K začušení
Jako bíčko prostoru jenž recte
V nejsoucím těhotenství buet
A jak pýchavky
Vyhnané dost neodborně s atomi
A srdce vypůjčené p r o t i podpise
A řádně napenné do obecních knih
Vomice Smrádovo

Všechno je možné
Ogylan smrtelným je život našiv
A mouchinky s hrčkem
A nose přivázané
Rojí se holub
Ale přemýšlí

Všechno je možné

Jenom:

Věčnosti si řádat říkám vám

To nelze

Z pravdy si sraka nehtem uštipovat

Nelze

Nelze za věrnost brát

A z veřejí ji přitom vysazovat

Ošim se dívat v školné nevěli

Možnosti bránit když se usazuje v srdci

Přátelství přesazovat které kdysi takda

Básem vysazovat do sedla když přece -

První doušek svobody Tak vřelý

V jithmá bdení

Provedli jsme důkaz že je možné všechno

Teď zbývá důkaz provést

že v š e c h n o možné není

MALE A VELKÉ

... Vždyť si jen zkusme představit dnešní situaci obráceně. Představme si tu nepředstavitelnou věc, že by naši představitelé poslali do Moskvy notu, v níž by protestovali proti poměrům v sovětském soudnictví, proti surevým procesům s intelektuály a studenty, proti sterilitě sovětského marxismu, proti nebezpečí neostalinismu, a dovesovali by /podobně jako to oni dovesují nás/, že to zdaleka není jen vnitřní sovětská záležitost, nýbrž záležitost celého internacionálního komunistického hnutí, které je sovětskými poměry diskreditováno a v zájmu vlastní sebezáchrany trvá na jejích změně.

Je možné si vůbec představit, že by na to sovětské vůdce reagovali tak jako my? Že by široce vysvětlovali a osvětlovali svou politiku? Že by dokonce v tom či onom bodu přiznali nedostatek? Že by svali naše odhady, zemědělské a turisty, aby se na vlastní oči přijeli přesvědčit, jaká je v Sovětském svazu demokracie? Že by nás v každé věci ujišťovali o nehybnosti lásky? Že by nás pozvali, abychom s nimi o tom všem jednali, a měli ochromnou radost, že se s námi smějí setkat na vlastním území a ne na našem.

Taková představa se nám má být absurdní, ale to jen svědčí o tom, že naše vztahy nejenom nejsou vztahy rovného s rovným, ale že si je už takové nemáme ani představit. Že už jsme s to být pobouřeni jenom křiklavou nerovností, kdežto nerovnost decentní a skrytá nás přelásla do krve a připadá nám běžná a normální. ...

/Lit.listy, 8.23.1.8.68/

Ota ŠIK

... Jestliže po takto nastoupené cestě dojdeme až ke konci, jestliže svou politiku a úspěchem prosadíme doma a uhájíme před světem, pak dříve nebo později tato politika v nejlepšíh slova smyslu poznamená i charakter našich národů. Abychom ji však mohli skutečně prosadit do života, potřebujeme v první řadě celou škálu reálných záruk. Zatím tvoří nosný pilíř naší demokracie jen svoboda tisku a slova. Další velmi reálnou zárukou vidím v překonání bezprostřední ekonomické moci státního byrokratického aparátu v samostatnosti podniků a v radách pracujících, tedy v principech, které jsou zárukou, že budou o budoucnosti československého hospodářství rozhodovat ti, kdož nesou přímo na svých bedrech dopady všech úspěchů či neúspěchů. ... Demokracie našich představ není totiž ještě pořád zakotvena v našem právním řádku, alespoň ne do té míry, aby její pozice byla natrvalo nepřesitelná.

A bez trvalých a vzájemně svázaných jistot lze každou pozici naší demokracie ještě pořád vyklidit. Toto riziko visí nad celou zemí jako Damoklův meč také proto, že na půdě různých centrálních orgánů dožívají jedinci, kteří se vymykají duchu československého dneška.

/Ml.fronta, 2.8.68/

Jan ŘEŽÁBEK

TEČKA ZA TÝDNEM

Jestliže předminulý týden byl ve znamení schůzek v Čierne a v Bratislavě, mimochodem tak zahalených tajemstvím, že jsme zcela záměrně vynechali náš pravidelný nedělní komentář, těch sedm dnů, co jsme právě prožili, bylo v jistém slova smyslu klidnějších, provázených rozpaky, úvahami i přemýšlením, co nám vlastně Čierna a Bratislava přinesly.

Byl to jiný týden, než na který jsme byli zvyklí. Například po údobí útoků, značně neomalených, hrubých a urážlivých, jimiž častoval zejména tisk, rozhlas a televize NDR, Polska, Sovětského svazu a Bulharska československý obrodný proces, se stal zázrak. Z revizionistů, likvidátorů a plíživých kontrarevolucionářů jsme se takřka přes noc změnil v soudruhy a bratry, spojené nezlomnou družbou a pevnými svazky.

Kolem jednání v Čierne a setkání v Bratislavě je v naší veřejnosti pořád hodně dohadů. Lidé si opravdu nedovedou vysvětlit náhlý obrat vztahů mezi Československem a zeměmi pětky, podtržený polibky a objatími před kamerou filmařů a fotoreportérů. Není tomu totiž tak dávno, co jsme si přečetli varšavský dopis. Nelze na něj lehce zapomenout a založit jej do archivu historie. Lidé se obávají, že změna byla nutně něčím vykoupena, a pátrají čím. Proto se tolik volá po projevech našich představitelů, proto též vznikají, zcela spontánně, různá shromáždění.

Nebyl jsem v Čierne a nebyl jsem pochopitelně ani v Bratislavě. Jako tisíce jiných spoluobčanů jsem pozorně sledoval rozhlas a televizi a účastnil se tří mítinků na Storoměstském náměstí. Soudruzi Dubček, Smrkovský, Šimon a další promluvili a vysvětlovali. Zda se jim podařilo vyvrátit "zaručené zprávy", dokázat, že k žádným kompromisům na úkor dalšího rozvoje naší republiky nedošlo, a naopak ujistit, že z nastoupené cesty nikdy neustoupíme ani o píď, to posoudí nejlépe veřejnost sama.

/Ml. fronta, 11.8.1968/

Rána dopadla, přijali jsme ji se zaťatými suby,
ale naříkat nebudeme. Tiše a pevně složíme slib:
Budeme žít a pomůžeme si navzájem žít,
abychom se dočkali lepšího výhledu do budoucnosti
naší. A do budoucnosti lidského světa, ne toho,
který nás dnes zklamal, ale toho, který jednou
vyrovná osudy národů. Tím si budeme jisti:
nutným během dějin, a sami sebou.
Budeme si jistí, a to je vše potřebné
pro tuto chvíli.

Karel Čapek

VŠEMU LIDU ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

- provedení předsednictva ÚV KSČ /schváleno 21.8. v 1.45hod/

Včera dne 20.srpna 1968 kolem 23.hodiny večer překročila vojska SSSR, Polské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky státní hranice ČSSR. Stalo se tak bez vědomí prezidenta republiky, předsednictva Národního shromáždění, předsednictva vlády i prvního tajemníka ÚV KSČ a bez vědomí těchto orgánů. V těchto hodinách zasedalo předsednictvo ÚV KSČ a zabývalo se přípravou XIV. sjezdu strany.

Předsednictvo ÚV KSČ vyzývá všechny občany republiky, aby zachovali klid a nekladli postupujícím vojskům odpor, protože obrana našich státních hranic je nyní nemožná. Proto ani naše armáda, Bezpečnost a Lidové milice nedostaly rozkaz k obraně země.

Předsednictvo ÚV KSČ považuje tento akt za odporující nejen základním zásadám vztahů mezi socialistickými státy, ale za popření základních norem mezinárodního práva ...

Jaroslav ŠKIFERT - JEŠTĚ V ÚTERÝ

Chci do té vřavy aspoň vyhrlit
pár zajímavých slov.
Ještě v úterý chtělo se věřit,
že něčí ruka smetla lidský strach
s těch očí, které vytrpělostně čekaly.
Ještě v úterý jsme věřili,
že přišel čas,
kdy bude možno říci vraždě do tváře
jai v ručku.
Že ničemost nas bude ničemostí,
leč líl jak vždycky bývaly
a konečně že ruka s pistolí
nebude už nikdy otevírat
nevinné dveře.

Chtěli jsme však příliš mnoho v tomto století
a v této nešťastné zemi,
kde kvetoucí strom přeludu
rychle se mění v písek.

/Psáno mezi 10. a 11. hodinou
dopoledne 23.8.1968/

VŠEMU LIDU ČESKOSLOVENSKA !

PRAHA - Československo bylo proti vůli své vlády, Národního shromáždění, vedení KSČ a svého lidu okupováno vojsky pěti států Varšavské smlouvy.

Tak se poprvé v dějinách mezinárodního komunistického hnutí odehrál akt agrese proti státu řízenému komunistickou stranou, provedený spojeneckými armádami socialistických zemí.

Krizový stav trval od časných ranních hodin. Ústavní orgány republiky jsou hluboce rozrušeny, jednotliví členové vlády, Národního shromáždění i vedení KSČ, Národní fronty a jiných organizací, nemají možnost vzájemného styku s obyvatelstvem této země, které jim v posledních měsících spontánně projevilo svoji důvěru.

Kada členů vlády a vedení strany, čelní funkcionáři Národního shromáždění a jiní jsou internováni, posledním spojovací článkem zůstává pololegální Československý rozhlas, udržovaný jen s krajním vypětím jeho pracovníků a postupně umlčován.

I za těchto okolností chce Československá vláda a ústavní orgány, stejně jako vedení strany vykonávat svou ústavní funkci a zabezpečovat normální život naší země.

Obracejme se na vás, Češi, Slováci, občané národnostních menšin, všichni obyvatelé Československé republiky s touto výzvou:

1. Žádáme okamžitý odchod vojsk pěti států Varšavské smlouvy, její dodržování a plné respektování státní suverenity Československa.

2. Žádáme nálehavě vlády SSSR, NDR, PDR, NLR, BLR, aby vydaly příkaz k zastavení ozbrojených akcí, při kterých je prolévána krev a ničeny materiální hodnoty naší země.

3. Žádáme, aby byly okamžitě vytvořeny normální podmínky pro činnost Československých ústavních a politických orgánů, zrušena internace jednotlivých členů těchto orgánů k tomu, aby mohly obnovit svoji činnost.

4. Žádáme okamžitě svolání celého Národního shromáždění, před které by předstoupila celá Československá vláda se svým stanoviskem k řešení existující situace.

VŠEM OBCANŮM ZEMĚ !

Vyzýváme vás, abyste těchto požadavků vlády byli nápomocni především tím:

1. Že projevíte, jako mnohokrát v uplynulé době potřebnou státnickou rozvahu a že sjednotíte své síly kolem řádně zvolené Československé vlády, která existuje a již jste dali v dubnu důvěru.

2. Že nepřipustíte, aby jakýmkoli jiným způsobem byla v čelo naší republiky instalována vláda jiná, než zvolená za svobodných demokratických podmínek, při zachování všech zásad naší ústavy.

3. Že aktivizujete osazenstva našich závodů, JZD a ostatních pracovišť, aby se obracela s prohlášením na podporu stanoviska Československé vlády na velitelství okupačních jednotek a na vlády pěti zemí Varšavské smlouvy.

4. Vytvářejte podmínky pro zachování pořádku, vyloučte veškeré živelné akce zaměřené proti příslušníkům okupačních vojsk, zajistěte vlastními prostředky nezbytné zásobování obyvatelstva vodou, plynem, energií apod. V každé oblasti se postarejte o ochranu závodů a důležitých zařízení a zabráňte vzniku dalších hospodářských škod.

DRAHÍ SPOJENCI!

Prožíváme těžké chvíle. Šťastný život této země může zaručit jen lid, který v ní žije a pracuje.

Věříme, že dáte v této chvíli své vládě plnou podporu a své síly plně do služeb naší socialistické republiky.

OBČANÉ A OBČANKY!

Ještě je v naší moci s vaší pomocí dokončit velké dílo obrody, které jsme nastoupili v lednu. Vláda věří, že s vaší pomocí toto dokážeme bez zbytečných obětí a krveprolití.

V L Á D A Č S S R

/22.5.1968/

Oldřich MIKULÁŠEK

KDO VYMYSLĚL TA DVĚ STRAŠNÁ SLOVA ?

Kdo vymyslel ta dvě strašná slova:

Zachovejte klid!

Má pravdu! My máme pravdu,

a proto zachováváme klid,

šlape vám někdo po ní,

zachováváte klid, chvějí se vám víčka?

zachovejte klid,

kalí se vám zrak?

zachovejte klid,

derou se vám slzy do očí?

zachovejte klid,

ve šluči tone vám tělo?

zachovejte klid,

jazyk vám stěkl v ústech?

zachovejte klid,

najíždí na vás tanky?

zachovejte klid,

že děla na vás míří?

zachovejte klid,

mrtvého přiveslí syna?

zachovejte klid,

že bratři vás smrtelně tisknou

a příliš na svoje prsa?

te nic, jen zachovat klid,
že řítí se vám krev?
zachovejte klid,
že řízaly vás šerou,
že hlavu svedl had?
my usyčme hada,
jen zachovejte klid,
že vždy jsme oseti klidu,
sto, dvě stě, tři sta let?
můj lidé, to chce klid,
budeme jednou balvan
obrovský balvan klidu,
porostlý vzácnými mechy,
a na něm vyryte bodly,
že zachovali jsme klid,
pokud jde o nás, až umřu,
přisáhám, ani svalem
nepohnu v kamenné tváři,
já pro jistotu už nyní,
pohrdáje a mlčky,
se samknutými ústy,
se zatatými ruby,
uraženě a vstokle
zachovávám též klid,
my básníci jsme s vámi,
vy buďte s námi zase,
vše jsou naše kopí,
krvácící srdce, náš štít,
hlavy jsou palčítý naše,
vstýčené hrůš je nesme
oči jsou naše hrošba,
mlčení drásá náš nitro,
a ticho na nás křičí,
budeme možná sami,
nebudeme však ničí,
dokud nám zbude dech.

/Rovnost, 25.8.1968/

HLASY A RESOLUCE Z CELÉ REPUBLIKY

- Jen volené orgány, které budou pracovat za všech okolností dál, mají právo rozhodovat o nás
- Neustoupíme z cesty nastoupené v lednu
- Prostředky použité proti nám nemají naději na úspěch
- Neznáme jediný důvod, který opravňuje spojence k tomuto kroku
- Odsuzujeme porušení suverenity naší republiky
- Jsme schopni spravovat své věci sami
- Budeme plnit jen rozkazy vrchního velitele prezidenta Svobody
- Nenechme se ničím vyprovokovat, ani náznakem
- Síla je v sdrženlivosti
- Projev síly je teď v tom, že se zdržíme jakékoli provokace
- Nenechme se strhnout ani lítěstí, ani provokatéry
- Odpor bude silit v samotných zemích, které nás okupují
- Nedopusťte nepředložené činy
- Odpor, násilí by byly záminkou, že by se nemohly řešit legální cestou a prodlužovaly pobyt cizích voják
- Jednotně podporujeme Dubčeka, ÚV, Smrkovského parlament, Černíkovu vládu, prezidenta Svobodu
- Plně stojíme za akčním programem
- Okamžitě svolat 14. sjezd KSČ
- Celé světové mínění je na naší straně
- Žádáme okamžitý odchod okupačních voják
- Bojme se, aby se v těchto dnech nerozbily věci tak drahé
- Stojíme za legální vládou a ÚV KSČ
- Válka nervů musí vyhrát český a slovenský lid. Zachovejme klid, dejme možnost našim ústavním orgánům jednat
- Hluboce litujeme naši okupaci spojeneckými vojsky
- Nekolaborovat s těmi, co dnes ráno přišli k nám
- Stojíme jednotně za ÚV, Dubčekom, Svobodou, vládou, kteří jsou jedinými legálními představiteli naší vlasti
- Vyvážujeme cizím vojákům oš u nás jde
- Budme klidni, svorní a pevní
- Naše věc je spravedlivá
- Vskaz Dubčekovi: Jsme s vámi, věříme vám
- Básník Jan Skácel: Hrdý klid - velká zbraň malého národa
- Velitelství Varšavské smlouvy: Odvoďte své vojska

/Pochodeň, 22.8.68/

OKUPAČNÍ GLOSY

Procházím Jindřišskou ulicí směrem k budově Československého rozhlasu. Proplétám se blokádou okupačních jednotek k místu, kde se před několika hodinami odehrály události, které od roku 1939 nemají obdoby. Je středa 21. srpna osm hodin, večer. Na každém kroku jsou sneseny důkazy bezpříkladného barbarství a vandalství sovětských vojáků. Ano, tate spouští je po "našich přátelích". Ukázali tu svoji pravou tvář. Je mi velice smutno. A nejen mně. Stovkami a tisíci dalšími lidmi, kteří procházejí zpustošenými ulicemi. Dmy v troskách, na dlažbě slisovaná auta, hromady plechu, zácpa spáleniště. Na balkóně diskutují s lidmi pracovníci rozhlasu. Lidé jim posílají květiny, přichází starší paní s balíčkem potravin... Koušek dál probíhá podpisová akce - za Duběcka, za Svobodu, proti okupaci. Lidé zpívají hymny, skandují jména našich legálních představitelů. Snažím se proniknout do budovy kordonem okupačních vojáků. Devatenáctiletý voják s radou hvězdou má výmluvně ranou do hlavy přesvědčuje o marnosti své snahy. Od našich občanů se dovidám, že uvnitř redakce leží tři mrtví, kteří nemohou být odvezeni. Mezi nimi dvanáctiletý chlapec. Přišel s prázdnými rukama...

Obráz II.: Václavské náměstí 21.8.-20.30 hod.

Stojím čelem k Národním muzeu, které se stalo symbolem v podvědomí našich lidí. Teď je zpustošené barbarstvím spojeneckých vojáků. Chování sovětských vojáků nelze sloučit ani se základními principy inteligence a humanismu. Oči vám otevřít drastický pohled na vojáky, bezmyšlenkovitě střilející na tuto památnou budovu. Před budovou na schodech leží asi deset zasažených občanů. Sovětský desátník se usmívá...

Otvářejí se další výstřely, sirény sanitek, odvázející mrtvé a raněné. Na mohyle svatého Václava jsou nalepena různá prohlášení organizací a jednotlivců. Vše na podporu Svobody, Duběcka, Černíka. Mladá děvčata předčítají nové správy přímo od dělníků Rudého práva. Tvoří se hloučky lidí, kteří vzrušeně diskutují. Pod mohylou je na naprostého ticha položena na zem vlajka Československé socialistické republiky. Kolem spousta květin od prostých lidí. Zde byl v poledne brutálně zastřelen chlapec za to, že neal tuto vlajku. Šestnáctiletá dívka klesla u vlajky a pláče. I ostatním zde přítomným tekou po tvářích slzy. Nestydíme se za ně. Je to možné? Je přece rok 1968.

Obráz III. Centrum Prahy - 21.8. mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou

Dole na Václavském náměstí přibíhá k tanku s pláčem matka. Obvinuje vojáky z vraždy svého šestiletého syna. Okolo se tvoří hloučky lidí. Bezpečně hrozí zatýkací pěstmi. Ano, život šestiletého dítěte ukončila střepina granátu honeného vojáky Sovětské armády. Té armády, které jsme byli třicet let vděční za osvobození naší vlasti, která měla chránit socialistický tábor. Armády státu, který ostře odsuzuje stejné barbarství Američanů ve Vietnamu, který stále prokládá humanismus, nevnášení, samostatnost, nezávislost...

Stále více lidí nosí Československé trikolory na klopě, lidé se shlukují, lační po žeravých zprávách, které se jedná mládež po celý den sděluje na veřejné prostranství, na provizorní mítinky. Lidé se shlukují okolo sovětských tanků a vzrušeně diskutují s vojáky. Vysvětlují a hlavně se ptají.

Stále okolo sebe slyším: Proč? Proč...Zaklile vypadá přátelství?
Sovětské vojáky nemají argumenty, málokdy odpovídají,
nevědí a ani nemohou vědět, jak by svoje počínání vysvětlili.
"Rozkaz je rozkaz," slyším z úst sovětského vojáka. Je to však
ospravedlnění střelby do bezbranných žen a dětí??

Na Příkopěch se ozývá ze všech stran: Ať žije Dubček,
Ať žije Svoboda, Rusové, jděte domů, Brežněv jako Hitler.
Nákladní auta s mládeží, ověšená vlajkami a portréty našich
představitelů, projíždějící Prahou, bouřlivě aplaudují. Praha
je zaplavena hesly, na sáech domů, na výkladech. Hechci vás
svést k falešné domněnce. Praha neschvátla paniku. Veškerý
lid plně respektuje zásadu být klidný, nedat námitku k žádné
provakaci. Je to skutečně demonstrace rovnosti ve chvíli, kdy
uvnitř nás panuje bol a nenávisť. Ne, Praha není na kolenu,
svůj osud nese hrdě, všichni jsou sasknuti. Československo
bude opět svobodné.

/Pochodeň, 25.8.1968/

Jan BRDA

NEKLAIVTE JIM ANI VÍAS, NEDEJTE JIM ANI KAPKU VODY

Pero se mi chvěje v ruce, hlas se mi sádrává. Pětadvacet
let jsem učil své děti, aby milovaly Sovětský svaz, aby
v Moskvě viděly hvězdu naší jistoty, ručitele naší národní
a státní nezávislosti. Ted je to všechno v troskách. Tytéž
tváře, tytéž uniformy, které viděly na obrázcích z nezapome-
nutelných majových dnů, které jsem je učil cítit, jako tváře
našich osvoboditelů, vidí ted mé děti vlastním očima v straš-
ných souvislostech. Vidí je prolévat českou krev, střilet
do našich národních památníků, jsou svědky toho, a jak bezpří-
kladně cynismem unesli neanámě kam A. Dubčka a O. Černíka -
- představitele naší suverenity - počet zločinů, k nimž
v těchto dnech došlo v pražských ulicích, volá do nebe.

Lžou světu, že prý jsme je zavolali na pomoc, přitom
nejsem a to uvést jedno jediné jméno; lžou, že chrání Prahu,
ale přitom ji ničí, pány i kanony tanků; lžou, že nám nejsou
bratřáky pomoc, ale přitom český národ nestoudně a nesro-
mitelně terorizují. Bojují prý za komunismus - proti českým a
slovenským komunistům, usilujícími očistit šití strany. Způso-
bili, že se v nás zrodilo něco strašného: nenávisť k této
prohanosti a nestoudnosti, palčivý pocit urážky, neuhasitelný
plamen hněvu. Ale taky něco krásného: hrdost na svůj vlastní
lid, všelidová neohlomná jednota, odhodlání vzdorovat až
do konce, neustoupit, nepoddát se, nekleknout před okupanty,
nepřijmout žádný kompromis! Naši mravní převahu vidí celý svět,
snad ji dokonce vidí i mnozí z těch prostých Ivanů a Serjoků,
kteří před námi klopi oči na pražských ulicích. Marná sláva,
mlodci, ať jste osobně sebevíc dobronaděšní: přišli jste jako
okupanti, přišli jste jako noční lupiči, poskvínili jste naši
rodnou zem, naše děti se vás učí a naučí nenávidět, i když my
jme je učili milovat vaše otce. A my, tátové, se na to díváme
v hanbě a bezmoci, ale ne se zlomeným charakterem. Překijeme
tu ránu, překousáme tu hanbu zrahy a podlosti; ale přičtete
to svému "načalstvu" a sami sobě, jestliže ze svých srdcí

vyvrhne a vyvrve slova "láska" a "družba". Jste bezectní okupanti a měl stokrát pravdu ten, kdo napsal na pražské zdi: "Nekřivte jim ani vlas, nepodejte ani kapku vody!"

/Ruďé právo, 27.8.68/

Jarmila GLAZAROVÁ

ANI V NEJČERNĚJŠÍM, NEJFANTASTIČTĚJŠÍM SNU ...

V těchto dnech, kdy často zachytím vysílání sovětského rozhlasu, když poslouchám v úžasu ty fantastické, nemyslné i prostoduché ládi, musím si vzpomínat na dobu své práce v moskevském rozhlasu. Vidím před sebou studia, kde jsem čekala na střídání s hlasatelem rakouským, vidím mikrofony, k nimž jsem usedala noc co noc, abych přemohla první větu relace: Moskva hovoří, hovoří Moskva. Tam totiž je začátek mé účty k SSSR. Tam jsem podávala správy o tom, jak vítává z trosk Sovětský svaz, zničený okupanty, jak hrdinsky a obětavě, v nejtěžších podmínkách pracuje sovětský lid, vyčerpaný, ošechraný, vykrvácený a plný bolestných ran.

A poznala jsem Leningrad s pamětí ještě docela čerstvou na hrůzy blokády a hladomoru. Choďvala jsem po krásných nábřežích, a ještě po třech, po čtyřech letech jsem četla a dotýkala se článků černých nápisů, které nemohly deště a nerozpustily mlhy a záhy severských snů. Směrt německim zachvatčikem! Četla jsem Solochova a jeho školu nenávisti. Zhavrš, savilš, bulovš nenávisti k zachvatčikem, k okupantům.

Psala jsem knihu Leningrad a chtěla jsem, aby to byla bible statečnosti, čestného a soufaleho hrdinství, vlasteneckství, nejlepší lidských vlastností sovětského člověka.

Dvacet roků jsem pracovala pro přátelství se Sovětským svazem, pracovala s čistým a přesvědčeným srdcem, a ta práce se dařila, protože jsem pro ni hořela i zapalovala. Jistě dnes žijí v Chomutově myslí na naši besedu, na moji poslední besedu na toto téma, na dvě sovětské profesorky, které se jí zúčastnily, na vroucnost, lásku a nadšené přátelství, které naplnilo ten vyslovený nář.

Vzpomínám, jak jsem stála u kolečky fakulty českého jazyka na moskevské univerzitě, na spolupráci s profesorem Bogatyrovem a jeho prvním česko-ruským slovníkem. S jakými pocity asi opouštěl nyní prof. Bogatyrov, po čtyřicet let náš oddaný přítel, světový kongres slavistů v Praze? Ten máš docvičit, že nebyly zmatky a nebyla kontrarevoluce v naší zemi.

Před námi dny jsem stála v Treptově u Berlína před velkou sochou rudarmajce s obrovským nehem v jedné a dítětem na druhé ruce. Monumentální a podmanující symbol síly a mhy, vítěze a ochránce. Kolik tam bylo lidí v ten vlažný letní den! Kolik jich oněmělo pod sdružení silou dějů, vzpomínek, vděčnosti. Stáli tam lidé všech možných národností, mlčeli, plakali, a člověk tam stál a díval se na hrůzu a dítě, ochoten ke každé oběti, ke každému důkazu, ke každé povinnosti.

Kde jsme se nášli, že za pár dní ten voják s nehem přijde k nám. A že se na něho budeme dívat uražení a poníženi, s bolestným a nevěřícím úžasem, že se jeho máš budeme bít i my, i děti, takové, jaké tam držel v náručí, a on že bude

do nás i do těch dětí střilet, ne vítěz, ne hrdina, ale okupant - zachvatčík, přesně to, co se učil nenávidět a trestat nelítostně a s krutou spravedlností.

V těchto dnech denně potkávám v lese ruskou paní, vlivnou a laskavou maminku, která tady má provdanou dceru. "Jak krásná země, jak vlivná, tolik zahrád a květin. A jaká péče o hroby našich synů." - A já si vzpomínám namátkou na hřbitov bestie tisíc sovětských padlých na opavském hřbitově. Armáda okupantů prošla už severomoravským krajem. Snad si povzdech té láskyplné péče. Nevědí, že naše děti mají ten hřbitov v posloupané péči, že tam každoročně o Štěpánku večeru vzpláne celý les vánočních stromků. A je to k víře, že během dne, během osudné hodiny se k týmž uniformám obrátíme zády? Že nám třeba krvácí srdce, ale vody nepodléhá? A že se sovětský voják dívá na nás hrozný žal a hněv a nechápe pranic, protože i on byl oklamán? Propaganda je sřejmě tak všemocná, tak před ní není úniku v těchto režimech, a vytváří takové nepřekročitelné propasti, že v několika málo dnech se přes ně nedají sklenout žádný most.

A je to k víře pro mne osobně, že píší tyto řádky, plné nářku, zklamání a neshojitelné lítosti? Když v květnu roku 1945 vyšlo první číslo Rudého práva, náhleutlý list narychle vytištěný, byly tam články dvou spisovatelek: Marie Fajmanové a máj.

Byl by člověk v nejčernějším, nejfantastičtějším snu mohl předvídat, že po 23 letech bude psát do těchto okupanty těžce zkaženého Rudého práva vyznání svého žalu a rozčarování, které tak nesnesitelně balí na prahu stáří a na troskách věrné, oddané a láskyplné práce?

/Rudé právo, 27.8.68/

Emil ZÁTOPEK

/z rozhovoru pro Čes. televizi/

"Olympijské hry - to je nějaká událost. To je oslava nejen tělesné, ale i duševní kultury národů, a to je podmínka, že by se v tomto duchu měly všechny národy také chovat. Na letošních olympijských hrách v Mexiku byl zakázán start sportovců z Jižní Afriky. Velkým iniciátorem tohoto zákazu byl Sovětský svaz. Jihoafrická vláda se chová nespravedlivě k černošskému obyvatelstvu.

Najednou však přišla nečekaná nespravedlnost, kterou provedl Sovětský svaz vůči ČSSR. Ta brutalita a arogance, s jakou obědili naši zemí, to nemá obdoby. A víte, co je nejhorší? Dopustili se jí pár týdnů před olympijskými hrami! Ve sportu není diplomacie, tam není právo veta, tam je sto tisíc lidí na stadionu a těch sto tisíc diváků se nedá nijak přesvědčit, aby byly petichu. Kdyby se sovětští sportovci rozhodli do Mexika přiletět, mají to předem prohrané.

Sovětských sportovců jsem si vždycky vážil. Za jejich poctivost v tréninku mám v nich dodnes příklad. Je asi neštěstím, že ti poctiví sovětští sportovci mají dnes vystupovat se sovětským známenem na prsou.

Když jsem se potkal se sovětskými vojáky a říkal jsem jim: "Víte co je to progresivní počet? Já vám to vysvětlím. To je asi tak, když na někoho sedm let čekáte, pak pod ním dvacet let trypíte a nakonec ho budete třeba let nenávidět. A to je ten protest dnešních dnů, který naši zemi svedl tak spontánně, že je pro nás teď radostí ocitnout se mezi našimi lidmi - ať už je to v Jindřišské ulici, na Václavském náměstí nebo v Palackého ulici. Cítím se mezi nimi dobře a krásně jako nikdy předtím. Chci bych ale stejně říct, že mám na mysli článěk Jiřího Hanzelky "Hodina pravdy". A na jednou je mi jasné, o co Hanzelkovi šlo. Aby se do vedení naší země dostali nejšťastnější a nejlepší lidé. Aby se u nás převládlo skoncovovalo se slobou, která páchala klivdy na vlastním národě. Vím, že sloba bývá iniciátorem každé revoluce. Já jsem však přesvědčen o tom, že jestliže se revoluce nedovede od slé sloby oprostit, jestliže tu slobu povýší na státní princip a promazuje ji mocenskou silou možná na desítky let, pak se z té rozumné sloby nestane potírání špatného a záporného, ale nakonec sloba potírá to pozitivní.

Abych se ještě vrátil ke slobě. Z celého národa na ni obyčejně doplácují ti lidé, kteří jsou nejnešťastnější a kteří vidí nejdále. Jsem příslušníkem národní ochrany. Jsem vědycky odhodlán hájit svůj národ, ale národ sáravý a celý, ne národ, který má vyloupené oči. Já vědycky v lidech vidím lidi a myslím si, že tak myšlejší i v Sovětském svazu.

Kde bere zbraně na nevinné, bezbranné a poctivé lidi, je barbar. Myslím si, že sovětské vojáky nevěří, že u nás máme suverenitu, svobodný život. Že u nás došlo k tomu, po čem všichni toužíme, a po čem pravděpodobně touží také lidé v Sovětském svazu, po čem touží Poláci, Maďaři, Ukrajinci, Lotyšci, Estonci, Litevci, Arméni, Gruzínci a další. Motivem této agresivní akce není ani nic jiného než strach před tím, aby se osvobození Československa nedostal také SSSR do svého nejlepší sféry.

/Rovnost, 25.8.1968/

OTŘESNÁ BILANCE

Podle neúplných zpráv bylo jen v Praze okupanty zastřeleno již 25 občanů a 312 jich bylo zraněno. Již to samo je otřesná bilance, uvědomte-li, že vrahy jsou vlastně naši "spojenci". A to není číslo z celé republiky, to bude o mnoho vyšší, vždyť jen v Liberci přišlo při této okupaci o život 9 našich lidí. Kolik jich bylo zavražděno v celé naší vlasti?

/Rudé právo, 27.8.1968/

ČTRNÁCTIMILIČTY PRVNÍ

Uposorňujeme sovětské okupační vojáky, že ve fakultní nemocnici v Hradci Králové v pondělí po 10. hodině dopolední přišel na svět člověk. Tento kontrarevolucionář nůží 49 cm a váží 2,95 kg. Bálím jeho zrak, podle něhož ho můžete odhalit, je to, že má černé vlasy a patří k slabšímu pohlaví. Jméno se pro něho teprve hledá.

Ze spolehlivých pramenů jsme byli informováni, že v poslední době spatřují světlo světa v porodnici fakultní nemocnice tři až čtyři kontrarevolucionární děti. Pozor na ně!

/Rokoděn, 27.8.1968/

+++ Jak oznámila agentura AFP, celý svět prostřednictvím legálních svobodných vysílačů v Československu je průběžně informován o průběhu situace v zemi. Zprávy vysílané na středních a dlouhých vlnách jsou nahrávány, čeští specialisté je překládají a jsou vysílány prostřednictvím vysílačů téměř ve všech zemích v Evropě, Asii, Americe, do celého světa. +++ V celém světě, ve švédsku, Anglii, Norsku, Záp. Německu, USA a všude jinde probíhají velké demonstrace před zastupitelskými úřady SSSR +++ Rada bezpečnosti OSN se sešla v New Yorku k dalšímu zasedání ve čtvrtek večer. Sovětský stálý zástupce J. Malik oznámil situaci v Československu za vnitřní věc socialistických států, a odmítl veškerá obvinění Sovětského svazu jako agresora. +++ Agentura TASS oznámila, že v Moskvě probíhají rozhovory mezi Československým prezidentem L. Svobodou a sovětskými představiteli. Podle TASS prý jednání probíhá v "srdčném a přátelském" ovzduší +++ Předsednictvo Svazu komunistů Jugoslávie odsoudilo obsazení Československa. V Bělehradu se v pátek shromáždilo na 200 000 lidí, kteří "prohlašují znovu svůj vlastní boj za nezávislost, neboť dnešek jim živě připomíná dobu před dvaceti lety, kdy odmítli Stalinův diktát". +++ Rumunsko je ve stavu mobilizace. Ceaușescu odsuzuje okupaci Československa. +++ Okupaci odsoudily největší a nejvlivnější komunistické strany: italská, francouzská, britská, belgická, rakouská, japonská, australská, španělská a další. Intervenci nekvalují: KS Německa, Sýrie, Chile, některé latinskoamerické státy a Jihoafrická KS. Z devadesáti KS se jich zatím už 79 postavilo proti sovětské agresi. +++ Spolkový kancléř Kiesinger se domáhá intenzivnější aktivity NATO jako odpověď na události v SSSR. +++ Papež Pavel VI. odsoudil agresi pěti zemí do Československa. +++ Ve všech kostelech anglikánské církve se v neděli 25.8. konaly modlitby za Československý lid. +++ 24.8. byla v Moskvě uspořádána protestní demonstrace proti okupaci Československa. Bylo to patnáct mladých Moskvánů, čtyři z nich milice na místě zatkla. +++ Podle zpráv z Vídně jsou v Rakousku připraveni na příliv uprchlíků z Československa. +++ Mezinárodní olympijský výbor jedná o vyloučení sportovců SSSR, NDR, Polska, Maďarska a Bulharska z účasti na olympijských hrách. +++ Výstava sovětského umění v Londýně, která se těšila velké pozornosti, musela být uzavřena. +++ V Oslo odvolala norská filharmonie svůj koncert, protože na něm měl vystoupit světověznámý sovětský hudebník Emil Gilels. +++ V Rio de Janeiro a na Kypru byly na sovětské zastupitelství spáchány útoky třískavinami. +++ Vlna solidarity s Československem, která se od středy svedla v celém světě, nemá obdoby. Dosud žádná mezinárodní akce nevyvolala takové odsouzení a nesehlas, ještě nikdy nebylo dosaženo takové jednoty všech států světa jako dnes v této záležitosti. - Napjala to tuniská tisková kancelář TAP ve vlastním komentáři vysílaném v pondělí ráno.

/Lid. demokracie 24.8.68
 Rovnost 25.8.68
 Pochod 27.8.68
 Rudé právo 27.8.68/

KONTRAREVOLUCE ?

Když sovětská vojska v r.1956 vstoupila do Budapešti, byla svědkem událostí a projevů, majících blízko k občanské válce: střelba na ulicích, mrtví, rozbořené domy, požáry. Je pochopitelné, že část obyvatel Budapešti a Maďarska vítala tato vojska jako zachránce. Neveřilo se tenkrát o kontrarevoluci a není pochyb o tom, že chyby Komunistické strany Maďarska otevřely dveře pro kontrarevoluční tendence.

V r.1968 oficiální kruhy Sovětského svazu a dalších čtyř zemí prohlašují, že také v Československu se kontrarevoluce plížila k moci, a že proto muselo dojít k vojenskému zásahu proti ní. Jedině v čem se obě situace shodují, je zásah cizích vojsk do vnitřních záležitostí obou zemí. Ve všem ostatním jde o zásadní rozdíly. V případě Československa vstoupila cizí vojska do země, která žila normálním životem. Nebyly zde fronty na petroviny, ulice nebyly zachváceny požáry, nezatýkalo se masově o politických důvodů, nenichly se kulturní památky, nebyly rozstřílené ulice ani se nestřílelo svévolně po lidech ve dne i v noci. TO VŠE PŘISLO TĚMŮVĚ S VOJSKY PĚTI ZEMÍ. V tom také tkví úděl a šok Československého lidu, stejně jako tomu bylo v Sovětském svazu, když hitlerovská vojska překročila hranice.

JSOU ZDE UŽ PĚTI DEM, ALE DESUD NEDOKÁZALI OZNAMIT ANI JEDNA, ANI OFICIÁLNÍ INSTITUCE, KTERÉ JS SEM POZVALI. Protože zde byl před příchodem těchto vojsk normální život a nikoli chaos, nebyla zde žádná vzdorovláda, která by se mohla s chaosem smadit, neexistovala ani žádná oficiálně odtržená skupina KSC, která by se mohla institucionálně prohlásit za "jedinou a skutečně pravou" marxistickou stranu.

Nepozval je ani prezident republiky, ani Národní shromáždění. A přesto jsou zde. Tento fakt je tak zřejmý, že může být pouze jeden název: OKUPACE. Strana, místo aby se rozpádla, vytvořila zcela novou jednotu a postavila se jako celek proti okupaci. Stalo se tak něco zcela jiného, než sovětská politika ve své necitlivosti a velmocensky-byrokratickém přístupu předpokládala.

Sovětská vojska nebyla posvána žádnou institucí ani komunistickou stranou. Mohla být posvána jen skupinkou lidí nebo jednotlivci, kteří vystupují jako "věrní marxisté". A tak tomu, logicky vzato, skutečně bylo. Tito lidé neměli žádné LEGÁLNÍ oprávnění. Z toho důvodu jsou naprosto výstižně označováni jako ZRADECI a KOLABORANTI. Jsou zrádci nejen národa, ale i vůle strany. Je tedy dosti důvodů, proč neexistuje masová základna, o níž by se mohli okupanti při realizaci svých plánů opřít.

/Ruďé právo, 27.8.68/

Karel KRYL
BRATŘÍČKU ZAVÍREJ VRÁTKA

Bratříčku nevzlykej
to nejsou bubáci
vždyť už jsi velikej
to jsou jen vojáci
přijeli v hranatých
železných maringotkách

Se slzou na víčku
hledíme na sebe
buď se mnou bratříčku
bojím se o tebe
na cestách klikatých
bratříčku v polobotkách

Průi a venku se setmělo
tato noc nebude krátká
beránka vlku se sachtělo
bratříčku! zavírej jsi vrátka?

Bratříčku nevzlykej
neplytvej silami
nadávky polykej
a šetři silami
nezmiš mi vyčítat
jestliže nedojdeme

Kouč se písničku
není tak složitá
opři se bratříčku
cesta je rozbítá
budeme klopýtat
zpátky už nemišeme

Průi a venku se setmělo
tato noc nebude krátká
beránka vlku se sachtělo
bratříčku zavírej vrátka
zavírej vrátka
zavírej vrátka

Soudruzičky a soudruzí, těžko se mi hledají slova, kterými bych vyjádřil vděčnost za neomítné projevy důvěry, kterými jste zahrnuli mně i ostatní soudruky, na které jste čekali. Vaše vysoká morálka, uvážlivý postup, vystupování a pevné vyjádření a přesvědčení, že se do svých funkcí vrátí všichni řádně zvolení funkcionáři strany a ústředních orgánů, nebyly jen planou vírou. Jsme zase ve své práci mezi vámi. Děkuje vám. Můžeme opět obnovit činnost ústředních orgánů naší republiky, Národního shromáždění a vlády, činnost Národní fronty. Tato činnost stejně jako život našeho lidu bude probíhat v situaci, která nebude závislá jen na naší vůli. Tento fakt jsme si v plném rozsahu uvědomovali po celou dobu právě tak, jako to pocítujeme a jistě si uvědomujete vy všichni. ...

... Na prvním místě je dnes dohoda o postupu a odchodu voják pěti států z území naší republiky. Proto nedůvěra vyvolávaná v tomto směru není opodstatněná a je škodlivá. V tom, v této dohodě, v tomto stanovisku je základní předpoklad celé naší další cesty. ...

... Víte, že nová situace, která je v naší zemi, staví nás před nové otázky, některé nové pohledy. Prvé, co potřebujeme, je pokud možno nejrychlejší konsolidace, normalizace situace v zemi. Víte, že to bude velmi složité. Ale musíme to chápat jako základní předpoklad dalších kroků. Právě proto spoléháme, že tak, jako jste nás podporovali dosud, pomůžete na základě reálného posouzení situace svou další důvěrou a aktivní účastí i dnes, a to i v tom případě, když budeme muset uskutečnit některé dočasně mimořádné opatření, omezující stupeň demokracie a svobody projevu, jakého jsme už dosáhli, a která bychom za normální situace dělat nemuseli. Ale prosím vás, abyste si hluboce uvědomili dobu, v jaké žijeme. ...

... Prosím vás všechny, druzí naši spoluobčané, Čechy i Slováky, komunisty i členy ostatních politických stran NF, prosím všechny pracující, rolníky, prosím naši inteligenci, všechny náš lid, sdílejte jednotu, klid, hlavně rozvahu, pochopte, že jen v tom a naší věrnosti socialismu, naší čestnosti, v našem úsilí a charakteru je záruka cesty vpřed.

/Ruše právo, 28.8.68/

Z PROJEVU JOSEFA ŠNEKOVSKÉHO

... Není teď času ani místa na pohledy zpět, na bilanci našeho polednového vývoje. Události posledních dní ukázaly, že jsme ve svém doavadním úsilí nedocenili některé faktory, které podstatně náš vývoj ovlivňují, především faktory vnější a mezinárodní, z nichž posléze vyroste největší a nejtěžší komplikace našeho směřování. Víte, že se politika strany postupně stala předmětem kritiky a tlaku sousedních socialistických zemí, tlaku, který 21. srpna přerostl do hroznivých rozměrů. Naše země byla náhle obsazena obrovskou vojenskou mocí, již čelit stejným způsobem bylo absolutně beznadějně a vyloučené.

Dokonal, třikrát šel, není tato situace v historii našich národů nová a neobvyklá. Nejednou se tak stalo v českých a slovenských dějinách a vlastně už podruhé se tak stalo ve dvacátém století. Je v tom tragika malých národů, jejichž vlast je položena do obzvlášť citlivého místa tohoto kontinentu. Je v tom tragika lidí o nové společenské výboje, tragika těch, kteří se snaží jít kus napřed, tragika pokusu národů, které si kladou velké, ušlechtilé cíle.

Takové lidi není nikdy snadné a u malých národů je dvojnásob těžké, dvojnásobně spojené s rizikem nesdaru, neúspěchu, nepochopení. Myslím, že jsme si toho rizika byli vědomi, myslím, že jsme tušili, že za všechno to budeme muset platit, avšak - a to bych rád zdůraznil - nepočítali jsme s takovou cenou, kterou nám přinesla noc z 20. na 21. srpna.

Oš toho okamžiku se ve smrtelném nebezpečí ocitlo nejen všechno naše polednové štěstí, ale došlovně najašklivější, vpravdě existenční hodnoty nás všech - stát a jeho suverenity, svoboda řízení našich vnitřních záležitostí, ba i existence a bezpečnost každého občana.

Naše jednání v Moskvě mělo neobvyklý ráz. Vy víte, že jsme tam nepřijeli najednou, a jsou vám známy okolnosti, za kterých se tam kde s nás dostal a jednal. Myslím, že to nemusím rozvádět, dnes je to pro mne, stejně jako pro sou-
druha Dubčka i ostatní, ještě příliš těžké a bolestné téma.

Rozhodovat se v této situaci bylo, jak si každý sám pomyslí, krajně problematické. Obsazení země vojsky Varšavské smlouvy bylo krutou skutečností. Naše spojení s domovem bylo omezené, informací jsme měli sprvu málo, skoro žádné a nejednou jsme byli odkázáni více na víru v pevný postoj našich národů než na faktickou analýzu situace. Dest přemě nám však byl sdělován postoj našich partnerů, tušili jsme i jisté obtíže, v nichž se nacházeli vojenský zásah politicky citl. Věděli jsme, že ovět s námi sympatizuje, že však velkou příjmou raději kompromisní řešení než cokoli jiného.

Za těchto okolností jsme byli postaveni před dilema, s něhož nebylo uniknutí.

Mohli jsme odmítnout jakýkoli kompromis a hnát vývoj věci do situace, kdy cizí vojska zůstane trvale na našem území se všemi důsledky pro suverunitu státu, politická práva, ekonomiku i pro případné nové lidské oběti, jež by patrně takovýto konfliktní vývoj s sebou přinesl. Podotýkám, že jsme brali v úvahu i to, že v určitém momentě neschýváme odmítnout jakékoli přispěšlivé řešení, že někdy je v zájmu cti a charakteru národa lepší nastavit bodku res-
halencou hrud.

Vedle toho jsme se však domnívali, že přece jen takovýto krajní moment ještě nenastal, že přes všechno, co se stalo, ještě zbývá i druhá možnost, kterou jako politické, odpovědné za svůj stát, nemáme nechat nevyskoušet. Proto jsme se posléze pokusili hledat ještě jednou východisko směřující v přijatelném kompromisu. I v tomto případě jsme si byli vědomi důsledků, zejména morálních a historických, které takovéto řešení může mít za následek.

Prosíme vás, abyste nám věřili, že náš osobní osud, oš nás jako normálním lidem přirozeně nebyl lhostejný, byl pro nás v tom okamžiku vedlejší. Rozhodujícím momentem

pro nás bylo, zda se ještě rysuje nějaká možnost k tomu, abychom se pokusili vyvést československý stát a socialismus z krize, do které ne vlastním vinou upadli.

Taková možnost se začala rýsovat poté, když se jasný a jednotný postoj českého a slovenského lidu k vstupu cizích vojsk na naše území plně projevil a ovlivnil postoj našich partnerů i naši situaci osobně. V této situaci jsme se posléze rozhodli jít druhou cestou, cestou kompromisu, dávajícího naději na pokračování v cestě započaté lednem. To bylo druhou jednací stranou uznáno jako základ možného řešení.

Naše rozhodování ovšem nebylo ani pak lehké. Trvale prakticky den a noc a byli jsme si vědomi, že rozhodnutí může být lidem a dějinami označeno i za přijatelné, i za správné. Byli jsme si vědomi i problematičnosti a omezení našeho mandátu. Prosím, abyste věřili, že jsme nezlábali, že se jsme se ostře střetli - s našimi partnery i mezi sebou - že jsme použili veškeré argumentace, která nám byla dostupná.

Z toho všeho nakonec vykrystalo řešení, které už zhruba znáte - především z projevu prezidenta, prvního tajemníka ÚV KSČ a předsedy vlády, kteří - na rozdíl od oficiálního komuniké - promluví jazykem nám všem bližším a srozumitelnějším.

Jak už většinou víte, hlavní body dojednání jsou zhruba tyto:

1. Kdž vnitřní život, přetváření československého socialismu v ten ducha, jak byl vyjádřen plány ÚV KSČ od ledna, bude dále pokračovat.

2. Ze celý tento politický život nebude řízen žádnou dočasou vládou, ale všemi došavadními zákonně zvolenými státními orgány. V tomto směru bude i Národní shromáždění, jehož jsem předsedou, plnit všechny funkce, svěřené mu ústavou i dalšími zákony.

3. Československá zahraniční politika bude dále držet došavadní kurs.

4. Vojska Varšavské smlouvy obsadila území československé, jak se praví v komuniké, dočasně, a tato vojska, ani jiné orgány těchto zemí se nebudou vměšovat do vnitřních záležitostí naší země a opět s ní - po normalizaci situace v ČSSR - odejdou.

5. Rovněž KSČ bude dále v duchu akčního programu plnit svou politickou funkci v našich národních poměrech. Každý soudný člověk jistě uzná, že právě v krizi těchto dnů osvědčila tato naše strana své schopnosti, že byla jedinou reálnou silou, schopnou vést naše národy. Jme všichni přesvědčení, že tato schopnost bude pokračovat i nadále a že sjednocena kolem Dubčekova vedení, s chladnou hlavou a rozumem vyřeší k prospěchu lednového kursu i všechny své problémy vnitřní.

To jsou zásadní body dohod, ve které moskevské jednání vydětilo. Každý se jistě ptá, jaké jsou jejich záruky.

Otevřeno říkám, že - přes všechnu pomoc přátel, jichž máme nyní mnoho a jímž upřímně, z celého srdce děkuji - za daného stavu světa nemá naše země žádnou jinou reálnou garanci a naději než svůj vlastní rozum a hlavně svou jednotu.

...

... Súd dnes pochybnosti, či nezarúčame alebo nesradíme cestu, na ktorú sme sa dali v januári tohto roku, či sa nerútime nejako do päťdesiatych rokov, do nejakých kultov a represálií, či sa nechystáme na krok späť vo vývoji našej strany, našich národov. To, že sa u nás dialo od januára, bolo v širšom slova zmysle revolúciou proti všetkým tým deformáciám, prechmatom, proti všetkému, čo v ľuďoch, v ich svedomí a rozume narúšalo na nepochopenie alebo aj odpor. Ide o očistenie myšlienky socializmu, komunizmu, marxizmu. Ide o to, ako túto myšlienku v našich podmienkach realizovať, vytvoriť slobodnejšiu situáciu pre život našich ľudí a ziskávať pre tieto myšlienky široké vrstvy našich národov. Hľadali sme za tých oseem mesiacov, ako tieto myšlienky realizovať. Tých oseem mesiacov vo vývoji našej strany a našich národov je veľké a svetlé obdobie. Chceme povedať, že všetci súdruhovia, najmä vedúci naši súdruhovia, z ktorých som v Moskve posledné dni rokoval, boli jednotní v tom, že sa nevzdávame ničoho z tohto veľkého zápasu o novú náplň socialistickej demokracie a že len za tejto podmienky hľadáme východisko z terajšej situácie. ...

... Ide o odchod vojak platiach socialistických štátov z nášho územia. Jamná dohoda hovorí, že tieto vojská majú odísť postupne, ako sa bude situácia konsolidovať. Kto čakal niečo iné? Kejde o reálnu záležitosť, ide o relatívne krátke obdobie v súvislosti s normalizáciou u nás. Som presvedčený, že pri múdrom postupe komunistov a ostatných štátnych ľudí našich národov bude i táto otázka riešená.

Ide o obnovenie našej suverenity. Keď hovorím, že budú fungovať naše legálne orgány, že postupne odídu vojská z nášho územia, je to obnova našej národnej a štátnej suverenity, bude to obnova našej národnej a štátnej suverenity a bolo nám jasne povedané, že tiež bude rešpektovaná.

Aže to nie je všetko už dnes, už v túto chvíľu? Uvažujeme reálne, trpezlivo! Perspektíva niekoľkých mesiacov je predsa veľmi reálna perspektíva. ...

... Takže tak stojí otázka: alebo poyne podporiť, stáť za Dubčekom a ostatnými, alebo im vysloviť nedôveru, nieť tretej cesty. Lebo širší vedúci politický činiteľ, ak nemá plnú podporu rozhodujúceho jadra strany a verejnosti, nemôže svoja funkcia robiť. A potom treba hľadať tú ďalšiu garnitúru, ktorá bude ochotná íť inou cestou, sú to tvrdé slová, ale je to úplne otázka dôvery, i pre nás osobne. Ja stojím plne za Dubčekovou koncepciou, bol som pri jej tvorbe, ja ho budem plne podporovať, alebo s ním budem stáť, alebo odísť. Musíme sa teda v tejto veci rozhodnúť./Potlesk/.

...

ZNĚNÍ MOSKEVSKÉHO PROTOKOLU Z 26. SRPNA

- 1/ Obě strany se při jednání řídily všeobecně přijatými podmínkami schůzek v Bratislavě a v Čierné a vyjádřily nutnost obrany socialismu proti kontrarevolucionárnímu silám. Hlavním úkolem systematické uskutečnění zásad dohodnutých v Čierné a Bratislavě. Tak svaz 14. sjezd Komunistické strany Československa se prohlašuje za neplatný. Představenstvo ÚV KSČ uskuteční všechny nezbytné kroky, aby po normalizaci poměrů se sešel nový sjezd strany.
- 2/ Československá delegace informovala sovětskou delegaci, že plénumní zasedání ÚV KSČ a ÚVRSK projedná normalizaci na hospodářském poli. Vedení strany a státu bude posíleno. Osoby, jejichž činnost nespovídá požadavkům tohoto protokolu, budou zbaveny svých funkcí.
- 3/ Českoslovenští představitelé zdůraznili význam opatření směřujících ke konsolidaci vlády dělnické třídy a socialismu. Bude věnována prvotná pozornost řízení masových sdělovacích prostředků, které musí sloužit zájmům socialismu. Protisocialistické hlasy v masových prostředcích musí ustát a musí být zastavena činnost všech skupin, které vykonávají protisocialistickou činnost. Musí být přijata účinná opatření - nové zákony a předpisy. V případě nutnosti přijme vláda další opatření proti protisocialistickým silám. V masových informačních prostředcích se provedou personální změny. Sovětské představitelé projeví s těmito opatřeními plný souhlas.
- 4/ Cizí vojska nebudou zasahovat do vnitřních československých záležitostí. Jakkoli pomine nebezpečí hroziící socialismu, opustí spojenecká vojska postupně zemi. Československé a sovětské vojenské velení začne okamžitě jednat o odchodu vojsk s těch míst a vesnic, kde mohou mítelní drady samy zajistit pořádek. Různí dohody určí, jak se bude postupovat v zásobování vojsk a v zdravotnické službě.
- 5/ Představenstvo Komunistické strany Československa a vláda přijmou opatření, která znemožní, aby docházelo k provokacím a konfliktům mezi československými občany a spojeneckými vojsky.
- 6/ Československé vedení nedovolí, aby byli shromážděni lidé stranníci funkcionáři, kteří obhajovali socialismus, přátelské styky se Sovětským svazem a bojovali proti protisocialistickým silám. Proti těmto osobám se také nesmí vyvozovat žádné represe.
- 7/ Dojde k dalšímu rozvoji spolupráce mezi Sovětským svazem a ČSSR, zejména na hospodářském poli.
- 8/ Obě strany budou koordinovat činnost v oblasti mezinárodních vztahů, uskutečňovat společná opatření v evropské politice, v boji proti militarismu, neonacismu atd.
- 9/ Československé vedení prohlašuje, že vláda nežádala o jednání v Organizaci spojených národů a že dala pokyn svému zástupci v OSN, aby energicky protestoval proti projednávání československé otázky v Radě bezpečnosti, nebo jiných orgánech OSN.
- 10/ Bude přezkoumána činnost zahraničních reprezentantů československé vlády a budou vyvezeny patřičné odpovědnostní závěry. Představenstvo ÚV KSČ souhlasí, že jsou nezbytné personální změny, aby se urychlil proces konsolidace jak uvnitř strany, tak i ve státě. Bude přijata opatření k posílení ministerstva vnitra.
- 11/ Otázky, které nově vyvstanou, se budou řešit pomocí výměny stranických a státních delegací.
- 12/ Byl vysloven souhlas, že od 20. srpna budou všechny kontakty mezi sovětskými a československými představiteli považovány za přísně důvěrné, včetně této schůzky.
- 13/ Obě strany přislíbily, že udělají vše, aby prohloubily tradiční přátelství mezi oběma zeměmi.

CO SI LID MYSLÍ

Výskum mínění občanů hlavního města Prahy - září 1968 /úryvky/

Otázka: Máte, nebo nemáte důvěru v Alexandra Dubčeka jako vedoucí osobnost našeho života?

Mám	Nemám	Nevím
%	%	%
99,0	0,5	0,5

Otázka: Myslíte, že u nás předpřijezdem cizích voják bylo, nebo nebylo nebezpečí kontrarevoluce?

Ano	Ne	Nevím
%	%	%
2	93	5

Otázka: Podle Vašeho názoru - udrží se, nebo neudrží jednotu našeho lidu, která se ukázala jako naše největší síla v této složité a pro nás tak těžké době?

Udrží	Neudrží	Nevím
%	%	%
79	7	14

Otázka: Prožívali jsme sedm měsíců po lednu a tragický srp-nový týden; jste i nadále ochotni podporovat úsilí KSČ o splnění Akčního programu?

Ano	Ne	Nevím
%	%	%
95	0	4

Vyhodnoceno bylo 208 dotazníků. Výběrový soubor byl sestaven kvótním výběrem podle zásad reprezentativnosti. Přesnost se pohybuje v rozmezí ± 7%.

/Reportér, č.36,18.-25.9./

TÍDEN DOMA

... Pro nás, pro novináře, avšak stejným dílem i pro vás, naše čtenáře - a pro vás snad ještě více - znamenalo hodně 12. září. Toho dne byl totiž zřízen Vládní výbor pro tisk a informace. Co to znamená, víte. Jistě také víte, jaké okolnosti způsobily, že se nám opět vrací cenzura, se kterou jsme se rozloučili docela nedávno. Na tuto normalizaci si vzpomente vždy, když ve svém listě, časopise, televizi či rozhlasu budete číst, uslyšíte či uvidíte něco, co se vám nezdá, či kdy naopak neuvidíte, neuslyšíte a nedočtete se o věcech a událostech, o kterých byste číst, slyšet či něco vidět chtěli. ...

/Reportér, č.37,26.-2.10./

NA HRÁZI VŠEOBOSTI

Hieronymus Bosch a Pieter Brueghel namalovali beze sbytku téměř všechny své vize, své vidiny. Myslím, že v měsíci srpnu jsme prožili obsahy jejich obrazů, že ale navíc ze skutečnosti do skutečnosti jsme skutečně namalovali historickou fresku, kterou pomáhali malovat obyvatelé této malé země, která nyní je navíc ve společné péči správců armád, které přijely do této země, aby vzaly pod kuratelu její obyvatele tak dlouho, než pomínou důvody, které to opatr... ovnictví zavinily.

Tedy v tom druhém měsíci školních prázdnin a letních dovolených, v tom měsíci byly naneseny do mozku a srdce obyvatel této země takové osvláštňující souřadnice, že lze hovořit o novém letopočtu chápání, protože nejen celá země, ale hlavně její metropole se staly dovršitelkou a naplnitelkou tolika absurdních situací, tolika tragických komedií, tolika artefaktů lidové tvořivosti, konkrétních pesnů, hořkých a krvavých grotesek a happeningů a assembláží a ironické osudovosti a osudu nejen politiků, ale i celého národa, že tyto osvláštňující souřadnice budou mít zásadní vliv na naše myšlení, citění i tvoření. Za aktivního spolutváře tohoto velkého gobelínu je nutno považovat i ty armádní sbory, které vlastně první vložily svůj příchodem mňo do té tragické hry. Ale nejen ty sbory, ale conditio sine qua non této historické fresky jsou všichni novináři a popisovatelé správců země, kteří svými správami dovršili sémantický smutek mezi tím, co se v této zemi stalo a co se nestalo a co by se mohlo stát, kdyby se nestalo to, co se stalo.

Dostojevskij v knížeti Myškinovi a tedy sám na sobě předvádí vrchol poznání člověka, který v třicetivteřinové extázi překračuje práh světa a jeví a dosáhne oslnivého srdce gamotného bytí. Dostojevskij tvrdí ústy knížete Myškina, že kdyby toto poznání trvalo déle, mozek arduv by shořel. V srpnu tohoto roku jsme zažili ne třicet vteřin, ale několik dní takového vytržení, že jako národ jsme se probouřili sami k sobě, k oslnivému bytí národa, kdy z hodiny do hodiny, se dne do dne jsme vyžívali spontánně absolutní jehlou ten historický gobelín, zvolna jsouce ochromeni bleskem uvědomování, že jsme národ, který dovede svoji slabost povýšit na sílu, že jsme národ, který filosofií duhu dovede rytmatizovat a filosofií rákosí, že jsme národ, který dobrovolně nechce si vyměnit svoje oči za oči ghetta, že jsme skrátka národ, v jehož krvivkách hrká atavistická ironie, která tomuto národu umožňuje, aby jeho hlas v historii národů byl slyšen.

V minulém století existovala společnost lidí, kteří viděli básníka Goetha. Myslím, že po desetiletích budou a nás i jinde existovat společnosti lidí, kteří se zúčastnili vyžívání té velké fresky srpnových dní, toho velkého filmu,

jehož obrazy dneska uvádějí v nadšení, dás i chladné
vzrůst miliony lidí nejen této země, ale lidí celého světa.
Hluboce se klaním všem těm, kteří již nemohou vycouvat
se stínů smrti. Všem těm rozsvěcují nebese vzpomínky, té
drahé přítomnosti, ve které lze střážit podstatu toho,
suo končeli.

/Politika, 8.6, 3.10.68/

PRESIDENT REPUBLIKY LUDVÍK SVOBODA :

ZÁPAS O SAMOSTATNÝ STÁT, VEDENÍ V ŠIROKÉ MÁRODNÍ A SOCIÁLNÍ
JEDNOTĚ, DOHA I ZA HRANICEMI, NÁ V SOBE NEJEN POLITICKÉ,
ALE I VPRÁVDĚ LIDSKÉ KVALITY, JEJICHĚ MRAVNÍ POSLÁNÍ
DALEKO PŘEDÁKUJE MÁMEK TENDEJŠÍCE LET. KVALITY, K KIMĚ
S ÚCTOU A OBDIVEM MUSÍ HLEDĚT KTERÁKOLI DOHA, BYŤ JAKKOLI
VEDÁLNÁ A ODLEHÁ.

26. ŘÍJEN 1968

PROHLÁŠENÍ AKTIVY ČESKÝCH SPISOVATELŮ

konaného v Praze 31. října 1968

My, pražští spisovatelé, jako vždy v procesu vývoje naší vlasti dali jsme i po letošním lednu maximum svých sil k podpoře progresivních myšlenek, které uvádělo do života vedení Komunistické strany Československa.

Chceme znovu připomenout, že polednový kurs nevratila semí hrotha intelektuálů a politických dobrodruhů. Práskny veřejného mínění, rozbor ekonomiky i otravné skutečnosti padesátých let svědčí o tom, že byl-li kdy socialismus v Československu ohrožen, pak před lednem, v důsledku politiky, kterou po léta uplatňoval Antonín Novotný a jeho druhové. Členové ústředního výboru strany, kteří ho v lednu odvolali z funkce prvního tajemníka, zachránili stranu i stát před hrozbou katastrofy.

Ze dvou cest, které se v podobné krizi nabízejí, zvolili cestu demokracie na bázi socialismu. Zvolili ji s vědomím, že druhý způsob - utužení totalitního režimu - znamená pouze odklad, v němž rozpad hodnot neuprostřed pokračuje. Zvolili ji s přesvědčením, že země, která už dávno odzbrojila buržoazii hospodářsky i politicky, je takové cesty práva.

Om mšáci od ledna do srpna tento předpoklad potvrdilo. Charakterizovat tuto etapu jako období nástupu kontrarevoluce, znamená falšovat historii.

Extrémní názory, které jsou vždy přechodnou reakcí na dlouhodobou nevolbu myšlení, nenalezly živnou půdu. V kritice lidí zodpovědných za hrubé deformace minulých let, nebyl stín krutosti, s jakou se právě oni drželi u moci. Neformovala se žádná politická skupina, která by usilovala o vytržení Československa ze socialistického společenství, o návrat ke kapitalismu.

Naopak: zmizela letargie, únavy, úzkost. Pracovat a exponovat se pro socialismus mělo opět smysl. Osvočené mozky začaly vydávat svou energii. Komunistická strana se znovu stala štábem socialistické revoluce.

Do toho všeho vstoupila 21. srpna vojska pěti zemí Varšavské smlouvy. Vstoupila způsobem, na nějž se nechce ani vzpomínat. Řád v naší situaci si nemůže dovolit luxus emocí. Tím spíše však nemá resignovat na zosun, protože bez něho by mu nezbylo nic.

Rozum nás vede k závěru, že po této tragické kapitole dějin revolučního hnutí nemá následovat ještě tragičtější kapitola dějin samého Československa.

Boj, anebo kompromis - to je odvěká křížovatka české politiky. Kompromis se stal často jedinou bází, na níž bylo možné dál tvořivě rozvíjet národní život. Bohužel, často byl jen synonymem kapitulace, která přivedla národ na pokraj nebytí.

Národ nepřestane být vádčen politiky, kteří ho zastupovali v srpnových dnech, že učinili vše, aby odvrátili nemyslné krveproliti. Avšak také oni nemají nikdy zapomenout národu, že jim svou fantastickou disciplínou a nevidanou

podporou vytvořil předpoklad, aby vůbec mohli jednat. Takový národ má právo řídat své politiky, aby je přivedli dál, aby ve snaze ulehčit sobě i jemu dnešek, neprohlašovali jeho budoucnost.

Skutečná tragédie Československa by začala tehdy, kdyby kompromisy poškodily vlastní smysl našeho zápasu, kdyby z demokracizujícího procesu zbyl pouhý název.

Vedení našeho státu a strany prohlásilo, že bude plnit mezinárodní závazky čestně a do důsledku. Přijali jsme to, sčítají tyto závazky v jejich plném znění nemáme. Přijali jsme to na základě dosud trvající důvěry v naše vedení představitelů. Přijali jsme to na základě ujištění, že také druhá strana splní své závazky, a především že vývoj k socialistické demokracii bude v Československu v celém rozsahu pokračovat.

Místo toho jsme svědky, že se v naší zemi opět obnovuje cenzura. Místo toho denně čteme v tisku pěti samých svých jedné s přílohou, kterými byly v minulosti označovány oběti politických procesů. Místo toho odcházejí z vedoucích funkcí lidé, jejichž úroveň i charakter byly nejlepší zárukou realizace akčního programu strany. Místo toho se na politické scéně znovu objevují lidé, kteří stratili mravní kredit. Místo toho je znovu stupována ohýstání ekonomická reforma. Místo toho se máme smířit s myšlenkou, že pobyt cizích vojáků u nás byl legalizován bez časového omezení. Místo toho zjišťujeme, že o to, kdy se mají či nemají konat naše zasedání, sjednání či volby, se nerozhoduje u nás. Místo toho sledujeme z obavami, jak jsou naši politikové znovu tlačeni k metodám kabinetní politiky, když dokumenty, týkající se existence každého z nás, jsou teprve dodatečně schválně vyšetřovány výborem strany a národním shromážděním.

Roste sklizení, nedůvěra i strach.

Pro to vše se obracíme na vedoucí představitelů naší strany s naléhavou výzvou, aby se znovu uměli opřít o národní jednotu, která vzor ponurým stělesňuje v dané čs. situaci díky našim tradicím nepokrokovější myšlenky moderního lidstva, neboť je současně jednotou přesvědčených socialistů. Ve chvíli, kdy by se - byť z nejlepších pohledů - vzdělali myšlenkami rozhodující, aktivní většiny lidí, utrpěla by komunistická strana neuvěřitelná fiaska. Teprve pak by hrozilo skutečné nebezpečí, že by se vývoj socialismu u nás na léta zastavil.

Obracíme se na své vedoucí představitelů v důvěře, že překonají vlastní únavu, skepsi i úzkost, jímž jsou jako lidské bytosti vystaveni, že se ubrání hroziící izolaci, že se opřou o naši jednotu a nedopustí, aby se z roku velkých nadějí stal rok trvalé hanby.

Pokud jde o nás, spisovatele, jsme rozhodnutí učinit vše na podporu politiky, která povede nikoli k odánlivému, ale skutečnému překonání dnešní situace a tím i k dalšímu rozvoji toho, čemu jsme si zvykli říkat socialismus s lidskou tváří. Nejme však a nikdy nebudeme ochotni přisluhovat slohům, kterých jsme se nedopustili, či děkovat za pomoc, která není než klivou. Nejme a nebudeme nikdy ochotni nazývat lež pravdou a nepravdu pravdou.

Kočí lze likvidovat lidi, nikoli jejich myšlenky. Jen v tomto století jsme byli v Čechách třikrát svědky, jak se zhroutily monarchistní systémy, aby opět zazněla pravda.

Padesátá léta pro nás zůstávají výstrahou, že svědomí není prádný pojem.

Milujeme své životy, ale dražší je nám odkaz, který chceme zanechat svým dětem.

Soudy lidí jsou proměnlivé, soud dějin je věčný.

Právě ve dnech padesátého výročí Československa si připomínáme, že pokud někdo po řadu století uchovával českému národu páteř a ochraňuje ho před smrcem, pak právě onen muž, jenž dokázal říci Neodvolám.

Lísty
/Lit.-lísty, č. 1, 7.11.68/

Jaroslav SKIFERT

ZVÍŠENÝM HLASEM

Jsou věci tak známe, že se vespěchujete znovu je připomínat. A přece je to někdy nutné, protože hlasy, které se pokoušejí je záměrně zlehčovat a popírat, neustávají.

Jednou z těchto věcí, pro nás zřejmých a nepopíratelných, je fakt, že naši umělci v minulosti dostatečně prokázali a dnes více než zřetelně osvědčují svou víru v pravdu socialismu. A bylo mezi námi dosti těch, kteří za tuto víru dali život.

Chci však v této chvíli hovořit za spisovatele. To je můj úkol.

Snad není ani zapotřebí znovu připomenout tu skutečnost, že v naší malé zemi nebyla a ani nemohla v minulosti vzniknout bohatá a dobře organizovaná třída buržoazní, taková, jakou známe dodnes ještě na Západě i v jiných světadílech. Bylo u nás jen několik jednotlivců a z nich mnozí byli cizinci. Byli jsme i v minulosti národem pracujících. A pak nejen demokracie, ale i socialismus našel u nás ty nejpriznivější podmínky. A právě tak ani v kulturní oblasti nebylo spisovatelů, kteří by své práce zasvěcovali kultu bohatství a kapitalistických metod. V knihách našich starších spisovatelů, které je možno označit, nikoli však s příhanou, za spisovatele měšťanské společnosti, často jasně zazněly věty proti sociálnímu útlaču a cizí vpravdě lidského vztahu k dělnictvu a proletariátu. Mohl bych vyčíst bespočet přesvědčujících příkladů. Nemí to zapotřebí. Snadno si na ně vzpomenete.

Vývoj k uvědomělé literatuře socialistické, který manifestně započal po první světové válce a pokračoval všechna léta první republiky, po roce čtyřicátém pátém se ovšem nezastavil. Po první světové válce téměř všichni mladí básníci a spisovatelé stáli mezi zakladateli KSC. A ze starších ti nejvýznamnější.

Proto tím vášnivěji a rozhodněji odmítáme všechny ponuky a všechna podněty, jako by myšlenka na nějakou kontrarevoluci proti komunistické straně a pokusy přiblížit se k snahám západních imperialistů mohly vzniknouti v řadách československých spisovatelů. Takové náměry a plány byly nám cizí. A nejen nám spisovatelům. Byly cizí celému našemu národu. Po zkušenostech z let nacistické okupace, kterou přeznají s námi prošli v mučnických letech svého života, bylo by spozdílo se domnívat, že jsme zapomněli.

Nezapomněli jsme ani na zradu západních spojenců. A nikdo z naší vlasti ještě nevyslovil, že byl by ochoten na to vše zapomenout. A tak všechna podobná podezření zdají se nám smyšlná.

Přestáváme se však smát, když zjišťujeme, že za kontrarevoluci je označováno každé myšlení, které je více socialistické, ale není sterilní a dogmatické a znamenalo pro nás jen posílení socialistických myšlenek naší země. A ještě všichni naši spisovatelé - ale mohl bych mluvit o všech tvůrčích lidech našeho národa - s upřímným a radostným zaujetím uvítali letošní obřadný proces, přerušovaný prosatím srpnovým přerývem, chci tvrdit, že myšlenka socialismu s lidskou tváří byla všem vlastní a samozřejmá. Vždyť to byli právě spisovatelé, kteří snad ještě dříve než samotní politici tuto myšlenku - ostatně ve spojení se socialismem zcela logickou a nezbytnou - vyjádřili předtím ve svých knihách.

A toto chtěl bych říci svěřeným klasem. Jak by mohli naši spisovatelé sáhnout stranou tohoto procesu, který zachvátil nejen celou KSČ, ale všechna pracující lid a celý národ? Jak by mohli? I opoždění se tímto událostí bylo by hanbou!

Samozřejmě, že psali v těch dnech a domýšleli věci, které tento proces se varušením, ale plodným chvatem přinášel a navozoval. Nebyly to jen šance a příležitosti, ale i osudové postavení každého tvůrčího člověka a spisovatele v první řadě. Nebot umělec má sloužit, jak říkal už E.F. Burian, a ne poslouchat, a angažovanost národa je povinností každého umělce. Nebyl by jim, kdyby to nechtěl. A to, co se dělo u nás, mohli by nám dnes spíše závidět ti, kteří nás chtějí kárat.

Byli to ovšem političtí pracovníci, kteří měli možnost zlomit ponurou noc. Ale snad to nebude pokládáno za domýšlivost, když řekneme, že byli to umělci, kteří již dříve pokoušeli se uniknout z dosahu této moci.

Necht to znít jako fráze, je to prostě zkušenost posledních měsíců - jestliže kdy tvořili spisovatelé uprostřed svého lidu, bylo to vpravdě tentokrát. Uvědomili si to i naši dělníci a neváhali to přiznat. Jsme jim za to vděční. Jestliže byly kdy zbořeny umělé přehrady mezi spisovateli a lidem, bylo to v této době. Jsme o liden svázání a jsme mu věrni a provázíme mu věrni státním. Mění pro nás jiné cesty a jiných možnosti. A kdyby se byli spisovatelé někdy i pomýlili, ale o tom nejsem nikterak přesvědčen, jejich omyl nemohl být diktován ničím jiným než odvážnou snahou prospěti věci socialismu, věci našeho lidu i národa. Dlouhé roky tíživého mlčení mohou pochopitelně omluvit i leccos překotného. Ale nevzpomínám si na nic, co by se dalo takto označit.

Jsou rád, mohu-li vás v této chvíli prohlásit, že jsme skončili práci i v naší rehabilitační komisi. Nemohli jsme více odčinit všechny křivdy. Takovou možnost jsme v rukou neměli. Ale přece jen jsme se pokusili tyto křivdy zmírnit a pomoci tam, kde by to bylo zapotřebí. Zdá se nám, či spíše věříme, že tato naše práce nebyla marná, a nelitujeme ji. Nechtěl bych tu již opakovat, co řekl Alexandr Dubček o lásce k vlasti. Bylo to s dostatek citováno a potvrzeno ve všem našem tisku. Použiji však této příležitosti, abych znovu připomněl, že dnes - zcela v souladu se slovy pravního tajemníka - ani nám není nic tak vzděleno jako laciný a halasný nacionalismus. Lásku k této zemi, k jejímu lidu především,

lásku k její mateřtině a ke všemu, co v této zemi za lásku stojí, chápeme jako neotřesitelný cit, duchovně povýšený a násobný právě socialismem. Ano, právě tak! Avšak zároveň s tímto citem nikterak snadným, ale spíše svažujícím a zodpovědným, uvědomujeme si zřetelně nutnost spolupráce socialistických sil našich národů, i když, a to nepopírám, představitelé a mluvčí některých národů, které nám mají být blízké, znovu a znovu se přičinují, aby tento pocit socialistické soumršitelnosti nám strpěli co nejvíce. Ujišťujeme je, že marně. Nedáme se v této internacionální povinnosti mýlit. Budeme ji plnit. V zájmu míru, v zájmu socialismu a v zájmu své země. A také i proto, že i v těchto zemích máme dost a dost upřímných přátel, z nichž někteří i v té nejvypjatější chvíli nás nezapřeli a vyslovili - - nikoliv bez rizika - své sympatie našemu národu. Nikdy na to nesapomeneme.

Tím usilovněji odmítáme nespravedlivé útoky a nepravdy, které nás nemohou přesvědčit. Ani nás, ani ty, přes jejichž hlavy je k nám posílají.

Však si ještě dobře vzpomínáme, kdy i se strážek našeho tisku ozvala se slova podobná, nepravdivá, slá a vynucená politickým mechanismem stalinického období.

Mluvil jsem o našich povinnostech internacionálních. A tu by snad bylo dobré se zmínit, že a v těchto dnech, které není možno u nás označit jako dny klidné a bezstarostné, chceme reklamovat právo pro každého našeho spisovatele, aby sám si rozhodl, kam si chce odnésti své péro a svůj pracovní blok. Ať to slyší všichni, kteří tu nejsou s námi. Posíláme jim své nevyčíslové a přátelské pozdravy. Respektujeme jejich rozhodnutí a jejich plány. Věříme, že se vrátí. A uvítáme je srdečně.

Nejedno velké dílo, které je význačnou osobou národních kultur, vzniklo mimo hranice autorovy vlasti. Říkám nejedno, a je jich bezpočet. I když sám, a to říkám ve větší skromosti, jsem přesvědčen, že bych těžko šel a ještě hůře pracoval, kdybych nemohl dýchat sladký a vonavý vzduch této země.

Ještě bych chtěl se obrátit ke spisovatelům semí, jejichž orgány k nám mluví o přátelství, které jsme my snad měli narušit. Jsou mezi nimi jistě i ti, kteří z vlastní kruté zkušenosti dobře vědí, co znamená a co slibuje klaven děla namířená proti jejich domovu.

Škoda, že nemohli vidět hlavně děl, které byly přesně namířeny na Pražský hrad a do oken našich domovů. Škoda, že nemohli počítat s námi tisíce zásahů samopalů na smutné a nevinné fasády našeho Národního muzea. A tu bych chtěl jen připomenout, že je to stavba našeho probuzení, která je nám po Národním divadle nejdražší.

Malý, neustále ohrožený národ lne ke své historii a ještě víc miluje své památky vystavěné doslova z mizelů chudých lidí. Nejsou mu jen chloubou, ale mnohem spíše i záštitou v naději na jeho cesty dějinami.

Ale i dům našich spisovatelů byl obsazen vojskem a byl nám uzavřen. I do jeho oken byla namířena děla tanků. A byl nám nepřístupný i v době, kdy už vojska opustila ulice našeho hlavního města. Škoda, že o tom nevědí.

Není to tak dávno, kdy v naší nové historii literární byli jsme svědky, jak je marné pokoušet se vytvořit z nepravd umělecké dílo. Kolik takových nepravd jsme četli o našem lidu, o našich komunistických vůdcích i o nás samých. Poručte nám,

jak je možné z těchto nepravd vytvořit pouto přátelství, po kterém i my toužíme a které je v socialismu nezbytné. A mělo by být samozřejmé.

A tato slova k vám volám od stupňů podstavce, na jehož kamenní stojí první tank, který v květnu v roce čtyřicátém pátém vjel první do našeho města. Byl vítán miliony rozjasněných očí a pohlažen tisíci dlaněmi našich mužů, žen i dětí.

Chlácholivá slova o přátelství nepochou však nikomu zalépit oči před skutečností, na kterou se dívají.

Chápeme dobře postavení našeho národa dnes. Dovedeme odhadnout složitost reality, jak se dnes u nás eufemisticky říká. Známe naše politické možnosti. Nebo je snad ještě neznáme? Víme, není jich mnoho, ale jsou. Bylo nám dost slavnostně a tedy snad i věrojatně slíbeno, že budeme moci pokračovati v leduňové cestě za socialismem, v nastoupené cestě obrody našeho života. Dosud nepokračujeme. Patrně neznáme. A naopak ~~se~~ objevují se spíše temné příznaky návratu do dob, které bychom už nechtěli prožívat.

Bylo nám slíbeno a snad i sarušeno, že nikde nebude zasahovat do našich vnitřních věcí. Mzdá se nám však, že by slib byl míněn upřímně.

Pro nás spisovatele není již jiné cesty. Nikde z nás nemůže se vrátet, i kdyby snad chtěl. Po tom, co jsme od ledu prožili, žádný návrat není již možný.

Chceme a musíme mluvit. Máme na to právo, které nám připomínají i naši štandáři, náš lid. Lhat nebudeme a nemůžeme. A bude-li nám dáno na vybranou, rozhodneme se raději pro ticho a mlčení.

Tím končím.

Zbývá jen ještě jedna povinnost, a ta je radostná. Chceme pozdravit přátele, kteří jsou nám nejbližší a které milujeme. Básníky a spisovatele slovenského národa.

Tiskáme jim ruce a přejeme jim mnoho úspěchů v nové republice slovenské. Nikdy nám nebyli bližší než v těchto a minulých dnech. A já věřím, že toto přátelství, delší než naše paměť i naše životy, nebude porušeno nikdy a ničím.

/Listy, 3.1. 7.11.68/

Václav HAVEL

PROHLAŠUJEME:
ZÁDÁNÍ!
STOJÍME!
NEPOVLÁDÁME!
VYZÝVÁME!
SLIBUJEME!
NEZPRAVÍME!
ODMÍTÁME!
NEODPOVÍSTÍME!
ZAMÍTÁME!
ODSUZUJEME!
VYDRŽÍME!
NEZKLADEME!
NEVYSTOUPÍME!
NEPŘIJÍME!

H m ...

DVOJÍ POJETÍ NORMALIZACE

pravda

ravda

avda

vda

da

a

a

a

a

pravda

a

a

a

da

vda

avda

ravda

pravda

Československo?

Rakousko?

Itálie?

Německo?

Jugoslávie?

Francie?

Švýcarsko?

Anglie?

Horaske?

Kanaďa?

Holandsko?

Austrálie?

Československo?

PUPÁK V EMIGRACI

- G: ...my jsme se vůbec chtěli už s Pupákem a s Čendo rozloučit a nechtěli jsme je vůbec vodit na soňu. Ale přátelé říkali - návštěvní dny - ten Pupák musí být na sávr. Tak jsme říkali prosím, ale ono je to těžké... Jsou potíže s tím...
- Š: ...pro Pupáka a o Pupákově, protože on jako spisovatel on emigroval, jak to nazýváme, on je ve Vídni...
- G: ...jediná možnost...
- Š: ...a tak nám nezbyvá, než my zavolat, telefonem.
- G: ...Já tady nainstaluji Vídnu, v tomto koutku...
- Š: ...a já tady vám prosímka účtujeme.

Bude tu jedna výzva. Chci Vídnu! Máme drábovi líheň! Vídnu, Rakousko, Österreich! A sice přeju si slyšet se spisovatelem Dušanem H. Pupákem z Prahy. Co, blbě... Říká být namísto, to by musel sástat ležet na hranici. Je adresa? Říká, samozřejmě, pište si: Koclehdarna pro utečence U svatý Zity. Telefon tam nemaj, to bych byl volal rovnou a nedělal přes vás perzentury. Spojte se vedle, ano vedle do smolárny - smolárna Říká sis, děkuju!

Err !

Tady Erchov, Böhmern und Mähren. Podívej se, soudruh Říká sis, já mám na tebe takovou prosbu. Mohl by jsi skočit vedle k Zitě pro občana Pupáka z Prahy? Co, von je u tebe? Jo, máni srovnať? Dej mi ho prosímto, k telefonu, Říká sis, děkuju.

G: Zde svobodný Pupák, svobodný Pupák, volám Prahu!

Š: Tady Erchov, Praha.

G: Jejde, Čendo, to je nadělení, jak jsi mě vyhnul u Sice?

Š: Vyhnul, nevyhnul, hlavně, že jsem tě uchránil na drátě!

G: A co bys voče mě potřeboval, Čendo?

Š: Já bych potřeboval, abys jako intelektuál uposlechl výzvy a vrátil se zpět do vlasti!

G: Až vdejdou všechny uprátený vojáka!

Š: Už vdechdejší.

G: A jak dlouho jsi ta potulka bude trvat?

Š: Jestli nenahledejší, tak tři, čtyry měsíce.

G: No jo, ale sajínový jo, že přiskákat k nám dovedli za noc.

Š: To ti lehce vysvětlím. Přikle jich sem víc a odcházet jich bude méně.

G: A jak dlouho u nás vstane ten roscil?

Š: Dokud budete muset chytit!

G: Tak by mě právě, viš, Čendo, sajínal, tady se leccos říká ve Vídni, tvůj osobní soukromej názor na pobyt těch lidí u nás, těch kamarádů. Samozřejmě, že kurtuju, šimí.

- Š: Soukromej názer, říkáš, osobní. Tobě se to sluší, Slovák, ty jsi u Sise. No, ale když ho chceš znát, já ti ho řeknu. Já jsem osobně rád, že jsou vojenská tady, protože se aspon v noci nebudím strachy, že sem vlitnou.
- G: No, když mi to, čendo, říkáš takhle rášově, subjektivně, tak to já se asi nevrátím.
- Š: Cože, ty se nevrátíš? Ty se musíš vrátit, Pupák, jako intelektuál máš k vlasti povinnost!
- G: Povinnost, povinnost a vydáte mi mý spisy?
- Š: To musíme napřed vědět, co jsi napsal.
- G: Napsal jsem román o životě český inteligence na posledních dvacet let s názvem "Doktor Podvyklivago!"
- Š: Tak to nevin, jestli ti vydáme. To bys mi to musel napřed předst.
- G: Jo, do telefonu. Dvanáct set stránek, a Sis to bude platit ...
- Š: To chápu. Tak něco kratšího, nově?
- G: Mám, napsal jsem bajky ve zvířatech.
- Š: Tak to přečti.
- G: Jedna se jmenuje "Zajíček v své jamce je v tom sám".
- Š: To bude vono, to vypadá nevinně.
- G: No, je takhle:
- Zajíc, sylik, krtek a veverka se domluvili s tohořem, že uzavrou obranný spolek proti lišce. Rovněž v lese byla tak zaražena a šilo se jako tak, i když liška si šila líp, je nutno přiznat. Jednoho dne se zajíc usmyslel, že vyčistí svůj pelíšek od lomského listí a bobků. Jakmile se o tom dověděl tohoř, zavelal si syliku, krtek a veverku k sobě a dohodl jim, že se sejdou k zajíci podívat. Za noci vtrhli přátelé do pelíšku, řádně ho rozryli, aby se přesvědčili, nejsou-li tam liščí chlupy. Nebyly. Keopak, sylikovi, krtekovi a veverce se u zajíce zalíbilo, že by šli domů taky raději poklidit. Ale moudrý tohoř se rozlebil. Srdil to tady, prohlásil, a proto se odtud nehneme, dokud ten zápek nevyženeme!
- Š: Pupák, jak te poslouchám, tak já myslím, že by jsi měl ještě nějakou dobu u Sise zůstat.
- G: Zůstat, zůstat ... copak vy tam v Praze nemáte svobodu projevu?
- Š: Máme, ale musíš držet hubu!
- G: Ale máš se stejná, moje Sumava, moje Brdy, Krušný hory ...
- Š: Já ti zavolám zase a potěším tě, zatím tam zůstaň. Zdraví!
- G: Čendo, čendo, počkej a nepochybně se vrátit, ani kdybys se přejmenoval na Pupašenko?

/z představení Večer pro otrlé -
- v divadle Senafor/

KONEJŠENÍ PANÍ MARY

... Životodárným prostředím, v němž se náš národ má vědycky k světu, je poddanství. Jím začínají i naše dějiny, protože první prokazatelným datem v naší historii je rok 623, kdy nás kultivovaný Evropan Sámo vysvobodil z nadvlády východních Avarů. Po staletí se tedy pohybujeme v rýnách formách poroby s takovou samozřejmostí, jako platýs v dusivých hlubinách oceánů a Eskymák ve větracích severovýchodních tundr. Za ta staletí jsme si vytvořili tak dokonalý buditelský systém a buditelskou techniku, že by byl vlastně hřích, kdyby ležela dále než dvacet let lazeň. Ve chvíli ohrožení mohl se náš mateřský jazyk v podivuhodnou šifru, která je naprosto nerozumitelná nám, zatímco pro cizince vždy byla španělskou vesnicí. Celý národ dokonale ovládl umění číst to, co nebylo vytištěno a slyšet to, co nebylo vyslovováno. Celá národní kultura, od lidových písní až po opery Bedřicha Smetany, od stojky na bradlech až po zeměpisný atlas, v němž je zahrnut Fackov, Blaník, Královka hořla a Terechová, je v každé smutné realitě národa tak závažná a pobuřující, že by měla na světě nebyť. Nesluhuje o tom, že národ, v jehož řadách se vždy najde T. G. Masaryk, Ladvík Svoboda a Jan Hálka, je na tom dobře, ale národ, jenž se mále uchýlí i pod ochranná křídla Josefa Švejka, je už absolutně k nevyhubení. ...

... Co se toho strachu týče, jistě jste si po napsání svého dopisu povšimla, že lidé schopných překonat strach je přece jenom dost. Já osobně jsem ho začal překonávat jakž takž poté, co mně i ostatním spolupráncům zaručil osobní bezpečnost svým veřejným prohlášením pan prezident, předseda vlády, předseda národního shromáždění a první tajemník strany. Bylo to účinné prohlášení, protože od té doby strach o sebe přece jen nemám. Až když jsem ho dostal o prezidenta republiky, předsedu vlády, předsedu národního shromáždění a prvního tajemníka. ...

... Ani všechny přihlášky k lednu neberte taky tak docela vážně. Ani taky víte, že kdyby šlo jen o ty přihlášky, pak by Svobodu, Duběka, Černíka a Sarkovského snadno mohli nahradit jiní, například ti, které má právě na mysli laskavý čtenář těchto řádek. Avšak rozdíl mezi první a druhou čtveřicí by byl přibližně stejný, jako kdybych se já vrhl na bradla místo Věry Čáslavské. Upřímně řečeno, nemohl bych se na ta bradla vrhnout, protože příroda mě uspořádala tak, že se na ně mohu dostat jen za pomoci pěti vytrvaných přátel nebo jednoho vysokozdvíhového vozíku. Podle toho by vypadalo i moje vystoupení, a to i přesto, že bych prohlásil, že hodlám v sestavě Věry Čáslavské pokračovat, po odstranění je jich chyb a nedostatků.

Jsem totiž z duše přesvědčen, že nikoli prohlášení, ale především osoby jsou zárukou. Zárukou špičkového sportovního či uměleckého výkonu, právě tak jako zárukou mravní pevnosti, lidskosti a slušného jednání. Neříká náhodou, že zatímco markantním bodem duběkovského programu byla náprava křivd, bestrestná svoboda projevu, demokratizace veřejného života a

oživení socialismu s lidskou tváří, prvním činem spolku s libenského hospedy byla výstava prokurátorovi, aby věsnice opět naplnil, a výzva, aby byly zdušeny projevy, které by překročily libenský prostor naplánovaný pro další vývoj národa.

Může se ovšem stát, že po letech přibere Věra Čáslavská čtvrt metráku a zkontrolovat v kloubech. Pak bude nad slunce jasně, že jí nenáležejí reprezentační trikot, i když na její výkon z letošního roku nikdy nezapomeneme. Záznaky bychom od ní nemohli čekat ani letos kdyby jí přivázali ruku k nose a na záda naložili pytel cementu. V takovém případě bychom ovšem měli přiskočit a ochotně jí pomoci s tím břemenem. - Právě tak jako ochotně a rádi se budeme trmácet a vláčet bok po boku našich kapitánů.

Jedno je, bohužel, na tomto pochodu skličující: že naši cestu zahalila tma. Když je jasno, chodí se líp. Člověk se lépe orientuje, neplete se pod nohy a ví, kdy je užitečný. Tma rozkládá i čtrnáctimilionový zástup na čtrnáct milionů jednotlivců, kteří jen tuší a předpokládají - ale konkrétně neví - co se děje vpředu. Nevidí, zda je ještě veďe ten, komu důvěřují, že zná správnou cestu. Ve tmě se neví, kdo je kdo, protože potmě vypadá jeden jako druhý. Zloději si libují v půlnocích, protože v noci je nikdo nerezenná od slušných a počestných lidí. Ve tmě se může stát, že nechtěně podrazíme toho, koho si vážíme nejvíce. Nemluvě o to, že se všadycky najde někdo, kdo ty stoličky nastavuje záměrně, a ještě hlasitě spílá tomu, kdo to na svědomí nemá.

Hřálo mi u srdce, když jsem četl, že se bojíte pasivity. Ona je totiž opravdu jako hrub. Vlastně hář, ona je hlasem proti. Ale nemám hlavu na to, abych přesně věděl, jak se užitečně chovat v tom nočním, temném a nepřehledném lese vysoké politiky. Jsem jenom mezkovitě rozhodnut vláčet se s vámi a s ostatními přispěšáky a cirkotou až do rozednění a nasedat si do pohodlného a vyhřátého moskviče. Už proto ne, že se z toho platí tak vysoké daně.

/Zitřek, č. 9, 4.12.1968/

Rudolf HRUŠINSKÝ

CO MÁM RÁD

Mám rád návštěvy lidí, které jsem si posval. Nebo, které posvala moje žena, nebo některý z mých synů. Máme společné přátele.

Nikdo nás k tomu nenutil. Nikdo nás neřekl, že třeba s těmi nebo těmi lidmi se snad musíme stýkat, ne? Tato přátelství vznikla jaksi sama od sebe. Jsme si prostě sympatičtí. Vzájemně. Každé takové setkání nás nějak uklidňuje. I když po celou dobu našeho setkání promluvíme jen několik slov, je mezi námi jasno. Nemusíme se ujišťovat o svém přátelství. Připadalo by nám to směšné a nenormální. Možná podezřelé. Respektujeme vzájemně určitá pravidla, která nemáme nikde písemně zachycena. Ani nebyla nikdy vyslovena a přece nikdy nedošlo k jejich porušení. Jsme částečně civilizovaní, částečně

proto, že náš civilizační vývin se - ne máš vinou v posledních letech poněkud zpomalil. Ale pokračoval. Jsme už tak daleko, že nás ani nenapadne - když přijdeme na návštěvu - představovat svým přátelům nábytek podle svého vkusu, nebo snad rozbit v jejich domově obraz, který se nám nelíbí - ne - jsme už tak daleko, že se snažíme pochopit vkus svých přátel. Když chceme otevřít okno na návštěvě u svých přátel - nerozbijeme je. Pořádáme prostě o trochu vzduchu.

Známe svoje klady i svoje zápory a mluvíme o nich otevřeně. Sami mezi sebou. Někdy zvýšeným hlasem, někdy docela tiše, ale otevřeně a upřímně. A tak se pomalu poznáváme více a více. A cítíme podivné uspokojení z toho, že jsme přátelé.

/Zítřek, č.7, 20.11.68/

Bohumil HRABAL

ŘEČ O PROVÁZKU

přednesená dne 22.11.68 ve Slovanském domě

Jako kluci jsme mohli riskovat pohledem za to, že jsme potají matce ve spíží ně odřezávali kousek turistického salámu po kousku, domnívající se bláhově, že když po každém odřiznutí salámu povolíme o ten smutný kousek provázek, na kterém ten turistický salám visel, že se nic nepozná, že všechno je v pořádku. Dobrá. Avšak, když hodíme tuhle klukovinu do symbolu a povýšíme ji na situaci, ve které právě jsme... a pod dojmem dobré paměti se podíváme očima matky, do té naší společné spíží, kam jsme začátkem tohoto roku pověsili naše krásné turistické galámy s lidskou tváří, lekáme se, že z těchto salámů nám někde v poslední době kus po kuse ukrájel natolik, že je obava, že za dva měsíce už tam bude viset jen ten provázek, sice provázek dlouhý tak, jako ty původní salámy, avšak nic víc, než provázek, který se vydává za původní salám s lidskou tváří. A my se nyní ptáme, kdo nám to hodoval a navíc se tvářil, že si ani kousek nevzal, kdo nám s těch kategorií, které se píšou velkými písmeny, ponechal pouhý teras? Kdo má tu odvahu nám ještě navíc do očí tvrdit, že jsme si ten salám snědli my, kteří jsme jej tam společně pověsili? Proto myslím, že jsme se tady slovansky sešli ve Slovanském domě v Praze, abychom si včas řekli, že když budeme mlčet, tak za chvíli s těch velkých písmen bude viset ve společné spíži jen ten provázek a Svoboda a Humanita a Socialismus s lidskou tváří, už nebude konkrétní maso, verbum carofacit, ale ta hmatatelná a jedlá skutečnost bude odsumta do pouhého myšlení, proměněna ve visící provázek bez turistického viselce s lidskou tváří. Je tedy povinností lidí, kteří jsou a nebo se domnívají, že jsou umělci a vědci, aby nejen včas upozornili na to vytrácení se té krásné spíží, která je

oslavou nejen lidstva, ale i každého národa, ale je třeba si říci, že je naší povinností doplnit ten původní stav té dražocenné špalíky, je třeba s péčí starostlivé matky mít neustále v úseku takové Všeobecné deklarace lidských práv, aby nejen každý podle svých schopností a zásluh si mohl ukrojit z toho konkrétního turistického salámu svobody a inspirace, ze salámu maxim a kategorií imperativů, ukrojit z desatera a stupnice hodnot tvrdosti, ale aby každý podle svých schopností a zásluh mohl svým činem doplnit tu naši společnou špalíku se salámy s lidskou tvář. Musíme si též říci větu, při které ystávají vlasy, větu Maxe Dvořáka, že pravdu máme říkat, byť bychom platili za ni cenu jakoukoliv. Zkrátka! Nemůžeme lhotejně se dneska dívat do té naší společné špalíky a vidět tam celý salám, který jsme si tam na začátku tohoto roku pověsili, když fakticky tam visí na dostatečně prodlouženém provázku třetina a je oprávněná obava, že za pár měsíců tam bude viset pouhý provázek, provázek sice přesně tak dlouhý jako ten původní turistický salám s lidskou tvář, avšak přesto jen provázek. Zkrátka my, lidé, kteří v kapkání vedvodu slyšíme, neodpověď, nemůžeme se nikdy řídit opraveným heslem pana Marysky, aby vlk se napapal a prst zůstal celý.

/Zítřek, č. 9, 4.12.1968/

Petr PÍHLART /a besedy/

... Mladá generace více než kdo jiný potřebuje pevně své ideály personifikovat, osobnit je v někom živém, konkrétním. A tu pak vždy hrozí nebezpečí zklamání, a často krutého zklamání přes noc. Tyto postoje mládeže - samozřejmě nejen mládeže - dokazují, že politika i ve dvacátém století, jakkoli se snaží být jen a jen racionální, je vždy i hrou s city lidí a minoritní zranitelností. A lidé dokonce i potřebují mučedníky. Každé výrazné sociální hnutí je potřebuje. Touha "vlastnit" národní mučedníky se dnes projevuje až v nekritické důvěře v lidi, kteří se shodou drastických okolností dostali do situace, která byla, řekněme to diplomaticky, dosti nepříjemná. Lidé velice potřebují, aby jejich představitelé byli ochotni pro určité obecně sdílené ideály něco riskovat. Proč mládež dnes vedoucí politiky tak zbežňuje? Právě proto, že to po dlouhé době u nás někdo dokázal, i když k tomu byl vlastně také donucen. Ale mladí lidé si už dnes musí klást nepříjemnou otázku: co potom, poznají-li, že tito politikové nebudou přebíhat a to zahrát do důležitých rolí, které s jejich "mučednictvím" mladí lidé jaksi bezděčně spojili? Musí si klást tuto otázku proto, aby se dokázali důstojně vyrovnat s jakýmkoli zklamáním, neboť v politice nelze stavět na důvěře "jednomu provázku", ale jen na naučlivé kontrole.

/Mladý svět, č. 50, 20.12.68/

Jiří BRABEC - Petr RADA - Marta KUBIŠOVÁ

MODLITBA PRO MARTU

Ať mír dál sůstává s touto krajinou
zloba, závist, zášť, strach a svár
ty ať pomineu, ať už pomineu
Teď když tvá strachomá vlada věcí tvých
zpět se k tobě navrátí, lide, navrátí
Z oblohy mrak zvolna odplouvá
a každý sklízí setbu svou
Modlitba má, ta ať promlouvá
k srdcím, která sloby čas
nespálil jak květy mrás, jak mrás
Ať mír dál sůstává s touto krajinou
zloba, závist, zášť, strach a svár
ty ať pomineu, ať už pomineu

Co nám letošní rok přinese?

Tuto otázku si dnes klademe všichni - vy i já.
Věřte mi - rád bych vám řekl, že se nám všechno bude
dařit; rád bych vám slíbil, že všechno brzy bude.
Ale nemohu to učinit, nebylo by to odpovědné. Nemohu
vám slíbit snadnou a lehkou cestu. Musím vám říci,
že nadcházející rok nebude snadný.

z novoročního projevu Ludvíka Svobody

- 1.ledna 1969 -

Předsednictvo ÚV KSČ rozhodně odmítá neopodstatněné
domněnky a tvrzení, které vnucují veřejnosti názor, jako
by návrh slovenských národních orgánů na obsazení funkce
předsedy budoucího Federálního shromáždění byl výrazem
politické nedůvěry některým vedoucím funkcionářům, jako
by nešlo o kolektivní názor stranických a státních orgánů
na Slovensku, ale o osobní postoje G. Husáka, jehož osoba
je různými způsoby znovu vystavována krivým nařčením.
Pokud jde o osobu J. Šmrkovského, předsednictvo ÚV KSČ
prohlašuje, že se nezakládají na pravdě domněnky o snaze
odstranit J. Šmrkovského ze stranických a státních funkcí
a vyloučit jej z politického života, jak to již bylo
odráženo na zasedání ústředního výboru v prosinci
minulého roku.

z prohlášení předsednictva ÚV KSČ z 3.ledna 1969

5. LEDNA 1968 ?

Jane sami proti sobě, protože proti logice a smyslu polednového vývoje, když tvrdíme či opakujeme po jiných, že polednová politika začíná - v lednu. Nezní-li to právě rozumně, pak je tomu tak nejspíše proto, že s nesmyslným, anachronickým politickým systémem Novotného dry se onoho 5. ledna sice vsutku cosi stalo, stalo se to však způsobem, který byl přímo stigmatizován nesmyslnou minulostí s jejími nedemokratickými praktikami.

Toho dne před čtvrtou hodinou odpoledne se rozkrálo po Praze, že prvním tajemníkem byl zvolen Alexander Dubček. Nebylo už překvapením, že vrcholné státní a stranické funkce byly rozděleny mezi dvě osoby. Volba Dubčka překvapením byla. Mělo se předpokládat, co všechno může znamenat.

Co přinese personální změna ve vedení strany pro další měsíce, však nejspíše netušili ani ti, kteří o ní rozhodli po údajně vyčerpávajícím a proti všem zvyklým prodlouženým zasedání pléna ÚV KSČ. Plénum se - také proti tradicím - sešlo v Mlýnské pražské hradu, vlastně "na zahradě u Novotných", v těsné blízkosti prezidentského domečku, a skončilo usnesením pramálo historickým, neboť opět již banálně tradičním: o celém průběhu jednání nemá být nikdo, ani stranická veřejnost, zevrubněji informován.. Ale další události byly neseny už novou logikou. A tak nakonec nelze docenit význam tohoto nedemokratického, závěrečného rozhodnutí, neboť tlak sprvu jen stranické veřejnosti, vymáhající si zevrubnější informace, donutil členy nejvyššího stranického orgánu vyjít - často bez vzájemných konzultací - s pravdou ven, a tak vlastně riskantně "přiznat barvu". Vyšel s ní, jako jeden z prvních, Smrkovský - na plebáškách některých pražských stranických organizací a v únoru pak článkem v Rudém právu. Plánovaná utajenost paradoxně urychlila proces diferenciací mezi vedoucími stranickými politiky, protože veřejnost tentokrát již kabinetní práci odmítla. - O čem že se tehdy mělo mluvit?

Císlovany, přísně tajný stenografický záznam z jednání prosincového a lednového pléna ÚV KSČ není povzdechující četba. Jež se shusta vedla o charakterových vlastnostech prvního tajemníka, o tom, je-li nervozní či nikoli, chová-li se k spolupracovníkům slušně či utlačně. O tom, kolik kilo materiálů musí soudruzi z předsednictva pročíst před každým jednáním, dá-li se to vůbec zvládnout a má-li mít kdo při takové přepracovanosti právo být třeba i trochu popudlivý. Vzpomínalo se, co kdo kdy kde a komu řekl, vytáhly se na boží světlo různé starší i nové intriky, posluvy rozšiřované po chodbách sekretariátů, zákulisní tahanice. Mluvílo se ostatně o vlastnostech i jiných členů vedení strany; intelektuální a morální úroveň jednání klesala často pod normál schůzí tajemníků rozhodávacího činžáku. Diskuse se však stále točila kolem otázky, zda vedoucí funkce rozdělit, a když, tak kdy, jak to načasovat, aby nedešlo ke krizi

ve straně. Diskutující z Kladna míní, že přece nelze učinit to, o čem se píše na Západě v monitorech /ano, ten dobrý soudruh se podle autentického znění protokolu musel snad domnívat, že přímě tajné "přehledy" pro informaci horních několika stovek funkcionářů se vydávají - na Západě!/. Jasná soudružka do nervozní diskuse vnesla naš teplý lidský tón, když se podívala, jak jsou k sobě někteří soudruzi na plénu zlí, když je přece před vánočními svátky pokoje a míru, a že by ostatně jednání mělo být před svátky přerušeno, neboť jsou tu soudružky, které nemají napočteno pečivo, a soudruzi z východního Slovenska, kteří mají přece také děti a kdy že se k nim dostanou... A nakonec, historické plénum bylo do 3. ledna přerušeno.

Vůbec málo se nasvědčovalo přítomnosti Historie. Na přetech snad jedné ruky daly by se spočítat příspěvky, které přispívaly krizi ve straně a společnosti a vědomě předjímalý další "polednový" vývoj, které volaly po změnách, k nimž nakonec došlo. V první řadě k nim patřily, a to dnes ani nelze dost dobře odraznat a vyadvihnout, vzácně konceptní a především odvážné diskusní příspěvky profesora Šika. Také se ně sklidil nesrovnatelně více projevů netolerantního nesouhlasu, ba odporu, než potlesku. Nebyť o něco méně již vyhraněných projevů Šarkovského, Vedláne a některých dalších, muselo by se napsat, že Šik stál proti plénu - vlastně sám.

Funkce nakonec rozděleny byly /přes tvrdý odpor Novotného, odpor, který byl v závěrečném umlacení interpretován jako "vlastní šidlost"/, a tak s patentní láhve neostalinského režimu byly vypuštěny "demokratičtí duchové", které se již nepodařilo zahnat zpátky...

Proč Dubček? Všechno bylo jistě složitější, ale zase ne tak složitě: na říjnovém plénu /1967/ poukázal Novotný, reagující na Dubčekovo vystoupení, floskule "buržoazní nacionalismus! Očim buržoazního nacionalismu, kteréžto slovní spojení bylo ještě nepříliš dávno součástí soudních rozsudků /Rusák, Novotný a další/, nemohl na sobě Dubček nechat nechtěl-li být dříve či později zbaven své politické funkce. Od toho okamžiku začal - sprvu v zákulisí aparátu - nelítostný boj. Šlo na tom nedokázala změnit pozdější nejasná Novotného "omluva". Logika monolitní byrokratického režimu je totiž právě tak neupravná jako triviální: buď, anebo, Novotný, či Dubček, tertium non datur. A tak to byla vlastně podrážděná reakce samotného Novotného, která uvedla celou lavinu do pohybu.

A přesto: proč právě Dubček? Což se snad Novotný nedostal za své třináct let trvající vlády do slevních /a nejen slevních/ kontroverzí, často jistě ostřejších, s jinými vedoucími politiky? Proč až oceňování Dubčka stalo se nu soudným?

Protože Dubček nebyl jen jeden z mnoha, protože Dubček - to bylo Slovensko.

Slováci měli na Novotného obvláště spadené. Nejen pro jeho čechoslovakistické postoje, ale také pro bezprecedentní neslušnost, ba hrubost a nekulturnost, kterou ve vztahu ke Slovákům, ke slovenským komunistům po celá léta příčinlivě osvědčoval. Tužil, co bude kamenem jeho úrazu, kde se koncentruje odpor, který nebude nakonec s to překonat?

Bylo pro něho a pro jeho aparátý veelku hračkou umlčet na čas spisovatele: odebraly se jim noviny, bylo jim pohrozeno, že jim vezmou látkou, někteří byli pro výstrahu vyloučeni ze strany. Podobně si počínal - nebo kdykoli přistě počínat mohl - ve vztahu k novinářům, studentům, společenskoviědním pracovníkům a tak dále, prakticky ve vztahu ke komukoli - právě však s jedinou výjimkou. A tou bylo Slovensko, slovenský národ a jeho politická reprezentace. Pokládá-li se část populace za národ rovnocenný a rovnoprávný s jinými, či jiným národem, a především chce-li takovým národem být navzdory čemukoli a komukoli, pak ji nelze natrvalo "rozpuštit", poslat do výroby, přehradit. Nelze zakázat, scensurovat národ... Alespon ve střední Evropě to nelze, abychom byli přesnější.

Slovensko bylo kamenem úrazu Novotného totalitního "dobudovaného socialismu". Odtud dostal tento režim trhlínu, kterou nebylo možno spolehlivě a na delší čas upat. Slovenské postoje "pluralizovaly" monolitní, centralistický politický systém a nebylo proti nim zcela spolehlivě obrany. Komunistická strana Slovenska s Dubčekem v čele suplovala v kulminujícím okamžiku krize veli druhé politické strany - ve vztahu k centralismu pražského vedení. Proto nakonec musel Novotný prohrát. Nemuselo se to stát právě v lednu 1968, ale jednou by se to bylo stalo. Spíše dříve než později. Vícenárodní stát je ve střední Evropě pro nedemokratické režimy holé neštěstí. A této výhody, kterou máme například vzhledem k některým našim sousedům, bylo vakutku využito.

Monolitní, byrokraticko-centralistický režim je pevný až k nevíře. Ale právě jen tehdy, je-li důsledně, ve všech svých člencích monolitní, centralistický. Nemůžeme si dovolit více autonomních politických stran, což je nasmadě, ale nemůžeme si dovolit ani dvě paralelní nájemné organizace, byť by to byly dva svazy motoristů či včelařů. Nebet to by již byla školina, kterou by dovnitř systému pronikly "anarchistické" síly, jež by jej začaly rozkládat, rozrušovat. Jestliže pak spravedlivé snahy Slováků negovat pražský centralismus dosáhly v lednu jistého, spíše teprve symbolického vítězství, pak nešlo, posuzováno objektivně a s odstupem, o rozevření školinky, ale rovnou katastrofální trhlínu, která spásabila, že se po lednu začal monolitní systém bořit jako domeček z karet. Infekce pluralismu - byť i "jen" národního, byla pro něj smrtelná.

Úspěch slovenských komunistů v lednu - to byl jen začátek konce neostalinské byrokratické varianty socialismu v Československu. Avšak většina z těch, kteří byli jeho svědky a aktéry v Křiževně Pražského hradu, neměla o tom - musíme to podle všeho předpokládat - ani sdaleka jasné povědomí, a nejspíše ani nechtěla, aby tomu tak bylo. Však se dnes mezi z nich ozývají znovu a stejně jako dávno před lednem, jakkoli se právě "polednem" zaklínají.

Veřejnost, a přitom sdaleka nikoli jen veřejnost stranická, osvědčila více politické zralosti, předvídavosti a především připravenosti, vše změnit dosud fatální běh věcí. Přání, tak vytoužené, bylo otcem myšlenky: ano, veřejnost si vysvětlila leden po svém. Nikoli jen jako významnou kadrovou změnu, ale jako šanci učinit konečně socialismus přiměřeným Slovákům. Proto vždy snižujeme význam a smysl "dlouhého

československého jara", označujeme-li za jeho počátek právě leden, resp. události na prosincovém a lednovém plánu.

O politickém "lednu" můžeme říci právě tak, že začíná dávno před kalendářním lednem 1968 či, podle jiných hledisek, někdy v únoru, březnu minulého roku, když se vlna nebyvalé občanské aktivity svedla v útoky na samotné základy Novotného režimu, když se tato aktivita ocitla ve sjevném předstihu před aktivitou těch, kteří rozhodli v Mladově. To nikterak nemananě v předstihu před stranou, před progresivními komunisty, ale docela jistě v předstihu před většinou vedení, najmenovaného ostatně ještě za Novotného. Bylo by popření historického významu československého jara, kdybychom připustili, že rozhodující roli interpreta "ledna" a aktora událostí následujících měsíců nahradila občanská veřejnost. Kdybychom připustili, že jsme se stali pouze objektem péče osvědčených politiků, kteří nám polednové politické svobody darovali již prezíravým rozhodnutím z 5. ledna.

Leden /"Co tam kdo vlastně řekl?" / je dodnes přímě střeženým majetkem aparátníků; co bylo před lednem a zejména po lednu, je však naše věc, věc všech angažovaných občanů, komunistů i nekomunistů. My všichni jsme přece tvůrci "polednové" politiky, jen my máme proto nesadatelně právo interpretovat ji. Nikdo nám ji po právu nemůže odejmout, protože nám ji nikdo ani nedaroval. Vzalí jsme si ji sami a máme nám být proto toliko odcizena násilím, letí odnata.

5. leden není skutečným mezníkem už také proto, že do dějin se spravidla neukládá jako do vody. Tak úzce vymezené předěly signalizují již cosi principiálně neblahého, nedůsledného... Dějinný rozměr času, rozptýleného "hmotatelně" mezi minulostí, přítomností a budoucností, začali jsme tentokrát všichni vnímat někdy vloni v březnu, v dubnu. Do té doby, prakticky po celých dvacet let od února, jsme v dějinách, v historickém čase vlastně nežili. Jistě, lidé, kteří byli přímo u toho či "pod tím", vědí o jistých meznících, o postupech v linii, o vlnách, kampaních, ale štránci milionů Čechoslováků se to všechno dotýkalo převážně jen sprostředkovaně. Minulost, přítomnost a budoucnost byla nám nerozlišenou, nestrukturovanou - "nepřítomností" historie. Dny, měsíce a léta plynuly jako toliko privátní čas zůstávajících soukromníků. Jako čas, který se zastavil. Propaganda se nám snažila namalovat mezníky, kterými měly být ostatně vždy historické stranické sjezdy či historická pléna, ale co to komu z normálních smrtelníků říkalo? Čím pro ně byly ty či ony sjezdy než právě jen kabalou aparátnické frazeologie naplněné ústřední deníky? Historikové necht odpustit, oni zajisté etapy a snad i mezníky rozlišují, ale řek se tu vede o mulli a ulice. Dějiny ho nechtěly a také on tyhle dějiny odmítal. Protože to nebyly jeho dějiny a k "dělání" svých vlastních dějin nesebral v sobě sílu. Před - to sádstva stále ještě nezodpovězenou otázkou /argumentace "v kruhu" - poukaz zpět na Novotného a jeho režim - nemůže nám napříště stačit/. Byly to - spíše než historie - historiky aparátnických intrik, "osudové" vlny procesů a pak následných rehabilitací, liberalizační oblevy a sse přituhování...

Od lonského jara jsme opět začali čas vnímat jako čas dějinný. Jako čas, který má už nejen privátní smysl a rozměr,

neboť je to čas, který od konečně pojmenované minulosti, přes přítomnost nabítou činy a akty volby každého z nás, viditelně směřuje k budoucnosti, která měla být napříště určována vůlí všech. Kdyby pro nic jiného, pak pro ostře svěží závan dějinného, tj. děje plného času, který se tak dramaticky dotkl našich zeměpisných šířek, stále to všechno za te. Stali jsme se opět součástí světa, jednou z význačných hlídek pokroku, potýkající se s problematickými důsledky soudobé civilizace v rozděleném světě.

A dnes? Je ještě předčasné podtrhnout a shodnotit polednový vývoj nebo už je zase - po srpnu - pozdě? Nejspíše je opravdu příliš brzy, zároveň však i poněkud pozdě... To nemá být pokus o aforismus. Je to prosatím skore dějin, které jsme chtěli dělat my, a dějin, které dělali jiní. Je to však především stvrzení skutečnosti, že v dějinách, v historickém čase, stále ještě jsme. Že jsme v něm možná více než kdy předtím. Sevržení mezi nedávnou, tolik slibující předsrpnovou minulostí a nejistou budoucností. Jme v historickém předstihu před konkrétním /tj. jinde realizovaným/ socialismem a zároveň již zase máme zpoždění - za našimi plány. Jme zkrátka v přítomnosti až po uši. Jme právě dneska, jme teď. Naše dnešní postoje a činy, jakkoli se může zdát, že možnosti jsou chabé, rozhodnou o tom, zda budeme s dějinami opět do odvolání vyloučení, zda se s ním vyloučit necháme. A to lze učinit jen - dobrovolně.

Vzpomeneme také proto 5. ledna 1968. Snad je povzbudivé připomenutí momentu, který vlastně skutečným momentem nebyl, protože dějiny, které lidé mohou pokládat za své, se nedají nadlouho dělat tam, kde se po rozhodnutí odhlasuje přímá míšerlivost přítomných. Kde se politika dělá za přibouchanými dveřmi.

Poučení s loňského ledna pro leden letošní je tedy stále splatné. Důležitý jen na tom, kdo se poučí. Neboť lze si představit i daleko opatlivější utajená rozhodnutí než to, které před rokem vychýlilo kariéru jednoho politika. I lépe vypolstrované dveře či strážné zatajujících tajemníků před ním mohou být důsledkem poučení. Nemáme právo to připustit, protože nemáme právo nebýt po uplynulém roce moudřejší a smířlivější.

/Listy, č. 1, 9. 1. 1969/

DOPIS JANA PALACHA

Vzhledem k tomu, že se naše národy ocitly na okraji beznaděje, rozhodli jsme se vyjádřit svůj protest a probudit lid této země následujícím způsobem.

Naše skupina se skládá z dobrovolníků, kteří jsou odhodláni dát se pro naši věc upálit.

Já jsem měl tu čest vylozovat si jedničku, a tak jsem získal právo napsat první dopisy a nastoupit coby první pochodeň. Naše požadavky jsou:

1. okamžité zrušení cenzury,
2. zákaz rozšiřování "žerád".

Jestliže naše požadavky nebudou splněny do pěti dnů, tj. do 21. ledna 1969 a nevystoupí-li lid s dostatečnou podporou /tj. časově neomezenou stávkou/, vzplanou další pochodně.

POCHODĚŇ 5. 1

P. S. Vzpomeňte na srpen. V mezinárodní politice se uvolnil prostor pro ČSSR, využijme jej.

/Akademický časopis UK, 24.ledna 1969/

PROHLÁŠENÍ VĚDECKÉ RADY FILOSOFICKÉ FAKULTY UNIVERSITY
KARLOVY V PRAZE

Jme hluboce otřesení soufalým činem našeho kolegy Jana Palacha. Jeho soufalství i jeho statečnost burcuje nejen nás, ale všechny čestné lidi této země. V jeho nemém činu se odráží celá tragédie naší doby. Víme, že soufalství není program, ale proč despívá občan Československa k činu, který v Evropě nemá obdoby? Protože i my všichni, celé Československo, jsme v situaci, která nemá obdoby. Začali jsme dílo, založené na důvěře v člověka, na vzájemné náklonnosti jako na základě nejen mravní, ale i jako na principu společenského, socialistického soužití.

Dnes jsme všichni plni nejhlubších obav, že právě to je ohroženo. Znovu a znovu jsme žádali o důvěru, trpělivost, o věcnou práci. Jak ale máme důvěřovat, být trpěliví, klidně pracovat, když nemáme vliv na to, kdo a jak nám vládne? Nemáme nový ústřední výbor strany, pro jehož zvolení jsme nedávno určili delegáty. Nemáme v českých zemích jediný orgán moci, který by vstoupil s naší svobodné vůle. Miliony

českých lidí jsou napadány jako pravicové nátlakové skupiny a nemohou se bránit.

Stále existuje a je pohotově velká lidská pospolitost našich národů. Ale tato pospolitost se rozpadá, bude-li stále jen odkázána na vyčkávání a odsuzována k nečinnosti. Pak bude každý sám a spojevat nás bude už jen soufaleství. Obracíme se k politikům této země s výzvou, aby si uvědomili, na jaké křižovatce stojí nejen oni, ale všechna lid. Cín našeho kolegy je prvním, strašným výkřikem varování před hroící sáhubou celého našeho díla.

Proto se obracíme i na vás, členy ÚV KSČ, nikoli jako na orgán, ale jako na jednotlivce, na každého z vás osobně. Apelujeme na vaše svědomí, lidské, občanské, národní, komunistické. Uvědomte si a prokažte to praktickými činy, že bez tohoto lidu vládnout nemůžete.

I my cítíme svou odpovědnost za to, aby už nedocházelo k takovým soufalým činům. Proto budeme stát v poznání pravdě a spolu se studentským hnutím nepřestáme kriticky posuzovat necitlivost, malost a kompromisnictví v naší dnešní politice.

Svoboda a život jsou neoddělitelné.

VĚDECKÁ RADA FILOSOFICKÉ FAKULTY UK

K tomuto prohlášení se připojilo se svým souhlasem také vedení University Karlovy a pokládá je za své.

/Svobodné slovo, 18.1.69/

POSMISTVÍ SVAZU VYSOKOŠKOLSKÉHO STUDENTSTVA ČECH A MORAVY

OBČANÉ, KOLEGOVÉ, KAMARÁDI

celá naše společnost prožívá již několik měsíců těžkou zkoušku. Existují mezi námi nejrozumnější názory, jak vyvést naše národy ze současné krize. Zastánci několika názorových proudů používají k prosazení svých stanovisek všech politických prostředků, které mají k dispozici. Či přecněji: těch politických prostředků, o nichž se dnes domnívají, že je mají k dispozici. Čtvrteční odpoledne však rázem vrhlo na celý tento boj blesk jiného světa. Kolega Jan Palach nastavil nám všem neúprosné zrcadlo. Všechny výzvy, resoluce a projevy jsou rázem jaksi nepatřičné, stěna jejich přání spadla a my stojíme tváří v tvář svému svědomí, jehož se každý z nás již tři dny táže, zda udělal vše, co bylo a je v jeho silách.

Mrtvý Jan Palach, dovol říci několik slov Tobě a Tvým anonymním soudruhům. Přinutil jsi každého z nás, aby se sám za sebe zamyslel nad tím, jakým dílem přispěl k dosažení současného stavu. Aby pokorně svěřil, zda skutečně udělal vše, co udělat mohl, zda měl v sobě dostatek statečnosti a vůle k boji se svou pohodlností, častou nadbytečnou skepsí a někdy už i lhostejností, zda sám postupoval tak, jak očekával od druhých, zda postupoval v souladu se svým

svědomím. Tento čirý čin namířený přímo do středu našeho myšlení, burcuje nás k neúprosné nutnosti změnit způsob života a myšlení každého z nás.

Kamarádi, věřte, že jsme opravdu pochopili vaše cíle. Jan Palach protestoval proti morální neoprávnělosti cenzury jako takové, a proti ilegálním "Správám". Jeho postoj a mínění je bezvýhradně i naším postojem a míněním. Vedli jsme a dále vedeme boj za prosazení jeho požadavků. Cítíme však, že Jan Palach svým činem a vy, jeho neznámí druzi, svým rozhodnutím následovat jej, protestujete především proti nebezpečí našeho možného smířování se a proti možnosti přeměry našeho taktizování. Proto my, my všichni, neseme spoluzodpovědnost za tento čin a ne pouze ten či onen politik, ta či ona instituce. My neseme odpovědnost za osudy vás, kteří jste odhodláni - a my o tom nepochybujeme - následovat Jana Palacha. A proto vám musíme povědět, že chceme bojovat za společnost, v níž si lid sám vládne. Činy naší vlády nám musí neustále přinášet důkazy, že tomu tak opravdu je. Vláda se musí opírat o nás, o občany, a my musíme dělat vše, abychom si uplatnili své práva na naše svébytné myšlení.

Jan Palach navykl jedině slovo, a přesto oslovil snad 14 milionů této republiky, každého jednotlivce zvlášť. A každý mu musí odpovědět. Ne však už jen slovy, všechna slova, ať jakákoliv, radikální, či krásná, tu znějí hloubo, trapně, urážlivě. Na činy lze odpovědět jen činy. Rozvážnými, předem promyšlenými činy. Ne však jakýmkoliv činem. Tváří v tvář rozhodnutí obětovat život, musí každý z nás vystoupit ze slupky, na které jsme si již téměř zvykli, a pečlivě svážit, co smí poležít na druhou miskou vah, na miskou, která před 3 dny nezadržitelně vyletěla vzhůru. Dnešní nače slova nechtějí být odpovědí, pokoušíme se jen vyjádřit stav rozpoložení mladých lidí před sítíčkem a pozitíčkem, které na dlouhá léta dopředu rozhodnou o tom, zda stojíme vůči činu našeho kolegy, vůči ideálům, ke kterým se slovy a zatím jen sporadickými činy tak vehementně hlásíme. Naše činy v příštích dvou dnech a dalších týdnech budou pokusem o promyšlenou, racionální a v neposlední řadě organizovanou odpověď, kterou chceme formulovat spolu s dělnickou třídou, pokusem stát se sami pochoďní, pochoďní činy, pozitivních činů, tak velkou pochoďní, že v jejich záři pochopí přátelé Jana Palacha, že těch jejich už není třeba, že jejich místo musí být po našem boku. Pochoďní, která zabráni jak individuálním, tak přitom i národním tragédiím. Výbuchy neorganizované šívelnosti nejsou naším programem.

Kamarádi, přátelé, čas příštích dnů je časem života, či smrti dalších Janů Palachů. Každý z nás byl osloven. Každý z nás musí svým každodenním konáním, a to nejen v průběhu několika málo příštích dnů, vyjádřit své odhodlání, podílet se na co nejvčasnější přípravě voleb a usázkování základních občanských svobod, zejména práva shromažďovacího a práva na svobodu slova. Budeme kritičtí sami k sobě, k nové české vládě, k politické reprezentaci. Budeme konkrétními činy žádat respektování všech požadavků, respektování vůle celé československé veřejnosti, respektování naší kolektivní síly, protože chceme být rovnoprávnými partnery v politice.

Představitelé nové české vlády nám sdělili, že mnohé z našich požadavků odpovídají i jejich představám. Nejasně však mezi námi zůstávají časové odhady realizace těchto požadavků a otázky nejvhodnější taktiky, jak jich dosáhnout.

Chceme vás ujistit, přátelé Jana Palacha, že si plně uvědomujeme přítomnost vašich očí. Víme, že čekáte a sledujete každý náš krok. Víme, že vaši naděje šit nadále s námi je jistota našich činů. Našeho, tvého, mého. Běh vašemu pronikavému pohledu neujde. Jasně toho pohledu je svědomí. Tentokrát nehrozí však jen vyčítáním, tentokrát odsuzuje k mrti. Jedny z nás.

Kolegové, Jan Palach vykoupil svůj apel tím nejcecnějším. Myní, všichni mladí, musíme být syny jeho matky a bratry jeho bratra. Jsme vybarcováni a musíme vytrvat. Vytrváme-li, potom máme právo naděje na vítězství nebo na čestnou prohru.

Kolego Palachu, skládáme se před tvou památkou a slibujeme ti, že tvůj odkaz nikdy nezapomeneme.

SVS Čech a Moravy-19.1.69

/Ml. fronta, 21.1. 1969/

Jiří SUCHÝ

Protože neznám adresu časopisu Zprávy, využívám stránek tohoto listu k dopisu, který ve mně v minulých dnech uzrál. Zbývá mi jen doufat, že nůjde pozornosti adresátův.

REDAKCE !

/Obvykle nadpisuju dopisy oslovením Vážená redakce, leč nesetkal jsem se dosud s nikým, kdo by si vážil redakce Zpráv a tak mi nezbyvá, než přidržet se tohoto stručnějšího oslovení/

Nejspíš už se vám doneslo, že máte na svědomí život Glorvka a nejspíš je vám to jedno - snažíte se přece o návrat režimu, který má na svědomí daleko víc lidských životů. Nepatřím mezi vaše abonenty a tak se možná nedovím, jaké stanovisko k této události zaujmete, ale mohl bych vám poradit jediný způsob, jak se zachovat v této, pro vás tak pokořující situaci.

Až přijдете zítra do redakce, vezměte arch papíru a napište svému stizovateli psaní, ve kterém mu poděkujete za to, že se o vás tak dobře staral a oznámte mu, že o další spolupráci už nemáte být řeč.

Jestliže se k tomuto kroku neodhodláte, počítejte a tím, že náš národ vás nebude už posuzovat jako mistry v mrtelné pojím, jak tomu bylo dosud. Pevnějte. Budeme se na vás dívat jako na vraky citlivých lidí, kteří nenesou anonymní a soustavné špinění ideálů, vám bohužel cizích.

Nevím, jak vy, ale já si myslím, že by bylo lepší to vyhnanství, které vás po zběhnutí z redakce možná čeká, než chodit po ulicích s tím odpušným oájemem v duši.

Na závěr bych rád dodal, že tenhle dopis, z něhož na vás pravděpodobně sáší nenávisť a zloba, napsal člověk, který si vybral pro život povolání komika, jelikož mu dělalo vždycky dobře, když mohl v lidech vzbuzovat radost a smích. Budiž vám dokladem toho, jaký vliv má vaše pirátská činnost, na jejíž konec se nedeckově těší

Jiří Suchý

/Zitřek, 3.3, 22.1.1969/

AŽ JIŽ TO NIKDO NEUDĚLÁ !

V neděli 19. ledna vysílal Československý rozhlas slova Jana Palacha, která tlumočil jeho kolega, student z filozofické fakulty UK Luboš Holeček. Uvádíme je v doslovném znění:

"Byl to pro mne nejhlubší okamžik, nejhlubší zážitek. Reproboval mě a požádal, abych hovořil o tom, jak on myslí a co vykazuje, především studentům filozofické fakulty v Praze, jimž mám tento výkaz vyříditi. Kolega Palach už nehovořil zcela srozumitelně. Interpretuji pouze to, co jsem stačil slyšet:

"Můj čin splnil účel..., ale at už to nikdo neudělá a neopakuje..., aby to nedělali, to je lepší..., at se ty studenti pokusíš zachránit, ale nikomu nic neříkej..., aby celý život zasadili k splnění našich cílů, at se všichni připojí k vám... dneska je to úplně veliký problém všechno..., at se připojí k životu k boji."

"A loučil se s tím, že se ještě uvidíme."

/Zemědělské noviny, 20.1.69/

Iva JANŽUROVÁ

ÚTRŽKY MLČENÍ

Odešla jsem z domu - společně a smutně jako každý den - vrátila jsem se pro klíče, bouchala jsem si volnou rukou na kapsu, jestli mám rukavice, sahala jsem si vyhrnutým hlasem psa, který chce vědecky odejít se mnou - byla jsem asi na šestém schodě, když se přes zábradlí naklonila maminka a místo svého každodenního: kdy přijdeš, co mám vyříditi, co uvařím?, povídala skoro chladně: "Ty jsi, Ivunko, taky v těch letech vědecky psala domů, že bys položila život za ideály!" Myslela jsem zrovna na nějakou kloupeš - matčina slova mě přimrazila na schodech.

Položit život za ideály! - Už dlouhý čas mi ta věta šla frází. S čím to ta maminka na mě dneska přišla! Vycítila moje neurevnané smutné pocity zahanbení v souvislosti s činem Jana Palacha? - Trám netečně nad novinami, za volantem na křižovatce, před výstupem v portálu jeviště, v kruhu svých kolegů - obklopena spoustou slov - moudrých, abstraktních, poskybovačských, ale obklopena i mlčením, podobným mému. To není mlčení z nouze, když se nedostávají myšlenky, aby bylo co kloudného říci. Přišel ten čin - obět a smrt. Byl položen život za ideály. Ta fráze se ve mně rozpukla a do krve mi natekla bolest. Největší bolest, jakou jsem za tento smutný pátrák poznala. Mlčím a sebezáchově nechoť přemýšlet. Poslouchám výzvy z rádia - výzvy lidí, kteří se mi i ve slepé neštěstí sdávají dobří - nabádají mě ke klidu, když se ve mně všechno bouří, a tak si sakasuju přemýšlet!

Těsně před tím, než jste dokázali přemýšlet tak, jak bylo třeba, těsně před tím než vás napadlo netrápit se pro smášenou lásku, před tím než jste se rozhodli poprvé zaspat šal, těsně před tím než jste věděli, že klid a pohodlí je nade vše, těsně před tím než vás láskala úcta a věrnost, těsně před tím než jste se podruhé rozhodli pomilovat se bez citu, těsně před tím, kdy jste začali kontrolovat libozvuk svého smíchu, před tím než jste chytrácky ocenili výnam taktiky, těsně před tím, kdy jste se poprvé neodvážili přechodit chřipku - - - tenkrát, když jste nemohli žít bez pochlešení a vědomí, že vám patří, když jste nedokázali přemoci malicherný plác, když jste si nemohli připustit vědomí absolutní bezmoci - tenkrát, těsně před tím jste byli mladí jako on.

Vracela jsem se v pondělí z města a na kulatém dejvickém náměstí jsem uvisla ve shluku stojících aut. Od budovy vysokých škol přicházel dlouhý nástup studentů. Šli ukázněně - v pravém úhlu křižovali ulici, respektovali pokyny příslušníků VB. Šli, dívali se před sebe a mlčeli. Takový průvod jsem v životě neviděla. Sama jsem mnohokrát kráčela s ostatními středem ulice a návátky, s hesly a s pokřikem, později s trochu skeptického brumláni a recesního vtipkování, mnohé různé průvody jsem viděla takhle s odstupem, ale takhle byl nejpoctivější. Kráčel důstojně a tiše, neposkvrnitelně - vítězně s vědomím prohry. Zase jsem musela brečet - to je moje celé hrdinství.

Předevírem mě na chodníku zastavila stará paní. Tiskla mi ruce a rozčileně hledala slova. "Nejít to nejlepši!" - rozhodla jsem se jí pomoci. "No - víte, já jsem z toho byla nemocná! Věřte, že jsem z toho byla nemocná?" "Věřím, věřím!" - ujišťovala jsem ji. Postřel ji plác. Ještě zamumlala: "Buďte opatrná, prosím vás, buďte opatrná!" a zmizela mezi kolanidoucimi. Popošla jsem k nejbližší výloze, vylekaná tím až všetečně varevným tónem a slepě jsem šířila do špinavého skla. Cožpak se dopouštíte něčeho riskantního? Hazardujeme s odvěhou? To má být důvod ke strachu, když se smážíme, seš se nám dostává anglické závořilosti, vysvětlit, že přátelství se nerovná násilí?

Opravna psacích strojů - výloha mě náhle zaujala. Vzpomněla jsem si, že ten ubohý anonymní by si měl dát opravit psací stroj. Ano - ten, co píše ta sprostá slova a nadávky a výhrůžky, že se jednou uvidí, kdo z nás... Co chvíli mi písmenka vyskakují nad řádku. Ažkoliv - možná, že má doma ještě jeden dobrý stroj, který je v pořádku a píše s ním zase jiné dopisy. Vypracovává seznamy, sedí, žije a doufá, že jednou pravda uhoří celá, nejen jeden její mladistvý člunek. - Souhlasím s hlasy, které nabádají nepokračovat v řadě obětí, protože se mi to zdá jako příliš vysoká cena. Velkorysost a čistota takového činu vyletí ke hvězdám a špinavost si zame ruce, že má více místa na zemi.

Maminka mi připravila večeři. Postavila mi talíř na kámu, jedním krajem nad hořák. Přendala na něj jídlo a podala mi talíř do ruky právě tou rozpálenou stranou. Zavyla jsem jako na mučidlech - auuuuuuu. Pes přestal překusovat polštář a soucitně se na mne podíval. Panebože - to dovede zabolet. Zířela jsem na zčervenalé místo na palci, které se proměňovalo v bílavý puchýř. Prst stěkal, jakoby se ohouloštilová kostička proměnila v olovo a táhnu mě k zemi - - a najednou až na dno studu, když jsem si vzpomněla na jeho bolest.

Po představení jsem našla za stěračem auta lísteček, který označoval, že sítna, v den pohřbu, se jezdí s rozsvícenými světly. Měla jsem v sobotu volný den a maminka mě zapřísahala, vydechovaná varováním rádia, abych zůstala doma. Vymyslela jsem si záminku k cestě do města, oblékla jsem se do černého a jezdila jsem tři hodiny ulicemi s rozsvícenými světly. Co nejbližší jsem se dostala k filosofické fakultě, Václaváckou kolem Musea, Vinohradskou až k Olšanským hřbitovům a zase znovu. - Eva Pilarová, den předtím vystoupila na gala - představení hvězd festivalu popmusic v Cannes v černé róžě a spívala světu Rekviem. Druhé písně, na kterou měla jako ostatní spěváci programu nárok, se vzdala.

Zbývá mi srak jen pro černou barvu? Zbývá mi horoucnost jen na bezmocný pláč? Zbývá mi síla jen k ohromnému mlčení? Zbývá mi víra jen v Boha spravedlnost, když mě naučili v Bohu nevěřit? - Kde a kým to jsem? - Jsem občanem Československa a jeden můj mladší přítel dobrovolně uhořel, aby mě probudil. Jak se s tím mám vypořádat? Hořel, protože plamen v nás už zhasínal. Je někdo neschopen to pochopit? V kolika lidech je už dávno vyhaslé popeliště snů a pravd a ideálů. Rozhlíím se kolem, propadáme soufalství, sakazujeme si přemýšlet, abychom mohli jakžtakž existovat. Ale bennaděj a soufalství vyčerpávají! Nepočítá s tím někdo? Někdo, komu bude nakonec stačit počkat, až se naše duše docela vyprázdní? - Milé staré paní - asi tady je namístě mít strach a být opatrní, aby se to nestalo. Každý z nás a v sobě především to musí dokázat - překlenujme očím to své vidění! Že by nemohl každý z nás ještě o něco líp pracovat? - třeba ano! Čas musí hrát v náš prospěch - ne naopak! Jinak neví!

/Zítřek, 8.5, 5.2.1969/

Radevan LUKAVSKÝ /s rozhovoru/

... Je to čin, na který nelze napsat. A v nejzávažnějších souvislostech. Co přitom zatím selhává, je právě rovnováha rozumu a citu. Je to čin, který se vymyká ze všech současných našich životů i našich myšlenek - a přece v nich už zaujímá své pevné místo. Zrovna jsem znovu četl Pascalovu myšlenku, že velikost není v tom, ocitnout se v jedné krajnosti, ale dotýkat se obou krajností zároveň. Uvědomte si, kolika krajností se dotýká Palachův čin. Je to akt krajní svobody osobnosti, která se tímto aktem současně ničí. Rozprostírá se mezi východním náboženstvím a ateismem, ale ani křesťanské církve se ho nepřiklání. Platí-li v morálce Kantova norma: jednej tak, aby se tvé jednání mohlo stát obecným zákonem - pak se tento čin morálce vymyká. Ale mravní hodnota sebeoběti je nepochybná a obětovat v zájmu jiných svůj vlastní život znamená dotknout se samotného jádra mravnosti. Je to čin hrdinné odvahy - a přesto se všichni zapřísaháme, aby tentokrát hrdinu už nikdo nenapodobil. A tak můžete dál mluvit velikost prostoru, který tento čin mezi všemi krajnostmi zaujímá - ale nad jiné důležitý je prostor, který zaujal ve vědomí

národa a celé světové veřejnosti. Pro mne pak nejdůležitější
na něm je to, co jej odlišuje od aktu zoufalství, od sebe-
vraždy: není to čin proti sobě, proti naději, ale čin pro ty
druhé, čin pro naději.

/Svět práce, č.6, 12.2.69/

M i r o s l a v H o l u b

P R A H A J A N A P A L A C H A

A tady dusají Picassovi býci.
A tady pochodují Dalího sloni na pavoučích nohách.
A tady bíjí Schönbergovy bubny.
A tady jede pán de la Mancha.
A tady Karamazovi neou Hamleta.
A tady je jádro atomu.
A tady je kosmodrom Luny.
A tady stojí socha bez pochodně.
A tady běží pochodeň bez sochy.
A je to prosté. Kde končí
Člověk, začíná plamen.
A pak v tichu slyšet dzmolení
Červí popela. Neboť
Ty miliardy lidí v podstatě
Drží hubu.

/Listy, č.3, 23.1.69/

TISK, KONTROLA A OBČANSKÁ PRÁVA

Hodný muž kdysi prohlásil, že svoboda tisku je nejdůležitější ze všech svobod, protože s její pomocí lze vybojovat všechny ostatní svobody.

Gustav Husák, první tajemník ÚV KSČ, svobodu tisku ani neodmítá, ani nedoporučuje, ale v televizním projevu z 10. ledna t.r. se důrazně vyslovuje pro kontrolu tisku, rozhlasu a televize. Věnuje, již tradičně, tzv. hromadným sdělovacím prostředkům mimořádnou pozornost. Vytváří dojem, jako by s činností novinářů stál a padal oduš socialistu v Československu.

V jistém smyslu je to pro novináře lichotivé, ale myslím, že to nemohou přijmout. Aniž bychom umenšovali vliv a význam tisku, rozhlasu a televize, musíme konstatovat, že nemají odpovědnost za rozhodování politiků, kteří mají v rukou mocenské prostředky.

Gustav Husák se vyslovuje pro polednovou politiku. Problém je v tom, že různí lidé si pod pojmem polednové politiky představují různé věci. Soudíme, že pro podstatnou část našeho národa to znamená možnost tvořit svou politiku, být subjektem politiky a nikoli manipulovaným objektem, skencevat s tiskárským pojmem důstojnosti na řízení, rozhodování, politice.

Pro Gustava Husáka podstatným rysem polednové politiky "... je pozitivní program, hledání cest řešení našich politických, hospodářských, kulturních, národních a všech ostatních problémů bez administrativních metod komandování, jen na "světlo a náš vliv".

Nelze neschválit s odmítáním komandování. Problém však je sužován a skreslován, akcentuje-li se pouze osobnost bývalého prvního tajemníka ÚV KSČ a bývalého prezidenta republiky Antonína Novotného, anebo období, po které stál v čele státu. Antonín Novotný administrativní komandování a nesádkovosti jako metodu práce sdělil. Nesádkovosti a administrativní komandování existovaly na Slovensku a v českých zemích ještě předtím, než se Antonín Novotný stal prvním mužem ve státě. Na Slovensku i v českých zemích ochotně uplatňovali administrativní metody vedoucí funkcionáři v době, kdy Antonín Novotný nebyl členem ústředního vedení strany a jeho vliv nebyl rozhodující.

To pro osvětlení paměti a proti nebezpečnému skreslování. A stejně tak je asi nutné připomenout, že to, čemu říkáme polednová politika, se narodilo 5. ledna 1960, ale daleko dříve. Sluší lidé bojovat, aby se naplnily zásady socialismu. Rozhodující část dělnické třídy a vůbec našich občanů si již dlouho před lednem uvědomovala rozpor mezi slovy a činy, teorií a praxí. Bez tohoto vědomí a obecné nespokojenosti by leden nebyl možný.

Občané se také naučili číst mezi řádky a dekifrovat výrazivo funkcionářů a dokumentů. Tato schopnost občanů existovala i po 20. srpnu 1960. Vědí tedy, o čem jde, když slyší výrok :

"Máte snad namýšlené čerstvé odvahy, slyšechom narvali opozici opozici a rozvratníky rozvratníky. Nejde o výslovně o velké smolenenské síly. Politický dosah těchto různých skupin - tzv. nátlakových - je však o to větší, že mají, jak vliv v části našich masových komunikačních prostředků."

Jistě by oběhly nějaké, kdo jsou ti "rozvratníci". Jsou to odboráři z kovoprůmyslu, stavebnictví a polygrafie? Činitelé Slovenské akademie věd? Studenti, spisovatelé, filmaři? Anebo jenom žurnalisté? Nemí náhoda, že Gustav Husák na veřejnosti nejmenuje, ani přeměňuje neurčuje, ale dává přednost nálepce, které si pamatujeme z doby předlednové: bratři lidé, oportunistické skupiny, pravicevi oportunisté, někteří lidé apod. Kdyby totiž adresoval své stížnosti přeměně, asi by se dostal do nezvládnutelných potíží. Navíc je všeobecná nálepka prostředkem ustrašování a ještě může být v pravý čas přilepena na každého, kdo je nepohodlný.

V projevu Gustava Husáka se dále praví:

"Dnes hovoří někteří lidé o kabinetní politice. Velmi moderní heslo se to stalo. A kdo hekal o kabinetní politice v minulosti? Je kabinetní politika tak, kde normálně volené orgány, stranické či vládní, kolektivně projednávají otázky, rozhodují a ním v těchto orgánech."

Na sugestivní otázku je nutno odpovědět: zaměňují se tu pojmy. Kolektivnost není opakem tzv. kabinetní politiky. Jestliže dejme tomu šest nebo dvacet či dvacet lidí velice kolektivně rozhodne o něčem na zavřených dveřích bez vědomí občanů, pak to lze nazvat kabinetní politikou. Nesluší se také zapomínat, že od 20. srpna 1968 není u nás normální situace, a tudíž pojem normálně volaných orgánů je velmi relativní. Miliony občanů se mohou mýlit, ale tučet funkcionářů se mylí daleko snadněji, ba u nich je omyl daleko pravděpodobnější.

Slyšeli jsme také, že ti, kteří kritizují, by měli vystoupit s konkrétním programem. Opět malý posun, který zklamuje. Základem pro "kritiky" je polednová politika v pojetí, o němž jsme hovořili v tomto článku. Toto pojetí je zakotveno v aktuálním programu. Avšak ti, kteří obtěžují politiku hlasitým projevováním svých názorů, žádají velmi konkrétní věci. Kupř. dělníci chtějí zaměstnanecké rady, které by měly skutečné pravomoci. Dělníci, kteří kritizují a tím obtěžují politiku, se živě zajímají nejen o hospodářskou reformu a relativní osamostatnění podniku, ale mají i požadavky politické, mezi nimiž svoboda tisku rozhodně není na posledním místě.

Kritizovat však může a má i ten, kdo nepřichází s konkrétním projektem. Kdyby tomu tak nebylo, pak by politik byl prakticky nekritizovatelný mimo okruh svých profesionálních kolegů. Podle této zásady by špatně postavený dům mohl kritizovat jedině občan, který slouží v jedné osobě projektanta, stavbyvedoucího a sedníka nároven. Každý jiný, kdo namítá konkrétní věci, jak se má dům stavět, by musel mluvit a bydlet v tom, co mu odborníci poskytnou.

Gustav Husák dále řekl:

"Hovoří se často u nás o tisku, rozhlasu a televizi. Sondovali a této oblasti si často stěžují, že novináři takto jen nadávají. Nemí to pravda. Máme diferencované stanovisko..."

Sondovali a této oblasti si také nestěžují. Nejen oni, ale i ostatní občané také mají diferencované stanovisko, a vědí, že ne všichni naši politikové mají stejný vztah k tisku. Novináři nejsou přecitlivělí. Nestěžují si na nadávky, ale především na nedostatek styku s vedoucími činiteli, na nedostatek

informací, na cenzuru a administrativní zásahy.

A pak je tu otázka kontroly, která je v demokratickém státě nejdůležitější. K tomu Gustav Husák řekl:

"Hledáme všechny nejlepší formy kontroly všech mocenských orgánů. Ale říkám již /novinářům-1.2./, že tu ještě jeden mocenský orgán a ten není bezvýznamný. Tisk, rozhlas a televize je dnes na celém světě uměvaná obrovská moc. A kdo kontrolovat tuto moc? Zavedli jsme sice zákon o cenzuře, fakticky však u nás žádná cenzura neexistovala ani před státem, ani po státním, kolektivní si dělaly, co chtěly... Celé vedení strany, státní vedení, vláda jsou pod kontrolou různých orgánů a souhlasíme s nezávislou lidovou kontrolou. Ale kdo bude kontrolovat nář lidí, jestli mají odpovědnost nebo neověděl?"

Fakta. Před 20. srpnem 1968 byla cenzura zákonem zrušena. Nyní nejenže u nás cenzura existuje, ale také svědomitě pracuje. To vědí nejen novináři, ale i ostatní občané. Začalo to tím, že novináři byla přikázána terminologie, které jedině smějí používat, když píšou o státních událostech. Pak přišly další příkazy a zákazy a administrativní zákroky.

Kontrola "různými orgány" je dobrá, ale nikoli nejdůležitější. "Nejširší lidová kontrola" se má realizovat jedině tehdy, když občané budou vědět všechno, což doporučoval již Vladimír Iljič Lenin. A vědět budou jedině tehdy, když sdělovací prostředky je budou včas a úplně informovat o všech důležitých otázkách politiky, když poskytnou místo názorům občanů a kolektivů a budou diskutovat tribunou a nikoli pouze a jedině tlumočnickem a interpretem názorů úzké skupinky politiků.

Pokud jde o kontrolu, jsou na tom novináři nesrovnatelně lépe než politikové. Novináři jsou denně kontrolováni svými čtenáři, posluchači, diváky. Občan denně zaujímá stanovisko k tomu, co novinář dělá, přeteče to ví, co novinář dělá, což nelze již říci o všech politicích. Jestliže po lednu 1968 prudce vzrostly náklady novin a časopisů a prokazatelně se zvýšil zájem občanů o televizi a rozhlas, pak je to jeden z projevů veřejné kontroly. Platí to i dnes, je to projev soudležitosti sdělovacích prostředků s občanem. U některých listů náklady stoupají, u jiných klesají, některé nechtějí občané ani sadarmo.

Nikdo nemůže přinutit občana, aby si kupoval časopis, který "rozeštvává naše národy, rozeštvává naše lidi a přivolává krizové situace." Podstatná část našich občanů dovede rozlišit informaci nebo diskusní příspěvek od štvání nejméně tak dobře jako politik. Domnívá-li se někdo, že občané jsou v těchto občanských a politických záležitostech nesvéprávní a neschopní se orientovat v materiálech sdělovacích prostředků, pak má nabízet jako konstruktivní řešení cenzuru, nejprve následnou a pak předběžnou. Pak je ovšem konstruktivní všechno, co zabranuje občanům v obtěžování politiků, v projevovali názorů a - nedej pánbu - snad i v kladení požadavků. Takový politik se ovšem daleko nejlépe hodí do uniformy a jest mu přidělit určitě množství podřízeného vojska, nehodí se, aby byl v roli politika, jehož smyslem je sloužit občanům.

Už je těch "nátlakových skupin" trochu mnoho. Celé odborové svazy, početné dělnické kolektivy, svazy tvůrčí inteligence, desítky tisíc studentů, na čtyři tisíce novinářů apod. Tyto nevelké síly, tato hrstka nekonstruktivních oportunistů komplikuje život každému z nás a dává tuctu politiků, nebo snad i jednotlivci!

Pro takového politika by zřejmě nejlepším "kontrolou" byla předběžná cenzura alespoň u některých časopisů ihned a postupně u všech, novelizace tiskového zákona tak, aby nebylo možné odvolat se proti administrativním zásahům vůči tisku k soudu, кадровá opatření vůči některým novinářům.

"Kde tu omezuje občanská práva?" - klade technickou otázku Gustav Husák.

Odpověď: ten, kdo omezuje svobodu tisku. Existující tiskový zákon, který podstatně omezuje svobodu tisku /dožasně/, je omezováním a potlačováním občanských práv. Přitom nelze vyloučit obavu či dokonce možnost, že zákon bude shoršen a přijdou ještě tvrdší omezení. Svoboda tisku zdaleka není v první řadě novinářskou profesionální záležitostí, věci "pár lidí, jestli píše zodpovědně nebo nezodpovědně". Svoboda tisku je především záležitostí svobody občana, svobody projevu. Podle toho, jaký má politik vztah k svobodě tisku, lze bezpečně určit, zda je politikem demokratickým a slušným lidu, či vládařem a velitelem s pravomocí administrativních metod komandování.

Svoboda tisku je pro občanská práva nejdůležitější. Jakmile jsou občane zbavení svobody tisku, snadno pak mohou být a bývají zbaveni také ostatních svobod.

/Reportér, č. 3, 23.1.1969/

Václav HAVEL

... nejhranějšími způsoby snaží se tedy politika každou cizí pozici jaksi pohltnout, vtřepat, zaintegrovat či specifikovat - a zničit tedy v její svobody. Politik se nás prostě vždycky snaží vtáhnout do svého světa; vždycky na nás chce, abychom ho "chápali" /aniž by ovšem sám byl nucen chápat nás/; vždycky se s námi musí dělit o svou moc; nejraději by nám všem vnutil pocit spoluzodpovědnosti za své rozhodování /aniž by nám ovšem dal právo spolurozhodovat/. ...

... Skutečně: vláda se znovu a znovu potvrzuje, že jedinou cestou ke skutečnému a účinnému politickému působení je právě naopak důsledná reflexe a domýšlení políce vlastní, tedy vlastní pozitivní program, odvozený z vlastní interpretace skutečnosti v duchu vlastních autentických dispozic a zájmů. Podporovat vládu je totiž - same o sebe - stejně bezsubým a negativním programem, jako být proti ní: pozitivním politickým programem je vždycky jen být za něho, resp. za sebe, resp. za své skutečné zájmy, a celou situaci obrátit tak, aby byl "na tahu" ..ten druhý: z našeho hlediska tedy snad nejde tolik o to, zda my jsme na straně vlády a jaké vláda našemu počinání přisuzuje "neodůvodněné následky", ale spíš o to, zda vláda je na naší straně a jaké neodůvodněné následky by podle našeho soudu mohlo mít počinání její.

Jde tedy - jinými slovy - o to neodpovídat na otázky, jež jsou nám politiky kladeny, ale klást naopak otázky vlastní a nutit politiky, aby na ně odpovídali; nedělit se s politiky o jejich starosti, ale žádat, aby se oni dělili s námi o starosti naše; nescházet se je chápat a vžívat do jejich situace, ale žádat je, aby se oni pokusili chápat nás a vstoupit do situace naší; nepřistoupit na to, že odpovědnost za politická rozhodnutí, jež se týkají nás, nejsou "objektivní podmínky" těch, kteří je učinili, ale udržovat naopak, že naše objektivní podmínky vytvářejí ti, kteří o nás rozhodují, a je tedy činit odpovědnými i za to, jak na své podmínky reagujeme my.

/Zitřek, 5.12, 28.12.1968/

PRAVDA VÍTĚZÍ

Nevím, snad je to vliv pohádek či tradiční výchovy, anebo ještě spíš nepochopení skutečného významu toho tvrzení, ale většina lidí je přesvědčena, že pravda vítězí, dobro má být odměněno a bezpráví potrestáno, a to hned, v každém střetnutí, v každém okamžiku historie. Ve skutečnosti, nemýlím-li se nad poselstvím dějin, pravda ve střetnutí s mocí /odpusťte, že volím slova tak abstraktní a tak sjednocující/, vím, že nikdy nestojí proti sobě čistá pravda a čistá moc, ale přesto věřím, že mě pochopíte, že budete aspoň pro tuto chvíli rozumět pravdou to, co stojí proti násilí, proti bezpráví zcela zjevnému, proti totalitě a pohrdání člověkem a jeho hodnotou, co stojí za nejmohutnějšími lidskými svobodami/, tedy pravda vítězila jen zcela ojediněle, anebo přesněji, zahlížena rozměrem jednoho lidského života, bývála pravda obvykle tupena a porážena až k beznaději. Kartágo bylo zničeno, a je sice pravda, že i Říše římská padla, ale toho pádu se nedočkal už nikdo z Kartaginců, Rus byl upálen, a národ, který povstal, aby hájil poznanou pravdu, sice svítězil v několika bitvách, ale nakonec byl poražen u Lipan a pak ještě mnohokrát a nakonec jen stěží uhájil holou existenci. Jan Sladký Kozina byl popraven a chodské pergameny spáleny, sešlá povstání potlačena, komunisti vyvražďeni, milióny lidí byly splynovány a ještě více lidí /a byli to obvykle nejlepší z nich/ zahynulo v koncentračních táborech na nejhrůznějších místech světa. Stále znovu a znovu, vrátíme se do naší historie, prošli lidé s této samé, prošli často po statistických, vždy znovu s nadějí, že se dočkají návratu a spravedlnosti oni anebo jejich děti, ale obvykle se nedočkali ani oni, ani jejich děti. Pravda nevíťzila, zcela umíněně a pravidelně prohrávala své střetnutí s mocí. Moc v dějinách vítězila nad slabším, ať už byla na jeho straně pravda, anebo nikoliv - podařilo-li se moci vyprovokovat střetnutí, v němž byla doma, v němž došlo k měření silou a zbraní.

A moc vítězila tím úplněji, čím úplněji se jí podařilo vyprovokovat konflikt, čím úplněji se jí podařilo zvolit bojiště. Říkám to vše ne proto, abych uzavřel, že člověk má resignovat v zápasu o pravdu. Nejvýše lidské přece je, že usilujeme i o marné, že sázíme stromy, z nichž nebudeme sklízet,

že usilujeme o věčnost, v níž nevěříme. Ve chvíli, kdy bychom se sklonili před mocí, kdy bychom poklesli na kolena před násilím a vědomí jeho převahy, stratila by naše existence naději a perspektivu. Říkám to proto, abych připomněl, že i naše pravda má být pochlápána, že dokonce milióny lidí mohou být uvědoměny v smysl o našich myšlenkách, citech i cílech. Ale v tom případě se behužel nestane nic víc a nic méně, než že po milión-tě ve střetnutí pravdy a moci bude moc dočasně /a tuto dočasnost můžeme chápat skutečně jako nezvratnou/ triumfovat nad pravdou, která byla méně mocná.

Člověk si obvykle není s to připustit opakovatelnost svého osudu, křivda na něm spáchaná /na jeho kolektivitu, na jeho národu/ se mu jeví ojedinělá, neboť je to jeho křivda, a tato jedinečnost vlastního utrpení v něm vyvolává touhu po absolutní reakci. Ale jaká má být naděje slabšího proti bezohledné moci? Tato uvědomění stává na počátku soufaleství. A soufaleství dává buď v resignaci, nebo v soufalé činy - obojí předznamenává obvykle jenom katastrofu, vyvolává jenom další stránku pro triumf síly.

Snažme se na okamžik připustit si a pochopit vlastní situaci. Pociťili jsme plně váhu lidského údělu. Můžeme propadnout soufaleství, anebo přijmout úděl jako nekončící zápas, jako sílyfokovou soudu, která přikazuje znovu a znovu valit balvan vpřed v jakési neopodstatněné a proti vší zkušenosti směřující naději, že jej jednoho dne dovalíme.

Chť se bych připomenout ještě jedno: že pravda vládne jinými prostředky nežli moc. Pravda saháje lidské myslí, pravda jednou vyslovená trvá a má své následky v čase, zatímco moc se vždy znovu rozkládá, hyná a zaniká v čase. Moc touží po střetnutí, miluje srovnání, výkřiky, hysterii, akce a nenávisť proti sobě, neboť je to její pole, její bojiště, tam může nasadit svoje bodáky. Moc touží po sámence, neboť její existence se potvrzuje jenom při výkonu, jenom v akci. A pravda ji nikdy nepřemůže jejími zbraněmi, může ji jenom rozlehtat a proměnit v nemo.

Historické události, které jsem vzpomněl, měly i druhý aspekt. Z hlediska času pravda husitství ovlivnila dějiny, stejně jako nebyla zapomenuta pravda Chodů, nebo sošlákých bouří. Pravda sice nevítejší, je stále znovu porážena, ale má zvláštní dar neporazitelnosti - přetrvává ve svých následcích přemůže i nejpevnější a nejmocnější sílu, které se jí snažily udusit.

Snad vědomí toho by nám pro tuto chvíli mohlo dodat nejen síly, ale hlavně nadhledu a potřebné uvážlivosti. Jestliže jsme si skutečně jisti svou pravdou, máme daleko více času čekat nežli ti, kteří jsou si jisti jenom svou silou.

/Listy, č. 6, 13.2.69/

OSUD MNOHÝCH ZPROSTÍ TRESTU, ALE NE STRACHU

Seneca

OBSAH

- 1/ Milan KUNDERA: Nezaměstnanost národa - 27.6.67
- 2/ Ludvík VACULÍK: Soudružky a soudruzi... - 28.6.67
- 3/ Antonín NOVOTNÝ: z novoroč. projevu - 1.1.68
- 4/ z komuniké ÚV KSČ - 5.1.68
- 5/ Josef SMRKOVSKEJ: z vystoupení na plénu ÚV - 3.1.68
- 6/ Josef SMRKOVSKEJ: z úvodníku - 21.1.68
- 7/ Alexandr DUBČEK: z projevu - 22.2.68
- 8/ Jiří HANZELKA: Rozcestí důvěry - 27.2.68
- 9/ Ota ŠIK: z projevu - 16.3.68
- 10/ Josef SMRKOVSKEJ: z besedy - 18.3.68
- 11/ Gustáv HUSÁK: z rozhovoru - 21.3.68
- 12/ Karel KOSÍK: z besedy - 21.3.68
- 13/ František TOMÁŠEK: Náboženství a socialismus - 21.3.68
- 14/ Václav HAVEL: Na téma opozice - 4.4.68
- 15/ z akčního programu KSČ - 10.4.68
- 16/ Ivan KLÍMA: Jeden projekt a jedna strana - 25.4.68
- 17/ Karel KOSÍK: Naše nynější krize - 16.5.68
- 18/ Václav MÜLLER: Co je to socialismus? - 23.5.68
- 19/ Evžen LOBÍ: Symetrický model... - 20.6.68
- 20/ Jan PROCHÁZKA: Na téma česko-slovenské - 6.6.68
- 21/ Bohumil HRABAL: Na téma česko-slovenské - 6.6.68
- 22/ Jakub S. TROJAN: Jedno potřebné - 20.6.68
- 23/ Jan SIMSA: Aktuální z katechismu - 20.6.68
- 24/ Jiří HANZELKA: Hodina pravdy - 9.6.68
- 25/ A.J. LEMM: Potřebuje socialismus tisk? - 25.6.68
- 26/ Dva tisíce slov - 27.6.68
- 27/ Stanovisko vlády a NS k prohlášení "2000 slov" - 29.6.68
- 28/ Gustáv HUSÁK: z besedy - 16.7.68
- 29/ Bohumil HRABAL: Domácí úkol s pilností - 4.7.68
- 30/ Dopis pěti států - 19.7.68
- 31/ Stanovisko ÚV KSČ k dopisu "pěti" - 19.7.68
- 32/ Ohlasy na dopis "pěti" - 19.7.68
- 33/ Jen několik slov - 19.7.68
- 34/ Poselství občanů předsednictvu ÚV KSČ - 26.7.68
- 35/ Jaroslav ŠEIFERT: Víc nežli dnes - 26.7.68
- 36/ Josef KAINAR: Provedení díkamu - 1.8.68
- 37/ Milan KUNDERA: Malý a velký - 1.8.68
- 38/ Ota ŠIK: z projevu 2.8.68
- 39/ Jan REZÁBEK: Teška sa týdnem - 11.8.68
- 40/ Všem lidu Československé socialistické republiky - 21.8.68
- 41/ Jaroslav ŠEIFERT: Ještě v úterý - 23.8.68
- 42/ Všem lidu Československa - 22.8.68
- 43/ Oldřich MIKULÁŠEK: Kdo vymyslel ta dvě strašná slova - 25.8.68
- 44/ Hlasy a resoluce z celé republiky - 22.8.68
- 45/ Okupační glosy - 25.8.68
- 46/ Jan DRDA: Nechť jste jim ani vlas... - 27.8.68
- 47/ Jarmila GLAZAROVÁ: Ani v nejčernějším... - 27.8.68
- 48/ Emil ZÁTOPEK: z rozhovoru - 24.8.68
- 49/ Otřesná bilance - 27.8.68
- 50/ Čtrnáctimiliónový první - 27.8.68
- 51/ Ohlasy ze světa - 21.-26.8.68
- 52/ Kontrarevoluce? - 27.8.68
- 53/ Karel KRYL: Bratříčku, zavírej vrátka - podzim 68
- 54/ Alexandr DUBČEK: z projevu - 28.8.68
- 55/ Josef SMRKOVSKEJ: z projevu - 29.8.68

- 56/ Gustav HUSÁK: z projevu - 29.8.68
- 57/ Znění moskevského protokolu z 26.8.68
- 58/ Co si lid myslí/výskum/ - září 68
- 59/ Týden doma - 12.9.68
- 60/ Bohumil HRABAL: Na hrani všemohoucí - 3.10.68
- 61/ Ludvík SVOBODA: z projevu - 28.10.68
- 62/ Prohlášení aktivy českých spisovatelů - 31.10.68
- 63/ Jaroslav ŠRIFERT: Světovým hlasem - 7.11.68
- 64/ Václav HAVEL: z "antikodů" - 7.11.68
- 65/ Jiří GROSSMANN - Miloslav ŠIMEK: Pupák v emigraci-podzim 68
- 66/ František NEPIL: Konejšovi paní Marty - 4.12.68
- 67/ Rudolf HRUBŠŤANSKÝ: Co mám rád - 20.11.68
- 68/ Bohumil HRABAL: Reč o provázku - 22.11.68
- 69/ Petr PITHART: z besedy - 20.12.68
- 70/ Jiří BRABEC-Petr RADA-Marta KUBISOVÁ: Modlitba pro Martu
- 71/ Ludvík SVOBODA: z novoročního projevu - 1.1.69
- 72/ Z prohlášení předsednictva ÚV KSČ - 3.1.69
- 73/ Petr PITHART: 5.ledna 1968 ? - 9.1.69
- 74/ Dopis JANA PALACHA - 16.1.69
- 75/ Prohlášení vědecké rady FF UK - 18.1.69
- 76/ Poselství Svazu vysokoškolského studentstva - 19.1.69
- 77/ Jiří BUCHŤ: dopis - 22.1.69
- 78/ Ať již to nikdo neudělá - 20.1.69
- 79/ Iva JANOUŘOVÁ: Útržky mlčení - 5.2.69
- 80/ Radovan LUBAVSKÝ: z rozhovoru - 12.2.69
- 81/ Miroslav HOLUB: Praha Jana Palacha - 23.1.69
- 82/ Jan PILÁT: Tisk, kontrola a občanská práva - 23.1.69
- 83/ Václav HAVEL: Palebné dilema - 28.12.68
- 84/ Miroslav KLÍMA: Pravda vítězí - 13.2.69